
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीहंसगुरवेनमः ॥ ॐ नमोशिवगुरुहंसा ॥ सच्चित्सुखाकारासुवेषा ॥
निरालंबशांतप्रकाशा ॥ निष्प्रपंचाद्या ॥१॥ नमोकल्याणस्वरूपका ॥ नमोस्वयंप्रभा
महार्का ॥ नमोचित्सुखप्रदायका ॥ त्रिकालाबाध्या ॥२॥ नमोचराचरनिवासा ॥ चिद्रू-
पदीपाअविनाशा ॥ निरस्ताज्ञानस्वप्रकाशा ॥ जगज्जीवना ॥३॥ नमोसदसद्विवेच-
का ॥ मुक्तमुक्ताहंताच्छेदका ॥ नमोबंधमुक्तीग्रासका ॥ अतीतगुणा ॥४॥ नमोअमू-
र्तामूर्तिधरा ॥ नमोजीनिर्विकाराकारा ॥ नमोजीलाविग्रहासारा ॥ अपरिणामा ॥
॥५॥ नमोएकास्वकीयाश्रया ॥ नमोपूर्णैकतेजाद्वया ॥ नमोअतीतामायामया ॥ नि-
र्मलरूपा ॥६॥ नमोमहातेजाप्रखरा ॥ नमोसौम्यतेजाअपारा ॥ नमोअनुपम्यादेवें-
द्रा ॥ अनाद्यनंता ॥७॥ नमोजीयेशभेदभिन्ना ॥ देवभक्तोपाधिविहिना ॥ नमो-
जीमीतूं विलक्षणा ॥ केवलरूपा ॥८॥ जयजयजीपरात्परा ॥ देवाश्रीसद्गुरुउदारा ॥

आत्मस्वरूपासर्वेश्वरा ॥ निरूपाधिका ॥ ९ ॥ जयजयप्रणवरूपा ॥ सदसत्तातीतस्वरू
पा ॥ सविकल्पेंशी निर्विकल्पा ॥ अधिष्ठानिया ॥ १० ॥ जयजयजीसर्वगता ॥ जयज
यजी नित्यसता ॥ जयजयजीसर्वात्मता ॥ अपरिच्छेद्या ॥ ११ ॥ जयजयसमविहिना ॥
जयजयविषमाभिन्ना ॥ जयअद्वितीयानिर्गुणा ॥ अभेदरूपा ॥ १२ ॥ जयजय गुरुअ-
खंडा ॥ जयजयगुरुउद्दंडा ॥ जयजयजीआसिधारा ॥ अत्यंतसूक्ष्मा ॥ १३ ॥ जयगुरु
मंगलमूर्ति ॥ जयगुरुश्रीसरस्वती ॥ जयगुरुअंबिकापति ॥ ब्रह्मयाहरि ॥ १४ ॥
अखिलसृष्टितूंचहोशी ॥ परितेस्पर्शेनाचीतुशी ॥ कोणजाणेकैसाअससी ॥ स
द्गुरुराया ॥ १५ ॥ पुराणेंशीशास्त्रांचेवाद ॥ थकूनझालेनिर्विवाद ॥ हरलाशेषाचाहि
मद ॥ स्तवितांतूतें ॥ १६ ॥ आणिवेदाचियाअंगवणें ॥ थोरथोरांहेंदशाहोणें ॥ तेथें
मीतुझापारजाणें ॥ केवीघडेल ॥ १७ ॥ येथेवेदश्रुतीचेंएक ॥ प्रतीकघेणेंसद्विवेक ॥

तेंचनिषेधावधीशेष ॥ होइजेमौनें ॥ १८ ॥ मौनेंचिवेदाचियाश्रुति ॥ तुझियासा
क्षात्कारायेती ॥ जैशीसीतादेवीचीवृत्ती ॥ श्रीरामचंद्रिं ॥ १९ ॥ वेदस्तवेंपूर्णजाह
ला ॥ जनहीखुणेतेंपावला ॥ तोचिभावमातेंस्फुरला ॥ तुझियारूपें ॥ २० ॥ म्हणो
निसोडूनमीपणा ॥ निघालोंतुझियास्तवना ॥ नयनचाळिलानयना ॥ पहायाजै
सा ॥ २१ ॥ नातरीआदित्याचार ॥ भेटेंपरतलास्याव्योमीं ॥ कींतरंगगंगासंगमीं ॥
जैशियापरी ॥ २२ ॥ एवंदृश्यभासकारण ॥ सदसत्समूळखंडोन ॥ जाहलाजोतुज
शरण ॥ अनन्यभावें ॥ २३ ॥ तोचिअहंममतेहुनी ॥ कर्तृत्वभोक्तृत्वासोडुनी ॥ अज्ञान
तेंहीओलांडुनी ॥ पैलाडगेला ॥ २४ ॥ त्याशीचशिखासूत्रत्याग ॥ झालायसनाच्या
हीसांग ॥ हरलास्वरूपवियोग ॥ योगाचिसदां ॥ २५ ॥ अनिष्टअवघेंनासलें ॥ शोकां
चेंमूळचिखुंटलें ॥ निजानंदालागींलाभलें ॥ स्वानंदपद ॥ २६ ॥ ऐसाजोअखंडैकरस ॥

तोचिपूर्णपरमहंस ॥ परीयामूळेंका बिनाश ॥ रूपाचितुझी ॥२७॥ तेहीखळूपाव्हा
ययाशी ॥ तोचियोग्यनिःसंशयेंशी ॥ जैसाजनकाचे धनाशी ॥ पवित्रपुत्र ॥२८॥ ते
साच्चतुष्टयसाधनी ॥ तोचियेथ पावे मिळणी ॥ लवणाशी सिंधुजीवनीं ॥ सिंधुच-
जैसें ॥२९॥ झालेंजन्मत्याचेंसार्थक ॥ गेलासदैत्तअविवेक ॥ एकपणहाहीअशेष ॥
सरलाबोध ॥३०॥ आतांयेथूनपुढेंकांहीं ॥ बोलणेंचउरलेंनाहीं ॥ परीश्रीगुरुरूपा
बाही ॥ बोलायामातें ॥३१॥ भारतीयुद्धनपाहतां ॥ संजयजैसा होदेखतां ॥ तैसेंचि
मौननभंगतां ॥ बोलणेंपुढें ॥३२॥ ऐसेंहेंमंगळत्रिविध ॥ सुत्तचतुष्टयानुबंध ॥ ये
येकेलेंअसेविशद ॥ सहजास्थिती ॥३३॥ इतिश्रीअमृतार्णवस्य त्रिविधमंगळा
नुबंधचतुष्टयव्याख्यायाः प्रथमसर्गः ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ आतां साधनचतुष्टय ॥ कैसेंतेंसांगेंयथान्वय ॥ आणून श्रोत्यांचा आशय ॥ बोलतवक्ता
॥१॥ विवेकवैराग्यसाधन ॥ चौथीमुमुक्षापरिपूर्ण ॥ हें साध्यचा तुरंगसैन्य ॥ जयश्रीत्याशी ॥२॥ कामादि
कशत्रुदुर्धर ॥ यांशींबळेंवीनसमर ॥ करूंगेलियाअनिवार ॥ महाभयचि ॥३॥ मित्रत्व होतेंजें पहि
लें ॥ घालवूनवैरजोडिलें ॥ तरीप्राणीसुखामुखलें ॥ इहपरत्रीं ॥४॥ कामबळेंस्वर्गादिजोडे ॥ कामह
ननेंमोक्षघडे ॥ दोन्हीनसतांअंगींपडे ॥ निषिद्धाचिया ॥५॥ तेणेंप्रपंचपरमार्थ ॥ जाऊंबुडे निजस्वा
र्थ ॥ नरकवासाचा अनर्थ ॥ आदळे अंगीं ॥६॥ ह्मणोनि यांसावधपणें ॥ प्रयत्नेंहें कार्यसाधणें ॥ त
रीचहोयश्लाघ्यवाणें ॥ जिणेंआपुलें ॥७॥ श्रोतींपरिसावेंसादर ॥ विवेकह्मणजेविचार ॥ निवडा
वेंअसारसार ॥ वेगवेगळें ॥८॥ सारतेंब्रह्मासस्वरूप ॥ असारमायानामरूप ॥ ज्याशीह्मणतीअ
ध्यारोप ॥ समस्तश्रुति ॥९॥ अध्यारोपतोहाअध्यास ॥ समूळसर्वदृश्यभास ॥ येविषयीं होणें
विरस ॥ वैराग्यतेंचि ॥१०॥ वैराग्यसाधावयायुक्ति ॥ पाहिजे साधनसंपत्ति ॥ शमदमादिकनिश्चि

ती॥ साही प्रकारें॥११॥ अंतःकरण पंचकाशी॥ संलग्न की जे ब्रह्मात्म्याशी॥ तैं जरी पूर्व पापें त्याशी॥ न
धरी मंद॥१२॥ तरी मग ऐसें करावें॥ सगुण देवाशी चिंतावें॥ स निषिद्ध काम्य अघ वेंचें॥ सांडून ध्या
न॥१३॥ सगुण निर्गुणाचें ध्यान॥ तें जाणावें शम लक्षण॥ याशीच नाव उपासन॥ बाह्यांतरंग॥१४॥
बहिरंगोपासन स्थिति॥ स्थिर नाहीं केल्या चित्तीं॥ तरी पूजाव्या प्रेमें मूर्ति॥ सर्वेश्वराच्या॥१५॥
किंवा काम्य निषिद्ध त्यागें॥ विहित कर्म कीजे अंगें॥ ब्रह्मार्पण बुध्यनुरागें॥ आर्चा अभक्तें॥१६॥ आ
चेंशी नित्य नैमित्तिक॥ आचार दमाची ओळख॥ अंतबाह्य निश्चयात्मक॥ कर्म तें हेंचि॥१७॥ इं
द्रियां कर्मीं होतां रति॥ बाह्य विषयां होनिवृत्ति॥ तेचि विषयीं उपरति॥ कीं बाह्य तप॥१८॥ परी द्वं
द्वें शीतोष्णादिक॥ सोसावीं अंगीं अवश्यक॥ तैंच सत्तप सिद्धि चोख॥ कर्माची होय॥१९॥ ये विशीं
नुपजावा त्रास॥ याकारणें दृढ विश्वास॥ धरिला पाहिजे विशेष॥ श्रीगुरु वेदीं॥२०॥ वेद वाक्यें क
के परोक्ष॥ श्रीगुरु वाक्यें अपरोक्ष॥ हें जाणून उभयीं दक्ष॥ धरिती श्रद्धा॥२१॥ ये श्रद्धेशी तेंस्थि

रपणा॥ जें यथालाभें तुष्टि मना॥ शमादिक साही साधना॥ जाणावें ऐसें॥२२॥ हे शमादि षट्क संपत्ति
॥ इचेंचि नांव कर्म भक्ति॥ जे का श्रवणादि सख्यांतीं॥ भक्ति अष्टधा॥२३॥ नवमी आत्म निवेदन॥
तें ज्ञान भक्तीचें लक्षण॥ जे साधतां जन्म मरण॥ मिथ्यात्व नासे॥२४॥ न को वाटे मिथ्या बंधन॥
हे चि मुमुक्षुत्वाची खूण॥ कैं चुकेल जन्म मरण॥ भेटे कैं स्वामी॥२५॥ कैं पावेन मी निज सुखा॥ कैं
ना तळेन सुख दुःखा॥ केव्हां होईन होपारखा॥ बंध मोक्षासी॥२६॥ काय तरी करूं साधन॥ जे
णें लाभे गुरु निधान॥ ऐसा छंद लागला पूर्ण॥ अहिर्निशी ज्या॥२७॥ त्या छंदें पाषाण पादप॥ दि
सों लागले गुरु रूप॥ परी नाभि करें न अल्प॥ आश्वासी कोणी॥२८॥ म्हणोन धांव घे पुढारीं॥
तंव छाया देखे सामोरी॥ आला भव गज केसरी॥ वाटे न नमो॥२९॥ तेथें हीन दिसतां कोणी
॥ धायमोकली दीर्घ वाणी॥ आणि म्हणे कां न अजूनी॥ दयाळा येशी॥३०॥ अहो सूर्य चंद्र नक्षत्रा
॥ अहो वृक्षा गिरी समुद्रा॥ अहो ब्रह्मया हरि हरा॥ दावा जी स्वामी॥३१॥ मुंगीचें अंतर आणशी॥

अमृ॰ २

सर्ग २

तो तूं काय माझें नेणशी ॥ मी चकी हलभाग्य तुशी ॥ काय सांबोल ॥ ३२ ॥ परी गुरुराया सर्वज्ञा ॥
माझी ऐशी आहे प्रतिज्ञा ॥ मूर्छा मृत्यू तरही संज्ञा ॥ रक्षीन तुशी ॥ ३३ ॥ मरून शतधा जन्मेन ॥
परी येका तुज पावेन ॥ यांत अन्यथा नाहीं आण ॥ स्वामी तुझी च ॥ ३४ ॥ वेळेशी नुगवे चिचंद्र ॥ किं
वा वर्षेना जलधर ॥ तरी काय गतिच कोर ॥ चातका अन्य ॥ ३५ ॥ सूर्य उपेक्षी चक्रवाका ॥ तरीम
शी ही गुरुसखा ॥ परी पाहों ना ऐकों लिखा ॥ आज वरी या ॥ ३६ ॥ ऐसें जें तळमळें चित्त ॥ तेव्हां
चि तो मुमुक्षु सत्य ॥ अन्नार्थ घाबरा क्षुधित ॥ कळों ये जैसा ॥ ३७ ॥ कीं व्याघ्र समुदायीं गाय ॥
सांपडतां मोकली धाय ॥ तेणें चिरी ती स्मरें पाय ॥ श्रीगुरुंचे जो ॥ ३८ ॥ तो चि येक गुरुवचनीं ॥

पा

विश्वासेल मनापासुनी ॥ कोंडला गज जैसा वन्हीं ॥ न सोडी जळा ॥ ३९ ॥ बहुत्यीं कीं क्षारमधु-
रीं ॥ मुमुक्षु राहे समोत रीं ॥ सुकीं आणार केव्हां तरी ॥ प्रासा भीं जैसा ॥ ४० ॥ रळता हे जरीमरण
॥ का खेदें आता नाक कान ॥ मुमुक्षु तैसा सोशी शीण ॥ द्वंद्वाच्या अंगीं ॥ ४१ ॥ रोगनिवृत्ति चिये आ

८

श्रीराम २

शा ॥ पथ्यें नुबगे आर्त जैसा ॥ शमदम तपीं ही तैसा ॥ मुमुक्षु जाणा ॥ ४२ ॥ साही प्रकारें हे संपत्ति ॥
भाग्यें आली ज्याचिया हातीं ॥ तें हात जोडून पुढती ॥ वैराग्य उभें ॥ ४३ ॥ गर्भवती आली या घरीं ॥
गर्भ ये जैसा बरोबरी ॥ साधनसंपत्ति माझारी ॥ वैराग्य तैसें ॥ ४४ ॥ विवेकाचे अंग मिळणी ॥ बीज
मुमुक्षु तें गर्भिणी ॥ संपत्ति जाहली तेथुनी ॥ विरागा जन्म ॥ ४५ ॥ तेणें आधीं वधून कामा ॥ कं
टाळविला रूपनामा ॥ जीव कैसा त्याचिया क्रमा ॥ अवधारिजो ॥ ४६ ॥ माया स्फूर्ति तृणांत देहीं ॥ भो
गभोगितां प्रीति नाहीं ॥ सती जैशी शृंगार ताही ॥ उदासमनीं ॥ ४७ ॥ किंवा वृश्चिकाचिये स्पर्शीं
॥ कोणी नेच्छी षड्रसान्नाशी ॥ एक चि इच्छी स्वमानसीं ॥ निजाश्रय स्थिति ॥ ४८ ॥ याना व जाणि
जे विराग ॥ याची प्राप्ति तें महद्भाग्य ॥ ब्रह्मविद्ये पूर्ण सौभाग्य ॥ तें एकें येणें ॥ ४९ ॥ असो वैराग्य
जें का पद्म ॥ तें चि इतरांचें गौरव ॥ कीं चारी साधनें हे पर्व ॥ महोदयाचें ॥ ५० ॥ ब्रह्मा सैक्य सद्विष
याचा ॥ हाचि अधिकारी जी साचा ॥ येथें कथिला असे वाचा ॥ अल्पसंकेतें ॥ ५१ ॥ इतिश्री अमृता

ता

अमृ० णीवस्यसाधनचतुष्टयसंपन्नव्याख्याःद्वितीयसर्गःसमाप्तः॥ ७७॥ ॥९॥ ॥७७॥ ॥ सर्ग

२ २

श्रीराम

२

श्रीहंसगुरवेनमः॥सप्तश्रुतिश्लोक॥तो आह्माउभयांरक्षो॥देवोभुक्तिपराक्रमा॥असोअधीतंते
जस्वी॥करोऐक्यंअविद्विष॥१॥मुमुक्षुतासाचज्याशी॥प्रार्थनाहेचित्तकृत॥श्रुतिसंमतहे
शांति॥त्रिवारोच्चारणेंदृढ॥२॥श्रोतीयेथेंकेला आक्षेप॥याउक्तीचेंकायस्वरूप॥तेंकरूनविस्तृ
तअल्प॥सांगेंगापुनः॥१॥ऐसेंअवधारूनवक्ता॥आहलाप्रांजळबोलता॥परिसाजीसाव
धचित्ता॥करूनक्षण॥२॥जीवन्मुक्तिरूपार्थशांति॥जेवर्णीयजुर्वेदश्रुति॥तदर्थासध
रूनचित्तीं॥हेउक्तिअसे॥३॥तोह्मणिजेतोपरात्पर॥ओंकाअसिपदाख्यथोर॥आह्मातवं
पदांसाचार॥ऐक्यतेंरक्षो॥४॥तत्पदतोचिगुरुईश॥त्वंपदआणा जीवशिष्य॥हरून
हाद्वैतवार्ध्यांश॥स्वात्मत्वंदेवो॥५॥भेदकीं द्वैताचें हनन॥तेंचि भयाचेंनिवारण॥याना
वआणिजेरक्षण॥परिपूर्णत्वें॥६॥अप्राप्तलक्ष्यरूपप्राप्ति॥ब्रह्मामृतज्याह्मणेश्रुति॥त
त्सानेंकरोनियांतृप्ति॥राखोअखंड॥७॥अमृतप्राशनाचेंतत्व॥ब्रह्मविद्येचेंअधीतत्व॥

अमृ॰ १

सर्ग ३

ह्मणंजे ब्रह्मापरोक्षत्व ॥ स्वप्रकाशलें ॥८॥ हें पूर्णामृतपान होतां ॥ बळें नेआजातशत्रुता ॥ अंगीये
ऊन कृतार्थता ॥ ऐसीच होय ॥९॥ द्वैताशी समूळजिंकिलें ॥ सामोरें न येऐसें केलें ॥ निःशेष कु
रूनयकिलें ॥ नुरतां नाव ॥१०॥ कीं नामरूपक्रिया हानि ॥ विजपीआहला करूनि ॥ श्रीत्रिवि
क्रमत्रिभुवनिं ॥ जैशियापरी ॥११॥ ऐसा हा शांतीचा मुख्यार्थ ॥ कथन केला सेयथार्थ ॥ मुमु
क्षूचा परमस्वार्थ ॥ तो मुख्य येणें ॥१२॥ शांत्यर्थ ऐकूनि पावन ॥ श्रोते पुसती विचक्षण ॥
ब्रह्म तें काय त्याचें चिन्ह ॥ सांगेंगा कैसें ॥१३॥ पूर्व सर्गीच्या निरूपणें ॥ हें होतें वि आत्मापु
सणें ॥ तें ऐसेंच तुझ्या मुखानें ॥ निघालें येथें ॥१४॥ आणी कही शांतीचा अर्थ ॥ ऐकूनियां
आले मनांत ॥ जेजे कांहीं प्रश्न सार्थत ॥ पुसों ते सांगें ॥१५॥ शबल ब्रह्म तें कवण ॥ कवण ई
श जीव कोण ॥ प्रकृतीचें काय लक्षण ॥ परमात्मा ही ॥१६॥ ब्रह्मादि देव कोण होती ॥ कासया
शी ह्मणावें जाती ॥ कर्माकर्मस्वरूपस्थिति ॥ तप तें काय ॥१७॥ काय असुर ज्ञानाज्ञान ॥ संसा

श्रीराम १

र बंध मोक्ष कोण ॥ सुख दुःख स्वर्ग गहन ॥ नरक काय ॥१८॥ परमपद तें कोण तें ॥ उपास्य कोण स
कळांतें ॥ विद्वान ह्मणावें कोणातें ॥ आणि मूढ ही ॥१९॥ सन्यासी तो असे कोणता ॥ ग्राह्य अग्राह्य
काय चित्ता ॥ समाधि नाम ही तत्वतां ॥ कोणाशी आहे ॥२०॥ ऐसे एकूणतीस प्रश्न ॥ सांगावे वि
शद करून ॥ वक्ता ह्मणे जी सावधान ॥ ऐकिजे क्रमें ॥२१॥ सकळ उपाधिरहित ॥ परब्रह्म अ
नाद्यनंत ॥ निर्गुण शुद्ध आणि शांत ॥ निरवयी ॥२२॥ नित्यानंदरूप चिन्मय ॥ अखंडैकरस
अद्वय ॥ इतुक्या लक्षणांचें काय ॥ तात्पर्य ऐका ॥२३॥ अन्यथाभानाचा विकार ॥ स्पर्शूं न श
केल्यांची मेर ॥ जैसा न येचि अंधकार ॥ आदित्यापुढें ॥२४॥ जे थें विकारचि असेना ॥ तें होणें जा
णें बोलूं येना ॥ श्यामता नसतां गगना ॥ वर्ण हा जैसा ॥२५॥ आतां सर्वगतास घना ॥ देशभेदें
भेद होईना ॥ नाना सीमा होतां खंडेना ॥ वसुधा जैशी ॥२६॥ स्थित्युत्पत्ती लयें पोसलें ॥ ब्रह्म
जन्मलें ना निमालें ॥ वर्षादि काळें नव्हे ओलें ॥ शीतोष्ण नभ ॥२७॥ घरमठ भिन्न अनेक ॥

ग

आकाशालिप्तसर्वीं एक॥ तैसें ब्रह्म निश्चयात्मक॥ परार्थमात्रीं॥२८॥ एवं देश काळवस्तूशी॥
ब्रह्म अलिप्तदिवानिशी॥ यास्तव श्रुतिह्मणे त्याशी॥ अनंत ऐसें॥२९॥ तेवी गुणत्रया दुर्ध-
रा॥ येणें विनाहीं ज्या सामोरा॥ आल्या जैसा मरे त्रिशिरा॥ श्रीरामापुढें॥३०॥ कीं त्रिशिराख
रदूषण॥ अशक्यचि करूं बंधन॥ रामा परब्रह्मा लागून॥ गुण हीं तैसें॥३१॥ मायाकीं अ-
विद्येचा मळ॥ याचा नाहींच ज्या विटाळ॥ जैसें येतां जातां आभाळ॥ निर्मळ नभ॥३२॥ शु
द्धता पाहतां इतुकी॥ वरी शांति ही अति निकी॥ काय सांगूं धरा ही तुकीं॥ नव्हे ज्याच्या॥३३॥
अहंब्रह्म ऐशी जे स्फूर्ति॥ केवळ ब्रह्मीं नाहीं रती॥ कोणी स्मरे आपणाप्रती॥ तरी का भे-
दे॥३४॥ ह्मणोन ब्रह्म स्वयमेव॥ अखंडित निरवयव॥ स्फुरणेंवीन विद्याशिव॥ नाजीवा विद्या
॥३५॥ जीवेश्वरांवांचून जग॥ हाहीन घडेचि प्रसंग॥ पर्जन्यवृष्टि जैशी ढग॥ न सतां न व्हे॥३६॥ एवं
स्वगत सजातीय॥ तैसाचि भेद विजातीय॥ हे एकचि ब्रह्म अद्वय॥ तेथें न सती॥३७॥ परब्रह्म

सच्चिदानंद॥ तेंही निवेदितों विशद॥ तरी ऐकिजो जी सावध॥ होऊन क्षण॥३८॥ जैसा कावाद्यामाजी नाद॥
शब्दाचक्षरीं अर्थ सिद्ध॥ तैशीच ब्रह्मसत्ता शुद्ध॥ सर्वदां असे॥३९॥ कीं इक्षुदंडामाजी रस॥ अत्यु
त्तमपुरुषीं यश॥ नातरी अभ्रीं जैसा कस॥ सद्रूप तैसें॥४०॥ एवं होतां अनुभवेना॥ परी जो कांहीं आ-
हेपणा॥ तें सद्रूप आणावें मना॥ चिद्रूप ऐका॥४१॥ तपनीं स्वभावें उष्णांश॥ आदर्शीं प्रतिबिंबा
वास॥ तैसें चिजें का स्वप्रकाश॥ तें चित्स्वरूप॥४२॥ अथवा रूपादि निरासें॥ नेत्रादिकीं देखणें
जैसें॥ तैसें ज्ञान जें सदां असें॥ चित्स्वरूप तें॥४३॥ नातरी अक्षांलें सारून॥ उपेक्षूनि विषय
मन॥ उपरी ज्ञानदशा पूर्ण॥ उरे तें चित्॥४४॥ किंवा वृत्तिविषयें समासि॥ अवधि शेष बोधस्थि
ति॥ तें चिद्रूप ऐका निश्चिती॥ आनंद ऐसा॥४५॥ रस रसना दोहींवीन॥ जे कांहीं माधूर्यचीं
खूण॥ तैशी मुख्यत्वें ओळखण॥ निजानंदाची॥४६॥ अथवा आरंभसुरता॥ प्रकटलें ज्ञान
सतां॥ मुळ जे कांहीं सुखावस्था॥ तैसा आनंद॥४७॥ कीं बहुप्रकारींचे अर्थी॥ प्रियाप्रियोपेक्ष्य

रूपता॥ तेमुख्यत्वें होत्या करितां॥ आनंद तोचि॥ ४८॥ किंवा लय विक्षेप संधी॥ माजी होत सुखाची
सिद्धि॥ तद्बिंबभूत निरवधि॥ मुख्यानंद तो॥ ४९॥ भाव अभाव ज्ञाना ज्ञान॥ सुखदुःखेंन मळेपू
र्ण॥ तें ब्रह्म सच्चित्सुखघन॥ निजात्मरूप॥ ५०॥ ऐसें ब्रह्म सच्चिदानंद॥ त्रिप [illegible] दीं एकचि अभेद॥
जैसा मृदु श्वेत सुगंध॥ कर्पूर एक॥ ५१॥ सत तें चिज्जाणावें चित्॥ सच्चित् आनंद विख्यात॥ मृदु
त्वचि ज्या परी श्वेत॥ तेंचि सुगंध॥ ५२॥ त्रिपदें सांगाया कारण॥ एकेकें न व्हे ओळखण॥ स्वयें जो
ब्रह्मात्मा सघन॥ तया चिकदा॥ ५३॥ ह्मणोनि त्रिपदें करून॥ परब्रह्म कथिलें पूर्ण॥ जैसें वर्तूळ स
तेज औष्ण॥ बिंब सूर्याचें॥ ५४॥ पदत्रयें सांगून ब्रह्म॥ निवारिला मायादि भ्रम॥ सूर्य अग्नि त्रीष
सोम॥ वाळिले जैसे॥ ५५॥ येथें कित्येकांची उक्ति॥ असज्जड दुःख निवृत्ती॥ सच्चिदानंद अ
स्ति भाति॥ प्रिय ह्मणावें॥ ५६॥ परी हें कदापि शोभेना॥ सूर्यी अंधारचि असेना॥ येरां भासतां का
तो उणा॥ प्रकाशविशीं॥ ५७॥ जें अंधकारा निवारावें॥ तेंच सूर्यें तेजस्वी व्हावें॥ नाहीं तरी काय मु

कावें॥ स्वप्रकाशत्वा॥ ५८॥ वारील जे व्हां सर्वगुण॥ तेंच परब्रह्म निर्गुण॥ कायक्रिया हरी संपूर्ण॥ तेव्हां
अक्रिय॥ ५९॥ सदसताशी दवडितां॥ मग ब्रह्म अजाति तत्ता॥ सर्व कांहीं संबंध आतां॥ मग असंग॥
॥ ६०॥ हें बोलणेंचि अप्रमाण॥ येणें अनुभवा दूषण॥ ह्मणोनि श्रुतीशी जें मान्य॥ तेंचि बोलावें॥ ६१॥
अहो जें वाचापरतती॥ मनादिक धीर सोडिती॥ तेथें केवी शब्दप्रवृत्ति॥ होईल हो जी॥ ६२॥ गुण
क्रिया जाति संबंध॥ विधिमुखा सह निषेध॥ हाचालोंन शके चि शब्द॥ शुद्ध स्वरूपीं॥ ६३॥ गाढनि-
द्रा पन्न नरा शी॥ शब्द आणीत जागृतीशी॥ विस्मरलिया स्वस्मृतीशी॥ दे शब्द जैसा॥ ६४॥ तैसें नि
र्गुणत्वें निद्रित॥ ब्रह्म शब्दें केलें जागृत॥ ऐसें कां न ह्मणावें भ्रांत॥ ह्मणेल कोणी॥ ६५॥ तरी जो
निद्रा जागृतीशी॥ स्वकीय प्रकाशें प्रकाशी॥ तेथें हे बोलीच वायशी॥ समजावी जी॥ ६६॥ तमें नि-
बुद्धि हासविला॥ मध्यान्हीं वा आणून चित्ता॥ मूर्खें तेथें दीप लाविलां॥ फळलें काय॥ ६७॥ सूर्य दावी ना
हरी तम॥ व्यर्थ मूर्खाशी झाला श्रम॥ तेवी शब्दाचा ही संभ्रम॥ स्वरूपीं व्यर्थ॥ ६८॥ तस्मात् शब्दा-

ची श्रेष्ठता ॥ मायेअज्ञानाचिआतौता ॥ त्याहीनज्ञान घनास्वता ॥ नाहींजीनाहीं ॥ ६९ ॥ दावावया आपुलें मुख ॥ आदर्शआत्याहीसंमुख ॥ तेणेंकायस्वमुखामुख ॥ भेटलेंनवें ॥ ७० ॥ मुखनसतांही दर्पण ॥ आहेचआहेमुखीपूर्ण ॥ सच्चिदानंदबोलेंवीन ॥ ब्रह्महीतैसें ॥ ७१ ॥ इति० अमृ० ब्रह्म स्वरूपविवरणव्या० तृतीयसर्गः समाप्तः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ श्रोतेह्मणतीअत्युत्तम ॥ निरूपिलेंत्यांपरब्रह्म ॥ जेणेंसंतोषलेंपर म ॥ चित्तआमुचें ॥ १ ॥ आहतानसतांपाल्हाळ ॥ थोडयाशद्बीं अर्थपुष्कळ ॥ कडीबंधबो लसरळ ॥ अनुभवाचे ॥ २ ॥ हाचिविस्मयहोतमना ॥ आह्माश्रोत्यांच्याक्षणक्षणां ॥ त स्मात्सात्त्वकंयरदाना ॥ ध्वनियांसाच्या ॥ ३ ॥ तूंसकळबुधवरद ॥ आख्यायावत्ताशीप्रसि द्ध ॥ तेयथार्थआहेहाबोध ॥ पाहतांतुझा ॥ ४ ॥ अगागुरुरूपावसंतीं ॥ तूंकोकीळ विसुनिश्चिती ॥ ह्मणोनतुझ्याबोलींप्रीति ॥ अत्यंतआह्मा ॥ ५ ॥ आतांआमुचेंहेंमा नस ॥ यापुढीलप्रेमास ॥ पाहूनश्रोत्यांचासंतोष ॥ विनवीवक्ता ॥ ६ ॥ माझी वाणीरसरहित ॥ परीतुह्मीकृपाळूसंत ॥ तुह्मीचअसाबोलवीत ॥ निरूपणहें ॥ ७ ॥ एन्हवींमिमुखदुर्बळ ॥ बोलोंचिनेणेंजीबरळ ॥ चंद्रकांतींसुधाकल्लोळ ॥ चंद्रेंविस त्य ॥ ८ ॥ क्षीरसिंधुचियाअमृतें ॥ जैसेंनयाद्वीतपिंडोतें ॥ तैसेंतुमचेंचितुह्मातें ॥ सां

आमृ० १

गावेंज्ञान ॥ ९ ॥ शौनकासर्वमुनींनीं ॥ य केलेंसूतालागुनी ॥ कींजेंसेंसनकादिकां नीं ॥ सनंदनाशी ॥ १० ॥ म्हणालचंद्रकांताचीन ॥ कायकरीचंद्रकिरण ॥ हेंसत्यपरी नानारत्न ॥ वसुंधरादि ॥ ११ ॥ ऐसेंहोतांमाझेंचिप्रेम ॥ जेव्हांतुम्हांसंतांपरम ॥ तेव्हां हामाझाचिनिःसीम ॥ भाग्योदयजी ॥ १२ ॥ सामर्थ्यअसतांश्रीकृष्णा ॥ द्यायाजय श्रीभाग्यार्जुना ॥ जैसापुढलीकेलारर्णा ॥ तैसेंचहेंहीं ॥ १३ ॥ श्रोतेम्हणतीपुरेपुरे तुष्टलोंऐकूनउत्तरें ॥ आरंभकरावागाखरें ॥ निरूपणाशी ॥ १४ ॥ ऐकूनश्रोतयांचीवा णी ॥ जीमहाप्रसादम्हणूनी ॥ प्रवर्तलालोंसोव्याख्यानीं ॥ आदरेंवक्ता ॥ १५ ॥ अव्यक्तरू पमूळमाया ॥ महत्तत्वहोतेंथुनियां ॥ त्रिगुणाहंकाराचीकाया ॥ तेथूनसूक्ष्म ॥ १६ ॥ पुढेंतैशीचसूक्ष्मभूतें ॥ प्राणविषयाक्षेंदैवतें ॥ पिंडब्रह्मांडस्पष्टहोतें ॥ त्यापरीज्ञा लें ॥ १७ ॥ ऐशाअनंतमायाशक्ति ॥ सांठवल्याशाजेंघटलीं ॥ तदुपाधिसतेंख्या

सर्ग ४

श्रीराम १

ति ॥ शबल ब्रह्म ॥ १८ ॥ हेंचिनिरूपणप्रांजळ ॥ ऐकाहोऊनीयांनिश्चळ ॥ अव्यक्ततें चिस्फूर्तिमूळ ॥ ब्रह्माहमस्मि ॥ १९ ॥ तेचिस्फूर्तिमूळप्रकृति ॥ जैशीअग्नीतदाह शक्ति ॥ किंवाअत्यंतसूक्ष्मस्थिति ॥ परावाचेची ॥ २० ॥ अथवावायूचीलहरी ॥ सूक्ष्म रूपेंगगनोदरीं ॥ कींआद्यावस्थेच्याऽयापरी ॥ नूतनांकुर ॥ २१ ॥ ऐशीमूळमायाप्र कृति ॥ माझारीपूर्णभव्यक्ति ॥ प्रतिबिंबलीजेंशीस्थिति ॥ हेमाचिनगीं ॥ २२ ॥ आ हेदिसतेंतीचप्रिय ॥ तेंएकहेमचिअद्वय ॥ परीप्रियास्तिभातिहोय ॥ नगचिभ्रमें ॥ २३ ॥ नगहानाहींचदिसेना ॥ नाहींतोप्रियहीहोईना ॥ परीभासेअन्यथामना ॥ प्र तिबिंबतें ॥ २४ ॥ सत्याचेंलक्षणअसतीं ॥ असत्याचेंसत्यावरूती ॥ बिंबप्रतिबिं बनिश्चिती ॥ याचेंचिनाव ॥ २५ ॥ जौबिंबप्रतिबिंबभाव ॥ तोचिअन्योन्याध्यास वाव ॥ सत्यज्ञांकूनिरूपनाव ॥ मिथ्याचेंदावी ॥ २६ ॥ तेणेंचिरीतीमूळमाया ॥ अस

अष्ट० ॥२॥

दादिकां आपुलिया ॥ स्वयें ब्रह्मीं आरोपूनियां ॥ सदादिशाली ॥ २७ ॥ सत्यत्व अव्यय सर्गि ॥ कमायेशी ॥ कींमायिकत्व सदृस्वरूशी ॥ म्हणोनियां नाम भत्माशी ॥ शबलब्रह्म हासंकेत ॥

॥ छाया हेतु माया अव्यक्त ॥ परी हे त्रिकाळीं विवर्त ॥ नामें रूपें जी ॥ २९ ॥ या अव्यक्त मायेपासून ॥ महत्तत्व झालें निर्माण ॥ तयाशी त्रिगुण समान ॥ म्हणती माया ॥ ३० ॥ जैशी पश्यंति रूपें वाणी ॥ तैसें गुणसाम्य लक्षणीं ॥ कीं स्त्री भासे जैशी गर्भिणी ॥ केवळें कार्की ॥ ३१ ॥ तेथून गुणाक्षोभ झाला ॥ त्रिविधा हंकार जन्मला ॥ गर्भिणी प्रसवे गर्भीला ॥ जैशिया परी ॥ ३२ ॥ त्रिविधरूप अहंकार ॥ त्याजें देवता त्रय थोर ॥ तयाशी ब्रह्मा विष्णु रुद्र ॥ ऐसें म्हणती ॥ ३३ ॥ अहंकार त्रयांपासून ॥ झाली सर्व सृष्टि निर्माण ॥ जैशी अवस्था होतस्वप्न ॥ जीवाच्या ठायीं ॥ ३४ ॥ तेंचि सविस्तर कथन ॥ अवधाराजी सावधान ॥ अहंकार तम प्रधान ॥ तन्मात्रा त्यापें ॥ ३५ ॥ पंचतन्मात्रा सूक्ष्मभूतें ॥ तेंचि तत्वें अपंचिकृतें ॥ सत्वरजप्राधान्यी भूतें ॥ देवतें तैशीं ॥ ३६ ॥

श्रीराम ॥२॥

जाहला हेतु ॥ ३७ ॥

असो आतां शब्दतन्मात्रा ॥ ती माडीजी सत्व उभारा ॥ तोचि अंतःकरण श्रोत्रा ॥ ३७ ॥ उभाराजो रजोगुणाचा ॥ तेथून होय व्यान वाचा ॥ निमित्त शब्द विषयाचा ॥ तमोगुण तो ॥ ३८ ॥ भीतरी स्पर्शतन्मात्रेच्या ॥ उभाराजो सत्वगुणाचा ॥ तेथून मन आणी त्वचा ॥ प्रकट झालीं ॥ ३९ ॥ रजोगुणाची उभारणी ॥ त्याचा समान आणि पाणि ॥ तेथी शुद्धतमापासूनी ॥ स्पर्श विषय ॥ ४० ॥ रूपतन्मात्रास त्वगुण ॥ त्यापासून बुद्धि नयन ॥ रजें उदानें शीचरण ॥ तमापें रूप ॥ ४१ ॥ रसतन्मात्रेंतील सत्वा ॥ पासून होय चित्त जिव्हा ॥ प्राणोपस्थ रस सभ्दावा ॥ रजें तमें यें ॥ ४२ ॥ गंधतन्मात्रास त्वापासून ॥ जाहलें अहंकार घ्राण ॥ अपान गुद रजोत्पन्न ॥ तमापें गंध ॥ ४३ ॥ हेचि निरूपण मागुती ॥ कथन करूं आत्मयुक्ति ॥ जेणें सदृढ होय चित्तीं ॥ विषय हाजी ॥ ४४ ॥ शब्दतन्मात्राजे संबंध ॥ अंतःकरण तिचें अर्ध ॥ व्यान श्रोत्र याचे शीं शब्द ॥ शेषार्द्धाचे हें ॥ ४५ ॥ स्पर्शतन्मात्रा परिपूर्ण हे ॥ अर्धभाग लि त्या समान ॥ मन त्वचा पाणि स्पर्शन ॥ इतरार्द्धाचें ॥ ४६ ॥ रूपतन्मात्राजे कासांग ॥ चक्षु तये च्या

अर्द्धभाग॥ बुध्ध्युदानपादरूपांग॥अपरार्द्धीचें॥४७॥रसतन्मात्राजेसमस्त॥अर्द्धभागतिचा
उपस्थ॥रसजिव्हासमाणचित्त॥अर्द्धाचेंअन्या॥४८॥साकल्यपत्वेंतन्मात्रागंध॥गंधविषय
तद्‍दागार्थ॥अहंकारअपानगुद॥घ्राणेंशीअर्द्ध॥४९॥श्रोत्रादिज्ञानेंद्रियगण॥ज्ञानात्मवहा
सत्वगुण॥क्रियाहीदिसतल्यमणोन॥रजोगुणजी॥५०॥तमासाहंकारापासून॥जन्मलेंत्याचीऐ
शीखूण॥परीहेंजाणावेंसंपूर्ण॥अपंचिकृत॥५१॥तैंशाचियाचियादेवता॥सत्वरजप्राधान्यो
मुक्ती
भूता॥ज्ञात्याजाणासूक्ष्मरूपता॥अपंचीकृत॥५२॥त्रिगुणमिश्रहोते॥तेऐसेंपावलेभेदातें॥
जैसेत्रिधातुदेहस्फुटते॥आहले [illegible] यंत्रीं॥५३॥असोअपंचीकृतापून॥होउनियांपंचीकरण॥
स्थूलसृष्टिझालीनिर्माण॥गुणानुसारें॥५४॥तोगुणतारतम्यभाव॥आधींऐकासअभि
प्राव॥पंचीकृततात्पर्यसर्व॥सांगेनमग॥५५॥तमतमात्मकेंकरोनि॥वृक्षपाषाणादिकयो
नि॥वीसलक्षउपलक्षणीं॥वर्णिल्याशास्त्रीं॥५६॥तमरजात्मकेंकीटक॥योनिरूद्रल
क्षसंख्याक॥पशुतेतमसत्वात्मक॥तीसचिलक्ष ॥५७॥रजतमात्मकेंनवचि॥लक्षसं
ख्याजलचरांची॥रजरजात्मकेंपक्ष्यांची॥गणनादहा॥५८॥रजसत्वात्मकेंनिर्द्धारि॥म
नुष्ययोनिलक्षचार॥चौर्‍यांशीलक्षाचाप्रकार॥तोहाजीऐसा॥५९॥सत्वतमात्मकेंअसु
र॥सत्वरजात्माकाचेसुर॥ब्रह्माविष्णुआणिशंकर॥सत्वसत्वाचे॥६०॥गुणत्रयांचेती
न
नतीन॥भेदहोतांनऊगण॥परंतुहेंपंचीकारण॥होतांहोसारें॥६१॥तोचिपंचीकृतप्रका
र॥सांगतोंऐकासविस्तर॥पिंडब्रह्मांडहेंसमग्र॥स्पष्टलेंड्यायें॥६२॥अंतःकरणमनबुद्धि॥
चित्ताहंकारतयामधीं॥मिळतांझालेंत्याचेसंधी॥स्थूलाकाशहें॥६३॥व्यानसमानोदान
प्राण॥त्यालागींमिळतांअपान॥वायुउपजलातेथून॥ प्रत्यक्षहाजी॥६४॥श्रोत्रत्वक्चक्षु
जिव्हाघ्राण॥ज्ञानेंइंद्रियांहोतांमेळण॥प्रत्यक्षअग्नीसतेजोष्ण॥प्रकटलाहा॥६५॥वा
क्पा णिपादोपस्थगुद॥कर्मेंद्रियांऐक्यसंबंध॥होतांचिआहलेंविशद॥प्रत्यक्षआप॥
॥६६॥

अमृ० ॥४॥

शद्बस्पर्शरूपरसाशी ॥ गंधमिळलांअनयाशीं ॥ गंधमिळलांअनयाशीं ॥ स्पष्टआलेंपृथिवीशी ॥ प्रत्यक्षजेहें ॥ ६७ ॥ ऐशीं हीं भूतेंपंचीकृत ॥ उसन्न झाल्याब्रह्मांडांत ॥ पिंडउद्भवलें समस्त ॥ रोशेचिपुटें ॥ ६८ ॥ मांसास्थित्वचानाडीरोम ॥ हेपृथिवीचे भागनेम ॥ आपाचेंअवधारावर्मे ॥ कैसेंअसेतें ॥ ६९ ॥ शुक्रशोणितलाळमूत्र ॥ सहस्वेदआपेंनिर्द्धार ॥ क्षुधातृषाआळसनिद्रा ॥ मैथुनतेजें ॥ ७० ॥ चळणआणीकवळण ॥ प्रसारेंशीं आकुंचन ॥ निरोधन हे वायुगुण ॥ समस्तदेहीं ॥ ७१ ॥ कामक्रोध शोकमोहेंशीं ॥ भयमिळूनयापांचाशी ॥ वास्तव्यसमस्तदेहाशी ॥ आकाशभागें ॥ ७२ ॥ कामादिअसुरीसंपत्ति ॥ आकाशींदेशीहोजन्मती ॥ विवेकादिदैवीसंपत्ती ॥ तेशीचित्यापें ॥ ७३ ॥ असोऐसेंपंचीकरण ॥ होतांस्थूळझालेंनिर्माण ॥ हेपिंडब्रह्मांडाचीखूण ॥ कथिलीअल्प ॥ ७४ ॥ पंचीकृतेंस्थुळजाहलें ॥ परीतेंनाहींव्यापारलें ॥ तेंचिव्यवहारूलागें ॥ अपंचीकृतें ॥ ७५ ॥ अंतःकरणव्यान

सर्ग ६

णे

श्रीराम ॥४॥

श्रोत्र ॥ वाचाशद्बंहोतीव्यापार ॥ ऐकणेंबोलणेंनिर्द्धार ॥ नभाचेदोन ॥ ७६ ॥ मनसमानत्वचापाणि ॥ स्पर्शेव्यापारहोतीदोनी ॥ स्पर्शनेंशींदानग्रहणी ॥ वायुचमुख्य ॥ ७७ ॥ बुद्धिउदानचक्षुपाद ॥ रूपेंशीव्यापारद्विविध ॥ पाहणेंचालणेंहेसिद्ध ॥ तेजापेंहोती ॥ ७८ ॥ चित्तप्राणजिव्हाउपस्थ ॥ रसेंव्यापारद्वयहोत ॥ स्त्रभरत्याशननिश्चित ॥ आपतत्वाचे ॥ ७९ ॥ अहंकारअपानघ्राण ॥ गुदगंधेंव्यापारदोन ॥ मलोत्सर्गगंधग्रहण ॥ होतीपृथ्वीचे ॥ ८० ॥ अंतःकरणाचेंपंचक ॥ ज्ञाताभोक्तानिश्चयात्मक ॥ याशीज्ञानशक्तिउल्लेख ॥ सत्वाच्यागुणें ॥ ८१ ॥ तेचीज्ञानेंद्रियपंचक ॥ हेंहीयाचेंचिअंगीक ॥ तमेंशीद्रव्यशक्त्यात्मक ॥ पंचविषय ॥ ८२ ॥ क्रियाशक्तीशीरजोगुण ॥ तेचिमुख्यत्वेंपंचप्राण ॥ पंचकर्मेंद्रियांमेळण ॥ जाणिजेहोतां ॥ ८३ ॥ विषयदेहआधिभूत ॥ करणेंआध्यात्मसमस्त ॥ विष्णवादिकाधिदैवत ॥ सूक्ष्मरू

अमृ ॥५॥

पखें ॥८४॥ अंतःकरणाचे प्रकार ॥ मनबुद्धिचित्ताहंकार ॥ परी मनबुद्धि निर्द्धार ॥ दोन चि मुख्य ॥८५॥ चित्ताहंकार अंत र्भूत ॥ मनबुद्धि या दोहों आंत ॥ अंतःकरण कारणांत ॥ गणिलें आहे ॥८६॥ एवं स्थूळ सूक्ष्म कारण ॥ सूक्ष्म लिंगदेहाचें चिन्ह ॥ कारण ह्मणजे अज्ञान ॥ उभयां हेतु ॥८७॥ ऐशिया परी एक पिंड ॥ नाना पिंडें एक ब्रह्मांड ॥ या परी ब्रह्मांडें उदंड ॥ कल्पिया शक्ति ॥८८॥ त्या शक्तिजें अनंतावधि ॥ सा रत्याचा वोली अल्पबुद्धि ॥ शबलब्रह्म उपाधी ॥ आख्याता ऐसी ॥८९॥ [illegible] नाथिलें चि आहे वाटलें ॥ त्यांत पूर्णब्रह्म दाटलें ॥ घटमठोपाधी बोलिलें ॥ आकाश जैसें ॥९०॥ घटादिकें गगन च्छेदे ॥ तदभावीं कां पुनः सांधे ॥ ऐसें न च्छेदन भेदे ॥ ब्रह्म ही तैसें ॥९१॥ अव्यक्तापासूनि र्यात्नण ॥ जाहलें चि नाहीं उत्पन्न ॥ कायदिसलें जरी स्वप्न ॥ साच होईल ॥९२॥ असो मृगांबु चि आपगा ॥ सूर्यरश्मि व्यास तरंगा ॥ हा बोल जैसा आहे उगा ॥ तैसें चि हे ही ॥९३॥ इ० अ० शबल० व्या० च०

॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ शबलब्रह्मजें बोलिलें॥ अनंतशक्तिपुक्त थिलें॥ तेंचिशक्तिलेशें पावलें॥ ईश्वरनाम॥१॥ करूनस्वशक्तियेकाश्रय॥ सृष्टिनिर्मिल्या मायामय॥ चाळिताहो ब्रह्मादि काय॥ अंतर्यामित्वें॥२॥ स्थुलासह सूक्ष्माशी चाळी॥ नियंतृत्वेंसकळां पाळी॥ स्वकीयोदयींजैसा हेळी॥ वर्तवीजगा॥३॥ हेंचिएकाजीसविस्तर॥ होऊनियांआनांएकाग्र॥ कैसें चालिलें चराचर॥ उद्भवोनिहें॥४॥ मूळमाया मूळस्फुरण॥ ज्या असे अव्यक्ताभिधान॥ तेंचित्रिगुणगर्भधारण॥ होतांमहत्व॥५॥ महत्तत्वगुणसाम्यता॥ तेंजें मुख्यसत्वलमता॥ द्विप्रकारकलेअवस्था॥ विद्यायानांवें॥६॥ यापरीजेकां विद्यामाया॥ तेनिमित्तोपादानाद्वया॥ दिसेजैसीएकाचितोया॥ शुक्लकृष्णता॥७॥ विद्यामायाजिशीह्मणती॥ तींतजे आभासेचिस्थिति॥ तोईश्वरकर्त्ताजगतीं॥ आश्रयेंतिच्या॥८॥ मायेलागींठेवीस्वाधीन॥ याचिहेतुईशसर्वज्ञ॥ महाग्निनीशींजैसापूर्ण॥ सुअश्ववह॥९॥ महत्तत्वींचीसत्ववृत्ती॥ तेनिमित्तयाजगाप्रति॥ तमप्रधानावृत्तीस्थिति॥ उपादानतें॥१०॥ महत्तत्वामाजीलंदरवा॥ अविद्यानामेंशक्तिजेका॥

तोचि कारण देह निका॥ या ब्रह्मांडीचा॥११॥ समष्टि कारण शरीर॥ तोचि आनंदकोश थोर॥ त्याचें
वर्णन सविस्तर॥ सर्गीं पुढिल्या॥१२॥ मूळमाया महाप्रकृति॥ येतां गुणसाम्याचि स्थिति॥ तत्संबंध्यें कां
शानिश्चिती॥ विद्यामाया जे॥१३॥ आश्रय करून तयेचा॥ कर्ता ईश्वर जगताचा॥ ऊर्णनाभि सूत्र जाळ्या
चा॥ कारक जैसा॥१४॥ निमित्तोपादान उभय॥ ऊर्णनाभिच एक होय॥ कीं मृगजळा जैसा सूर्य॥ मध्या-
न्हें करें॥१५॥ विद्यामाया हे ज्ञानशक्ति॥ परी विक्षेपी जीवा प्रती॥ दाखऊन अन्यथा कृती॥ एकाचें येक
॥१६॥ भिन्न करणी भिन्न नाम॥ हें तरी केवळ कृत्रिम॥ परांगनेचें जैसें प्रेम॥ पत्निव्रता॥१७॥ म्हणो
न विद्या मायाशक्ति॥ जे मोहीत विक्षेपाकृती॥ ते मायें जैशी विषदाती॥ निजपत्याशी॥१८॥ अथ
वा स्त्री जैशी जारिणी॥ मिथ्या च भर्त्यासंनिधानीं॥ सेवामिषें तुडबुडोनि॥ वंचीत सेत्या॥१९॥ तरी
हें साचचि सर्वांशी॥ ऐसें म्हण वेनाजी मशी॥ काय द्यावें महाधनाशी॥ उधळ्या हातीं॥२०॥ उधळ्याशि
किंवा कृपणा॥ मूर्खा देतां फळ घडेना॥ सुबीज जैसें पेरावेंना॥ असद्भूमीशी॥२१॥ नातरी अत्यंत अ-

शक्ता॥ अन्न द्यावेंना अवसता॥ काय दुधन द्वरिता॥ येईल कामा॥२२॥ ऐशी पाहतां विवंचना॥
विद्या हे तु अन्यथाज्ञाना॥ हें न घडे जैसा कुमना॥ कल्पवृक्ष जी॥२३॥ ऐकून वक्त्याचें वचन॥ संत
बोलिले सुप्रसन्न॥ भला रे भला समाधान॥ उत्तम केलें॥२४॥ आतां निरूपण पुढील॥ सांगावें गा
अति निर्मळ॥ तें श्रोत्यां वक्ता बोले प्रांजळ॥ लीनपणें शीं॥२५॥ देहीं आनंदमय कोश॥ भोक्तेपणें निर्मून
ईश॥ पुढें भोग्यादिक विशेष॥ रचिता झाला॥२६॥ आनंदावरी आवरण॥ केला कोश नामें विज्ञान॥
निश्चय कर्ता जो संपूर्ण॥ आच्छादी तोही॥२७॥ विज्ञानाशी आच्छादावया॥ निर्मी ईश्वर मनोम
या॥ संशयी परी भोग्य घ्याया॥ साधन हेंचि॥२८॥ याशीही केलें आच्छादन॥ जेणें त्या नाव कोश
प्राण॥ प्राणाशी आच्छादी तो अन्न॥ मयाचा कोश॥२९॥ अन्नमय कोश हा देह॥ त्याचे अंतरीं प्रा
ण राहे॥ इंद्रवृत्ती मन तें आहे॥ अभ्यंतरीं त्या॥३०॥ त्या माझारि असे विज्ञान॥ अहंवृत्ती रूप स्फु
रण॥ माजी आनंदमय पूर्ण॥ राहिला असे॥३१॥ ईशें आस सत्तेचें स्थळ॥ पिंडीं जें निर्मिलें सबळ॥

तो आनंदकोश केवळ ॥ मायीक आद्य ॥ ३२ ॥ आनंदशरीर कारण ॥ सूक्ष्म विज्ञान मन प्राण ॥ स्थूळ
देह तो कोश अन्न ॥ प्रत्यक्ष हाजी ॥ ३३ ॥ महतत्वाख्य मायावृत्ती ॥ विद्या अविद्या तिच्या शक्ति ॥
विक्षेपावरण ह्मणती ॥ अविद्येनें ज्या ॥ ३४ ॥ विद्याविद्येंत आभासले ॥ चैतन्य ते जीवेश झाले ॥
एकें सृष्टि कार्यें निर्मिलें ॥ भोगिलें अन्यें ॥ ३५ ॥ मुळीं महतत्वामाझारी ॥ भेद नाहींच जीवेश्वरीं ॥
कार्यावरूनि यां निर्द्धारी ॥ ह्मणावे भिन्न ॥ ३६ ॥ ऐशी माया महत्कारणी ॥ पंचपदार्थांची मांडणी
॥ यांशी सहजोद्भूत ज्ञानी ॥ ऐसें ह्मणती ॥ ३७ ॥ पुढें हि सहज चि होत ॥ परी ईश्वरीं आरोपत
॥ स्त्रीचें ज्यापरी कृत्याकृत्य ॥ आरोपे भर्त्या ॥ ३८ ॥ मन बुद्धीशीं ज्ञानेंद्रियें ॥ प्राणपंचक कर्मेंद्रि
यें ॥ क्रमें सत्राशीं यथान्वयें ॥ सूक्ष्म देह हा ॥ ३९ ॥ चंद्रमा ब्रह्मा आणि दिशा ॥ वायु सूर्य वरुण ते
सा ॥ अश्विनी देव सहवासा ॥ सत्तपदार्थ ॥ ४० ॥ अग्नीं द्रोपेंद्र प्रजापती ॥ तेवी पांच वातोनि
र्ऋती ॥ वरी यां जे पांच मिळती ॥ तेही ऐका जी ॥ ४१ ॥ सद्योजात अघोर ईश ॥ वामदेवेंशीं तत्पुरु

ष ॥ ऐसे पदार्थ सत्तदश ॥ सूत्रात्म्यामाजी ॥ ४२ ॥ पंचभूतें पंचविषय ॥ या दाहांचा जो समुदाय ॥ तो
चि स्थूळ विराट काय ॥ व्यष्टि समष्टि ॥ ४३ ॥ कीं पांच भूतें पांच खाणी ॥ या परी हे दाहा मिळोनि ॥
स्थूळत्वें विराट वचनीं ॥ बोलिजे नाहे ॥ ४४ ॥ एवं पिंड ब्रह्मांडा आंत ॥ पदार्थ बत्तीस नेमस्त ॥ न्यू
नाधिक ते अंतर्भूत ॥ यांत चि होती ॥ ४५ ॥ चित्त अहंकारासहित ॥ मनबुद्धींत अंतर्भूत ॥ ना
रायण रुद्र त्यां होत ॥ देवता क्रमें ॥ ४६ ॥ मन बुद्धीची मूळवृत्ती ॥ अंतःकरण तिशी ख्याति ॥ ति
येशी विष्णु हा निश्चिती ॥ देवता होय ॥ ४७ ॥ करूनियां पंचीकरण ॥ कैसें पिंड ब्रह्मांड संपन्न ॥
केलें त्याचें झालें कथन ॥ मागील सर्गीं ॥ ४८ ॥ तथापि हें प्रकारांतरें ॥ सप्तान्नत्वें बोलिलें सारें ॥ तें अ
वधारा सविस्तरें ॥ कांहींसें अल्प ॥ ४९ ॥ एक अन्न तें साधारण ॥ ज्याशी ह्मणतात मर्त्यान्न ॥ ब्रीह्या
दिक हें अभिधान ॥ त्याशीच असे ॥ ५० ॥ दुसरें दर्शपूर्णमास ॥ द्विविध देवान्न विशेष ॥ क्षीरत्वें चौ
थ्या पश्वन्नास ॥ ओळखावें जी ॥ ५१ ॥ वाचा प्राण सहित मन ॥ केवळ आत्म अन्नें तीन ॥ माजी वाचा

उपलक्षण॥ दशेंद्रियांशी॥५२॥ प्राणोपलक्षणेंकरून॥ आणि जो जीहे पंचप्राण॥ मनें केंमन बुद्धि
दोन॥ आणावेंध्यानीं॥५३॥ संकल्पविकल्पलें वृत्ती॥ मन ऐशीतयेशी ख्याती॥ निश्चयात्मक
जेका स्फूर्ति॥ तीनाव बुद्धी॥५४॥ यापरीहे सत्राप्रकार॥ वाक्प्राण मनीं जाणाथोर॥ हालिंगदेहा
चाविचार॥ त्रयीमाजीया॥५५॥ पुढें यापासून निश्चित॥ स्थूलसृष्टि जेका घडत॥ तेत्री ह्यादिरू
पेंनेमस्त॥ चहुंप्रकारें॥५६॥ तेंचिसंक्षेपेंनिरूपण॥ करितो कांहिसें कथन॥ तीन भूतें वाक्प्रा
णमन॥ तेजापपृथ्वी॥५७॥ पृथ्वी ह्मणजे अन्न जाणा॥ याची पाहतां विचारणा॥ यातिहीं वां-
चून असेना॥ वस्तुच जगीं॥५८॥ लोहितत्वतें वाक्तेजाचें॥ शुक्लत्व सर्व प्राणापाचें॥ अन्नरूप जें पृ
थ्वीतिचें॥ कृष्णत्व सारें॥५९॥ चंद्रीं लोहितत्व आभासे॥ शुक्लकृष्णताही जे दिसे॥ तेका ढिस्या
चंद्राशी आसे॥ कायजीरूप॥६०॥ वस्तुमात्राचें विवेचन॥ ऐसें करितां भूतेंतीन॥ हानिश्च
यवाचारंभण॥ आणि जे नांव॥६१॥ ह्मणोन जें जें कांहीं झालें॥ त्रिकारणें वियुक्ताथिलें॥ सक

ळत्रैलोक्य व्यापिलें॥ तिहींनींच या॥६२॥ तोचि परिसिजे प्रकार॥ कैसा त्रिभूतांचा विस्तार॥
होऊनियां हें चराचर॥ प्रत्यक्ष आलें॥६३॥ वाचेचें रूप हा भूलोक॥ पाताळांसहित अशेष॥ म-
नांतरिक्षदेवलोक॥ सर्वही प्राण॥६४॥ वाचा ऋग्वेद स्वयें जाणा॥ यजुर्वेद हे खूण मना॥ सा
मवेद संकेत प्राणा॥ श्रुतिप्रसिद्ध॥६५॥ वाचा आपण सर्व देव॥ मन स्वयें पितर सर्व॥ प्राणम
नुष्यं ऐसाभाव॥ निश्चयात्मक॥६६॥ मातेचें रूप वाग्देवता॥ मन हानि जाणिजे पिता॥ प्रा
णोप प्राणांची जे संस्था॥ ते होय प्रजा॥६७॥ भोक्ता भोगणें भोग्य जात॥ झालें तिहींपें ऊर्ध्व
रीत॥ आतां विशेष जो देहांत॥ झाला तो ऐका॥६८॥ तामसतेज भागें अस्थि॥ रजोभागें
मज्जेची स्थिती॥ सत्वभागें होय निश्चिती॥ प्रत्यक्ष वाचा॥६९॥ आपतामसभागें मूत्र॥ रजोभा
गें झालें रुधिर॥ सात्विकभागें हानिर्द्धार॥ प्रकट प्राण॥७०॥ अन्न तामसभागें मळ॥ रजोभा
गें मांस केवळ॥ सत्वभागें मनचपळ॥ संशयात्मक॥७१॥ तामसांशास्थूळ ह्मणावें॥ मध्य-

मराजसांशनांवें॥ सत्वांशालागींसमजावें॥ सूक्ष्मत्त्व्मणोनि॥ ७२॥ हें रहस्यत्रिकरणाचें॥ निवें
दिलें आलेंजेंवाचें॥ न्यूनपूर्णकरावुमचें॥ तुह्मीसज्जन॥ ७३॥ यारीतीमायीकईश्वर॥ निर्मिता
झालाचराचर॥ गगनींगंधर्वनगर॥ आभासेजैसें॥ ७४॥ आतांजेंजेंज्यापरी झालें॥ तेंतेंतैसेंचि
लयागेलें॥ ब्रह्मजेसेंतैसें संचलें॥ आदिमध्यांतीं॥ ७५॥ अध्यारोपजेसा वर्णिला॥ तैसंजरी
अपवादाला॥ वर्णावेंतरी याप्रश्नाला॥ विस्तारहोय॥ ७६॥ ह्मणोनकांहीं नबोलतां॥ उपसं
हाराची व्यवस्था॥ पाहांजेशी ऐकिलीकथा॥ उपक्रमाची॥ ७७॥ संतह्मणतीगापावलें॥ नाहींत
त्कारणउरलें॥ पुढीलनिरूपणबोलें॥ जेंअसे योग्य॥ ७८॥ ऐकून ऐसीसंतवाणी॥ वक्तास
मनींसंतोषूनी॥ प्रश्नपरिणामात्मगूनि॥ आरंभकरी॥ ७९॥ कांहींहीसंबंधावांचोन॥ पटजे-
साकाशुभ्रवर्ण॥ तैसेंचिपरब्रह्मपूर्ण॥ विकारातीत॥ ८०॥ यरीजोसंबंध स्वकीचा॥ तैसायो
ग ब्रह्मीं मायेचा॥ तैं घट्टितयेथें असाचा॥ अंतर्यामीहा॥ ८१॥ घोंटल्यापटीं चित्राकार॥ रे

रिवलेंमषीनेंनिर्द्धार॥ तैसासूत्रात्म्याचाप्रकार॥ सूक्ष्मत्वेंब्रह्मीं॥ ८२॥ चित्रें अवघींरंग
विलीं॥ तैशीसृष्टिस्पष्टत्वाआली॥ ऐशी पिंडब्रह्मांडाआली॥ रचनाब्रह्मीं॥ ८३॥ कित्येक
चित्रीं वस्त्राभास॥ तैसेंप्राणीसचिदाभास॥ तेचिजंगमइतरांस॥ स्थावरनाम॥ ८४॥ यापरीजें
हेंचराचर॥ त्याब्रह्मअधिष्टानमात्र॥ सकळचित्रांशीआधार॥ पटहांजेसा॥ ८५॥ रंगासहचि
त्रांआलीती॥ जैशीकाघट्टितांची व्याप्ति॥ सूत्रविराटीं तैशीवस्ती॥ अंतर्यामींची॥ ८६॥ अंतर्यामीश
बलब्रह्म॥ त्याशीचईश्वरहेंनाम॥ महत्तत्वीं आलेंपरम॥ विद्योपाधीनें॥ ८७॥ हिरण्यगर्भहासं
केत॥ सूत्रात्म्यामाजीतयाहोत॥ विराटामाझारीनिश्चित॥ वैश्वानरजी॥ ८८॥ हिरण्यगर्भवै
श्वानर॥ समष्टीजीवत्वें ईश्वर॥ जोतोसालाकळेप्रकार॥ सर्गींपुढिल्या॥ ८९॥ ब्रह्मादिसर्वप्राणिमा
त्र॥ यांच्याबुद्धीनियमीथोर॥ तोयेकचिपरमेश्वर॥ शबलब्रह्म॥ ९०॥ नियमीब्रह्मांडेंअनंत॥ याहेतु
महेश्वरख्यात॥ एकाब्रह्मांडाआकळीत॥ तदर्थेश्वर॥ ९१॥ याच्यानिभयेंवायुवाहे॥ सूर्योदयही

करितांहे॥ अग्नींद्रतपे वर्षताहे॥ धांवे मृत्युही॥ ९२॥ निमित्त विवर्तोपादानें॥ सर्वां करून भिन्नपणें॥ हा राहे सर्वज्ञपणानें॥ सर्वत्रांमाजी॥ ९३॥ जीवांत त्त्कर्मानुसारीं॥ हाचि प्रपंचामाजी प्रेरी॥ न पापपुण्य यामाझारि॥ नांघे देकोणा॥ ९४॥ यांचें बुद्धि देणें परम॥ जीवें व्हावें निजांगें ब्रह्म॥ यासीच नारायण नाम॥ बोलती कोणी॥ ९५॥ अर्द्धनारीश आदिशक्ति॥ कोणी ह्मणे मंगलमूर्त्ति॥ सूर्य स्कंद ऐसें बोलती॥ कित्येक जन॥ ९६॥ नामरूपभेद अनेक॥ कल्पितां ही मूळतें येक॥ जेसा का वृक्ष बहुशाख॥ एकाचि मुळीं॥ ९७॥ असो क्लेशकर्म भितीत॥ विपाकाशया नातळत॥ तो विद्योपाधिक नेमस्त॥ ईश्वर जाणा॥ ९८॥ हें तत्सदाख्य निरूपण॥ वाच्यांशलेंकेलें कथन॥ तो वाच्यांश हरतां पूर्ण॥ केवळब्रह्म॥ ९९॥ इतिश्री ईश्वररूपव्याख्यायाः अ० पंचमसर्गः॥ ५॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ ब्रह्माविष्णुविश्वेशइंद्र॥ आदिकरोन प्राणिमात्र॥ तेथें तेथें मीच शरीर॥ अध्यास करी॥ १॥ तोचि जाणावा जीव स्थूळ॥ एका भिन्न होतां केवळ॥ देहभेदें नाना बरळ॥ आपणा मानी॥ २॥ हेंचि केसें तें सविस्तर॥ निवेदितों संतां समोर॥ तरी ऐकीजे जी सादर॥ एकाग्रपणें॥ ३॥ मूळमाया मूळस्फुरण॥ माजी आभासे जें चैतन्य॥ तयाचें चैतन्या अभिधान॥ शबलब्रह्म॥ ४॥ मूळपुरुषमूळमाया॥ शबलब्रह्म संज्ञा तया॥ अथवा अव्यक्त ऐशिया॥ परी हीख्याति॥ ५॥ मूळमायेमाजी त्रिगुण॥ जें भासो लागली समान॥ महत्तत्व नामकरण॥ तेव्हां येतिशी॥ ६॥ निखळ सत्वतम दोनी॥ जी माजीते विद्याजननी॥ मिश्रितो भयारजोगुणी॥ अविद्यामाया॥ ७॥ एवं विद्या अविद्या जेथें॥ महत्तत्व ह्मणावें त्यातें॥ माजी विद्येचें स्वरूप तें॥ एकाजी आधीं॥ ८॥ स्वरूपोन्मुखतें स्फुरण॥ असतां भासों लागे आ

न ॥ असें जों तों स्वयें स्मरोन ॥ स्वयत्नीं मिळे ॥ ९ ॥ शबलब्रह्म जें बोलिलें ॥ वियेमाया सारी
आभासलें ॥ त्या आभासाशी नाम आलें ॥ ईश्वर ऐसें ॥ १० ॥ ईश्वरा प्रती सत्वोपाधी ॥ नि
मित्तकारण प्रसिद्धि ॥ उपादानकारणसिद्धि ॥ तमोपाधीनें ॥ ११ ॥ एक ईश्वर जो म्हणोन
॥ तोचि निमित्त उपादान ॥ नट जैसा नटे आपण ॥ अर्द्धनारित्वें ॥ १२ ॥ निमित्तोपादान उभ
यय ॥ ईश्वर चि येक अद्वय ॥ शिवविष्णूचें रूप होय ॥ मुख्यत्वें तेंचि ॥ १३ ॥ यास्तव शिव
विष्णु दोनी ॥ ईश्वर चि स्वयें म्हणोनि ॥ नित्यमुक्त निर्मोहपणीं ॥ बोलिली श्रुति ॥ १४ ॥
श्रोते म्हणती सत्वोपाधी ॥ विष्णु निमित्त वाटे बुद्धी ॥ उपादान शिव अनादि ॥ तमोपा
धीनें ॥ १५ ॥ परम हेतु एक शिव ॥ विष्णुमय हें जग सर्व ॥ निमित्तोपादानीं तो भाव ॥ श्रु
तीचा ऐसा ॥ १६ ॥ उपाधीकडे दृष्टि देतां ॥ श्रुत्यर्थाशी मिथ्यारूपता ॥ श्रुतिवचना विश्वास
तां ॥ प्रत्यय उडणें ॥ १७ ॥ ऐसे दोनी पक्ष विरोधि ॥ वारीं बापा तूंचि सुबुद्धि ॥ आणि

कैसें तें प्रतिपादीं ॥ उपादान ही ॥ १८ ॥ ऐकून श्रोत्यांचें वचन ॥ वक्ता बोले होऊनि लीन ॥ स
र्वज्ञांची आज्ञा प्रमाण ॥ तरी ऐकाजी ॥ १९ ॥ वामसव्य उभय कर ॥ यांचे होती जे जे व्यापार ॥ न
बदलती परस्पर ॥ ऐसें तो नसे ॥ २० ॥ नातरी अर्द्धनारी वेष ॥ तेथें सव्यांगीं दिसे पूंस ॥ तें
चनटे शाविल्या स्त्रीस ॥ घडो शंके कीं ॥ २१ ॥ कीं कीजे इडेनें पूरक ॥ पिंगला नाडीनें रेचक ॥
परी पूरका चा रेचक ॥ पिंगलेशीही ॥ २२ ॥ अथवा शुक्लभासे कृष्ण ॥ कृष्णतें दिसे शुक्लवर्ण ॥
हें तुम्ही पाहाना अन्योन्य ॥ काय उदक ॥ २३ ॥ हें असो या मासें वनिता ॥ मासें इलेशी पुरु
षता ॥ येल होली विदित वार्ता ॥ आहे चि तुम्हा ॥ २४ ॥ तेवी निमित्तीं उपादान ॥ उपादानीं
निमित्तपण ॥ दिसतां प्रत्यवाय पूर्ण ॥ विचारें नाहीं ॥ २५ ॥ मनुष्यत्व हें साधारण ॥ तें स्त्री
त्व पुरुषत्व दोन ॥ भेद तैसेंचि उपादान ॥ निमित्तेश्वरीं ॥ २६ ॥ विष्णु जरी निमित्त झाला ॥
शिव उपादान दिसला ॥ कीं शिव निमित्त विष्णूला ॥ उपादानता ॥ २७ ॥ परी ईश्वरत्व अभेद
॥

अमृ० २

सर्ग ६

तेथेंनाहींअसहीभेद॥हेंतुम्हीजाणतसांसिद्ध॥मीकायसांगूं॥२८॥मुख्यतेंसत्तानिमित्त
ता॥सल्लक्षणजेसुखावस्था॥तोअर्थशिवशब्दींहोतां॥सत्यचिश्रुति॥२९॥तरीश्रुतीकीं
प्रत्ययाशी॥केंविरोधसांगाजीमशी॥म्यांनिवेदावेंसर्वज्ञाशीं॥ऐसेंतोनाहीं॥३०॥तथा
पिब्रह्मवयाभूषण॥मन्मुखेंवदविलेंपूर्ण॥तरीहेंकृपेचेंलक्षण॥आपुलेंस्वामी॥३१॥आतां
उपादानजेंहोत॥तेंपरिणामीकींविवर्त॥सांगाहींएकानिश्चितार्थ॥कैसाअसेतो॥३२॥दधी
दुग्धवदुपादान॥नऐसेंअध्यासाधिष्ठान॥रज्जूचियाफणीलागून॥रज्जुहाजैसा॥३३॥नात
रीजैसामृगजळा॥विवर्तोपादानार्ककळा॥कींनभाचियापुष्पमाळा॥लागूननभ॥३४॥अ
सोमहत्तत्वकारणीं॥विद्यामायेचिउभारणी॥कैशीतेबोलिलेंवचनीं॥अल्पसंकेतें॥३५॥ऐ
कूनवक्त्याचेंउत्तर॥सज्जनसुखावलेथोर॥मगकरूनअत्यादर॥बोलतेझाले॥३६॥यासर्गीं
जीवाविद्यामुख्य॥सांगणेंआहेअवश्यक॥तरीतेंआतांकथानक॥एकवींआह्मां॥३७॥

श्रीराम २

हु

वक्ताबरेंह्मणूनि॥प्रवर्तलाज्ञाताव्याख्यानीं॥येथेंसर्वींसावधपणीं॥द्यावेंजीचित्त॥३८॥
मूळमायामुळींचीस्फूर्ति॥माजीआभासेजेचिद्व्यक्ति॥तेशबलब्रह्माचिस्थिति॥कथिली
वरी॥३९॥मूळमायेमाजीत्रिगुण॥समत्वेंजेव्हांभासमान॥होतीतेव्हांत्याअभिधान॥येम
हत्तत्व॥४०॥तेंचेनिखळसत्वतम॥जयातेंविद्याऐसेंनाम॥तिचेहीवरीभिन्नवर्म॥स्प
ष्टकेलेंसे॥४१॥आतांतमसत्वमिश्रता॥जेकामलिनसत्वावस्था॥तेरजत्वेंअविद्यामाता
॥कैशीतेऐका॥४२॥स्वरूपोन्मुखहोतांस्फूर्ति॥नेणवेजेकावस्तुस्थिति॥रज्जूअसूननेत्रां
प्रती॥नदिसेजैसा॥४३॥दिसूंनद्यावेंमूळरूप॥दावावाअन्यथाविक्षेप॥रूपोभयांअवि
द्याजस्य॥करितीबुध॥४४॥शबलब्रह्मजेंबोलिलें॥तेंजेंअविद्येआभासलें॥तेंतयाजी
वनामआलें॥समष्टिरूप॥४५॥हासमष्टीचामहाजीव॥ईश्वरत्वेंचियाचाभाव॥याशीच
नांवब्रह्मदेव॥जाणिजेऐसें॥४६॥अविद्येनेंजीवत्वआलें॥तेंश्रीगुरुबोधेंफिटलें॥ह्मणो

नत्याश्रुतीच्या बोलें ॥ जीवन्मुक्तत्व ॥४७॥ जीवपणा प्रतिषेधून ॥ पुढें मुक्त जाहले पूर्ण ॥ त्यासी
च जीवन्मुक्त म्हणून ॥ सर्व स्नाठावी ॥४८॥ ऐसा हा ब्रह्मा समष्टीचा ॥ ईशात्वें जीव सकळांचा ॥
जैसा हेतु नाना जळींचा ॥ आभासा सूर्य ॥४९॥ त्रिगुण भिन्न भिन्न पणीं ॥ होणें तेचि गुण क्षोभिणी ॥
जीवेशभेद हाये थूनी ॥ झाला से जाणा ॥५०॥ तोचि भेद सृष्टिकारण ॥ झाला निश्चय आणा पू
र्ण ॥ तेविषययींचें निरूपण ॥ कांहीसें ऐका ॥ ५१॥ निमित्तोपादान जो ईश ॥ सृष्टि रचि
ता हो अशेष ॥ त्यावरी जे कृतिमानस ॥ जीवसृष्टि ते ॥५२॥ ईश्वरें जें जें कांहीं केलें ॥ तें तें जी
वें भोग्या आणिलें ॥ कीं ईश कृद्रूपा ठेविलें ॥ अनीशें नाम ॥५३॥ म्हणजे रूप स्थूळ सूक्ष्म ॥
ईश्वराचें कृत हा नेम ॥ तें अमुका अमुक नाम ॥ तें जीवकृत ॥५४॥ कृत जें समष्टीश्वराचें ॥
तें भोग्य समष्टीजीवाचें ॥ हो तगुण दोष असाचे ॥ कल्पून वरी ॥५५॥ कीं ईशरूप महाजीव ॥
मेधा तपें रची जें सर्व ॥ तें व्यष्टिजीव आणी नांव ॥ ठेवून भोग्या ॥५६॥ या स्तव नाम रूपा सर्व ॥

कर्तें जीवेशो भयभाव ॥ अविद्या विद्या उपाधित्व ॥ धरितां झाले ॥५७॥ व्यष्टीं जीव भेद झाला कैसा ॥ तोवि
चार आणिजे ऐसा ॥ जैसा स्वप्न सृष्टीचा ठसा ॥ एकापें झाला ॥५८॥ जीवानेकत्व व्हाया मूळ ॥ अवि
द्या नानात्व केवळ ॥ चंद्रादि छाये जैसें जळ ॥ बहु घटींचें ॥५९॥ मूळ अविद्या अव्याकृत ॥ अनेकधा
जे धवां होत ॥ तें कारणशरीर येत ॥ नाम तयेशी ॥६०॥ मूळाविद्या एक निश्चिती ॥ परी तिच्या अनं
त शक्ति ॥ जैशीं एका दावणी प्रती ॥ अनेक दांवीं ॥६१॥ तेथें प्रतिदांव्या एकेक ॥ बद्ध आहला
पशु मूर्ख ॥ तैसा चि जीव भोगी दुःख ॥ मीपणें देहीं ॥६२॥ ते जीव नाना कारणींचे ॥ प्राज्ञना
में बोलिले याचे ॥ सूक्ष्मीं स्थूळीं तेचि असाचे ॥ तैजस विश्व ॥६३॥ महत्तत्वींची मूळाविद्या ॥ स
मष्टिरूप जे का आद्या ॥ तिशी अव्याकृत हें सद्या ॥ आलें से नाम ॥६४॥ तेथील चिच्छाया स्व
येभ ॥ तो ईश्वर हिरण्यगर्भ ॥ सूत्रीं स्थूळ विराटीं डिंभ ॥ वैश्वानराख्यें ॥६५॥ असो ऐसा नाना
तें जीव ॥ मुक्तीं एक अभिन्न शिव ॥ होतां उगा घे अहंभाव ॥ मी देह बळें ॥६६॥ मुंगीपासून ब्रह्मदेव ॥

इंद्रादिक कीं विष्णु शिव ॥ देहमात्रीं मी मी हा भाव ॥ जीवें घेउगा ॥ ६७ ॥ जीव पाहतां परिपूर्ण ॥ शुद्ध
रूप चैतन्य घन ॥ देहाहून असंतभिन्न ॥ देहाचा साक्षी ॥ ६८ ॥ देहापें जीव भिन्न कैसा ॥ गृहस्वा
मी गृहाशीं जैसा ॥ कीं दामीं पशु हा असमा ॥ न घडे दाम ॥ ६९ ॥ नातरी काष्ठीं जैसा वन्ही ॥ न का
ष्ट निश्चयें करोनी ॥ कीं आकाश पंकमिळणीं ॥ न पंक जैसें ॥ ७० ॥ अविद्येच्या आधीन झाला ॥ तेणें
चि जीव दुःखी ठेला ॥ जैसा दुष्टाभिनीवरला ॥ राउत कच्चा ॥ ७१ ॥ अविद्या जे अति मलीन ॥
काम कर्मादिकें करून ॥ तद्वश जीव होतां पूर्ण ॥ क्लेशातें पावे ॥ ७२ ॥ ह्मणाल त्यां वरुती आ
तां ॥ नित्यमुक्ता लागीं जीवता ॥ वर्णिली तेणें दुःखावस्था ॥ त्यों शिही आली ॥ ७३ ॥ तरी स्वा
मिया अवधारा ॥ बंधन नाहीं चतुर्वक्त्रा ॥ तरी बद्धता हरिहरां ॥ घडेल कैशी ॥ ७४ ॥ ब्रह्मा जी
वत्वें बद्ध झाला ॥ होतां तोही बोधें सूटला ॥ जीवत्व नसतां श्री शेशाला ॥ बंधना दुःख ॥ ७५ ॥ ह्म
णोन नित्यमुक्तपणें ॥ ईश्वर हा उभयां गानें ॥ बोधिलें ब्रह्म या कारणें ॥ जेणें सद्रूप ॥ ७६ ॥ वैकुंठ

कैलासनायक ॥ यां जीवत्व औपचारिक ॥ साकार दृष्टि निरर्थक ॥ वर्णिलें असें ॥ ७७ ॥ ऐसें ऐकून
समाधान ॥ श्रोत्यांचें सुखावलें मन ॥ मग ह्मणती सांगे चिन्ह ॥ क्लेशादिकांचें ॥ ७८ ॥ क्लेश कर्म वि
पाकाशय ॥ अविद्या धर्म जे निश्चय ॥ ते माथां घेऊन अपाय ॥ जीव हा पावे ॥ ७९ ॥ ते चि क्लेशादि
धर्म कैसे ॥ कळाया बोलु हो तीं ऐसे ॥ जो त्याग केलिया मानसें ॥ जीव हो सुखी ॥ ८० ॥ अविद्या राग
द्वेषास्मिता ॥ तेवीच अभिनिवेश ता ॥ या पंच काशी नामवाली ॥ क्लेश हे ऐशी ॥ ८१ ॥ अनित्याशु
चि दुःखानात्मा ॥ तेथें जो नित्यादिकें प्रेमा ॥ त्या विपरीत बुद्धिधर्मा ॥ अविद्या नाव ॥ ८२ ॥ स्फु
रणापासून देहांत ॥ हा सकळमीच संघात ॥ हे अस्मिता असे विख्यात ॥ अहंकाररूपें ॥ ८३ ॥ राग
नामें विषयप्रीति ॥ अप्रीतीशी द्वेष ह्मणती ॥ अभिनिवेश कर्तास्फूर्ति ॥ भोक्ता हि मी चि ॥ ८४ ॥
कीं अभिनिवेश तो ऐसा ॥ ममत्वबुद्धि जे मानसा ॥ अथवा भय चि सहसा ॥ वाटावें मना ॥ ८५ ॥
यापरी हें क्लेशपंचक ॥ जीवा लागीं महाघातक ॥ अवधारा आतां रूपक ॥ कर्माचें कैसें ॥ ८६ ॥ देहेंद्रि

याचा जो व्यापार ॥ तयाचें नांव कर्म थोर ॥ त्या कर्माचे भेद चवार ॥ ते होती ऐसे ॥ ८७ ॥ एक कर्म तें शुक्ल होत ॥ कृष्ण दूजि यासि म्हणिजेत ॥ शुक्ल कृष्ण ती जें चतुर्थ ॥ शुक्ल ना कृष्ण ॥ ८८ ॥ जपोपवासादि जें कर्म ॥ शुद्ध पुण्या देत परम ॥ त्या कर्माशी असे जी नाम ॥ शुक्ल हें ऐसें ॥ ८९ ॥ परस्त्री संगादि जें कांहीं ॥ कृष्ण कर्म नाम त्यां दिहीं ॥ आतां शुक्ल कृष्ण वर्म ही ॥ तें आहे ऐसें ॥ ९० ॥ मुख्य तें पुण्यालागीं देत ॥ पाप होतसे अंगभूत ॥ तें यज्ञादि कर्म निश्चित ॥ हिंसादि रूपें ॥ ९१ ॥ जेथें दोन्ही पुण्य ना पाप ॥ तें अशुक्ला कृष्णाचें रूप ॥ हें जो योगी ब्रह्म स्वरूप ॥ तेथें चि वसे ॥ ९२ ॥ हा कर्माकर्मादि गुह्यार्थ ॥ अक्रा सर्गीं पिंचोद्याख्यांत ॥ विशद ह्मणोनि येथें ॥ ठेविला गूढ ॥ ९३ ॥ आहे तें कर्म तें कवण ॥ ऐकावें विपाक लक्षण ॥ कर्मानुभव जो कां पूर्ण ॥ जीवाशी होत ॥ ९४ ॥ तो अनुभव त्रिधा रीती ॥ माजी प्रथम जाणा जाति ॥ देवासुर मनुष्य पंक्ति ॥ कीं तीर्यग्योनी ॥ ९५ ॥ अमुक भ्यास तों जगावें ॥ आयुष्य ऐसें त्या ह्मणावें ॥ सुख दुःख जें अनुभवे ॥ त्या नांव भोग ॥ ९६ ॥ अनादि

कर्मपिं निश्चित ॥ विपाकाशी कारणभूत ॥ पुण्यपाप संस्कार होत ॥ आशय तो चि ॥ ९७ ॥ एवं क्लेश कर्म विपाक ॥ आशय सह हें चतुष्क ॥ येणें जीव पावत दुःख ॥ अतिशयें शी ॥ ९८ ॥ हा स्वकीय कर्मानुसार ॥ होऊनि प्रेर्य परतंत्र ॥ किंचिज्ज आहे निर्द्धार ॥ देहाभिमानें ॥ ९९ ॥ जो जो साकार देह झाला ॥ जीव मीच ह्मणूं लागला ॥ सार्वभौम हा जैसा आला ॥ ग्रामाधीश ला ॥ १०० ॥ अविद्या असो निस्वभिन्न ॥ तत्कर्म माथां घेसंपूर्ण ॥ निशाचरांचें आचरण ॥ साव हा जैसें ॥ १०१ ॥ हें असो अविद्येचें कर्म ॥ स्वमाथां घेत देहधर्म ॥ मीच हा मरें पावें जन्म ॥ ह्मणवोनियां ॥ १०२ ॥ त्वं पदाचें हें निरूपण ॥ वाच्यांश लेंकें केलें कथन ॥ तो हरलिया जीव पूर्ण ॥ केवल ब्रह्म ॥ १०३ ॥ इ० अ० जीवरूपव्या० षष्ठ सर्गः समाप्तः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

अमृ॰ ६

सर्ग ६

श्रीराम ६

श्रीहंसगुरवेनमः॥ परब्रह्मजें परात्पर॥ तेथें नानाविधविं[illegible]व॥ नसे निर्मूळ चराचर॥ सामर्थ्यें दावी॥१॥ तेबुद्धिरूपा महाशक्ति॥ परब्रह्माची मूळस्फूर्ति॥ तयेशी च नाम प्रकृति॥ सर्वांचें मूळ॥२॥ याचें सविस्तर कथन॥ अंगीकारा तुम्ही सज्जन॥ ऐसें श्रोतीं अवधारून॥ सावध झाले॥३॥ ब्रह्म सच्चिदानंदघन॥ भेदपरिच्छेदविहीन॥ अखंडत्वें दंडायमान॥ अनंतरूप॥४॥ अत्यंत थोराहून थोर॥ जेण चेज्याचा पारावार॥ तेंचि परब्रह्म साचार॥ सर्वदा असे॥५॥ नाहीं जयाशी उपजणें॥ मरणें आणि येणें जाणें॥ सदां सर्वकाळ असणें॥ अखंडरूप॥६॥ कीं प्रागभाव ध्वंसाभाव॥ अन्योन्याभाव अत्यंताभाव॥ त्रिकालाबाध्य स्वयमेव॥ सद्रूपें ब्रह्म॥७॥ सकळ कांहीं दृश्यभास॥ नामरूपात्मक खें कोस॥ जेणें प्रकाशी जें अशेष॥ दृष्टा साक्षित्वें॥८॥ दृश्य भासतो ओसरला॥ निर्मळपणें लया गेला॥ त्या लयाशी पाहता झाला॥ त्या नाव साक्षि॥९॥ यापरी ष्टा

अमृ०
॥१॥
ओ

साक्षीशक्ति॥भिन्ननामींएकचिन्मूर्ति॥चिद्रूपब्रह्मसाम्हणती॥स्वयंप्रकाश॥१०॥दुःखाभा वींउपजेसुख॥सुखाभावींनिपजेदुःख॥याविकाराअलीनलेख॥सुखमात्रज्या॥११॥तो चिकेवळआनंद॥घनशब्देंभरींवकंद॥अभेदनामेंनाहींभेद॥कदाहीज्या॥१२॥स त्यतेंब्रह्मयेकजैसें॥दुजेंजरीअसतेंतैसें॥सजातीयभेदाचेंपिसें॥तरीचहोतें॥१३॥एक चिएसेंम्हणेश्रुति॥अर्थातअन्याचीव्यावृत्ति॥विजातीयभेदाचीयुक्ति॥म्हणोनव्यर्थ॥ १४॥विजातीयभेदसंभवे॥जरीमिथ्याकांहींअसावें॥तेंतरीनसेचिस्वभावें॥तिहीं हीकाळीं॥१५॥ब्रह्मींअवयवनसतां॥स्वगतभेदमिथ्यावार्ता॥अद्वयास्फूरणाची कथा॥नाहींचनाहीं॥१६॥अहंब्रह्मस्फूर्तिपांचोन॥विद्याविद्यानहोतीदोन॥दि सतीकायदेहावीन॥नामसव्यंगें॥१७॥विद्याविद्याजरीफोस॥कैंप्रतिभासती जीवेश॥जीवेशांपांचोनिजगास॥ठवहाकैंचा॥१८॥म्हणोनस्वगतहेंभेद॥

सर्ग ७

श्रीराम
६

नाहींनासजातीयबंध॥विजातीयाचातोसंबंध॥नाहींचनाहीं॥१९॥ब्रह्मेंएक देशीअसावें॥तैंचदेशेंपरिच्छेदावें॥व्यापकातयूनस्वभावें॥देशतोकैंचा॥२०॥नित्य त्वींकालपरिच्छेद॥हातोतर्कैकेवळमंद॥वस्तुरूपापदार्थैबाध॥कधींहीनव्हे॥२१॥साव यवेंजेंजें कांहीं॥तेथेंसंभवेहेंसर्वही॥पूर्णखंडातेंतिंचिदेहीं॥असंभाव्यहें॥२२॥खंडलेंचि नाहींअखंड॥तेथेंमायादिकांचेंबंड॥शरीरेंनाचितरीपाखांड॥बोलावेंकाशा॥२३॥ऐसा हाब्रह्मात्माअनंत॥मायाकल्पनेंविरहित॥तेथेंअहंब्रह्मास्मिहेत॥स्फुरलाचिनाहीं॥२४॥ स्फूरणसत्यनाहींझालें॥जगत्कार्येंअनुमानिलें॥अज्ञानरज्जुसर्पामुळें॥रज्जूचें जैसें॥२५॥रज्जुभुंजगसत्यनाहीं॥रज्जुअज्ञानाठायकहीं॥मिथ्याहोतांजगकार्य ही॥स्फूरणतैसें॥२६॥मिथ्यात्वचिस्फुरणाचया॥म्हणोनत्याम्हणतीमाया॥जेना हीकदाकाळीं तिया॥मायाहेंनाम॥२७॥मायातेंचघडेलसत्य॥जैसेंमृगजळेंतृषा

भ्रांत ॥ तत्त्वहोऊनियां निश्चित ॥ रमेल सुखें ॥ सेनागंधर्वनगरिंची ॥ धांवण्यास धांवे सगि
ल साची ॥ किंवा कोणा वंध्यापुत्राची ॥ घडेल भेटी ॥ २९ ॥ शशशृंगाचें शस्त्र घडे ॥ शुक्तिर
जत हाताचें ढे ॥ नाल रीमणी हा आतुडे ॥ रज्जूसर्पाचा ॥ ३० ॥ नक हातीं च्या केशाप्रती ॥ देव
ल कवणा ग्रंथि ॥ नरवधारा तमाची स्थिती ॥ खर्वंड वेल ॥ ३१ ॥ कांसवी च्या घृतीं पद्माभें ॥
तळीं येतीस हजपणें ॥ महाफणी ऐकेल कानें ॥ सुस्वरगीत ॥ ३२ ॥ किंवा शिरच्छेद ध्यायेचा ॥
घडें जिंका का बागुलाचा ॥ अजागलस्तन दुग्धाचा ॥ दोहावा होय ॥ ३३ ॥ चंद्र खळां धा
न्यमळणी ॥ इंद्रचापाशी गवसणी ॥ लेणी घालुवती वेणीं ॥ स्वामीकन्येचा ॥ ३४ ॥ खद्यो
ताग्नीचिया सुलेजें ॥ दिवे लावचतील सांजे ॥ चित्रींया पर्जन्यें भिजे ॥ केदारक्षेत्र ॥ ३५ ॥
काळिमा लागेल आकाशा ॥ नमये सामोरें चंडांशा ॥ पिकें पिकतील हुताशा ॥ माजी बर
वीं ॥ ३६ ॥ करो निर्यावायुचा सोल ॥ महागज आकळवेल ॥ दोहियेलें दुग्ध भरेल ॥ मागु

तें स्तनीं ॥ ३७ ॥ कीं मासा पूर्वीं चिया मृता ॥ पूर्वचित कुटुंबीं संस्था ॥ सिद्ध करुळे लतत्व
ता ॥ बद्धाशी जरी ॥ ३८ ॥ तरीच माया होय सत्य ॥ नव्हे ह्मणोनी हे असत्य ॥ स्वस्वरूपीं
माया विवर्त ॥ श्रुत्यनुभवें ॥ ३९ ॥ विच्यारें मायातु मिथ्या तुच्छ ॥ तर्कानुमानें अनिर्वाच्य
येरां अज्ञानें भासे साच ॥ सर्वही काळ ॥ ४० ॥ परी हे नाहींच निश्चिती ॥ तिहीं हीं काळीं बो
ले श्रुति ॥ मंत्रमण्योषधिनें शक्ति ॥ अग्नीची जैशी ॥ ४१ ॥ सत्य ह्मणों तरी हे नासे ॥ अ
सत्य तरी कार्य दिसे ॥ ताकिं कां अनिर्वाच्य भासे ॥ माया हे ऐशी ॥ ४२ ॥ मिथ्या प्रतिभा
सापाहून ॥ सत्यत्वबुद्धि भुंकें श्वान ॥ तैसा बद्ध मिथ्या नेणून ॥ वरके सत्य ॥ ४३ ॥ परी
माया जगासहित ॥ नाहीं चनाहीं हा सिद्धांत ॥ स्थाणूचोर मिथ्या तैं होत ॥ लूट ही तैशी ॥ ४४ ॥
मुधीं मृगजळ चि नसे ॥ तरी मासे ही तैंचि तैसे ॥ चकोराची तृप्ति अंयसे ॥ न घडों शके ॥ ४५ ॥
हें कांहीं जरी होतें सत्य ॥ तरी माया आणि तत्तुल्य ॥ साच ह्मणूं येतें निश्चित ॥ कोणा ही

अम०
॥३॥

कधीं ॥४६॥ पाइंजातां अहंस्फुरण ॥ परब्रह्मीं केवळ शून्य ॥ ह्मणे निर्भ्रमाद्वय पूर्ण ॥ जैसा चें तैसें ॥४७॥ तथापि कोणी आपणाला ॥ मी आहे सें स्मरताझाला ॥ तेणें काय द्वितीय आला ॥ येतो पुरूष ॥४८॥ साचचि द्वितीयत्वा आला ॥ तरी चोरें घालिता घाला ॥ छायेनें आइलरक्षिला ॥ पां यनीं ॥४९॥ छायेनें घडे होय कैसें ॥ ना पिलसो डिळा राक्षसें ॥ ह्मणोन छाया माया असे ॥ साचचि पणें ॥५०॥ मायीक होतां साचमानें ॥ तें माया मोहित्या कारणें ॥ मायासी ता मायाहरिणें ॥ भुलली जैशी ॥५१॥ जै थेसी तेची हे अवस्था ॥ कोण पाड ये रांग्राकृतां ॥ असो ब्रह्मीं स्फूरणवार्ता ॥ मिथ्या चिसारी ॥५२॥ स्मरो कीं न स्मरो आपणा ॥ पुरूष अधिक ना उणा ॥ होतां न होतां छायाकोणा ॥ न न्यूनाधिक्य ॥५३॥ ब्रह्मस्वयें स्मरे मी असें ॥ जगदिसे त्याच सरिसें ॥ न्यूनाधिक्य तेंना हीं कैसें ॥ साच मानावें ॥५४॥ आणीक जैसें सत्संकल्पें ॥ जगदिसे प्रत्यक्षरूपें ॥ तैसे कांनक नजी

सर्ग

यस्थ

या

श्रीराम
३

यसंकल्पें ॥ दिसत असे ॥५५॥ तरी ऐकावें सावधान ॥ नव्हीं तरंगाचें स्फुरण ॥ [illegible] ॥ होतां काय विशेषण ॥ ये तसें जग्या ॥५६॥ विशेषाधीन परब्रह्म ॥ जैसें तैसें सर्वदा [illegible]म ॥ तेथें नामरूपाचा भ्रम ॥ भ्रमिष्टा साचा ॥५७॥ भ्रमिष्टासि भ्रम जो झाला ॥ ब्रह्मीं तेणें लो आरोपिला ॥ आणि नावठे विलें त्याला ॥ सत्यसंकल्प ॥५८॥ एवं कल्पकाची कल्पना ॥ हे सारी बळावली जाणा ॥ एऱ्हवीं विचारें असेना ॥ काहींच साच ॥५९॥ अहंब्रह्मास्मि कल्प ॥ या हेतूतो सत्यसंकल्प ॥ ज्ञा ळाना हीं ह्मणोन जल्प ॥ मायाया नामें ॥६०॥ मायीक सृष्टी नसतां दिसे ॥ हेंचि महदाश्चर्य असे ॥ तरी हें रूप चिकीं ऐसें ॥ सत्संकल्पाचें ॥६१॥ मनोमय कल्पना जैंधी ॥ कीं जैशी स्वप्नसृष्टी व्हावी ॥ ब्रह्मसृष्टी तैशी असावी ॥ आणि जैशी ती ॥६२॥ ह्मणा येक सकळ वेद ॥ दूजी व्याची नयाप्रसिद्ध ॥ तरी परिणाम विशद ॥ दोहिंचा सम ॥६३॥

स

असे

श्रीराम

बहु कीं अल्पकाळें गेलें ॥ परी जाणें नाहीं चुकलें ॥ व्यष्टि समष्टि हेंचि झालें ॥ कारण त
या ॥ ६४ ॥ असो जें जें निर्मिलें जेणें ॥ मी तूं शक्तू त्याकारणें ॥ करें अथवा केलें मनें ॥ तें तें
गेंडें जैसें ॥ ६५ ॥ म्हणोनियां प्रत्यक्ष सृष्टि ॥ जे रचिली जीवें समष्टी ॥ ते दिसेचि रकाळ
दृष्टी ॥ सर्व येद्यत्वें ॥ ६६ ॥ परी हें साच नाहीं झालें ॥ भ्रांतें उगें सत्य मानिलें ॥ मृगजळ
जैसें कल्पिलें ॥ मृगें चि साच ॥ ६७ ॥ रज्जू चएक नयनाशी ॥ दिसल असतां कल्पने
शी ॥ भ्रमें भासें व्यर्थ मानसीं ॥ नसला चि सर्प ॥ ६८ ॥ जगत्कार्यें कारण माया ॥ कल्पि
ली परी असे वायां ॥ स्फोटें दाह शक्ति जैशिया ॥ परी वन्हिं त ॥ ६९ ॥ दाहशक्ति स्फोट
ना वन्ही ॥ जगना ब्रह्म मायराणी ॥ मध्यें चि हे तिसरें पणीं ॥ नसून भासे ॥ ७० ॥ हे
भिन्न म्हणतां वेगळी ॥ काढितां नये कदां काळीं ॥ अभिन्न तरी सर्वकाळीं ॥ नसे चि ब्र
ह्मीं ॥ इच्छा उगा म्हावा सत्कारा ॥ कित्येक महाकवीश्वर ॥ वर्णिली हे सहस्त्रकर ॥ प्र

भाची प्रभा ॥ ७२ ॥ परंतु हे अखंडानंतीं ॥ संभवेना कदा कल्पांतीं ॥ हा निश्चय चिवे
दश्रुती ॥ यु[illegible] नुभवें ॥ ७३ ॥ ऐकून श्रोते सुखावले ॥ म्हणती स्वांडों निरूपिले ॥ तेणें स
माधान जाहालें ॥ पूर्ण आमुचें ॥ ७४ ॥ परी एक संदेह मना ॥ येथे अज्ञान झालें कोणा ॥
चिद्धनीं तरी संभवेना ॥ जगती जड ॥ ७५ ॥ म्हणो निस्फुरणा अज्ञान ॥ झालें म्हणतां
ही दूषण ॥ मूळपुरुषीं नेणपण ॥ ये तया हे तू ॥ ७६ ॥ मूळपुरुषीं जाऊ यज्ञरी ॥ तरी
ज्ञानकें चें ईश्वरीं ॥ शिवविष्णू चीमाल दूरी ॥ अनर्थ लि झाली ॥ ७७ ॥ आणीक एकें गा
वचन ॥ आधीं संकल्प कीं अज्ञान ॥ कीं जगयाचें ही कथन ॥ यथार्थ सांगें ॥ ७८ ॥
वक्ता म्हणे अवधारावें ॥ अज्ञान संकल्पा संभवे ॥ हें युक्त चि आहे स्वभावें ॥ सक
कमान्य ॥ ७९ ॥ परी तयाज्ञें (सें) अज्ञान ॥ तेणें चि रिति अहे ज्ञान ॥ विद्याविद्यारूपें क
रून ॥ कथिलें मागां ॥ ८० ॥ माडि विद्यो पाधि जयाची ॥ तो ईश्वर हें तो सिद्ध चि ॥ ह्म

णोनयस्तीअज्ञानाची॥ईश्वरींनाहीं॥८३॥निमित्तोपादानत्वभेदें॥ईश्वरयेकउक्तवेदें॥
यास्तवनित्यमुक्तबोधें॥श्रीशेशपूर्ण॥८२॥ईशस्वयेंज्ञानसंपन्न॥होतांमूळपुरुषींज्ञा
न॥आहेचयेथेंमुळाचीन॥येईलकैसें॥८३॥आलांसंकल्पकींअज्ञान॥किंवाआधीं
जगसंपूर्ण॥तरीकल्पनासपैचीन॥अज्ञानकोठें॥८४॥सर्पाज्ञानेंचीनकल्पना॥हेंही
घडेनाकदाजाणा॥कल्पनासअज्ञानेंविना॥सर्पहीनव्हे॥८५॥स्वप्नामाजीलप्रकार॥
कींदिसेरज्जूचाविस्तार॥तेथेंऐसाहोव्यभिचार॥कार्यकारणीं॥८६॥कल्पनामानिलां
कारण॥कार्यसर्पआणिअज्ञान॥सर्पकारणेंकायीज्ञान॥कल्पनेसह॥८७॥
अज्ञानकारणमानिलां॥समर्पकिल्पनेंकार्यता॥याव्यभिचारेंकायआतां॥म्हणावेंखरें॥८८॥कन्यालेचिलक्षणीमाता॥~~निजपुत्रसंभवेपिता॥हेंअघट~~घटेवार्ता॥स्वप्नीं
होडेंसी॥८९॥तैसेंकार्यीशीकारणत्व॥सर्वेचिकारणकार्य त्व॥हेंहीनव्हेअघटित्व॥
मायेवाचोनि॥९०॥म्हणोनहेंनव्हेसाचार॥आवघाभ्रांतिचाविकार॥हादृश्यभास
स्वप्नाकार॥निश्चयेंमिथ्या॥९१॥मिथ्याचपरंतुआभासे॥तदुपपत्तिव्हायाऐसें॥
कल्पिलेंसेंझालेंसरिसें॥एकदांचहें॥९२॥आहोलोहप्रतिमाकूट॥यादोमाजीकोण
वरिष्ट॥याच्यानिर्धारितांशेवट॥सरिसेदोनी॥९३॥तथापिकांहींतरीस्थान॥अव
धीशीव्हावेंम्हणोन॥सर्वांनिर्द्धारिलें अज्ञान॥कारणमूळ॥९४॥यावीनअज्ञाना
च्याकांहीं॥मूळानादित्वाहेतुनाहीं॥हेंसत्यसत्यनिःसंदेहीं॥निजानुभवें॥९५॥ऐसा
शंकेचापरिहार॥करूनवक्ताबोलेनम्र॥संकल्परूपमायाथोर॥ब्रह्मींजेझाली॥९६॥
तेबुद्धिरूपामहाशक्ति॥परब्रह्माचीजीनिश्चिती॥इयेशीचनामप्रकृति॥मूळस
वींचें॥९७॥इयेशीचमायाहेखूण॥इशीचम्हणावेंअज्ञान॥हेंचिसर्वांमूळकारण॥
नसूनकांहीं॥९८॥गुणसाम्यगुणक्षोभिणी॥त्रयाहंकाराचीमांडणी॥सुरासुरस

अमृ० ॥६॥

येयेथूनी॥ मानवादिक॥९९॥ इंद्रियेंशीभूतेंविषय॥ समष्टिव्यष्टिरूपेंकाय॥ चौदा लोकांचासमुदाय॥ करणीहिचि॥१००॥ खाणीवाणींशीवर्णाश्रम॥ धर्माधर्मकर्म अकर्म॥ नित्यनैमित्यत्निकनेम॥ रचिलेइनें॥१०१॥ सुखदुखपुण्यपातक॥ स्वर्गभोगआणिनरक॥ इचाचिकेलाआणधाक॥ जन्ममरण१०२॥ पवित्रताअपवित्रता॥ बद्धतातैंशीचमुक्तता॥ वरेंवाईटस्फुरेचित्ता॥ करणेंहिचें॥१०३॥ कालकर्मआणि स्वभाव॥ पूर्वपुनर्जन्मादिभाव॥ नानामतां चासमुदाव॥ अभावतोही॥१०४॥ बहुकासयाशीबोलावें॥ दृश्यभासात्मकआघवें॥ नामरूपजेंजेंस्वभावें॥ अज्ञानज्ञान॥ ॥१०५॥ तेंतेंसकळहिचेंरूप॥ स्वयेंकेल्यासहअसत्य॥ ऐसाह्याप्रकृतिशद्बार्थ॥ माया देवीचा॥१०६॥ इचाविकारअधिष्ठाना॥ लागलाचनाहींजीआणा॥ हेमायानदुरिकल्पना॥ आपुलीमाया॥१०७॥ मायाकल्पनेच्याधांदली॥ सूक्ष्मात्मतंतमनालैंघाली॥ जो

सर्ग ७

श्रीराम ॥६॥

अमृ ॥७॥

कोणीलयाचीफिटली॥ संदेहवृत्ति॥१०८॥ महाद्वाराशीओलांडून॥ ह्यावेंजेंसेंदेवदर्शन॥ मायाकल्पनात्यागेंपूर्ण॥ ब्रह्मचिस्वयें॥१०९॥ इति०अ० मायारूपप्रकृतिव्याख्या०सप्तमसर्गः॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥परात्परजें परब्रह्म॥सच्चिद्घनानंदपरम॥देहाद्युपाधीवी
नसम॥केवळरूप॥१॥तोचिपरमात्माअनंत॥आत्मत्वेंपूर्णसदोदित॥
नामभेदेंरूपैक्यहोत॥मित्रार्कीजैसें॥२॥तेंचिकथनसविस्तर॥परि
साहोऊनसादर॥तेव्हांदक्षश्रोतेचतुर॥ एकाग्रझाले॥३॥देहादिकम्ह
णजेकोण॥स्थूळसूक्ष्मआणिकारण॥स्थूळतोहापाहेनयन॥प्रत्यक्षदृश्य
॥४॥पंचीकृतभूतांचाझाला॥तोचिदेहस्थूळबोलिला॥हाज्याअपंचीकृ
तेंकेला॥त्यानांवसूक्ष्म॥५॥सूक्ष्मापंचीकृतवासना॥तिनेंस्थूळनिर्मि
लाजाणा॥शंखकीटजैसेंआपणा॥गृहहेंकेलें॥६॥स्थूळआणिवासना
लिंग॥त्याचेंमूळअज्ञानसांग॥नेणयेनिजरूपाभंग॥अज्ञानतेंचि॥७॥

अज्ञान शरीर कारण ॥ आनंदकोशरूपें पूर्ण ॥ याचें ज्ञालें से निरूपण ॥ बहुधा मागें ॥८॥ ह्मणोन आतां पुनरुक्ति ॥ करणें न कोच निश्चिती ॥ तथापि आनुक्राचीस्मृती ॥ ज्ञालीते बोलू ॥९॥ स्थूलाची अवस्था जागृति ॥ अभिमानि याचि विश्वख्याती ॥ नेत्रस्थान भोगाची रति ॥ स्थूळत्वें तेथे ॥१०॥ अकार मात्रा रजो गुण ॥ वैखरी नामें याचें खूण ॥ सूक्ष्मीं एकावे कोण कोण ॥ पदार्थ होती ॥११॥ सूक्ष्मदेहाची स्वप्नावस्था ॥ अभिमानी तैजस स्वतां ॥ स्थान तें कंठ प्रविविक्ता ॥ भोगातैंच स्ली ॥१२॥ मात्रा उकार गुण सत्व ॥ मध्यमा वाणीचें मुख्यत्व ॥ कारणीं एका प्रधानत्व ॥ कोण कोणाचें ॥१३॥ सुषुप्तावस्था प्राज्ञाभिमान ॥ भोगानंद ल्हृदयस्थान ॥ मकार मात्रा तमो गुण ॥ पश्यंति याचा ॥१४॥ रज्जुसर्प

शुक्तिरजत ॥ तैसें स्थूळ विश्व दिसत ॥ सूक्ष्मत्वें लिंगदेह होत ॥ निजकल्पना ॥१५॥ कल्पना यासनें लागुन ॥ रज्जुशुक्ति स्वरूपाज्ञान ॥ तें शरीर जाणा कारण ॥ श्रुतिसंमत ॥१६॥ श्रुतिसंमत तीन देह ॥ चतुर्थ दिसे नातो आहे ॥ परिस्फुरत्व निःसंदेह ॥ ज्ञानियां ऐसा ॥१७॥ करीतजातां व्यतिरेक ॥ अज्ञान ओलांडी साधक ॥ तेव्हां फुटे त्या ज्ञानीं तर्क ॥ निजरूपाच्या ॥१८॥ तें ज्ञान परी वृत्तिरूप ॥ त्रिपुटीच्या च जैसें संकल्प ॥ जें नुरे ज्ञातृत्यागें अल्प ॥ ज्ञेयांगें होतां ॥१९॥ तयानाम महाकारण ॥ कल्पिलें असे परी शुन्य ॥ तो देह जैसें का अज्ञान ॥ कार्यानुमेय ॥२०॥ त्या महाकारणीं अवस्था ॥ तुर्या कल्पिली जाणा चित्ता ॥ शबलचैतन्या अहंता ॥ तया स्थानींची ॥२१॥ वृत्तिप्रतिबिंबितानंद ॥ परब्रह्माचा जो विशद ॥ तोचि भाग स्थान तें मूर्द्ध ॥

मात्रार्थितेथें ॥२२॥ शुद्धसत्वगुणतेथींचा ॥ धारा होत परायांचेचा ॥ देहत्रयापरि
हायाचा ॥ विस्तार ऐसा ॥२३॥ परी मुख्यवेदसंमत ॥ तीनाचिदेह निश्चितार्थ ॥
यामाजी आत्मा कोण होत ॥ कोणाच्या मतें ॥२४॥ तें चि ऐकासावधपणें ॥ लोका
यतां देहात्मा मानें ॥ हे चि चार्वाकविरोचनें ॥ केलें करिती ॥२५॥ अन्यलोकाय
तअसती ॥ ते आत्मा इंद्रिया म्हणती ॥ प्राणाशी आत्मत्व वर्णिती ॥ हैरण्यगर्भी
॥२६॥ उपासकांचा आत्मामन ॥ बौद्धालागीं बुद्धि विज्ञान ॥ माध्यमिकबौद्धां
चा शून्य ॥ आत्मा सिद्धांत ॥२७॥ वैदिकसिद्धांतीं निश्चय ॥ पूर्ण आत्मा आनं
दमय ॥ हें चि मागुतें सतात्पर्य ॥ व्याख्यान ऐका ॥२८॥ देहआत्मा साचअस
ता ॥ कैं आत्मत्व अक्षें लोपतां ॥ मी बोलें चालें अक्षात्मता ॥ या हेतू सिद्ध ॥२९॥

इंद्रियें सजीव असती ॥ म्हणोनी कळी प्रवर्तती ॥ परस्परें आत्मा निश्चिती ॥ अत
एवाक्षें ॥३०॥ बधिरांधत्वादि आपदा ॥ होतां प्राणें जगती सदां ॥ तरी आत्मतान
व्हे कदां ॥ प्राणाची कैशी ॥३१॥ यपरी उपासक बोले ॥ प्रथा जतीं टरफलें ॥ मना
चें आत्मत्व संचलें ॥ प्रत्ययसिद्ध ॥३२॥ जो जो भोग घेउ निजांगीं ॥ त्याचें भोक्तृ
त्व मनालागीं ॥ म्हणोनि मन आत्मा जगीं ॥ सकळमान्य ॥३३॥ बंधमोक्षासि
हेतु मन ॥ श्रुतीचें चि ऐसें वचन ॥ यास्तव आत्मा नव्हे प्राण ॥ कोणेही काळीं
॥३४॥ द्विधा होतां अंतःकरण ॥ अहं इदं भेदें करून ॥ माजी इदं म्हणजे मन ॥
अहंतेबुद्धि ॥३५॥ अहंवृत्तीजरी का नसे ॥ तरी इदं होईल कैसें ॥ मनाचें मूळ बु
द्धी असे ॥ या हेतू आत्मा ॥३६॥ म्हणा बुद्धी शीक्षणिकता ॥ परी आहे स्वप्रकाशता ॥

अमृ०
३

सर्ग
८

ख्याबौद्धा त्याखंडीसिद्धांता ॥ माध्यमीकतो ॥ ३७ ॥ बुद्धिक्षणिकचेंजैंनासे ॥ ते थयांकांहीच्यनभासे ॥ नादिसेतयाशून्यऐसें ॥ कोंनम्हणावें ॥ ३८ ॥ यास्तवआ माशून्यहोत ॥ सृष्टीपूर्वीहोतेंअसत ॥ हेंश्रुतिप्रमाणविख्यात ॥ सकळांठावें ॥ ॥ ३९ ॥ म्हणाल आत्माजरीशून्य ॥ तेंजगकेसेंभासमान ॥ तरीहेंजाणावेंसंपूर्ण ॥ भ्रांतीकल्पित ॥ ४० ॥ भ्रांतिकल्पितनिराधार ॥ ऐसानघडेचिविचार ॥ रज्जु वीनभासेविखार ॥ रज्जूचाकेवी ॥ ४१ ॥ म्हणोनियांभ्रमाधिष्ठान ॥ आत्माआ नंदमयपूर्ण ॥ त्यावरीझालेंभासमान ॥ हेंसर्वजग ॥ ४२ ॥ ऐसासिद्धांतवै दिकोंचा ॥ वादचिखुंटलासर्वांचा ॥ आतांआत्माकिंप्रमाणाचा ॥ तोवादऐ का ॥ ४३ ॥ कोणीम्हणेअणुसमान ॥ मध्यमम्हणेएकजण ॥ एकम्हणतसेमहान

श्रीराम
३

म्हणवेनियां ॥ ४४ ॥ सूक्ष्मनाडीमाजीप्रवेशे ॥ म्हणोनआत्माअणुअसे ॥ अणो रणीयानहेंऐसें ॥ बोलतश्रुति ॥ ४५ ॥ हेअंतराळवादीमत ॥ दिगंबरवा दीमोडीत ॥ आनखाग्रचेतनाव्याप्त ॥ ऐशीयाहेतु ॥ ४६ ॥ म्हणोनिआ त्माहामध्यम ॥ परिमाणाचामुख्यधर्म ॥ तोसूक्ष्मांशेंकरीरिगम ॥ सूक्ष्म नाडींत ॥ ४७ ॥ याचीउपपत्तिव्हावया ॥ युक्तिदावीतसेवादिया ॥ हस्तकं कंचुकींजैशिया ॥ परीप्रवेशे ॥ ४८ ॥ आत्माहासावयवजरी ॥ सांशव आलेंत्याच्याशिरीं ॥ तरीतोझालाघटापरी ॥ नाशवंतचि ॥ ४९ ॥ ना शवंतआत्माम्हणतां ॥ घाजन्मापूर्वीतोनव्हता ॥ जन्मानंतरीनास्ति कता ॥ अर्थात्‌झाली ॥ ५० ॥ जन्मापूर्वींनव्हताआत्मा ॥ तेंआत्माक

ठा

अमृ०
४

मैंबीनजन्मा ॥ अनन्यायीचा शिक्षाधर्मा ॥ पावलाजैसा ॥ ५१ ॥ मृत्युनंत
री आत्मा नसे ॥ सहजीं सद्यः कर्म नासे ॥ अपराध होतां हीं जैसें ॥ दंडन ना
हीं ॥ ५२ ॥ आकस्मिका दिनानाचा दें ॥ ऐशी अव्यवस्था हे नां दे ॥ म्हणोनि
आत्मयान साधे ॥ मध्यमाणुता ॥ ५३ ॥ तरी आत्मा महानासें तं ॥ आकाशा
परी सर्वगत ॥ निरंशाचि श्रुति संमत ॥ सिद्धांत ऐसा ॥ ५४ ॥ आत्मा शुद्ध
आनंदमय ॥ महतो महीयान् होय ॥ आतां ऐका कैसा निश्चय ॥ चेतनता
चा ॥ ५५ ॥ मीमांसमती प्रभाकर ॥ जडात्माच म्हणे निर्द्धार ॥ चिद्गुणी आ
त्मा जैसें थोर ॥ स्वशब्दगुणें ॥ ५६ ॥ इच्छाद्वेषादिक प्रयत्न ॥ चित्तिपरी
हे आत्मगुण ॥ स्वकर्में येसी जाती मंन ॥ योगें आत्मया ॥ ५७ ॥ यावरी बोलु

सर्ग
८

श्रीराम.
४

तसे भाट्ट ॥ आत्मा हा तो चिज्जड उस्पष्ट ॥ सूर्पीं तजाड्य दिसे घट ॥ अंधेस
जैसा ॥ ५८ ॥ परी मी जडत्वेंचि होतों ॥ हें जागृती माजी स्मरतो ॥ म्हणोनि
यां आत्मा हा जो तो ॥ चिज्जडोभय ॥ ५९ ॥ जाड्य अनुभविलें सुषीं ॥ म्ह
णोन त्याची होय स्मृती ॥ अननुभूताची प्रतीति ॥ नव्हेच कदा ॥ ६० ॥ नि
रंशा शी उभयात्मता ॥ सांख्य म्हणे हा बोल वृथा ॥ आत्मा हा चिद्रूपचि
सर्वां ॥ जाड्य तेथीन ॥ ६१ ॥ जाड्यांश रूप ते प्रकृती ॥ गुणमयी हे जयेख्या
ति ॥ तेच चिदात्म्या यारे दाती ॥ भोगापवर्ग ॥ ६२ ॥ परी बंधमोक्षक
ल्पना ॥ चिद्रूपा संगात्मया जाणा ॥ कोणे ही काळीं लागतीना ॥ विवेकदृ
ष्टी ॥ ६३ ॥ अविवेकें प्रकृत्यधिन ॥ चिद्रूपतें जीवलक्षण ॥ आतां ई

अमृ० ५

सर्ग ८

शकोणाक्षागून ।। बोलिलें ऐका ।। ६४ ।। प्रधान म्हणजे प्रकृती ।। गुणास
ह्क्षेत्रज्ञपति ।। तो ईश्वर यापरी श्रुति ।। बोलत असे ।। ६५ ।। क्लेशकर्मवि
पाकाशय ।। जैं नाहींत चि निःसंशय ।। तो येक महेश्वर होय ।। पुरुषाधि
क्यें ।। ६६ ।। ऐसा जो पुरुषविशेष ।। चिद्रूपें असंग निर्दोष ।। तो नियंता
असे कीं यांस ।। प्रकृतीसह ।। ६७ ।। तो नियंता आहे म्हणोन ।। काला
दि मर्यादा धरून ।। राहिले असती प्रमाण ।। योगी म्हणती ।। ६८ ।। पुरुष
विशेषत्व सिद्धी ।। कासया नियंतृत्वोपाधि ।। नित्यज्ञान इच्छा ज्यामधीं ।।
नित्य यत्न ही ।। ६९ ।। तोचि ईश्वर कां न म्हणा ।। ऐशी तार्किकांची कल्पना ।।
सत्यकामादि या वचना ।। श्रुतिच बोले ।। ७० ।। नित्यज्ञान इच्छा प्रयत्नें ।।

श्रीराम ५

सदा असिजे या सृष्टीनें ।। न सेतरी मायीकपणें ।। सहजींचे हे ।। ७१ ।। मायी
कत्वें जैं आलें लग ।। ते समष्टि वासना लिंग ।। यास्तव तेथून हें सांग ।। अव
घें झालें ।। ७२ ।। समष्टि वासना ईश्वर ।। यापरी एकाच्या निर्द्धार ।। अन्य म्हणे
लिंगाशी घर ।। आश्रय स्थूल ।। ७३ ।। स्थूलावांचोनि या वासना ।। राहे हें क
धींच घडेना ।। याकारणें ईश्वर जाणा ।। विराट देह ।। ७४ ।। सहस्रशीर्ष अक्षपा
द ।। हें पुरुषसूक्तीं प्रसिद्ध ।। विराट ब्रह्मदेव सिद्ध ।। ऐशिया हेतु ।। ७५ ।।
प्रजानिर्माण व्हावयाशी ।। ब्रह्म यानें उपाधि घेतलें ज्याशी ।। सो व्यापक वि
ष्णु एकाशी ।। ईश्वर गमे ।। ७६ ।। व्याप्याशी व्यापी तो व्यापक ।। व्याप्य म्हण
जे हें त्रैलोक्य ।। तैं तो एकपदीं अशेष ।। एकदेशिचें ।। ७७ ।। त्या एकदेशा

शीव्यापिलें ॥ जेणें त्या नाहीं च कळलें ॥ ऊर्वरीत पूर्ण संचलें ॥ त्रिपदरूप ॥ ७८ ॥
तो परिपूर्ण शिव जाणा ॥ पाहूं जातां त्याच्या चरणा ॥ विष्णु शीथांग न चि लागे
ना ॥ बहु यत्नेंही ॥ ७९ ॥ ह्मणोनि शिव चि कीं ईश ॥ शैव मानिताति वि
शेष ॥ हा हि पूजिता होय विघ्नेश ॥ त्रिपुरवधीं ॥ ८० ॥ ह्मणोन ईश विघ्नह
र ॥ गाणपत्य मानिती थोर ॥ यावरी बोलताती सौर ॥ आदित्य ईश ॥ ८१ ॥
जो या सर्वांस असे मूळ ॥ मूळपुरुषत्वें केवळ ॥ त्यासीच आदित्य सरळ ॥
प्रसिद्ध नाम ॥ ८२ ॥ आदित्य ऐसें नाम येणें ॥ तें केवळ मायेच्या गुणें ॥ ह्म
णोन मायावादी ह्मणे ॥ श्रेष्ठ ते माया ॥ ८३ ॥ माया मूळ माया तें श्रेष्ट ॥ स
त्यत्वें माया च वरिष्ट ॥ शास्त्रागमीं सिद्धांत स्पष्ट ॥ केला सें ऐसा ॥ ८४ ॥

मायादेवी आणि ते साच ॥ हा बोल केवळ अहाच ॥ काय प्रकाशत माशीच ॥
ह्मणूं येईल ॥ ८५ ॥ माया ह्मणजे मूळीं नाहीं ॥ नाहीं ती नाहीं च की काहीं ॥ ही चि त्या
निध्येंअसे हाही ॥ भ्रमचि सारा ॥ ८६ ॥ भ्रमाचि मूळ त्या जगाचें ॥ तें चि रूपा
व्यक्त मायेचें ॥ परि भ्रमाधिष्ठानीं इचें ॥ नाहीं पण चि ॥ ८७ ॥ तो भ्रमाधिष्ठान
महात्मा ॥ प्रत्यगात्मत्वें परमात्मा ॥ ब्रह्मवादी त्याचा महिमा ॥ वर्णिती ऐसा
॥ ८८ ॥ शब्दस्पर्शादिक विषय ॥ भिन्नाभिन्न होतां निश्चय ॥ विषय भिन्नत्वें अ
द्वय ॥ चि न्हिन्न तया ॥ ८९ ॥ ह्मणजे शब्दस्पर्शरूप ॥ रसगंध भिन्न स्वरूप ॥ प
री तें ज्ञान भिन्न अल्प ॥ कांहीं च न व्हे ॥ ९० ॥ शब्दज्ञान कीं स्पर्शज्ञान ॥ रूपरस
गंधाचें ज्ञान ॥ येथे साक्षित्वें साधारण ॥ ज्ञान तें एक ॥ ९१ ॥ लौकिकीं साक्षी

भिन्नजैसा॥ येथेंहीचिन्मूर्तिहातैसा॥ ह्मणोनआत्मानअसा॥ देहाद्यवस्था
॥९२॥ स्थूलाचीअवस्थाजागृति॥ तद्भिन्नाचिशुध्धचिन्मूर्ति॥ स्वप्नींहीऐशी
चप्रतीति॥ होतसेसर्वां॥९३॥ स्वप्नजागरासमास्थिति॥ अवस्थाभेदकिंनि
मित्तीं॥ तरीहेतुविषयाप्रती॥ स्थिरास्थिरता॥९४॥ स्वप्नविषयांकाळाल्प
ता॥ जागरींच्यादीर्घकाळता॥ स्थिरास्थिरत्वाच्याशङ्कार्था॥ जाणिजेऐसें
॥९५॥ सुप्तींतूनजोकाउठला॥ तोस्मृतित्वेंसांगेजनाला॥ मातेंविषयजा
णवला॥ नाहींचकांहीं॥९६॥ अभावजाणवलाज्याशी॥ तोचिद्रूपात्माअ
विनाशी॥ तोचिजोस्वप्नजागराशी॥ एकत्वेंजाणे॥९७॥ ह्मणजेअभावा
जाणिलें॥ तेणेंचिभासाओळखिलें॥ दृश्यसर्वअवलोकिलें॥ तेणेंचि
एकें॥९८॥

दीपोपनेत्रेंजैशीपोथी॥ नेत्रअवलोकितराती॥ आत्मातैशीपाहेजागृति॥
समनेंद्रियें॥९९॥ उपनेत्रेंवीनपाहणें॥ तैसास्वप्नभासजाणनें॥ निर्दीपा
वस्थाओळखणें॥ सुषुप्तितैशी॥१००॥ गृहहीमावळोनिगेला॥ तैसा
अभावसूर्यज्ञाला॥ नेत्रात्माउपरीसंचला॥ सामान्यज्ञानें॥१॥ स्वप्नसुप्ती
चेंअनुभूत॥ जागृतीमाजीसांगूंयेत॥ जागरस्वप्नींचेंसुप्तींत॥ नयेत्या
हेतु॥२॥ अंधकारामाजीपुस्तक॥ वाचितांनयेचिसम्यक॥ साधना
वाचोननिःशंक॥ तैसेंचहेंही॥३॥ अंधकारींसाधनावीन॥ नघडेपु
स्तकवाचन॥ तरीकायहोईलशून्य॥ दृष्टीचाचक्षु॥४॥ तैसाचि
आत्माज्ञानघन॥ करणावीनअसेपूर्ण॥ बहिःसेचकत्यागेंराज्ञ॥ काय
तोनव्हे॥५॥

अमृ०
८

ओसरींजोदृलसोरिला ॥ नेणें मध्य गृहस्थितीला ॥ तेवीमध्यस्थांतःपुराला ॥ नेणेन्चिकदां ॥ ६ ॥ अक्षेंनसलीस्वप्नाआंत ॥ मननसेचसुषुप्तींत ॥ वृत्तिशुद्धस्वरूपाआंत ॥ कदांहिनसे ॥ ७ ॥ स्फुरणासह मनेंद्रिय ॥ हासर्वबाह्यसमुदाय ॥ म्हणोनिआंतरतात्पर्य ॥ नकळे ययां ॥ ८ ॥ शंकेन्चाल्हायापरिहार ॥ मीगेलोंजी कांहींसादुर ॥ सिंहदृष्टीआत्माचिथोर ॥ चिद्रुपेंएक ॥ ९ ॥ हेंअसोएकदिनचर्ची ॥ त्रयावस्थाजाणेचिन्मूर्ति ॥ याचीकायरीचमत्कृति ॥ दिनांतरज्ञा ॥ ॥ १० ॥ दिनांतरजाणवेजया ॥ संकटकायसेंहेंतया ॥ मासाब्दयुगकल्पादिया ॥ जाणताहाचि ॥ ११ ॥ सर्वजाणतासर्वभिन्न ॥ एकाचिअसतोदयाधीन ॥ त्रिकाळाबाधितम्हणोन ॥ सद्रूपेंज्ञान ॥ १२ ॥ ऐसाहासच्चिद्रूपआत्मा ॥

सर्ग
८

श्रीराम
८

पुर्णप्रेमस्थानमहात्मा ॥ प्रियधारसीपुत्ररामा ॥ परीयासाठीं ॥ १३ ॥ आवडीनावडीच्यागोष्टी ॥ तेणेंयिकस्मथाटेपोटीं ॥ परीतेआत्मप्रीतिमोठी निश्चयहाची ॥ १४ ॥ आत्माभानेंनघरेप्रेम ॥ भानेंहोविषयोपरम ॥ ऐसासंदेहेंयाटेभ्रम ॥ तरीहेंकैसें ॥ १५ ॥ आत्माआनंदरूपस्वतां ॥ तभ्दानहोतांअभानता ॥ थाटेप्रतिबंधेंचिचित्ता ॥ अविद्यायोगें ॥ १६ ॥ जैसावेदपाठकवर्गी ॥ पुत्रपठतांही प्रसंगीं ॥ नदेप्रतीतिपित्यालागीं ॥ पुत्रध्वनींची ॥ १७ ॥ पुत्रध्वनीच्याअश्रवणा ॥ निरोधवर्गाचीगर्जना ॥ तैशीसैशीचयेथेजाणा ॥ अनोंविद्या १८ ॥ आत्माहापूर्णसच्चित्सुख ॥ त्रयावस्थेनिश्चयात्मक ॥ हेंचिअन्वयव्यतिरेक ॥ पाहातांकळे ॥ १९ ॥ स्थुळाच्याव्यतिरेकस्वप्नीं ॥ आत्मअन्वयेंतयेस्थानीं ॥ स्वप्नींतआत्मापूर्णपणीं ॥ सूक्ष्माभानेंही ॥ २० ॥ सुषुप्त्याभा

य

न समाधींत ॥ होतां आत्मा तेथेच सत ॥ तुर्याभिमान तैंनिश्चित ॥ आत्मत्वें
आत्मा ॥२१॥ आत्म्याशी स्थूळाचा विकार ॥ नसतां कोणाशी जागर ॥ विश्वाभिमान
स्थान नेत्र ॥ काशाचें तया ॥२२॥ स्थूळ भोग अकार मात्रा ॥ सत्वगुण वैखरी गिरा
॥ याच्याशिं तोडाच शिंवारा ॥ न येजयाच्या ॥२३॥ नसतां सूक्ष्माची विकृति ॥ आ
त्मया कैंची स्वप्नभ्रांति ॥ तैजसाभिमानाची स्फूर्ति ॥ ना कंठस्थान ॥२४॥ प्रवि
विक्त भोग ना मात्रा ॥ उकार रजाचाही थारा ॥ मध्यमवाणीचा तो वारा ॥ न लगे जया
॥२५॥ स्वप्रकाशात्मा ज्ञानघन ॥ तेथे कास याचें अज्ञान ॥ ह्मणोनि शरीर कारण ॥ ना
हींच तेथे ॥२६॥ सुषुप्तावस्था प्राज्ञाभिमान ॥ पश्यंति ना हृदयस्थान ॥ मकार मात्रा तमो
गुण ॥ ना भोगानंद ॥२७॥ जागरादि सर्व अवस्था ॥ वसती बुद्धीचिया माथां ॥ आत्मा
हा परिपूर्ण स्वतां ॥ वेगळा यया ॥२८॥ आत्मा स्वयें पूर्णानुभव ॥ चिद्रत्वें देखे भावाभाव ॥

सद्रूपें तोचि स्वयमेव ॥ स्वानंदरूप ॥२९॥ तो आत्मा अनुभवायेता ॥ जरी तैं हो ते
ज्ञान ज्ञाता ॥ अज्ञेय ह्मणोनि असता ॥ नव्हे जी त्याची ॥३०॥ स्वतःसिद्ध जो मधुरा
र्थ ॥ त्या न माधुर्य दुजें गांत ॥ तरी माधुर्य त्यासी जात ॥ काय सांडोनि ॥३१॥ मा
धुर्यापेक्षा मधुरार्था ॥ नसे ना त्याही कोणी दाता ॥ अनुभाव्याशी तैसें स्वतां ॥ ना
नुभवत्व ॥३२॥ या कारणें महाकारण ॥ देह ना तेथे मूर्द्धस्थान ॥ तुर्या ना शुद्धस
त्वगुण ॥ परार्द्ध मात्रा ॥३३॥ शबल आत्मा वृत्त्यानंद ॥ याचा न शुद्धात्म्या संबंध ॥
परमात्मत्वीं हीं विशद ॥ ऐसाचि न्याय ॥३४॥ तें चि संक्षेपतः कांहींसे ॥ व्या
ख्यान बोलूं असे जैसें ॥ तरी अवधान मानसें ॥ दीजे जी स्वामी ॥३५॥ विराटा
उत्पत्त्यवस्था ॥ ना वैश्वानर अहंकर्ता ॥ रजोगुण नास्थान वार्ता ॥ भूरादिकां चि
॥३६॥ ऋग्वेद वाचा स्थूळ भोग ॥ ना अकार मात्रेचा संग ॥ सूत्रात्म देहाचा तो रिघ ॥

अमृ०
९०

नाहींच तेथें ॥३७॥ पालनावस्था अभिमानी ॥ हिरण्यगर्भ नाते वाणी ॥ यजुर्वेद रूपते स्थानी ॥ सत्वगुणें शी ॥३८॥ सूक्ष्मभोग उकारमात्रा ॥ नास्थान भुवरादि यारा ॥ अव्याकृत नातो ईश्वरा ॥ चातैं संबंध ॥३९॥ संव्हारावस्था तमोगुण ॥ सामवाचा नास्थानाज्ञान ॥ मकारमात्रा भोगखूण ॥ मूढानंदाची ॥१४०॥ मूलप्रकृती देहसंस्था ॥ नातैं शीचतुर्या अवस्था ॥ संभवेना अभिमानिता ॥ सर्वेशाचीतैं ॥४१॥ शुद्धसत्व अथर्व गिरा ॥ मूलाज्ञानना अर्द्ध मात्रा ॥ ज्ञातृत्वानंद परात्परा ॥ लोगेना कदा ॥४२॥ श्री ते म्हणती देहत्रयें ॥ पंचकोशाव्यवस्था होय ॥ तैशी न दे मानिता तुर्य ॥ देहाचीस्थिति ॥४३॥ वक्ता म्हणे हो निःसंदेह ॥ जो बोलिला कारणदेह ॥ आनंदकोश तैंच आहे ॥ व्यवस्था याची ॥४४॥ नेणोन आनंदा संमुख ॥ वृत्ति होतां कारणोन्मुख ॥ जाणोन ज्ञालिया सम्यक् ॥ महाकारण ॥४५॥ तत्वं पदार्थांचें शोधन ॥

सर्ग.
८

श्रीराम.
९०

वाच्यलक्ष भेदें करून ॥ येथे दाविलें निवडून ॥ ऐक्य तें ऐका ॥४६॥ ऐक्याचें प्रयोजन ऐसें ॥ ब्रह्म तदर्थ लक्ष्य असे ॥ त्वमर्थ लक्ष्य तें चि च असे ॥ कळावें पूर्ण ॥४७॥ त्याचीन त्याचें परोक्षत्व ॥ कूटस्थाचें परिच्छिन्नत्व ॥ हरे ना लागे अभिन्नत्व ॥ याहेतु ज्ञाया ॥ ॥४८॥ तरि चि ऐक्यता जीवेश्वरीं ॥ तो हा देवदत्त या परी ॥ त्यागात्यागें संभवे परी ॥ दुसरी नाहीं ॥४९॥ येथे लक्षणेनें ऐक्यता ॥ होत असे जाणावी चित्ता ॥ एकात्मकत्वें जहल्स्वार्था ॥ घडेना कदा ॥१५०॥ म्हणजे ईश्वराचा आत्मा ॥ तो चि जीवाचा असे नेमा ॥ म्हणोन पावि जे नाव र्मा ॥ याचि यात्यागें ॥५१॥ सर्वज्ञ किंचिज्ज्ञत्वोपाधि ॥ विरुद्धधर्म दोघां मधीं ॥ यांच्या अत्यागें न व्हे कधीं ॥ उभयैक्यता ॥५२॥ या कारणें येथे लक्षणा ॥ घ्यावी त्यागात्याग चि जाणा ॥ जहदजहद्रूपें मान्या ॥ ज्ञानियांशीतें ॥५३॥ परी लक्षणा जे जहत् ॥ ते ऐका आधीं सावचित्त ॥ तैशीच अजहत्संकेत ॥ यथातथ्य वें ॥५४॥

अमृ०
९९

गंगेमाझारीघोषागार॥संभवेनाम्हणोनितीर॥लक्षावेंलागतनिर्द्धार॥प्रवाहत्यागें॥॥५५॥ऐशियापरीस्वार्थत्यागें॥अस्वार्थस्वीकारावेंलागे॥तत्वंपदींतरीवाउगें॥नसंभवेहें॥५६॥मंचकअक्रोशकरीत॥येणेंनसंभवेचिअर्थ॥म्हणोनियांघ्यावालागत॥पुरुषकोणी॥५७॥येथेस्वार्थत्यागनसेचि॥परीअपेक्षाअस्वार्थाची॥तत्वंपदींहेहीकामाची॥नाहींलक्षणा॥५८॥त्यागलक्षणास्विकारिली॥तरीसर्वांशासांडीझाली॥अत्यागेंग्राह्यताघडली॥सकळांशाची॥५९॥त्यागकींअत्यागलक्षणे॥अन्यत्वेंएकत्वागेघेणें॥तेंकायघ्यावेंहेंसांगणें॥विचारेंश्रोतीं॥१६०॥म्हणोनकेवळत्याग॥तेणेंचिप्रकारेंअत्याग॥लक्षणेच्याअनुपयोग॥निश्चयेंयेथ॥६१॥तोदेवदत्तत्याकाळींचा॥कृष्णकेशत्वेंत्यास्थळींचा॥हायासमयींच्यास्थळींचा॥श्वेतादिकेशी॥६२॥काळस्थळकेशादिकांशी॥सांडिलियादेवदत्ताशी॥ऐक्यतैसेंकाअनयाशीं॥जीवेशींतैसें॥६३॥विद्यादिकसर्वज्ञोपाधि॥किंचिज्ञाविद्यादिकोपाधि॥हेविकारसांडूनबुद्धि॥घालावीलक्ष्यीं॥६४॥परीहेंत्यागात्यागेंघडे॥येहवींसर्वथानातुडे॥निवेदिलेंसेंतुम्हापुढें॥यथार्थपणें॥६५॥घटसरोवरींबिंबलें॥नभसानथोरभासलें॥तदुपाधींकायलिंपलें॥मूळचेंनभ॥६६॥तैसेंविद्याअविद्याधर्में॥नमळीनेंआत्मयारामें॥कदाकाळींहीसाचनेमें॥सिद्धांतऐसा॥६७॥रज्जुजोकासर्पनसतां॥रज्जुमाजीरज्जुत्वेंहोता॥तोहासर्पगेलियाआतां॥प्रत्यक्षसिद्ध॥६८॥येथेहाउपदेशजैसा॥परोक्षापरोक्षेंमानसा॥वाटतांहीकायजीठसा॥द्वैताचाझाला॥६९॥तेसाचितत्वंतेंतूंयेणें॥बोधितांऐक्यानाहींउणें॥हेंनिश्चयात्मकजाणनें॥रहस्यश्रोतीं॥१७०॥ऐसाप्रकारलक्षणेच्या॥ऐक्यार्थेंशीतत्वमसीच्या॥सांगूनवक्ताबोलेयाच्या॥सज्जनालागीं॥७१॥उपाधि

सर्ग.
८

श्रीरा.
९९

अमृ० १२

सर्ग ८

पिंडब्रह्मांडाची ॥ ज्यानलगेनलगेसाची ॥ अन्यविक्रुतीतोदुरुची ॥ स्पर्शेनाकदां ॥ ७२ ॥ तोपरमात्मा परिपूर्ण ॥ आत्मरूपस्वानंदघन ॥ अखंडत्वेंदंडायमान ॥ केवळब्रह्म ॥ ७३ ॥ भेदजीवआणिईशाचा ॥ मुळींझालाच्यनाहींसाचा ॥ उगाविस्तारकल्पनेचा ॥ झालातोगेला ॥ ७४ ॥ इतुकेंसंतांशीबोलून ॥ वक्ताधरिता झालामौन ॥ तेहीमगअत्यानंदोन ॥ कैंगेलेऐका ॥ १७५ ॥ इ० अ० असिपदाव्य० अष्टमसर्गः ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥

श्रीराम १२

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ पूर्वसर्गीचेंनिरूपण ॥ संपतां झाला अस्तमान ॥ सज्जनगेलेया कारणें ॥ संध्यावंदना ॥ १ ॥ पुढेंनिशीलआगविती ॥ निरूपणींचीसर्वउक्ती ॥ हर्षीतांतःकरणेंआर्ती ॥ नंतरीनिद्रे ॥ २ ॥ पुनःप्रातःकाळींउठून ॥ स्नानसंध्याआध्योपस्थान ॥ गायत्रीजपोपरीपूर्ण ॥ श्रवणाआले ॥ ३ ॥ वक्ताहीनित्यविधिहोतां ॥ ब्रह्मसत्राजाहारायेतां ॥ सप्रेमेंपूजोनियांसंतां ॥ स्याबांगघाली ॥ ४ ॥ संतींमगत्याउठवून ॥ क्षेमालिंगनेंगौरऊन ॥ आज्ञापिलेंबसायापूर्ण ॥ स्वकीयासनीं ॥ ५ ॥ आसनीबैसलीया वक्ता ॥ संतह्मणतीबुद्धिमंता ॥ कोणब्रह्मादिकदेवता ॥ तेकथासांगें ॥ ६ ॥ वक्तामहाप्रसादवाणि ॥ सरसावलानिरूपणीं ॥ श्रोतेहीएकलानकर्णी ॥ मनेंऐकती ॥ ७ ॥ परब्रह्मजेंपरिपूर्ण ॥ सच्चिदानंदत्वेंसघन ॥ देशादिपरिच्छेदहिन ॥ भेदरहित ॥ ८ ॥ ब्रह्मआहेसच्चिदानंद ॥ यानावंधिमुखसिद्ध ॥ तेवीअपरिच्छेयाभेद ॥ निषेधमुख ॥

वि

॥ ९ ॥ दोन्हीही मिळून लक्षणें ॥ स्वाभाविक चिया म्हणणें ॥ आगंतुकाचिं होति चिन्हें ॥ केशीं तीं ऐका ॥ १० ॥ जैसं सर्वदा नाहीं स्वभावें ॥ त्याशी आगंतुक म्हणावें ॥ जैसें मृगजळें भासावें ॥ मध्यान्हतंव ॥ ११ ॥ तैसें ब्रह्मीं जग हें भासें ॥ स्थितितोंवरी दिसतसे ॥ मागुतें त्याशी आतसे ॥ संहार काळीं ॥ १२ ॥ सत्य ज्ञान ब्रह्म अनंत ॥ स्वाभाविक चिन्ह हें संत ॥ श्री शेष जैसे कांतियुक्त ॥ शामकीं गोर ॥ १३ ॥ जगोत्पत्ती स्थिती विधान ॥ तें ब्रह्मीं आगंतुक चिन्ह ॥ माळा आयुधादि धारण ॥ श्री शेषीं जैसें ॥ १४ ॥ एवं ऐसें हें स्वाभाविक ॥ आणि तैसें चि आगंतुक ॥ या दो चिन्हीं होय ओळख ॥ ब्रह्मवस्तूचि ॥ १५ ॥ येथें उठावतासे थार ॥ हे सृष्टि तो अनादि सिद्ध ॥ प्रवाहरूपत्वें विशद ॥ सर्वानुभवें ॥ १६ ॥ तुह्मी ब्रह्म जें कां ह्मणता ॥ चिद्रूपादिकें एक स्वतां ॥ परी तयाहून भिन्नता ॥ ईश हा नांदे ॥ १७ ॥ तेवीच परब्रह्माहून ॥

जीव हीच सतसे भिन्न ॥ जीवेशा दोघे विलक्षण ॥ परस्परांशी ॥ १८ ॥ भेद अविद्येशी ब्रह्माचा ॥ तो सांगणें न को चिवाचा ॥ तैसा चि भेद अविद्येचा ॥ जीवेशो भयां ॥ १९ ॥ ऐसे सा हा भेद अनादि ॥ चत्वारी ही पदार्थांमधीं ॥ यांपें सृष्टी आली प्रसिद्धी ॥ सोपपत्तिक ॥ २० ॥ मृद्दोरु चक्र कुंभकार ॥ चौथी पृथिवी सर्वाधार ॥ तेथून घटादि प्रकार ॥ सिद्ध होताती ॥ २१ ॥ तैसे चि जीवा विद्या ईश ॥ ब्रह्म चौथें परात्परेश ॥ यांपासून झालें विशेष ॥ जग हें सारें ॥ २२ ॥ परंतु घयाशी प्रत्यक्ष ॥ मृद्दोरु आरंभमुख्य पक्ष ॥ किंवा पयाशी अपरोक्ष ॥ तंतु हा जैसा ॥ २३ ॥ मृत्कपाल कीं तंतु हून ॥ घटपट अत्यंत भिन्न ॥ दिसती संयोगें अन्योन्य ॥ तार्किक म्हणे ॥ २४ ॥ कारकांचिया व्यापारानें ॥ मृत्पूर्वावस्था पालटणें ॥ हा तो परिणाम ह्मणनें ॥ आरंभ नव्हे ॥ २५ ॥ आरंभ चि जरी हा होता ॥ तरी कार्य कानापेक्षिता ॥ आणि कार्यशीं द्विगुणता ॥ निश्चयें येती ॥ २६ ॥ घयाशी मृत्तिका कारण ॥ परिणामित्वें उपादान ॥ मीमांसक बोले वचन ॥ ऐशिया परी ॥ २७ ॥ कारणापासून निश्चिती ॥ अत्यंत भिन्न कार्यें

अमृ०
॥२॥

होती॥ ऐसेंनघडे चिकल्यांतीं॥ हेंसर्वमान्य॥२८॥ म्हणोनियां अवस्थांतर॥ जोपरिणामा चाप्रकार॥ सुवर्णजैसें अलंकार॥ रूपत्वा आलें॥२९॥ नातरीदुग्धाशीदधिता॥ तैशीभ्र म्हाजगद्रूपता॥ धावादीच्याअंत्यदृष्टांता॥ अत्यंतदोष॥३०॥ पूर्वरूपकींअवस्थेचा॥ त्या गनघडतां चिसाचा॥ कल्पितावस्थाकींरूपाचा॥ भासजोहोय॥३१॥ याविवर्तऐसें म्ह णावें॥ जैसें रज्जुसर्पभासावें॥ किंवाशुक्तिवरीदिसावें॥ रजतेंनसतां॥३२॥ म्हणोनि वि वर्तोपादान॥ रज्जुजैसासर्पलिंगस्न॥ तैसें ब्रह्मजगाकारण॥ वेदांतीम्हणें॥३३॥ मृ त्तिकेच्याघटजोदिसे॥ कींहेमींअलंकारभासे॥ याशीविचारितांमानसें॥ भावाचि ना हीं॥३४॥ भावजरीकांहिंअसता॥ चालुगुंजप्रत्यया येता॥ नयेम्हणोनिविवर्तता॥ सिद्ध चिऐती॥३५॥ तथापिहापरिणामचि॥ किंवाम्हणूलुआरंभचि॥ तरीत्यासिऐशा धर्माची॥ सांगापरार्थीं॥३६॥ निरंशींहेसंभवे चिना॥ ऐसापूर्णनिश्चयजाणा॥ कांनरीतैंमुळीसुर

श्रीराम
॥२॥

णा॥ ठावचिनाहीं॥३७॥ मायास्फूर्तिआधींअसावी॥ तैंविद्याविद्यासंभवावी॥ त्याचीनप्रति बिंबेंव्हावी॥ जीवेशांचींकें॥३८॥ म्हणोनयेथेंअनुमाना॥ विचारवंतेंधरखेंना॥ निर्फळकर णेंकल्पना॥ तेंमूर्खपण॥३९॥ तरीस्थाणुपुरुषजैसा॥ भ्रमेंभासेनस्तांमानसा॥ कींसागरीं तरंगतैसा॥ प्रपंचब्रह्मीं॥४०॥ नातरीआकाशींआभाळ॥ किंवाऋषभमध्यजळ॥ जयाप रीभासे निर्फळ॥ हंसकिरणीं॥४१॥ तैसेंजगसमूळदिसे॥ परीविचारें एकअसे॥ पूर्णपिरास रचिऐसें॥ जाणिजेश्रोतीं॥४२॥ हेंसकळहीचराचर॥ ब्रह्मींभासेनसूनयेर॥ ज्यापरीदिसे चित्राकार॥ हेमपत्रिके॥४३॥ विचारदृष्टिदेतांसुवर्णीं॥ तैंआरंभींदिसेभवानी॥ जेशुं भनिशुंभमर्दिनी॥ सिंव्हासनस्था॥४४॥ त्रिवेणीशोभलीसुंदर॥ अंगीलेचिलेअलं कार॥ परिधानिलें दिव्यांबर॥ अत्यानुपम्य॥४५॥ पोतपाजळून पुढती॥ दिवटेउदोश द्वगाती॥ थयथय्याभुतेंनाचती॥ अत्यंताऱ्हादें॥४६॥ दैत्यअवघे संहारिले॥ देवश्री

अमृ०
॥३॥

सुब

तीं प्रतिपाळिले ॥ कर्मी ऐसे प्राणी दिसले ॥ नीचोच्च तेथें ॥४७॥ परि हें सर्व भासमान ॥ ज्या हेमीं भासलें न सोन ॥ तें हेम क्षयरहित ॥ दिहीन ॥ होतां जातां तें ॥४८॥ तैशी च ब्रह्म सच्चिद्घनीं ॥ माया स्फूर्तिमहा भवानी ॥ हरि पंचाननें व्यासनीं ॥ बैसली प्रीती ॥४९॥ त्रिगुण त्रिवेणी चीगांठीं ॥ सूक्ष्म भूतालंकार कोटी ॥ दिव्यस्वें शोभली गोमटी ॥ परमाद्भूता ॥५०॥ भौतिकें शीं सकळ भूतें ॥ चालती जी च्या मनोगतें ॥ सनक्षत्र शशी सूर्य तें ॥ दिसे जीचे ॥५१॥ दुर्जन संहारें समस्त ॥ साधु वृंदा प्रतिपाळित ॥ कर्मी ऐसे प्राणी करीत ॥ उंच कीं नीच ॥५२॥ नामरूप भेद अनेक ॥ परी हेम अद्वय एक ॥ परात्पर निश्चयात्मक ॥ एक चि तैसा ॥५३॥ तो चि ब्रह्मा शिव अक्षर ॥ विष्णु रुद्र त्रिदशेश्वर ॥ मनु सूर्य चंद्रमा सुर ॥ असुरगण ॥५४॥ पिशाच स्त्री पुरुष जीव ॥ ब्राह्मणादिक वर्ण सर्व ॥ चत्वाराश्रम रूप नाव ॥ भूतें भौतिकें ॥५५॥ तो चि एक सकळ कांहीं ॥ त्या वांचून अणु ही नाहीं ॥ तो सर्वां चि से निःसंदेही ॥ सर्व तें तेथें ॥५६॥ मायादिकां शीं सच्चिद्घनीं ॥ रूप चि

श्रीराम
॥३॥

नाहीं भिन्नपणीं ॥ हेम पत्रीं जैशी भवानी ॥ हेमरूप चि ॥५७॥ सद्ब्रह्मा सोडून रहाती ॥ हे तों संभवेना च युक्ति ॥ सोडितां जैशी हेमाप्रती ॥ भवानी नाहीं ॥५८॥ भिन्नपणें नाहीं च सर्व ॥ परी अभिन्नीं कोठें ठाव ॥ हें मैंक ब्रह्मरूप नाव ॥ नाहीं जी नाहीं ॥५९॥ चंद्यनि द्य आलें चालत ॥ सार तत्त्व तिच मुख्य हेत ॥ स्वतः प्रमाणें हा सिद्धांत ॥ केला से ऐसा ॥६०॥ रज्जु सर्प भ्रमें भासला ॥ तो भ्रम जातां चि निमाला ॥ कीं सत्यत्वा बिंदु पडला ॥ मृगोदका च्या ॥६१॥ भ्रम जातां चि रज्जु सर्प ॥ पावत से तत्क्षणीं लोप ॥ तैसें न लोपे जगद्रूप ॥ कायकारण ॥६२॥ तरी विवर्त द्विधा रीती ॥ सोपाधि निरुपाधि जाली ॥ माजी निरुपाधि समाप्ति ॥ निभ्रमें पावे ॥६३॥ सोपाधिक त्यापरी नसे ॥ उपाधि तंव भासत से ॥ जैसा मध्यान्ह वरी दिसे ॥ मृगांबु भास ॥६४॥ ते सांजों वरी स्थिती काळ ॥ तों वरी हें जग सकळ ॥ दिसे तु चि अन्यथा बोल ॥ मानूं नये हा ॥६५॥ मध्यान्ह लोपतां चि क्षणीं ॥ मृगांबु दिसे चि ना जनीं ॥ स्थिती काळ जातां सरूनी ॥ जग ही

अमृ०
॥४॥
तैसें ॥ द्वी ॥ जगद्रूपमृगजळाचें ॥ भानबाधकनाहींसाचें ॥ परीहेंसत्ययाबुद्धीचें ॥ बाधकपण ॥ ६७ ॥ सर्ग
तस्माभामरूपसे द्वि ॥ गेलियाझालीकार्यसिद्धि ॥ मगहोतांहीहेउपाधि ॥ बाधकनाहीं ॥ ६८ ॥
परब्रह्मीं माया ना गुण ॥ नाहीं ब्रह्मा विष्णु ईशान ॥ नाहीं विद्याअविद्याज्ञान ॥ अज्ञानसह ॥ ६९ ॥
नाहींजीवनाहींईश्वर ॥ नाहींदेवभक्तजोजार ॥ नाहींनभनाहींसमीर ॥ तेजापावनी ॥ ७० ॥
नाहींनखाणीनावाणी ॥ इंद्रियेंनाविषयश्रेणी ॥ अधिदैवतांचीकरणी ॥ तेहीनाहींच ॥ ७१ ॥
नतेंचंद्रसूर्यपावक ॥ नातेसत्यादितीनलोक ॥ नाहींमृत्युपाताळनाक ॥ मुळींचब्रह्मीं ॥ ७२ ॥ अ
नेकवाधेंएकहाही ॥ स्वरूपींबोलनाहींनाहीं ॥ अवधिशेषनिःसंदेहीं ॥ पूर्णमीस्वयें ॥ ७३ ॥ इ
तुकेंबोलतांचिवक्ता ॥ झालनिर्वृत्तिअरूढता ॥ बोलराहियेलापरता ॥ स्वकीयानंदें ॥ ७४ ॥
इकडेसंतश्रोते जन ॥ निजानंदींझालेनिमग्न ॥ श्रोतावक्ताहरलीखूण ॥ मुहूर्तद्वय ॥ ७५ ॥ श्रीराम
इ० अ० ब्रह्मादिवस्वरू० व्या० नवमेसर्गः ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ९ ॥ ॥४॥

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ दोनमुहूर्तअनंतरी ॥ संतयेऊनदेहाचीवरी ॥ पाहतेझाले (जाहले) बाहेरी ॥ वक्तया
कडे ॥ १ ॥ तंववक्तानिजानंदीमग्न ॥ देखोनियांसुखसंपन्न ॥ बोलतेजाहलेअन्योन्य ॥ धन्य
बोधहा ॥ २ ॥ पूर्वसर्गीमीस्वयेंपूर्ण ॥ ऐसेंबोलिलाहावचन ॥ तेंयथार्थआहेप्रमाण ॥ प्र
त्यक्षस्थीती ॥ ३ ॥ मीस्वयेंपूर्णऐसाबोल ॥ बोलणेंनव्हेचिपोकळ ॥ ज्याचीस्थितीपूर्ण
केवळ ॥ बोलेलतोचि ॥ ४ ॥ देहबुद्धीनेंचिबोलता ॥ स्वानंदींसुलीनमहोता ॥ आ
णिआपणासुलीनता ॥ होतीचनाहे ॥ ५ ॥ स्वयेंस्वानंदींहोणेंमग्न ॥ हेंविशेषेंनव्हे
भूषण ॥ स्वबोधेंयेरांतेंसुलिन ॥ करणेंथोर ॥ ६ ॥ यास्तवसमाधानयाचें ॥ पू
र्णकिंवलैंआत्मासाचें ॥ येरांपुसणेंनकोवाचें ॥ स्वप्रत्ययें हें ॥ ७ ॥ जामदग्न्य आ
ह्मणझाली ॥ माजीसांगज्ञानसंपत्ति ॥ नदेखोंपूर्वींकींप्रस्तुतीं ॥ ययाचेरेशी ॥ ८ ॥

कृष्णाजी आपा अभ्यंकर ॥ जाणों एक मागील थोर ॥ चिंतिले ज्यांचा नामोच्चा
र ॥ स्वमुखें केला ॥ ९ ॥ म्हणे निरखामी जयरामा ॥ गमन झालें वटयामा ॥ सेवा
केल्याउत्तमोत्तमा ॥ प्रसाद झाला ॥ १० ॥ तेवीं दुजा परशुराम ॥ कवाडींचा हीस
खाराम ॥ माजी प्रबोधें अत्युत्तम ॥ श्रीरामचिह्ना ॥ ११ ॥ पुढें होऊन मा धारले ॥ ते
शतशः येथें चालिले ॥ रणत्यागें जैसे पळाले ॥ जीवलोभी ॥ १२ ॥ येरवाचाळ
निरर्थक ॥ बुहुश्रुत पटमूर्ख ॥ संप्रदायहीन अनेक ॥ पाषाण दुरी ॥ १३ ॥ बाह्यतें
ह्या वक्ता पाहतां ॥ नमरेजगानाच्या चित्ता ॥ अहा चपरी निरखितां ॥ रत्न हें जैसें ॥
१४ ॥ परी रत्नापार खी जैसा ॥ सोडीना चमुमुक्षु तैसा ॥ यान सोडी ब्रह्मानंदांशा ॥
आविर्भूत जो ॥ १५ ॥ हे आसो मुमुक्षूची कथा ॥ परि आपण सिद्ध होतां ॥ यासोडून

जावे हें चित्ता ॥ वाटे चना कीं ॥ १६ ॥ यापरी बोलूनी अन्योन्य ॥ जयशब्दें संत
सज्जन ॥ गर्जलिते णें सावधान ॥ वक्ता तो झाला ॥ १७ ॥ पुढें आलिया स्त्रीवरी ॥
वक्ता सज्जना नमस्कारी ॥ आणि विनवी अत्यादरीं ॥ कायजी आज्ञा ॥ १८ ॥ तेंव्हा संत
प्रसन्न वाणी ॥ बोलियेले वक्त्याला गुनी ॥ आतां प्रवर्तें गा व्याख्यानीं ॥ जाति प्रभा
च्या ॥ १९ ॥ तथास्तु म्हणोनि यां वक्ता ॥ झाला व्याख्यान आरंभिता ॥ येथें सर्वीं सा
वधानता ॥ घावी उत्तम ॥ २० ॥ आत्मत्वीं जातीसंभवेना ॥ नातें देहाशीं ही घडे
ना ॥ हे उगीच केली कल्पना ॥ व्यवहारार्थ ॥ २१ ॥ आरंभीं सृष्टी झाली जेंव्हां ॥
जातीभेद नव्हता तेंव्हां ॥ होता ब्राह्मैकवर्ण सर्वां ॥ मनुष्यमात्रां ॥ २२ ॥ ब्रह्मादि
नारंभ युगींची ॥ मन्वंतर कीं पर्यायींची ॥ आद्यावस्था हे जाणा साची ॥ निश्चय

अमृ०
२

रूप॥२३॥ जैसे हे आतां येथे स्वामी॥ निर्द्वंद्वीक स्वसुखारामी॥ तैशी त्याकाळीं अनुक्रमीं॥ सर्व ही प्रजा॥२४॥ तपयुक्त ऋषीसेवन॥ तैसें करितां सर्व ही जन॥ परी आतळोंनेणें मन॥ विकल्पात्यांचें॥२५॥ पुढें सत्य तोसमासी॥ प्रवेशी मा ली सूक्ष्मस्फूर्ति॥ मी अमुक ऐशि येरीती॥ थोडी बहुत॥२६॥ त्यासरिसे गुणकर्मानें॥ हंसाचे भेद नारायणें॥ च्यार केले स्वसंकल्पानें॥ आणि जे ऐसें॥२७॥ प्रधान त्वें जैं सत्वगुण॥ कर्म तपाचरण पूर्ण॥ ते चश्रेष्ठ वर्णी ब्राह्मण॥ मानले येरां॥२८॥ सत्वरज प्राधान्यगुणें॥ कर्म मुख्य प्रजा पाळणें॥ ते क्षत्रीय वैश्य ऐकणें॥ गुणकर्मेंशी॥२९॥ जेथे प्राधान्यें रजतम॥ कृषीवाणीज्यादिक कर्म॥ वैश्य ऐसें पावले नाम॥ ते ऐका शूद्र॥३०॥ ब्राह्मण क्षत्री वैश्य द्विजां॥ जेजेसे

सर्ग
१०

ये

श्रीराम
१

ऊं लागली प्रजा॥ हें कर्म गुणत्यां समजा॥ प्रधान तम॥३१॥ आणीक गुणकर्मै भेद॥ चहूंत झाले नानाविध॥ ते चांडाळादिक प्रसिद्ध॥ अमुख्य वर्ण॥३२॥ असो ब्राह्मण क्षत्री वैश्य॥ द्विजचि परी ब्राह्मणास॥ अधिकार आहे विशेष॥ अध्यापनाचा॥३३॥ वेदादिकांचें जें शिक्षण॥ देणें द्विजवर्या लागून॥ कीं महावाक्यादि कथन॥ अध्यापन तें॥३४॥ अध्यापनादि त्रिकर्मेंचि॥ निर्वाह वृत्ति ब्राह्मणाची॥ हें आणी नियायेरीयांची॥ घ्यावी नावृत्ति॥३५॥ ब्राह्मणवृत्तिचा उच्छेद॥ येर जे करिती मदांध॥ ते या दुराचरणें अंध॥ तमा शी जाती॥३६॥ अत्यंतापत्कालीं ब्राह्मणें॥ क्षत्रीयवृत्ति स्वीकारणें॥ तेणें चि रीती क्षत्रियानें॥ वैश्याची वृत्ति॥३७॥ वैश्यासी आपत्काल येतां॥ शूद्रवृत्ति घ्यावी जी वित्ता॥ शूद्रें ही विपत्ती असतां॥ बुडी

दिरत्ति ॥ ३८ ॥ ऐसा हा निर्वाहा शीक्रम ॥ केला सेमन्वादिकीं नेम ॥ तरी अन्यें
घेणें अधर्म ॥ ब्राह्मणत्त्राचि ॥ ३९ ॥ उत्तरोत्तर क्रमें रत्ति ॥ ब्राह्मणादिकां ब्रात्याप
त्तिं ॥ परी पूर्वग्राह्य निश्चिती ॥ शूद्रादि येरां ॥ ४० ॥ सांगुं जातां ब्राह्मणत्त्रचि ॥
लांबलों क्षर्मों जेसंती ॥ असो विकल्पें झाली गती ॥ ऐशियापरी ॥ ४१ ॥ म्हणजे जैं
विकल्प झाला ॥ तैं जो तो आपआपणाला ॥ नीचोच्च म्हणऊं लागला ॥ कर्माहिंते
नें ॥ ४२ ॥ परी जातिनाहीं देहा शीं ॥ ना तैं शीच निजात्मयाशीं ॥ हे बळावली जाणा
ऐशी ॥ कल्पनासारी ॥ ४३ ॥ आत्मा सर्वत्र एकपूर्ण ॥ म्हणोन तै थे नाहीं वर्ण ॥
नानामेघवर्णीं गगन ॥ अभेद जैसें ॥ ४४ ॥ मृत्सुवर्ण घटप्रकार ॥ आवघा भूमी
चा विकार ॥ तैसे चि सर्व देहमात्र ॥ पंचभूतांचे ॥ ४५ ॥ म्हणोनि जाती चि विरु

कि

ग

ती ॥ देहीं हीन संभवे रती ॥ या कारणें रूपने प्रती ॥ विकार सारा ॥ ४६ ॥ जाति वैशिष्ट्य
चि असलें ॥ ब्राह्मणमात्र गौर होतें ॥ क्षत्री रक्तवर्ण दिसले ॥ वैश्य ते पित ॥ ४७ ॥
भासले शूद्र कृष्णवर्ण ॥ चांडाला दि तद्विलक्षण ॥ हा नेम त्विन से म्हणऊन ॥ न जाति दे
हा ॥ ४८ ॥ अद्यादि नारंभिं च जाती ॥ भेद असता प्रजे प्रती ॥ तरी ब्रह्मर्षींची उत्पत्ति ॥
होती ना मान्य ॥ ४९ ॥ नारद लागीं माता दासी ॥ शूद्री भारद्वाज ऋषी शी ॥ वसिष्ठा
कारणे उर्वसी ॥ वेश्या हे माता ॥ ५० ॥ मातंग मातंगीपें झाला ॥ पाराशर तो चांडालीला ॥
व्यास कैवर्तकन्येला ॥ प्रसिद्ध आहे ॥ ५१ ॥ विश्वामित्र जो महाऋषी ॥ तो जन्मला
क्षत्रियेकुशीं ॥ ऋष्यशृंग जो कातयाशीं ॥ हरिणीमाता ॥ ५२ ॥ कुशासनिं कौशिक
झाला ॥ वाल्मीकी वल्मीकीं निघाला ॥ कुंभापासीन उपजला ॥ अगस्त्यमुनि ॥ ५३ ॥

अप्र॰
४

सर्ग
१०

मांडुकऋषिमंडुकीशी॥ हस्तिनीतें अचरऋषि॥ गौतम झाला शशकीशी॥ विदीतसर्वी ॥५४॥ ऐशी हे कथा उत्पत्तीची॥ होती अहीनता ऋषींची॥ कां ब्राम्हणता व्यवस्था याची॥ अवधारावी॥५५॥ नारद तो देवर्षि थोर॥ पूर्वकल्पीं च्या दासीपुत्र॥ ब्रम्हणो नियां न अणुमात्रें विकल्प येथे॥५६॥ हंस वर्णांचा सेवाधार॥ वर्ण नियमोत्तरीं शूद्र॥ भारद्वाजाचें जन्म थोर॥ तें तरी शूद्रीं॥५७॥ मैत्रावरुणि जो वसिष्ठ॥ वेश्यादर्शनें झाला स्पष्ट॥ स्पर्शतां नाभोगितां कष्ट॥ नदुरींचे॥५८॥ ऋतुमती ऋषिवनिता॥ अयदिनींची पतिव्रता॥ शास्त्रोक्तें चांडाळी ते माता॥ पाराशराशी॥५९॥ द्वितीय दिनीं चीमातंगी॥ तद्जन्मा तामातंगालागीं॥ पुत्रकाम तद्दिनयोगीं॥ झाला या हेतू॥६०॥ उपरिचराचीजे कन्या॥ कैवर्तकें पाळि ली मान्या॥ ते जननी व्यासाची जाना॥ गवीच आहे॥६१॥

श्रीराम
४

चरु केवळ निश्चयाचा॥ ब्राम्हणरेशासंकल्पाचा॥ त्यापें जन्म विश्वामित्राचा॥ क्षत्रियेपोटीं॥६२॥ इतरां ऋषींची उत्पत्ति॥ स्पष्ट नको बोलणें रती॥ वक्ता म्हणें सावधश्रोतीं॥ हें विचारावें॥६३॥ ऐसें जाणो नियां तात्पर्य॥ यथार्थाची धरावी सोय॥ अन्यथा बोलेल तो हो य॥ महापराधी॥६४॥ मूर्खपणें जरी कळेना॥ तरी विचारावें सज्ञाना॥ परंतु अन्यथा कल्पना॥ करणें निंद्य॥६५॥ आगस्त्यादि कित्येक मुनि॥ ते तरी मुळिंच अयोनि॥ तस्मा जनकफीं जननी॥ हंसाचि सर्वी॥६६॥ मंडुक्यादि उदरीं झाले॥ परी न तद्वत जन्मले॥ तरी पाराशरादि भले॥ चांडाल कैसे॥६७॥ आणी कही त्यांचें अद्भुत॥ जन्म तांचि गेले तपार्थ॥ मनीं न आणितां पूर्णार्थ॥ बोलणें फोस॥६८॥ अंत्य आदि कन्या जतांच्या॥ तैशाच माता महर्षींच्या॥ तरी कैसे झाले वेदाच्या॥ योग्य

ध्य(य)ना ॥ ६९ ॥ वर्णव्यवस्थादृष्टीतरी ॥ वेदाध्ययन नाहीं शूद्रीं ॥ तेथे मात चि अति
दूरी ॥ त्यांपें ही नांची ॥ ७० ॥ हें जें मी कांहीं यथामती ॥ निवें दिलें संतां पुढती ॥ तेंपा
हवें विचारें चित्तीं ॥ विकाकशाहीं ॥ ७१ ॥ संतस्म णतीत्यां बोलिलें ॥ तें यथार्थ आ
म्ही आणिलें ॥ तुम्सें एके काक्षर मोलें ॥ श्रुतीचे सम ॥ ७२ ॥ तूं निरभिमान बोल
शी ॥ तें सत्यसत्य निश्चयें शी ॥ अन्यथा म्हणेल जो त्याशी ॥ अधःपतन ॥ ७३ ॥ या
परी बोलों नियां संत ॥ उगे चि राहिले निवांत ॥ पुढें वक्ता काय बोलत ॥ ऐकाव यातें
॥ ७४ ॥ तंव वक्ता बोले सुवाणी ॥ येथें शंका कीं कोणी मनीं ॥ कीं सर्व ऋषि हंसवर्णी ॥
जरी हें साच ॥ ७५ ॥ तरी कां केलासे उच्चार ॥ कीं हे शुद्रयादिकां चे पुत्र ॥ [illegible]
[illegible] याचे परिसावें उत्तर ॥ सावधपणें ॥ ७६ ॥ जैसा त्र्यंबक मस्थ नर ॥

त्याचे पुर्विचि कन्या पुत्र ॥ तद्दर्शनार्थ आले थोर ॥ बहु समाजीं ॥ ७७ ॥ तैं अविदित्त्वट त
कोणी ॥ विदित्ता पुसे वाणी ॥ हे कोण ते कां सांगे शानी ॥ स्वामी अपत्यें ॥ ७८ ॥ येथे
मुख्यत्वें ज्ञात्या चित्तीं ॥ हेतु पतीत्याचे व्याप्तीं ॥ तैसा चि अभिप्राय श्रुति ॥ वचनीं येथें
॥ ७९ ॥ हें विचाराचें आहे काम ॥ अविचारें हो मना भ्रम ॥ म्हणो नि हें आणावें वर्म ॥ स
संगतीनें ॥ ८० ॥ येथें नाहिंच कांहीं कोडें ॥ परी विवेकी या उघडे ॥ सारांश हा विकार जो
डे ॥ वासनेसार ॥ ८१ ॥ देखा स्वप्नी ठायमजे लागीं ॥ जनक प्रीतीनें आलिंगी ॥ तणें न हे
देह विभागी ॥ तयाचा पाप ॥ ८२ ॥ परी जरी विकल्प मनीं ॥ तैं येकामशुद्धी करोनि ॥
तरी संभोग नाहीं यांचो नि ॥ पिता होदोषी ॥ ८३ ॥ तेणें चि प्रकारें हे जाति ॥ न अविकल्पें
देहाप्रती ॥ या कारणें विकल्पीं चरत्ती ॥ जातीची नेमें ॥ ८४ ॥ देहा जाति विकार नसे ॥

अम०
॥६॥

नाही निजासयाहीस्पर्शे॥ रज्जुनालसर्पाशीजैसें॥ चलनादिक॥ ८५॥ तात्पर्यसर्वविका राशी॥ वासनामूळनिश्चयेंशीं॥ तेचिकल्पनाकीमानसीं॥ जाणावाज्ञान॥ ८६॥ अ ज्ञानकल्पनावा॥ विकल्पहेपर्यायजाणा॥ परीत्यास्वरूपअसेना॥ कांहींचभिन्न॥ ८७॥ असोअज्ञानेंजेंजेंझालें॥ तेंतेंभाशेंलयागेलें॥ निद्राजातांचहरपलें॥ स्वप्नहेंजैसें॥ ८८॥ निमालीजयाचीवासना॥ त्याचप्राप्तपुरुषखुणा॥ आत्यंतिकप्रलयजाणा॥ तोहाजीऐ सा॥ ८९॥ यासीचविवेकप्रलय॥ नावआपणाठावें होय॥ येणेंसावधकालागेंसोय॥ भावाद्वैताची॥ ९०॥ आत्यंतिकिंवाविवेक॥ जोप्रलयनिश्चयात्मक॥ ग्रंथिभेदयासी चएक॥ प्रसिद्धनाम॥ ९१॥ जडत्वींचैतन्यभासलें॥ चैतन्याजडत्वगमलें॥ ग्रंथिरूप हेंसमजलें॥ पाहिजेऐसें॥ ९२॥ हाग्रंथिजेधवांतुटला॥ तेव्हांचअंतकाळझाला॥ समू

सर्ग
१०

श्रीराम
॥६॥

मृ

ळधाकविहरला॥ जन्ममृत्यूचा॥ ९३॥ बीजभाजलें उगवेना॥ दग्धवस्त्रतेंउकलेना॥ भाजलिज्ञानाग्नीवासना॥ जन्मेनातैशी॥ ९४॥ पुनःनाहींजन्ममरण॥ अंतकाळ तोहाम्हणोन॥ प्राणवियोगजोयावीन॥ तोमध्यकाळ॥ ९५॥ झालीपूर्णकृतकृत्यता॥ तेचिजाणावीसिद्धावस्था॥ सत्यत्वेंकृतयुगवार्ता॥ बोलिजेयाशी॥ ९६॥ हेंकृतार्थता झालीजेथे॥ जीवन्मुक्तम्हणावेंत्यातें॥ याचेभेददोनहोतीतें॥ अवधारावे॥ ९७॥ अरूपचित्तनाशेंपूर्ण॥ हंसम्हणावेंत्यालागून॥ सरूपचित्तनाशेंखुण॥ आम्हणतया॥ ९८॥ असोभावाद्वैतलतेंऐसें॥ जेथेद्वैतभावनानसे॥ एकहेमपाहणेंजैसें॥ भिन्नालंका रीं॥ ९९॥ ह्यासाधकचिन्हप्रकार॥ त्रेतत्वेंशत्रियनिर्धार॥ मुमुक्षुत्वेंवैश्यद्वापर॥ कळींइच्छितो॥ १००॥ सर्वभ्रलीएकात्माराम॥ तैंकासयाचाजालिभ्रम॥ ऐसें म्हणुन मृढ

५

अमृ०
॥७॥

धर्म॥ करूं जें जाती ॥१॥ ते अज्ञानया प्रपंच्यांत ॥ कलिरूपें बद्ध निश्चित ॥ शूद्र ऐसें नाम जैं होत ॥ यांलागीं चलें ॥२॥ चंद्रहार घालितां नाकीं ॥ मोतीं नासिकिंचें मस्तकीं ॥ ते तैसें किकीं हंसें चकीं ॥ सर्वत्र होय ॥३॥ लौकीक व्यवस्था जाणती ॥ तेही परमार्थी चुकती ॥ माजेने णती ते चुकती ॥ बोलणें नको ॥४॥ दोहीं परी अज्ञान होत ॥ ते करूं आली क्रियाद्वैत ॥ परी इह पर श्री स्वार्थ ॥ चुकला त्यांचा ॥५॥ याहून जे मूढ होती ॥ द्वयाद्वैतास निश्चासती ॥ अतिशूद्र वर्डसिंगती ॥ मोक्षे च्यूशीते ॥६॥ द्वयाद्वैता नायकल्यांत ॥ तेऱ्हां मोक्ष म्हणती होत ॥ जैसें हेमलें चमानित ॥ नगाचें आटी ॥७॥ परी संसारीं सार्थकता ॥ खावी या टेलऽ्या च्या चित्ता ॥ तेणें सांडून दोहीं मात ॥ स्वहित कीजे ॥८॥ संकरनक रितां धर्णी ॥ गुंते नाकल्पातें बंधनीं ॥ भेदबुद्धि राहे त्या

सर्ग
१०

श्रीराम
॥७॥

गूनी ॥ तो योग्य जगीं ॥९॥ हें मुमुक्ष साधक चिन्ह ॥ सिद्धा अंगीं न लगे पूर्ण ॥ सिद्ध विधिनीषेध हीन ॥ निःसंदेह तें ॥१०॥ अन्हे रिती जे या बोलाशी ॥ ते महामूर्ख निश्चयेंशी ॥ मलिमंद मक्षिका जैशी ॥ केवळ दुष्ट ॥११॥ ते स्वयें नहूत मरोनि ॥ येरां स्वसेवनें करोनि ॥ जाती स्वाभातें घमऊनी ॥ अधःपाताशी ॥१२॥ ऐसा रोकुनियां सिद्धांत ॥ सज्जन मानाडोलवित ॥ बोलते जाहले उचित ॥ निरूपिलें त्यां ॥१३॥ तूं यथार्थ गा हंसदास ॥ आलें आमच्या प्रत्ययास ॥ ऐसें निरूपण सरस ॥ न ऐकों कधीं ॥१४॥ पूर्वी प्रस्तुत कीं पुढती ॥ ऐशी व्याख्या का नायकती ॥ आली नायेणें चिकल्पांती ॥ सत्यसत्य गा ॥१५॥ ऐकूनि संतांचें वचन ॥ धन्य बोले होऊनी लीन ॥ जीजी आपुली रूपा पूर्ण ॥ तें हें बोलवी ॥१६॥ भरती या वीसमु

अमृ०
॥ ५९॥

द्राशी॥ हेंसामर्थ्यचंद्राचपाशीं॥ तैसेंचियानिरूपणाशी॥ आपुलेंबळ॥ ३६७॥
इ० अ० आतिस्वरूपख्या० दशमसर्गः समाप्त॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥

सर्ग
१०

श्रीराम
॥ ६०॥

॥ श्रीहंसगुरवेनमः॥ स्वसंप्रदायानारायण॥ मुख्यलें आदिगुरु पूर्ण॥ नित्यमुक्तविष्णु आपण॥ तदंशेंशिष्य॥ १॥ तोचिविष्णुहोऊनिहंस॥ उपदेशिताहो विधीस॥ विधीपासूनवसिष्ठास॥ निजात्मबोध॥ २॥ वसिष्ठें बोधिलाश्रीराम॥ रामेंहनुमंत निष्काम॥ तोचिरामदासयानामें॥ कलींतपुनः॥ ३॥ श्रीरामदासेंशिष्योद्धव॥ बोधिला उद्धवेंमाधव॥ माधवेंरुद्रारामदेव॥ बोधिलापूर्ण॥ ४॥ तेथूनतृप्तनागनाथ॥ तच्छिष्यलक्ष्मणनेमस्त॥ त्याणेंनारायणविख्यात॥ परमजाला॥ ५॥ परमहंसरूपेंहंस॥ नारायणजगन्निवास॥ तद्बोधेंतृप्तहंसदास॥ रघुनाथतनू॥ ६॥ तूंसकळबुधवरद॥ अंतरींअसोनियांसिद्ध॥ साधकऐसाबाह्यछंद॥ दाविशीजनीं॥ ७॥ हेंतुझेंकरणें उचित॥ धनाढ्यजैसाआच्छादित॥ धनाख्यलाआणिवर्तत॥ नम्रवेंअति॥ ८॥ कींजै

अमृ॰
१

शीपोषितातरुण ॥ अथयथा सांकी आपण ॥ तारुण्याच्यातेसें वर्तेन ॥ मर्यादेंतुझें ॥९॥ किं यावृक्षासीसफळता ॥ जोंजों तोंत्या अतीनम्रता ॥ कीं इक्षुपरीपाकावस्था ॥ मधुरात्यंत ॥ १० ॥ ऐशी हेतुझीगूढस्थिती ॥ नेणोनि जेतूतें द्वेषिती ॥ ते असंतचियेथे रती ॥ संदेहनाहीं ॥ ११ ॥ हंसपंक्तिमुक्तग्राहक ॥ पाहोनियांविटतीकाक ॥ विषयविष्ठेंतचिसुख ॥ सर्वकाळ ज्यां ॥ १२ ॥ ऐसें हें तद्गुढरहस्य ॥ आलें आमच्याप्रत्ययास ॥ तरीचत्यांआतिप्र भास ॥ वर्णिलें पूर्ण ॥ १३ ॥ तो आलिविवेकऐकून ॥ आह्मीतुष्टलों संतजन ॥ परीघाबरतीदुर्जन ॥ होतीजेतेणें ॥ १४ ॥ दुर्जनस्वर्णनास्तिक ॥ कींपाखंडीपठतमूर्ख ॥ ज्ञानलवमात्रें जेदेख ॥ दग्धलेहोती ॥ १५ ॥ त्यांतुझ्याहासुनीतिबोध ॥ ऐकूनवाटेलचिखेद ॥ जनींप्रतीतिमूर्खासच ॥ बोधकरिपु ॥ १६ ॥ सद्बोधविवेकी पित्याचा ॥ मूर्खपुत्रानरुचेसाचा ॥ तरीन

सर्ग
११

जो

श्रीराम
१

व्हे चिअपायाचा ॥ विभागीपिता ॥ १७ ॥ असोहापुरेविप्रस्ताव ॥ वर्णीकर्माचाकैसाभाव ॥ तेथ वांवक्तातो अपूर्व ॥ बोलताझाला ॥ १८ ॥ मनादिक अंतःकरणें ॥ चक्षुरादिबहिःकरणें ॥ यापासूनकर्मसें होणें ॥ विहितरूप ॥ १९ ॥ तेंकर्महामीसंघकर्ता ॥ स्फुरेनाकदांज्याच्याचित्ता ॥ आसत्वीं लागलीअवस्था ॥ तत्कर्मकर्म ॥ २० ॥ कींकर्तव्यत्वेंकर्मकरी ॥ तेंसकळअर्पीईश्वरीं ॥ कांहींफळाशाचिनधरी ॥ त्यानांवकर्म ॥ २१ ॥ कांताकनकादिसंकल्प ॥ नाणीचमनामाजीअल्प ॥ आल्यापाठींलावीविकल्प ॥ विवेकेंत्याच्या ॥ २२ ॥ विक्षेपसांडूनियांदुरी ॥ श्रीगुरुदेवाद्दृढांतरीं ॥ धरूनिचिंती अहोरात्रीं ॥ पूर्णनिश्चयें ॥ २३ ॥ द्रव्यउपेक्ष्यवृत्तिदोनी ॥ विक्षेपामार्गेंदेलाढनी ॥ प्रियवृत्तीनें धरीध्यानीं ॥ निजध्येयाशी ॥ २४ ॥ ऐकेदेवाचींचचरित्रें ॥ आलिंगीतत्प्रियसत्पात्रें ॥ पाहूंनेणें चिजीं दुसरें ॥ श्रीमूर्तीवीन ॥ २५ ॥ देवाकारणें उपोषण ॥ वर्जीनितांबूलभोजन ॥ अ

थवानामामृतपान ॥ जिव्हेशी सदां ॥ २६ ॥ कीं गुरुदेवो च्छिष्टशेषीं ॥ त्यावी प्रीति निज जिव्हेशी ॥
आमोद तो गंध तुळशी ॥ पादप्रसाद ॥ २७ ॥ वाचेशी नामसंकीर्तन ॥ किंवा वाखाणनें श्रीगुण ॥
जनीं सत्यप्रिय भाषण ॥ सर्वहीकाळ ॥ २८ ॥ नाम मात्रा गुण न करी ॥ जेणें ते दोष सांडी दुरी ॥ द-
शाननीं प्रीति न धरी ॥ जानकी जैशी ॥ २९ ॥ तैसा नाम धारक सत्य ॥ दशावपथ्यांचे पदार्थ ॥
सांडून नामीं होय रत ॥ श्रीसद्गुरुच्या ॥ ३० ॥ असंतांचिया स्तुतिवादा ॥ न करी नेणें संत निंदा ॥
अभेदबुद्धी पाहे सदां ॥ हरिहरांशी ॥ ३१ ॥ श्रुति स्मृति गुरुवचनीं ॥ अश्रद्धा नसे मनीं हूनी-
॥ धरी नाच अंतःकरणीं ॥ नामें फळाशा ॥ ३२ ॥ धरून मनीं नामा हेता ॥ सांडी ना कर्माशी
विहिता ॥ ना[द]री निषिद्धाची वार्ता ॥ कदांहीकाळीं ॥ ३३ ॥ उपासनेच्या अभिमानें ॥ शिववि-
ष्णु नामीं क्रमानें ॥ नेणें व्यत्यय करूं मनें ॥ नाम धारक ॥ ३४ ॥ एवं दशदोष जिंकिले ॥ तेणेंचि

त्त्वबुद्धीतें केलें ॥ सार्वभौमें जेसें साधिलें ॥ दिग्विजयाशी ॥ ३५ ॥ हेंचि निरूपण मागुती ॥
सांगतों व्हाया दृढ चित्तीं ॥ जेणें मुमुक्षू लागीं भ्रांति ॥ नव्हे विकदां ॥ ३६ ॥ स्तुति करितां असं
ताची ॥ संतनिंदा न बोलतां चि ॥ कीं वार्ता प्रत्यक्ष निंदेची ॥ असत्स्तुतित ॥ ३७ ॥ तरी एशाकृ
ती लागून ॥ आलवूं न द्यावें चिमन ॥ जयविजयां वैकुंठोन ॥ पतन येणें ॥ ३८ ॥ संतस्वरूपें गु-
णातीत ॥ देव सगुण गुणें युक्त ॥ हाचि भेद होय निश्चित ॥ उभयतांचा ॥ ३९ ॥ याहेतु गुणयु-
क्तां युक्तां ॥ समानत्वें नये तुळितां ॥ कायभार देवांच्या माथां ॥ संत तन्मुक्त ॥ ४० ॥ येथें प्रत्य
यचि प्रमाण ॥ हा निश्चय जाणिजे पूर्ण ॥ तथापि या अनुमोदन ॥ ग्रंथ हीं देती ॥ ४१ ॥ असो पा-
षंदां जें हे गती ॥ तेथें येरांची मात किती ॥ ह्मणोन निंदे माजी भीति ॥ संतांच्या थोर ॥ ४२ ॥
विष्णुद्वेषी शिवोपासक ॥ हिरण्याक्ष रावणादिक ॥ धुळी मिळाले सकळिक ॥ भेदबुद्धीनें ॥

॥४३॥ तेंशीच गती दक्षादिकां ॥ शिवद्वेषी विष्णूपासकां ॥ झाली हा वृत्तांत ठाऊका ॥ आहे-
च सर्वां ॥४४॥ या स्तव हरिहरांमधि ॥ कदां न व्हावी भेदबुद्धी ॥ परमार्थ व मैत्रि शुद्धी ॥ तें
आहे ऐसें ॥४५॥ श्रुतीस्वरीं अन्यथोच्चार ॥ होतां निमाला वृत्रासुर ॥ तें वेदस्या अक्षरार्थी
न्हेर ॥ काय होईल ॥४६॥ ह्मणोनियां श्रुति स्मृतीशीं ॥ अवमानितो महादोषी ॥ तेवीन
मानीं श्रीवाणीशी ॥ पालकी तोही ॥४७॥ न मानूनि गुरुवचना ॥ गुरुत्यागा प्रवर्ते आणा
॥ तो पावे निराश्रितपणा ॥ त्रिशंकु जैसा ॥४८॥ प्रवृत्ती मार्गीं ऐशी गती ॥ उल्लंघितां ब्रह्म
निष्ठोक्ति ॥ मा सद्गुरु तो श्रेष्ठ अति ॥ निवृत्तीदाता ॥४९॥ त्याचें उल्लंघितां वचन ॥ म-
हाघात झाला दारुण ॥ याकारणें बहु जपून ॥ चालावें येथें ॥५०॥ श्रीफलाशें श्रीशभज-
नीं ॥ प्रवर्ते तो मात्रागमनी ॥ स्वामी तोषे जैसा स्वामिनी ॥ भोगेच्छी भृत्य ॥५१॥ श्रीह्म-

णजे कांता कनक ॥ या दोरूपें ऐश्वर्य एक ॥ तत्प्राप्त्यर्थ झाला भजक ॥ तो सांगा कोण ॥५२॥
ह्मणोनि श्रीकामरहित ॥ झाला तोचि भगवद्भक्त ॥ तोचि संसारीं होय मुक्त ॥ सद्गुरुबोधें ॥
॥५३॥ नामाचिया बळें करून ॥ विहित कर्मादें सोडून ॥ तो बुडे जैसा वल्ह्या वीन ॥ नावाडी
जळीं ॥५४॥ त्याचिपरी जो अविहित ॥ स्वल्पही कर्म स्वीकारील ॥ तो बुडे अल्पभारग्रस्त ॥
नावाडी जैसा ॥५५॥ न्यून कर्म व्हावया पूर्ण ॥ वेद सांगे विष्णुस्मरण ॥ तेथें शिवनामोच्चारण ॥
होतां व्यत्यय ॥५६॥ शिवयज्ञा वा शिवपणें ॥ वेद बोलिला स्वमुखानें ॥ तेथें विष्णुनाम ला
वणें ॥ व्यत्यया स्थल ॥५७॥ कार्यारंभीं मंगलमूर्ति ॥ तत्सद्भ्यापण कार्यांतीं ॥ जैं च्या तैं उ
च्चारें सुस्थिति ॥ विषम येरें ॥५८॥ वेदोक्त जैं जैं जे देवता ॥ तें तैं क्षोभ येरां स्तविता ॥ बल
रामाख्यें हनुमंता ॥ क्रोध ये जैसा ॥५९॥ ह्मणोनि नामाचा व्यत्यय ॥ करितां दुःखचि नि-

अमृ० ४

श्रय॥ वेदें कथिल्याचें तात्पर्य॥ मुख्यत्वें हें चि॥ ६०॥ ऐसे नामीं दशपदार्थ॥ अवपथ्याचे जे निश्चित॥ सांगितले ये थें याग्रार्थ॥ गुणग्रहणें॥ ६१॥ नाम एक उपलक्षण॥ परी नवविधभजन॥ कीं नित्यादिकर्मविधान॥ पथ्यतें हें चि॥ ६२॥ पथ्याची स्थिति सांगू जातां॥ लांबलों क्षमा मागें संतां॥ असो अवधान पूर्वोक्ता॥ द्यावें श्रीपुढें॥ ६३॥ नित्यःप्रातःकाळीं उठोन॥ झाडीत श्रीमंदिरांगण॥ करून सडे संमार्जन॥ रंगोळ्या रेखी॥ ६४॥ स्नानोत्तर वस्त्रें चुणोनि॥ ठेवी जल पात्रें भरूनि॥ शुद्ध स्वच्छ देउ गाळूनि॥ उत्तम गंध॥ ६५॥ पुष्पें निवडून सुंदर॥ गुंफी श्रीसाठीं तुरे हार॥ स्वायनें वेद्याद्य पचार॥ करी जैं चें तें॥ ॥ ६६॥ सेवा न सतां बद्ध हस्त॥ श्रीसंमुख उभा तिष्ठत॥ पाद संवाहन करीत॥ श्रीजानांग्रये॥ ६७॥ निवारूनि यां शंका दोनी॥ धांव घे त्वरें श्रीदर्शनीं॥ किंवा प्रदक्षिणा घालूनि॥

सर्ग ११.

श्रीराम ४

तोषवी श्रीशी॥ ६८॥ ऐशी शमदम सत्त्व सहित॥ अंतर्बाह्य सेवा करीत॥ फळीं न गुंतवीच चित्त॥ अणुमात्र ही॥ ६९॥ अथवा काया वाच्या मनें॥ विहित जें जें कांहीं होणें॥ तें तें ब्रह्मार्पण करणें॥ फलेच्छा त्यागें॥ ७०॥ फलाशा सांडून विहित॥ आचारें होय काम्य घात॥ निषिद्ध तरी न चदेत॥ निजांगीं लागू॥ ७१॥ तेणें स्वर्ग नरक दोनी॥ गति निमाल्या मुळीं हूनी॥ स्फट त्या प्राणी कवेंतूनि॥ रजतमाच्या॥ ७२॥ नरक अधम नश्वर॥ हा सर्व संमत विचार॥ परी स्वर्गादि गति थोर॥ तत्सम कैशा॥ ७३॥ तरी ज्यापरी अधःपातें॥ हीन विष्टा निंद्य सर्वांतें॥ तैशी उर्ध्वपातें वांतिलें॥ कायन व्हे च॥ ७४॥ या कारणें अधोर्ध्व गति॥ सविकारी जाणून चित्तीं॥ काक विष्टे सम विटती॥ मुमुक्षु तयां॥ ७५॥ अकाम तें कर्म करणें॥ तें दोष निवृत्ति कारणें॥ राजाज्ञा ज्यापरी पाळणें॥ दंड मुक्त्यर्थ॥ ७६॥ म्हणोनि यां कर्म वि-

अमृ०
५

हित ॥ केलेंचि पाहिजे निश्चित ॥ न केल्या प्रत्यवाय होत ॥ अकरणाचा ॥७७॥ असो जागरीं शमदम ॥ रूपें ज्याचें सर्वही कर्म ॥ श्रीगुरुदेवार्थ निष्काम ॥ घडत जैसें ॥७८॥ तैसेंचि इतरावस्थेशी ॥ जो नेणें विदुर्जे मानसीं ॥ ह्मणोनि यांस्त्र णिजे त्याशी ॥ नरसखाचा ॥७९॥ सत्वगुणें जें घडे कर्म ॥ शुक्ल ऐसें तयाशी नाम ॥ जी वेशी क्षय ज्ञाना उत्तमा ॥ मूळ तें हाचि ॥८०॥ हें सकर्म कर्म भक्तीचें ॥ निरुपण केलें से साचें ॥ ऐसें बोलून वक्ता वाचे ॥ मौनावलंबी ॥८१॥ इ० अ० सत्वाख्यशुक्लव्याख्याया० एकादश सर्गः ॥ समाप्तः ॥ श्री ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

सर्ग
११

श्रीराम
५०

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीहंसगुरवेनमः ॥ नित्यनैमित्तिक समस्त ॥ जें जें कांहीं कर्म घडत ॥ विहित रूपचि निश्चित ॥ दिशाकीं निशीं ॥१॥ त्या सर्वही कर्माचा कर्त्ता ॥ हा मी देहादि रूपें स्वतां ॥ तेंवीच फळाचाही भोक्ता ॥ केवळ मीच ॥२॥ अथवा मुख्यत्वें विहित ॥ कर्म करितां अंगभूत ॥ करणें लागे कीं होत्यांत ॥ अविहित जें ॥३॥ तें वैदिक विकर्मी शेष ॥ जें अहंता फळाभिलाष ॥ अकर्म तें हेतुजन्मास ॥ निश्चयें होय ॥४॥ हेंचि असत्सें निरूपण ॥ संतचरणीं निवेदन ॥ करितों या लजी स्फुरण ॥ आपण जैसें ॥५॥ नित्यकर्म ह्मणजे ऐसें ॥ स्नान संध्यादिक अशेषें ॥ जेणें प्रत्यवाय निरसे ॥ अकरणाचा ॥६॥ श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थे ॥ मुख्य संकल्प ऐसा तेथें ॥ तो विचार नेणून चित्तें ॥ वांछिती फळ ॥७॥ ते केवळ जी अज्ञ विद ॥ धन यश कामी मदांध ॥ ब्रह्मार्पण विधीशी मंद ॥ बुद्धि ज्यांची ॥८॥ मुखें ह्मणावें ब्रह्मार्पण ॥ आणि फळीं ठेवावें मन ॥ तें करणें जैसें गोदान ॥ वांच्छून मोल ॥९॥ बोलून एक कीजे अन्य ॥ कापट्य कोण तें याहू-

न॥ तेंनसेतरी मूर्खपण॥ अर्थात् झालें॥ १०॥ बोलल्यापरी चालवेना॥ त्याशी पुरुष ह्मणूं येना॥
तोडगाच जन्मला जाणा॥ भूमी सभार॥ ११॥ ह्मणोनविचार करावा॥ कृत्सुक्ती समेळ घालवा
॥ तरीच प्रामाण्यें याजीवा॥ स्वहित घडे॥ १२॥ प्राचीन कर्मे लक्ष संख्या॥ होतां जीवा नाहीं सु-
टका॥ हा निश्चय येथे विशीं शंका॥ धरूंच नये॥ १३॥ नित्य कर्मा तनाहीं फळ॥ कांकीं जे निष्काम
निर्फळ॥ ऐसें बोलून जें बरळ॥ त्यागिती कर्म॥ १४॥ ते दंडाशीच पात्र होती॥ राजनियमींजै
शीभीति॥ न पाळिल्या असे निश्चिती॥ तेणेंचि परी॥ १५॥ अहो रोग शांति नेच्छिली॥ आणि
दिव्य मात्रा भक्षिली॥ तरी काय ती फळ वल्ली॥ देतां राहील॥ १६॥ तैसें नित्य कर्म जें असे॥
फल द्रूप होय अपैसें॥ मान सन्माना नेच्छ जैसे॥ राज्ञा पें भक्ता॥ १७॥ चित्तशुद्धि होतां राहेना॥
अकरण दोष घडेना॥ तरी कर्मीं कां धरावीना॥ आदरबुद्धि॥ १८॥ परी हें विवेकी पाकळे॥
नेणतीच येर आंधळे॥ अंध ह्मणजे बळें डोळे॥ मिटले होतां॥ १९॥ असो आतां नित्याची कथा

॥ ऐका वी नैमित्तिक वार्ता॥ सावध होऊन न तत्ता॥ संतसज्जनीं॥ २०॥ नाहीं जें प्रसहीकरणें॥ त्याशी
नैमित्तिक ह्मणनें॥ सयागव्रततपें दानें॥ पितरतिथी॥ २१॥ तेथेंही होतां हेचि परी॥ चित्तशु
द्धि राहून दुरी॥ अंतराय परमेश्वरीं॥ होफलाशेनें॥ २२॥ किंवा करूनियां प्रतिमा॥ पूजीत-
से धरून प्रेमा॥ मनीं वांच्छून पुत्र रामा॥ कीं धन यश॥ २३॥ तेही त्याच परी चुकती॥ नैष्कर्म्य
सिद्धीशी मुकती॥ राजस कर्म या बोलती॥ शुक्ल कृष्णा तें॥ २४॥ आतां याग ह्मणजे सोम॥ सौ
त्रामणि कीं ज्योतिष्टोम॥ राजसूयाश्वमेधोत्तम॥ पुत्रेष्ट्यादिक॥ २५॥ वाजपेय पर्जन्य
इष्टि॥ लक्षायुताग्निष्टोम कोटी॥ ऐसे याग आहेत सृष्टीं॥ प्रख्याता नेक॥ २६॥ कित्येक
ब्राह्मणीच कीजे॥ कांहीं क्षत्रियें आचरिजे॥ कांहीं वैश्यानेंच होयिजे॥ कराया योग्य॥ २७॥
अश्वमेधादि कांहीं याग॥ करणें सार्वभौमा योग्य॥ या परी हा याग विभाग॥ बोलिला शा-
स्त्रीं॥ २८॥ राजसूयें तो क्षत्रियास द्वा[illegible]शाब्द्ये वनवास॥ परी स्वर्गीं जाया पित्यास॥ करणें ला-

॥ ६

गे ॥२९॥ कोणताही का असो यज्ञ ॥ पाहिजेत ऋत्विजगण ॥ चत्वारापासून प्रमाण ॥ बहुधा सोळा
॥३०॥ कैं होमद्रव्य सोमरस ॥ कोठें आज्य सुराविशेष ॥ कोठें वपा कोठें अन्नास ॥ हवनी यत्ता ॥
॥३१॥ इध्म बर्ह्यादिक साहित्य ॥ स्रुक्स्रुवादि पात्रें होत ॥ होताध्वर्यू द्रात्र चतुर्थ ॥ ऋत्विज ब्र-
ह्मा ॥३२॥ ऐसें मिळऊनि साधन ॥ करिताती पश्वालंभन ॥ काढून वपा तद्धवन ॥ करिती प्रे-
में ॥३३॥ इंद्रादिकाय स्वाहा येणें ॥ आहुति अग्नीमाजीं देणें ॥ पुरोडांश ऋत्विजीं घेणें ॥ यजमा-
नेंशी ॥३४॥ पुरोडाशा भक्ष्य मानून ॥ कोणी घेती यथाप्रमाण ॥ कित्येक करिती केवळ घ्राण ॥ भ-
क्ष्य मानिती ॥३५॥ कोणी पिष्ट पशु हवनीं ॥ प्रवर्तती हिंसे भिऊनी ॥ परंतु ताडितां वाग्बाणीं
भीती ना कोणी ॥३६॥ कोणाचें ही दुखऊं मन ॥ भ्यावें हें अहिंसा लक्षण ॥ मुख्य तें असेतें नेणू-
न चालती लोक ॥३७॥ असो हें आतां यागस्थिती ॥ सकामा व्यंगें स्वर्ग प्राप्ति ॥ परी येणें न चुके
भीति ॥ जन्म मृत्यूची ॥३८॥ तंव सज्जनीं केला प्रश्न ॥ येथ तंत्र मिश्र विधान ॥ ये येंजे मकार प्र-

धान ॥ पदार्थ घेती ॥३९॥ तेकवण्या गतीशी जाती ॥ तिची निश्चयात्मक स्थिति ॥ यथार्थ पणें
आम्हा प्रती ॥ कथन करीं ॥४०॥ तेव्हां वक्ता बोले सरळ ॥ ज्याचें चित्त अति उद्दूळ ॥ ते मानि-
ती योग केवळ ॥ इष्ट भावीं हा ॥४१॥ तैं यंद्वैराग्यशीळ मन ॥ त्यांस द्वैधें शुद्ध निर्धाण ॥ ये-
थें किंवा क्रमें करून ॥ इतरें पात ॥४२॥ म्हणाल वैराग्यशीळाचें ॥ मन कैसी जाणों येत्याचें ॥
तरी अवधारा तयाचें ॥ लक्षण अस्य ॥४३॥ मुख्य कनक आणि कांता ॥ नावडे चिज्याचिया
चित्ता ॥ तो वैराग्यशीळ निश्चिता ॥ इतर पापी ॥४४॥ येथें दुराग्रह तो व्यर्थ ॥ जाणतों ती श्री
गुरुभक्त ॥ मानुही तरी पूर्ण संत ॥ सर्वज्ञमूर्ति ॥४५॥ या सिद्धांतें सकळ श्रोते ॥ सुखाऊन अ
त्यंत चित्तें ॥ बोलती तदुक्त आत्मातें ॥ परम मान्य ॥४६॥ आतां पुढील निरूपण ॥ कैसें त्याचें
करीं कथन ॥ तेव्हां व्रतादि महिमान ॥ विस्तारी वक्ता ॥४७॥ मुख्य तें एकादशी व्रत ॥ महा
शिवरात्रि ही ख्यात ॥ नवमी सोमवार नक्त ॥ प्रदोषाष्टमी ॥४८॥ वटसावित्री कृष्णाष्टमी ॥ भा.

अमृ०
२

नु आणि रथसप्तमी ॥ सोमवती ऋषिपंचमी ॥ निशी भार्गव ॥ ४९॥ संकष्ट्या चतुर्थ्या दोन ॥ दुर्गाष्टमी विधान ॥ श्रीमंगळागौरीपूजन ॥ हरितालिका ॥ ५०॥ सप्तमी स्नपन द्वादशी ॥ विशोक ऐसें नाम जीशी ॥ तेवी अनंत चतुर्दशी ॥ नागपंचमी ॥ ५१॥ सारस्वता शून्यशयन ॥ तृतीया सौभाग्यशयन ॥ कुलधर्मादि आचरण ॥ तेणेंचि परी ॥ ५२॥ कांहीं व्रतें होती स्त्रियांची ॥ कांहीं असती पुरुषांची ॥ किती एक उभयतांची ॥ आणिजें ऐसें ॥ ५३॥ कोण्या व्रतें रोग हरती ॥ कोण्या व्रतें स्त्रियेची प्राप्ति ॥ कोण्या व्रतें बाळें जगती ॥ मरतीज्यांचीं ॥ कोण्यें उद्धरती पितर ॥ कोण्येकें होय बुद्धि तिव्र ॥ कोण्यें होत असे संव्हार ॥ कांहीं शोकाचा ॥ ५५॥ ऐसे हे व्रतांचे महिमे ॥ कामपुरे होतां सकामें ॥ निष्काम पावतसे नेमें ॥ हृदयशुद्धि ॥ ५६॥ प्रायः व्रत मात्रा शीजन ॥ आचरे सानफळावीन ॥ म्हणोन व्रतीं श्रेष्ट मान ॥ व्रतोत्तरांचा ॥ ५७॥ शुक्ल कृष्ण भेदें करून ॥ उभयैकादश्यो पोषण ॥ करावें तैसें-

सर्ग.
११

श्रीराम
३

चि पालन ॥ शिवरात्रीचें ॥ ५८॥ जैशी एकादशी पवित्र ॥ तैशीच महाशिवरात्र ॥ रामनवमी शीं साचार ॥ जन्माष्टमी ही ॥ ५९॥ फलाशान येचि मनांत ॥ हें चि आगळें याच हूत ॥ सहजीं चित्तशुद्धी होत ॥ मनुष्यमात्रीं ॥ ६०॥ हो का व्रतें अनेका परी ॥ याचहूंचि नयेची सरी ॥ तथापि एकादशी पुरी ॥ द्विपक्षा स्वगी ॥ ६१॥ या कारणें हे अतिश्रेष्ट ॥ शिवर्यादि तीन श्रेष्ट ॥ पक्षैकें चि नेतीव रिष्ट ॥ लोकीं या हेतू ॥ ६२॥ तेंव पुसतें सारे संत ॥ स्मार्त आणीक भागवत ॥ अनादिसिद्ध या दोहींत ॥ मत कोणतें ॥ ६३॥ तेवी भागवतांची चाली ॥ जे प्रस्तुत आहे चालली ॥ युक्त कीं अयुक्त कथिली ॥ पाहिजे तुवां ॥ ६४॥ अयुक्त होतां युक्त कैशी ॥ सत्य निवेदावी आम्हा शी ॥ जेणें संदेह नि मानसीं ॥ उरेना कांहीं ॥ ६५॥ वक्ता विनवी जी हे याती ॥ पुरे वेनाच सागूं आतां ॥ अग्रही पावती खिन्नता ॥ म्हणवोनियां ॥ ६६॥ संत म्हणती तूं जकाय ॥ आम्ही पुसतां आहे भय ॥ तरी यथार्थ सांगें ना सर्ये ॥ निःशंक सांगें ॥ ६७॥ तेंव्हां निरूपायें चि वक्ता ॥

सत्योत्तर ह्मणून बोलता॥ जीजी एकादशी पाहता॥ सन्मूळ आद्य॥ ६८॥ द्वैतास्तवनाव अद्वै-
त॥ तेथीच भागवतें स्मार्त॥ परी मूळ एक निश्चित॥ आद्येकादशी॥ ६९॥ येथें भवतुस्त्यां-
स्मृती॥ शतशः प्रमाण असती॥ पारणें ज्येयचें निश्चिती॥ द्वादशीमाजी॥ ७०॥ प्रसंत रही-
या महान्॥ प्रसिद्ध आहे पुरातन॥ अंबरीषें केली साधन॥ द्वादशी नान्या॥ ७१॥ परम
भक्त अंबरीष॥ जिणें तरला भवाब्धीस॥ भस्मानियां गेले अशेष॥ दोष ज्याचे॥ ७२॥ तें-
व्रत सोडूनि पावन॥ द्वादशी दिनीं उपोषण॥ पाळी पूर्वीं तरी भोजन॥ करूनि यांजी॥ ७३॥
पूर्व तो विद्ध तेंस दोष॥ उत्तर पारण्या निर्दोष॥ कल्पून करी भोजनास॥ उभय दिनीं॥ ७४॥
परी हाही नियम स्थिर॥ दृष्टि पडेना चि साचार॥ पूर्वा विद्धीं हीन द्विवार॥ भोजना सोडी-
॥ ७५॥ तैं जरी कां पुसत्या कोणें॥ तरी सांग तह्मा कारणें॥ आह्मा भागवतां पारणें॥ त्रयो-
दशींत॥ ७६॥ पुढें धरीतां मागे हाटे॥ मागें तरी पुढें निसटे॥ याखालींच आयुष्य घटे॥

तेण वेजया॥ ७७॥ तेणीव ह्मणजे विस्मृति॥ स्वयें कोण कर्त्तव्य स्मृति॥ दुरावलीं ज्यापें नि-
श्चिती॥ दुरभिमानें॥ ७८॥ यानावजी नूतन मत॥ जें का स्वकपोलकल्पित॥ अनादिसिद्ध
तें पूर्वोक्त॥ मन्वादिकृत॥ ७९॥ असो ऱ्या भागवतामनीं॥ भवाब्धि जाणें चि तरूनीं॥
सत्य तेणें द्वयोपोषणीं॥ प्रवर्त्तावें जी॥ ८०॥ ह्मणजे एकादशी चिया॥ भ्रमातीं संशयी रागि-
या॥ विद्धादीन पाहतां तया॥ द्वयोपवास॥ ८१॥ श्रीरुद्रावर्तनीं संदेहो॥ कीं भवव्याधी
त्रस्त देहो॥ पुनर्जपें द्विगुणें चि हो॥ लंघनें शुद्ध॥ ८२॥ या बोला नाहींच प्रमाण॥ ह्मणे त
ज्जिव्हा शतचूर्ण॥ होईल पाहावें ह्मणोन॥ शोधून तेणें॥ ८३॥ ऐशी उक्ति निष्पक्षपात॥
ऐकूनियां संत विस्मित॥ होऊनि बोलती उचित॥ निरूपिलें त्वां॥ ८४॥ तुझ्या पूर्ण सिद्धां-
त बोलें॥ संदेहाशी मरण आलें॥ आमचें अत्यंत तुष्टलें॥ अंतःकरण॥ ८५॥ आतां पुढील नि-
रूपण॥ अनुक्रमें करीं कथन॥ तेव्हां वक्ता ह्मणाला वचन॥ बोलता ऐसें॥ ८६॥ पंचाग्निसाध-

नकरणें ॥ अथवा वायू निरोधणें ॥ कीं धूम्रपान आचरणें ॥ जन्मादिवास ॥ ८७ ॥ इत्यादिकांस्म
णिजे तप ॥ परी हा बाह्य खटाटोप ॥ येणें बहु कीं पावे अल्प ॥ सकामफळ ॥ ८८ ॥ येणें विपरी
पर्वें नाना ॥ संक्रांत्यादि करोनि जाणा ॥ सकाम फल द वासना ॥ होताती जैशी ॥ ८९ ॥ मग तीं
प्रस्तुत कीं पुढें ॥ हानें मना हीं जी निवाडें ॥ निष्कामाचें फळ रोकडें ॥ हत्कुद्धि येथें ॥ ९० ॥
आतां दानाची वार्ता कैशी ॥ तेही अवधारा अल्पशी ॥ श्राद्धादिकांची ही कांहीं शीं ॥ ... तै
शीच कथा ॥ ९१ ॥ अन्नदान गोभूमीदान ॥ वस्त्र सुवर्णादिक दान ॥ गृहादि वस्तु कन्यादान
॥ यापरी दानें ॥ ९२ ॥ बहुत दानें पाहुं जातां ॥ नव्हे अन्नदाना साम्यता ॥ अन्न सर्व दानांच्या मा-
थां ॥ श्रेष्ठ तें असे ॥ ९३ ॥ अतिथि पातलीया घरीं ॥ जो सन्मानी निजासापरी ॥ अन्नदान तें-
चि चतुरीं ॥ जाणावें श्रेष्ठ ॥ ९४ ॥ इतर दानें जीं असती ॥ तीं फळाशें उपजविती ॥ अन्नदान तैसें
निगुतीं ॥ नव्हेच कदां ॥ ९५ ॥ अहो करूं जातां गोदान ॥ नृगाकेवढें आलें विघ्न ॥ हें पुरातन वर्त

मान ॥ जाणाच तुह्मी ॥ ९६ ॥ सकळ दानीं हेच स्थिती ॥ व्रतीं तपीं ऐशीच गती ॥ घडल काम निका
प्रती ॥ किंचित न्यंगें ॥ ९७ ॥ ह्मणोन कामना रहित ॥ सर्व हि कर्मीं भगवंत ॥ भजावा तरिच स्वहि
त ॥ निश्चयें होय ॥ ९८ ॥ निःकामीं घडतां हीन्यून ॥ कर्ता बाध रहित पूर्ण ॥ जैसा का अंबरीष
राजा ॥ तीर्थ हीघेतां ॥ ९९ ॥ असो पाळणें पितृतिथि ॥ तेथें ही होतां हेचि गती ॥ पितृगण
मा घारे जाती ॥ काम निकाचें ॥ १०० ॥ पितृतिथ्यादि नैमित्तिक ॥ ऱ्हाव्याच लागती वार्षिक ॥ या
गादिक सांवत्सरीक ॥ नव्हती तैसे ॥ १ ॥ हे विपुल वैभव होतां ॥ आणि करायाइच्छी कर्ता ॥
तैंच व्हावे प्रत्यवायता ॥ येऱ्हवीं नाहीं ॥ २ ॥ असो हे यागादिक कृति ॥ जो का पूजी भगवन्मूर्ति
॥ सकामपणें तो ही गती ॥ ऐशीच पावे ॥ ३ ॥ वेदशास्त्रोक्त मूर्ति नाना ॥ माजी जे प्रिय ज्याच्या
मना ॥ ते तो घेऊन तदर्चना ॥ प्रवर्त्ते प्रेमें ॥ ४ ॥ अंतरीं वांच्छूनि यां धन ॥ स्त्री पुत्रादि यशा कीं
मान ॥ आधीं प्रतिमेचें स्थापन ॥ वि ध्युक्त करी ॥ ५ ॥ दिव्य बांधूनियां मंदिर ॥ तेथें अर्पी

अमृ०
६

सर्गं
१२

सर्वोपचार॥ दासदासीवस्त्रालंकार॥ उत्तमोत्तम॥६॥ गजरथाश्वादिवाहनें॥ शिबिकादिकरोनि यानें॥ गोवृषभमहिषीवनें॥ उपवनेंही॥७॥ शुकसारिकादिमयूर॥ नानाविधपक्षी सुंदर॥ वापीकूपादिसरोवर॥ आल्हादकर्ते॥८॥ सुवर्णादि उत्तमपात्रें॥ भरूनि यांठेवी सुनीरें॥ पुष्पें तुळसी बिल्वपत्रें॥ युक्तपात्रेंही॥९॥ गंधकर्पूरपरिमळ॥ धूपदिपादिक तांबूल॥ पुष्पमाळाक्षतासोज्वळ॥ नैशींचि फळें॥११०॥ चामरातपत्रें निशाणें॥ भेरी दुंदुभी डंका वीणें॥ तालमृदंग युक्तगाणें॥ सामोरें देवा॥११॥ लाडूनें नैवेद्या सिद्धता॥ देवासंमुख बैसे स्वतां॥ सांग देवाशीं हो पूजिता॥ स्वदीक्षाक्रमें॥१२॥ नैवेद्य अर्पिल्या देवाशी निवेदी फलतांबूलाशी॥ मग जोडून दोंकरांशी॥ प्रार्थितसे॥१३॥ हे देव देवा जगदीशा॥ दिव्यभोग यावा बहुसा॥ जन्मोजन्मीं कांहीं सहसा॥ न्हावें नाडणें॥१४॥ दोहीं परी ममथांच्छीत॥ पुरवा पालूं चि समर्थ॥ या संकल्पें स्तविता होत॥ सकामस्तोत्रीं॥१५॥ सामर्थ्य

देवा

श्रीराम
६

वंत ऐसें सज्जी॥ येर अर्पूनि भातभाजी॥ देवालागीं सकामें पूजी॥ कल्पून सारें॥६॥ संवचोरजैसा काआधीं॥ गोड बोलून लावी नादीं॥ वरीं कांहीं देऊनि साधी॥ आपला काया॥७॥ तैसाचसकाम देवाशी॥ स्तऊनियां सेवी धनेशी॥ परी अंतर साक्ष देवाशी॥ हें कळे सारें॥८॥ असो सकाम जो का ऐसा॥ मुकोनियां देवा फलाशा॥ भ्रमे सदां कीटहा जैसा॥ आवर्तामाजी॥९॥ राज्यप्रासीच्या येतां काळ॥ मूर्ख इच्छीत पूगीफळ॥ तेणें योगें राज्या सफळ॥ ज्यापरी मुके॥१२०॥ तैसा सकाम नाशवंता॥ इच्छून अंतरे अनंता॥ मग राज्य गेल्या स्वस्थता॥ नदशा लेशी॥१॥ ऐशी भक्ती जो कोणी करी॥ जीवीं अद्वैद देवावरी॥ ते दुभंग नावसागरीं॥ बुडवी तैशी॥२॥ निर्निमित्त भक्ती वांच्छून॥ व्यभिचार सव्यवधान॥ याचें ह्रेनाचि दूषण॥ संसृति जेणें॥ ह्मणोन विचा-

रकरावा॥ हा नृदेह नदवडावा॥ उगा व्यर्थ ज्याचेनीं देवा॥ पाविजे मुख्य॥ ४॥ राजसकर्मी चीहे स्थिती॥ यथामतीतुह्मा पुढती॥ कथिली शुक्लकृष्ण उक्ति॥ इयेशीचलें॥ १२५॥
इ० अ० शुक्लकृष्णकर्मरूप अकर्मन्या० द्वादशसर्गः॥ १२॥ समाप्तः॥ ७॥ ७॥ ७॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ सत्य एकचिपरब्रह्म॥ असत्यजगद्रूपनाम॥ ऐसें आधीं ज्ञान उत्तम॥ परोक्षें झालें॥ ॥१॥ पुढें अपरोक्षें करून॥ सत्यकायतें ओळखून॥ येरतुच्छ केलीसंपूर्ण॥ ब्रह्माद्यैश्वर्यें॥ २॥ सकळेंश्वर्यें छेदीशी मूळ॥ बीजसंकल्प जो केवळ॥ स्वप्रकाशापरोक्षें काळ॥ त्याचाही झाला॥ ३॥ याशी ह्मणिजेता हे तप॥ हें शुद्धतपाचें स्वरूप॥ अंतर्तप ऐसा जो जल्प॥ तो एकयाशी॥ ४॥ शिवपजावा शिवपणें॥ तें हेंचि परिपूर्णत्वानें॥ ऐसेंस निश्चय आणनें॥ श्रुत्यनुभवें॥ ५॥ यापरी ऐकूनियासंत॥ बोलती गात्वां हा श्रुत्यर्थ॥ बहुसूक्ष्म काढिला युक्त॥ मानला आह्मा॥ ६॥ तरी आतां हें निरूपण॥ सविस्तर करीं कथन॥ तें धवांचका आनंदून॥ बोलता झाला॥ ७॥ अस्ति ब्रह्म भाति हीब्रह्म॥ ब्रह्मचि पूर्ण प्रियतम॥ नास्ति न भाति रूपनाम॥ अत्यंताप्रिय॥ ८॥ ऐसें श्रुतीनें ज्ञान झालें॥ तें परोक्ष आहे बोलिलें॥ गुरुमधुर करूं आलें॥ ऐकूनजेसें॥ ९॥ स्फुरणापासून देहांत॥ कीं घटपटादि पदार्थ॥ वस्तुजात आहे भासत॥ आणि प्रियही॥ १०॥ आहेपणा भासकपणा॥ प्रियता हे ब्रह्मींची पूर्णा॥ निवडिलिया नाहीं पणा॥ इत्यादि उरे॥ ११॥ तें

अमृ० १ | सर्ग १३

चित्याजगताचें रूप॥ ह्मणोनि सर्वनामरूप॥ आसज्जड दुःखस्वरूप॥ ज्ञान हें ऐसें॥१२॥ याशी अपरोक्ष ह्मणावें
॥परप्रकाश ऐशा नावें॥ दर्शकें दाविल्या जाणावें॥ गुडाशी जैसें॥१३॥ या अपरोक्षें सनिश्चय॥ अमंद वैराग्य
तें होय॥ तथापि अधुलें अपाय॥ सत्वर पावे॥१४॥ याच कारणें स्वप्रकाश॥ अपरोक्षज्ञान निर्दोष॥ व्हावें
लागे जैसें गुडास॥ सेवणें स्वयें॥१५॥ स्वप्रकाशापरोक्षावीण॥ संकल्परूप बीजाज्ञान॥ नजाय नानव्हेचि
पूर्ण॥ वैराग्य कदां॥१६॥ स्वप्रभापरोक्षें करोन॥ ब्रह्मास साक्षात्कार पूर्ण॥ तुटे असत्प्रीति बंधन॥ वैरा-
ग्यें सांग॥१७॥ त्रिधा प्रतीति नाम जीशी॥ ते हे जाणिजे येथें ऐशी॥ परी वैराग्य कासयाशी॥ ह्मणावें ए
का॥१८॥ सांग व्यंग द्विविध भेदें॥ सृष्टीमाजी वैराग्य नांदे॥ द्विविध भेदें चि विशदें॥ व्यंग जें तें ही॥१९॥ ह्म
णजे वैराग्यैकमूर्ति॥ परी त्या अंगें तीन होती॥ हेतुस्वरूप ती जें चिन्ही॥ जाणिजे कार्य॥२०॥ हेतु ह्मणजे
तें निमित्त॥ वैराग्य व्हावया चित्तांत॥ विषयमात्रीं सुनिश्चित॥ दोषदर्शन॥२१॥ विषयत्याग चि करणें॥
स्वरूप वैराग्याचें होणें॥ कार्य तदर्थ मागुतेनें॥ न व्हावें दीन॥२२॥ दोषदृष्टि व्हाया कारण॥ जाणिजे तें परोक्ष

श्रीराम १

ज्ञान॥ उभयापरोक्षक्रमानें॥ त्यागा कार्याशी॥२३॥ किंवा परोक्षीं अंग एक॥ वैराग्याचें आद्य निःशंक॥ अं
गद्वया परोक्षीं त्रिक॥ पूर्णपरोक्षीं॥२४॥ ह्मणोनि यां स्वयंप्रकाश॥ अपरोक्षज्ञानीं च वास॥ पूर्णवैराग्या
चा दिवस॥ रात्रीं निश्चयें॥२५॥ सूक्ष्मभेद हा वैराग्याचा॥ आधीं जाणला आवासाचा॥ ह्मणोन स्पष्ट के
ला वाचा॥ परिसा पुढें॥२६॥ विषयमात्रां माजी पूर्ण॥ ऐसें व्हावें दोषदर्शन॥ जैसें सविषान्न ऐकून॥ मन
त्या विटे॥२७॥ क्षुधा लागतां ही बहुत॥ त्या अन्नासांडून फिरत॥ मागें जेणें मरणग्रास॥ होय या हेतू॥२८॥
तैसा विज्ञो मुमुक्षु साचा॥ त्याग करूनि विषयाच्या॥ विटे फिरे जन्ममृत्यूचा॥ जाणून धोका॥२९॥ फिरला
विषयापासून॥ तो फिरला चि पुनः दीन॥ न व्हे सविषान्ना कारणें॥ क्षुधित जैसा॥३०॥ ऐसें तीव्रतर
वैराग्य॥ स्वप्रभापरोक्षें अभंग॥ एताचि स्वयें ब्रह्मासंग॥ झाला तें वसे॥३१॥ श्वान चघळितां अस्थि-
शी॥ सुखावे परंतु दुःखाशी॥ पात्र होय विषयीं तैशी॥ प्राणियां दशा॥३२॥ गळ गिळितां सुखवाटे॥
परी सवेंचि घसा फाटे॥ तैसें विषयीं आहे मोठें॥ दुःख निवार॥३३॥ गर्भापासून जन्मवरी॥ जन्मा

पूनमृत्युतोंवरी॥ सुखाचालेशयासंसारीं॥ तिळहीनाहीं॥३४॥ तथापिसुखचिकल्पिलें॥ तरीविनाशि
लेंनासलें॥ आयपापरीकळूंआलें॥ विच्यारकेल्या॥३५॥ तोचिविच्यारकैसाकीजे॥ देहाविवरूनपाहि
जे॥ तेंचिकांहींयेथेंबोलिजे॥ दोषदर्शना॥३६॥ देहाचेंपाहूंजातांमूळ॥ अत्यंतआहेअमंगळ॥ ज्या
ऋतुस्नातेच्याकेवळ॥ रुधिरींजन्म॥३७॥ स्त्रावझाल्याजयारुधिरा॥ बोलतवेदशास्त्रगिरा॥ अशु
चित्वत्यापेंशरीरा॥ उत्पत्तीहोय॥३८॥ ऐसेंअमंगळापासून॥ शरीरउपजलेंघाण॥ नवछिद्रेंयास
प्रमाण॥ प्रत्यक्षहोती॥३९॥ मांसास्थिआंतडीकांतडीं॥ माजीदुर्गंधीचींपोतडीं॥ कंटाळवाण्या
शिरानाडी॥ बहुसाललें॥४०॥ अशुद्धशद्धनाहींशुद्ध॥ त्याचांदेहींभरलानद॥ जंतादिकिडेना
नाविध॥ त्रासकतेसे॥४१॥ नासिकींमुखींश्लेष्मालाळ॥ उपस्थींगुदींमुत्रमळ॥ वाहतअसेस
र्वकाळ॥ मरणावधी॥४२॥ राहोंराहोंचिचमत्कार॥ वांटेकैसेंरेतरुधिर॥ एकझालेंकरार्यंकुर॥
फुटतीजया॥४३॥ हेंगर्भींमाजीकोणकरी॥ आंतबैसूनकोणेपरी॥ विचारूंगेलियाअंतरीं॥ नेणवेकां

हीं॥४४॥ उत्पत्तिमात्रपाहूंजातां॥ नेणवेपाचीनतत्वतां॥ नान्योत्तराज्ञानसमस्तां॥ याहेतूमूळ॥४५॥
स्वकीयरूपाचेंअज्ञान॥ तेणेंचिहेंअन्यथाभान॥ असोदेहालागींजनन॥ प्रत्ययायेत॥४६॥ जन्मा
पुढेंआहेसादिसे॥ वाढीयेदिवसदिवसें॥ तारुण्यभासूंलागतसे॥ मध्यमावस्थे॥४७॥ पुढेंहोतां
दिसतक्षीण॥ क्षीणहोतांहोतांमरण॥ पाउननाहींसाहोऊन॥ जायनजैसा॥४८॥ विचारेंदेहतु
च्छघाण॥ ममत्वेंकरूंयेस्वभिन्न॥ तोमीचमूर्खत्वयाहून॥ कोणतेंजगीं॥४९॥ गर्भींतीलजाचणी
किती॥ आठविलियात्रासेमति॥ जन्ममृत्यूच्याहीविपत्ति॥ स्मरतांतैसें॥५०॥ आदिअंतींदुःखदेहा
शी॥ ह्मणोनियांतेचिमध्याशी॥ मध्येंसुखवाटेचित्ताशी॥ परीतेंसांत॥५१॥ सुखजातांदुःखघडत॥
कींदुःखाभावींसुखहोत॥ जैसेंदिवारात्रींफिरत॥ यंत्रवाळूचें॥५२॥ कींदेहींमिश्रसुखदुःख॥ ऐसेंहो
यनिश्चयात्मक॥ जळामासारींजैसापंक॥ कींपंकींजळ॥५३॥ असोमृत्युकाळींशरीर॥ होऊनजा-
यथंडगार॥ थिजोनियानेत्रसुंदर॥ होतातखांची॥५४॥ नाकहोउनियांवांकडें॥ कोरामानगुटीचा

मोडे॥ अस्ताव्यस्त शरीरपिंड॥ अवनीवरी॥ ५५॥ तेव्हां कोणीच नये संगें॥ एकलीया चजाणें लागे॥ सकळ
ही फिरती मागें॥ स्त्रीपुत्रादिक॥ ५६॥ शरीर चिन्हें ज्या त्यांचें॥ तेथें येर कोण कोणाचें॥ देह कृमी विष्ठा
भस्मांचें॥ पात्र चि अंतीं॥ ५७॥ आला तैसाच जात प्राणी॥ ऐसें उघड दिसे जनीं॥ म्हणोनियां पाहवा मनीं॥ विचार जितां॥ ५८॥ पुरुषतो पाहे विचार॥ श्वान खरादि पशु येर॥ पशुत्वें आचरणी अपार॥ जन्ममृत्यूची॥ ५९॥ या हेतू सुखदुःखातीत॥ केवळ सुख जें शाश्वत॥ तेथें रमती बुद्धीमंत॥ उपेक्षें याच्या॥ ६०॥
ज्यास पूर्णबोध जाहला॥ तो पूर्ण सुखाशी पावला॥ त्याचा निःशेषत्वें तुटला॥ देहसंबंध॥ ६१॥ ज्ञात्याचा संबंध देहाशीं॥ नसे तरी वागणें त्याशी॥ होतां दिसे दिवा कीं निशीं॥ तें कोणे परी॥ ६२॥ प्रारब्धें देहाची
व्यवस्था॥ होत असे तो त्यापरता॥ जैशी वस्ती गृहाची चिंता॥ पांथस्था नाहीं॥ ६३॥ अथवा घोडें जें भाड्याचें॥ भाडेकऱ्याच ओझें त्याचें॥ बसणाराशी त्याचि तेचें॥ नाहींच कांज॥ ६४॥ मनुष्यमात्रीं स्थिती ऐशी॥ परी नेणवे अज्ञानाशी॥ ज्ञानी जाणें भेदो भयाशी॥ याच कारणें॥ ६५॥ असो दोषदृष्टी करून॥ विषयत्यागिले संपूर्ण॥ पावला अपरोक्ष पूर्ण॥ स्वयंप्रकाश॥ ६६॥ तो विषयीं व्हाया अदीन॥ दृढापरोक्षाचें साधन॥ करील साधक होऊन॥ कैसें तें ऐका॥ ६७॥ जें जें दिसताती जडार्थ॥ आपली या देहासहित॥
तेथें तेथें वृत्ति घालीत॥ आस्तित्वीं आधीं॥ ६८॥ विषयमात्रामाजी ऐशी॥ वृत्ति जाय तों आस्तित्वाशी॥
भिंडे जैसा शूर दुर्गाशी॥ भेदून जाय॥ ६९॥ तेवीचं चकीं वृत्ति जातां॥ आधीं स्मरे अस्ति भातिता॥ अस्ति भाति आणि प्रियता॥ सहजावस्थे॥ ७०॥ ऐसेचि दशधा व्यापार॥ पांचांही तत्वांचे सुंदर॥ कीं वाईट परी तें सार॥ स्मरत आधीं॥ ७१॥ वृत्ति जाय जायतो जैशी॥ नगीं धरीत सुवर्णाशी॥ नामरूपा माझारीं तैशी॥ सच्चिदानंदा॥ ७२॥ शस्त्र खोंची दिसे शरीरीं॥ परी भिडे जैसें जिव्हारीं॥ नामरूप त्यागें त्यापरी॥ वृत्त्यधिष्ठाना॥ ७३॥ ऐसा अभ्यास वृत्तिचे नीं॥ साधकपणें रात्रंदिनीं॥ सिद्ध करवील होऊनी॥
आपण साक्षी॥ ७४॥ अभ्यास जो का अन्वयाचा॥ तो ह्या चि पूर्ण होय साचा॥ निवेदिला सें येथें वाचा॥ दिव्यदर्शना॥ ७५॥ परी अस्ति भाति प्रियता॥ स्वदेहीं आधीं ओळखितां॥ बाह्य लक्षणाची हाता॥ हातवटी

ये ॥ ७६ ॥ जैशी हेमगौरी घरिंची ॥ कळतां जाणूं ये पराची ॥ कीं पर लेखाक्षरा वाची ॥ आणि त्या स्वयें ॥ ७७ ॥ त्य
णोनियां देह गेहींचा ॥ आधीं देव जाणावा साचा ॥ मग श्रम न नसे पराचा ॥ जाण तां काहीं ॥ ७८ ॥ तेंच स्वकी
य ओळखण ॥ केशी तीनि ऐकालक्षण ॥ जेणें व्यतिरेकाची खुण ॥ सहजी कळे ॥ ७९ ॥ इंद्रियांसह स्थूळ
देहे ॥ जागरीं मीच वोळ्यां हें ॥ विषय हाच जाण तोहे ॥ प्रिय ही हाचि ॥ ८० ॥ भासे देह मी वाटे स्वप्नीं ॥ तैसें
च आहे प्रियत्वानी ॥ तेणें अप्रियास लाज्ञानी ॥ स्थूळ हा होय ॥ ८१ ॥ स्वप्नमाव कोनि यांजातां ॥ सुसी शीत्रि
यास्ति भाति ता ॥ नास्ति न भाति अप्रियता ॥ भासाची ऐसी ॥ ८२ ॥ सुषुप्ति म्हणजे जाणा ऐसें ॥ निःसंकल्प वृ-
त्ति जे असे ॥ आहे जाणें प्रिय होतसे ॥ तेंच मी स्वयें ॥ ८३ ॥ आत्मोन्मुख उठून वृत्ति ॥ पावे तदाकारें समा-
धि ॥ तिशी जाणता तो चिन्मूर्ति ॥ प्रियत्वें आहे ॥ ८४ ॥ तुर्या मी अस्तित्वादि होतां ॥ सहजी सुषुप्ती शी भिन्न
ता ॥ तुर्ये नास्तित्वादि रूपता ॥ आत्मप्रतीति ॥ ८५ ॥ वृत्ती पूर्न देहापर्यंत ॥ मी आत्मा सकळोदयास्त ॥ जा
णत स्वयें तद्रहित ॥ प्रियास्ति भाति ॥ ८६ ॥ स्वकीयाभाव वृत्ति जाणें ॥ युक्तिविरुद्ध हें बोलणें ॥ स्वमृत्

कायहो सागणें ॥ मृत जो तया ॥ ८७ ॥ क्षणें आहें नाहींच क्षणें ॥ तें मिथ्या निःसंदेहपणें ॥ मी सदां परिपूर्णत्वानें ॥ स
च्चिदानंद ॥ ८८ ॥ या कारणें प्रियास्ति भाति ॥ जो अविनाश स्वयंज्योति ॥ आनंदघनात्मा निश्चिती ॥ तो मीच
स्वयें ॥ ८९ ॥ तो आत्मा मीचसें बोलणें ॥ वृत्तिचियेचि संबंधानें ॥ आत्मत्वीं नाहींच बोलणें ॥ नांतें क्रियाही ॥ ९० ॥
निजरूपाज्ञानें जी वृत्ती ॥ स्वयत्वा विसरली होती ॥ तेच मी ब्रह्मात्मा निगुती ॥ स्मरून म्हणे ॥ ९१ ॥ म्हणजे नस्वा
मी म्हणून ॥ पावली होती जें बंधन ॥ ते मी आतां मुक्त म्हणून ॥ उद्गार करी ॥ ९२ ॥ आत्मा बध चि नाहीं झाला ॥
अबंधनें मुक्ति कोणाला ॥ बद्ध कल्पना झाली ज्याला ॥ तो मानी मुक्त ॥ ९३ ॥ यांत काय हो माझी हानि ॥ ध्या वो मा
तें सुखें करोनि ॥ हेही विचाराची करणी ॥ वृत्तीच करें ॥ ९४ ॥ तो निर्विचार कैसा करी ॥ वृत्ती पुनःपुनः चतुरीं ॥
परिसावा येथें वैखरीं ॥ कळाया बोलूं ॥ ९५ ॥ स्थूळास्तित्वादि सत्य होतें ॥ तरी भासाशी कैसें जातें ॥ भासासा
चें तें केवी येतें ॥ सुषुप्ती लागी ॥ ९६ ॥ सुषुप्तीचें ही मावळूनी ॥ येत तुर्ये वृत्ती लागूनी ॥ तिचें ही जातां हरपूनी ॥
आत्याचें आत्म्या ॥ ९७ ॥ ज्याची प्रियता अस्ति भाती ॥ ज्यानीं ज्यानीं आणिली होती ॥ उसनी ते गेली मागुती ॥ जे

थीलतेथें ॥ ९८ ॥ तें सिद्धरूप निर्विकार ॥ तेथें वृत्तीहि अहोरात्र ॥ होऊनियां साधक थोर ॥ अभ्यास करी ॥ ९९ ॥ विपरी
त भावनानाश ॥ जेणें होय तो निदिध्यास ॥ त्याशीच बोलिजे अभ्यास ॥ निश्चयात्मक ॥ १०० ॥ ऐसा सच्चिदानंद पणें
॥ पूर्ण साक्षात्कार पावणें ॥ जेणें स्वदेहीं त्याच बाणें ॥ अभ्यास बाह्य ॥ १ ॥ म्हणोन व्यतिरेकावीन ॥ केवळ पेंना अन्वयपू
र्ण ॥ यास्तव येथें तल्लक्षण ॥ बोलिलें असे ॥ २ ॥ केवळ स्वरूपाकार होणें ॥ सिद्ध होतां साधकपणें ॥ त्या वासना
क्षयलक्षणें ॥ सरूप ऐसा ॥ ३ ॥ सहजें तें स्वरूपाकार ॥ तो वासनाक्षय निर्द्धार ॥ अरूप आणि जे साचार ॥ स्वामी
परीक्षा ॥ ४ ॥ दग्धकर्म शेष त्रिविध ॥ तो आणावा संदेह सिद्ध ॥ विदेह सिद्ध नुरे दग्ध ॥ इच्छाने च्छा जें ॥ ५ ॥ सा
धून औषध्यादि सिद्धि ॥ लद्धलें सिद्ध जगामधि ॥ जे धूर्तक रितीप्रसिद्धि ॥ कोरडी आह्मी ॥ ६ ॥ ते भवीं बुडून
आपण ॥ येरां ही क रिती पतन ॥ महाजळीं जैसा पाषाण ॥ स्वाश्रितासह ॥ ७ ॥ असस सिद्ध जे ऐसे ठक ॥ त्यांशी
भिवो न बद्ध मूर्ख ॥ परी मुमुक्षु मानी रंक ॥ शाप्य तुल्य त्यां ॥ ८ ॥ कोणी ठक लटकी शांति ॥ व्यथा परी व रीदा विती ॥
ते णें सिद्ध म्हणून घेती ॥ सामर्थ्येंवीन ॥ ९ ॥ त्यांशीही मुमुक्षु जाणून ॥ पूर्ण मैं दंसें ओळखून ॥ सांडी तसें आप

रीतृण ॥ अनुपयोगी ॥ ११० ॥ वैराग्यादिक तपोबळें ॥ ज्यांचें सामर्थ्य जगीं चालें ॥ त्यांही नसतां ज्ञान डोळे ॥ मुमु-
क्षु सोडी ॥ ११ ॥ तेथें येरांची कोण कथा ॥ समूळ सांडी वोलक्षता ॥ जे शीनये विरुद्धा चिंता ॥ श्रीविरक्ताच्या ॥ १२ ॥
सिद्ध तोचि जो वस्तु झाला ॥ त्या स्वबोधें ब्रह्म स्थेला ॥ सिद्धि नसतां बाह्य त्याला ॥ उणीव नाहीं ॥ १३ ॥ वस्तु सिद्धाचे
चमत्कार ॥ होती त्याचा कैसा प्रकार ॥ ऐशी शंका होतां उत्तर ॥ अवधारावें ॥ १४ ॥ कृष्णरात्रीं व्यासायं काळीं ॥ को-
णी पुरुषें आमंत्रिली ॥ प्रसादिलीलो काक कूं ये ज्ञानोत्तरीं जी ॥ १६ ॥ ज्ञानी ठाव ना ज्ञान तमा ॥ तेथें रिघावें कैंचा
कामा ॥ काय होईल जी साउमा ॥ आधारसूर्या ॥ १७ ॥ ये विषयींचें निरूपण ॥ स्मरलें त्याचें निवेदन ॥ करितों जेणें
उद्धारन ॥ हो या प्रश्नाचें ॥ १८ ॥ स्वयें आत्मा हा यजमान ॥ चिदग्नि स्वधर्म संपन्न ॥ श्रद्धा वृत्ति तुर्या सज्ञान ॥ ध
र्मपत्नि ते ॥ १९ ॥ उभयीं यत्न आरंभिला ॥ सिद्ध करून सामग्रीला ॥ इध्म बर्हि देह लोमाला ॥ आणि जे तेथें ॥ २० ॥
उरो वेदी मान्नी प्रखर ॥ स्वबोध तपवैश्वानर ॥ धडकला जेणें संहार ॥ नामरूपाचा ॥ २१ ॥ शमदम युक्त ब्राह्म
ण ॥ ऋत्विजें तेथें चौघेजण ॥ सांग वाचा जे परिपूर्ण ॥ तो होता तेथें ॥ २२ ॥ अध्वर्यु चक्षु अनुकूल ॥ प्राणो द्गाता

तें चीसबळ ॥ मन ब्रह्मा तोही केवळ ॥ तेसाचि सांग ॥ २३ ॥ ब्रह्मा ऋत्विजो शमाचा ॥ त्र्यंय तरें पंच दशांचा ॥ मिळा जाणा
वा ऋत्विजांचा ॥ दमसंपन्न ॥ २४ ॥ हृदय युपीं मन्युक्रोध ॥ अज्ञानवृत्ती चेंनी बद्ध ॥ झाला तो पशु आज्यसद्य ॥ काम
मात्र हा ॥ २५ ॥ ब्रह्म विद्या महाश्रवण ॥ तें आरंभीं दीक्षाग्रहण ॥ मननें शी निदिध्यासन ॥ हवनक्रिया ॥ २६ ॥ स्थू
ळ देह समिधा होम ॥ झाल्या होमिला आज्य काम ॥ मन्यु पशु क्रोध ज्या नाम ॥ तोही तेसाचि ॥ २७ ॥ चिद चिद्ग्रं
थीचा जो भेद ॥ सोमपान त्या नाव शुद्ध ॥ जें अजरामरत्व सिद्ध ॥ तो साक्षात्कार ॥ २८ ॥ स्वसाक्षात्कारें चि करो
नि ॥ जीव द्वैता निःशेष हानि ॥ पूर्णाहुति ते पूर्णपणीं ॥ होऊन गेली ॥ २९ ॥ शुक्लकृष्ण गती उल्लंघन ॥ त्या नाव अव
भृथस्नान ॥ याग अग्निहोत्र संपूर्ण ॥ कर्म तें ऐसें ॥ १३० ॥ त्रिकाळ ऐसेंचि हवन ॥ दर्शपूर्णमास पालन ॥ चालु
मीस्य ही आचरण ॥ विध्युक्त कीजे ॥ ३१ ॥ जो वरी आहे धर्मपत्नि ॥ तंव हा क्रम रात्रंदिनीं ॥ चालवावा लागें हो
ऊनि ॥ निरालस तें ॥ ३२ ॥ सचेतन मुक्त जे होती ॥ ते हा यज्ञ सदा करिती ॥ ब्राह्मण ऐशी त्यांच ख्याति ॥ सद्गृह-
स्थ ही ॥ ३३ ॥ या यज्ञाचा ऐसा महिमा ॥ भार्या पावे पूर्णी परमा ॥ लक्ष्मन होतां चि सीमा ॥ यज्ञाची झाली ॥ ३४ ॥

यज्ञकर्म समाप्त झालें ॥ सविधी शिखशी त्यागिलें ॥ अचेतन मुक्त बोलिलें ॥ आहे त्या हंस ॥ ३५ ॥ सचेतन स
देह मुक्त ॥ अचेतन विदेह मुक्त ॥ दोहीं परी हे जीवन्मुक्त ॥ निःसंदेह तें ॥ ३६ ॥ सचेतन जीवन्मुक्ताची ॥ वृत्ती
उठतां दिसो साची ॥ परी दशा भर्जित तीची ॥ बीजा त्या न्यायें ॥ ३७ ॥ मूळ वृत्ति हो वां भर्जित ॥ तद्वत सर्व तदुद
रस्थ ॥ जे शी गर्भिणी झाल्या मृत ॥ गर्भ तो ऐसा ॥ ३८ ॥ असूट व्याख्यानें रसाळ ॥ समाधिस्थ झाले सकळ ॥
श्रोते वक्ते बराचि काळ ॥ केवळ सुखें ॥ ३९ ॥ त्वरें चि वक्ता सावधान ॥ बोले होऊनियां वचन ॥ ज्ञानयज्ञ तें या
लागून ॥ अभिधान जी ॥ १४० ॥ ऐशिया यज्ञाचें करणें ॥ शिव होऊन तें शिवा अर्चिणें ॥ संकल्प बीज दग्ध होणें ॥
येणें समूळ ॥ ४१ ॥ आतां ब्रह्मा द्यैश्वर्य सिद्धि ॥ कोठें कोणा होय उपाधि ॥ आपला आपण अवधि ॥ शेष
स्वयेंचि ॥ ४२ ॥ तेथें अज्ञान नाहीं काम ॥ तरी कैंचा सिद्धीचा भ्रम ॥ स्वयें ब्रह्मात्मा पूर्णकाम ॥ केवळपणें ॥ ४३ ॥
ऐसा सिद्ध जो झाला सृष्टी ॥ त्या सिद्धि नये बोल दृष्टी ॥ परी उभ्या ह्मणतो पागीं ॥ बाधतो काय ॥ ४४ ॥ बहिर्मुखा
चें मत ऐसें ॥ याचें उत्तर ऐसें असे ॥ स्वप्रकाश मुळींच नसे ॥ पाठ की पोट ॥ ४५ ॥ तथापि चमत्कार होती ॥ देह

अमृ० ८

प्रारब्धाचिच गती॥ आणि ते प्रत्यया ही येती॥ भावार्थी दिवें॥४६॥ ज्ञानापूर्वी कर्म जें झालें॥ प्रारब्धरूपें भोगा आलें॥ सर्ग
संचितामधून भासलें॥ शरीर योगें॥४७॥ अथवा संचिता वांचून॥ स्वसंकल्पें भगवान॥ अवतार त्याही कारण॥ १३ धे
बीज जे वढें॥४८॥ ते येथेंचि शरीर योगें॥ तत्कर्म जे नादि सूत्र लागे॥ ऐसा नियम विचार उगें॥ बोलणें नव्हे॥४९॥
त्या कर्मी तितुकें होणार॥ तितुकेंचि होत निर्द्धार॥ मग अवतार कीं येर॥ तो असो कोणी॥५०॥ पदरजें स्त्रीशि
ळीशिळा॥ द्विज मृत पुत्र आणिला॥ परी तें एकेक चिवेळा॥ मागुतें नव्हे॥५१॥ स्वमातेच्या गत गर्भीशी॥ गुरू
च्या ही मृत पुत्रांसी॥ आणिलें नजीववे त्याशी॥ अभिमन्यूतें॥५२॥ ऐसा पाहूं जाता विचार॥ जे झाले होतीच
मत्कार॥ ते केवळ कर्मानुसार॥ होणारा परी॥५३॥ ज्ञान ह्मणजे तें निष्कर्मी॥ तेथें कासयाचें हो कर्मी॥ उगें बो
लिलें नेणे वर्म॥ मूर्ख ह्मणोनि॥५४॥ असो आत्या देह संबंध॥ नसतां कैचें त्या प्रारब्ध॥ तो पाप पुण्यातीत शु
द्ध॥ केवळपणें॥५५॥ ज्ञानापूर्वीच्या क्रियमाणा॥ ज्ञाता हा कदापि स्पर्शेना॥ तो लिंपेल ऐसें घडेना॥ तदुत्तरीं
च्या॥५६॥ ज्ञानोत्तरींचि या पुण्याशी॥ भक्त विभागी निश्चयेंशी॥ अभक्त ते तुकें पापाशी॥ तो शुद्ध पूर्ण॥५७॥ श्रीराम ८

त्याचा भेद त्वितो सरला॥ भयाचा धोकाच हरला॥ अवधीशी दिलें विधीला॥ तिळतर्पण॥५८॥ अहो काय
म्यां पुण्य केलें॥ अरेरे हें पाप घडलें॥ चित्तीं येऊंच विसरलें॥ जया ज्या ऐसें॥५९॥ निमाली चिंताच सकळा॥
मृत्यु पावली हळहळ॥ निर्संतान झालें समूळ॥ तळमळीचें॥६०॥ सांग वैराग्य अंतरंग॥ व्यंग जाणावें
बहिरंग॥ पूर्ण बोधीं वैराग्य सांग॥ अपूर्णी येर॥६१॥ स्वप्रकाश परोक्षज्ञानें॥ अंतवैराग्य मोक्ष होणें॥
मात्र बाह्य वैराग्याविनें॥ तुष्टे ना लोक॥६२॥ बाह्य वैराग्यें लोकीं ख्याती॥ पुण्यलोकाची ही हो प्राप्ति॥ परी मो
क्षें शीजीवन्मुक्ति॥ ना पूर्णज्ञानें॥६३॥ असो पूर्ण बोध जें झाला॥ संकल्प बीजापें सुटला॥ यथार्थ तप
स्वी बोलिला॥ तोचि जी एक॥६४॥ हें अशुक्लाकृष्ण तें तप॥ येथें कथियेलें सरूप॥ विस्तारामाजीच सं
क्षेप॥ करून कांहीं॥६५॥ ऐकून ऐसें पूर्ण बोल॥ संतां आले सुखाचे डोल॥ तेणें मग मृदु मंजूळ॥ बोलते
झाले॥६६॥ धन्य धन्य गा तुझी वाणी॥ सत्यप्रिय हितकारिणी॥ अप्रतिबंध निरूपणीं॥ स्पष्टत्वें चाले॥६७॥
य भीड कोणाची न धरिशी॥ प्रश्नोत्तरें थार्थ देशी॥ यथासांग प्रतिपादिशी॥ आला विषय॥६८॥ तस्माद्दु

रुभक्तलूं पूर्ण॥ मानलाशि आह्मा लागून॥ तरीच झालें आगमन॥ आमचें येथें॥ ६९॥ तुझ्या निरूपणाची ख्याति॥ मन विसरे मनाप्रति॥ ते काय एकेक प्रतीति॥ सांगावी तूज॥ ७०॥ असो आतां पुढील कथा॥ कैशी तिये ची सांगें वार्त्ता॥ ह्यासर्गी पावलों तृप्तता॥ परम आह्मी॥ १७१॥ इ॰ अ॰ अशुक्ल अकृष्णालपरूपव्या॰ त्रयोदश सर्गः समाप्तः॥ ७॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥

श्रीहंसगुरवे नमः॥ उत्तम सुवासित अन्न॥ यथेच्छ केलिया भक्षण॥ मग पत्रांकुशीं करदन्न॥ अनुचित चि॥ १॥ तैसें कथन या सर्गीचें॥ निरूपिणें अयोग्य वाचे॥ परंतु क्रमानें प्रश्नांचे॥ बोलणें आलें॥ २॥ ह्मणोनि निर्विदिशी संतां॥ आसुर कृष्ण कर्मकथा॥ तरी अवधाराजी आतां॥ सावधपणें॥ ३॥ अत्युग्र रागद्वेषयुक्त॥ हिंसादंभादिक मिश्रित॥ अहंकारें कर्म घडत॥ त्या नाम आसुर॥ ४॥ अथवा धरून मत्सर॥ मनीं दंभ कीं तिरस्कार॥ हिंसोद्देशें चि अभिचार॥ प्रवर्तें कर्मी॥ ५॥ हें असुरकर्म जाणावें॥ तामस ही याच ह्मणावें॥ अधोगतीस लागे जावें॥ तें जीवा येणें॥ ६॥ प्रीति धरून परस्त्रीची॥ अथवा द्रव्यादि वस्तूंची॥ उपासीत परोपरींची॥ साधनें क्रूर॥ ७॥ नाना परींचे जपमंत्र॥ कठीण बीजांचे भ्यासुर॥ जे चुकलिया लेशमात्र॥ वेड चि लागे॥ ८॥ तैसे मंत्र जरी दारुण॥ परी ते जपे सावधान॥ स्मशान भूमीशी होऊन॥ नग्न शरीर॥ ९॥ कृष्णपक्षीं मध्यान्ह रात्रीं॥ बाळंतिणी लागीं उकरी॥ जपे मंत्र बैसून उरीं॥ तयेच्या धीर॥ १०॥ मंदवारीं मांजरी काळी॥ आंवळून देतसे बळी॥ चोरी पतिव्रतेची चोळी॥ साधाया तिशी॥ ११॥ उलूकादि पक्षी साधून॥ नेत्रीं करीतसे अंजन॥ चोरी

आऊनि गुप्त धन॥ प्राणिमात्रांचें॥१२॥ छाया रहिल मांडुळाशी॥ साधी अदृश्य व्हायाशी॥ तिळभरी न भी यापाशी॥ स्त्री धनरागें॥१३॥ राग असतां या साधना॥ साधीत ना तरी मारणा॥ प्रवर्ते द्वेष येतां मना॥ महा निष्ठुर॥१४॥ भौमीं चिता भस्म अणून॥ कीं कृष्णसर्पाचा दशन॥ मारावया शत्रु लागून॥ सा धनें साधी॥१५॥ नवचंडी बलीचें शृंग॥ माजी भरोन अयेपांग॥ पुरी वारुळीं व्हायाव्यंग॥ देहत याचा॥१६॥ रक्त मूत्र कीं सुरारसें॥ स्नानोत्तर आसनीं बैसे॥ दक्षिणमुखें जपतसे॥ विलोप मंत्र॥१७॥ नृदेलाची करून माळ॥ नाना मंत्र जपे चांडाळ॥ नरमुंडें होम बरळ॥ अग्नींत करी॥१८॥ कांहीं मंत्रें कितेक यंत्रें॥ अथवा कितीयेक तंत्रें॥ साधनें करी अपवित्रें॥ श्येनयागादि॥१९॥ हें तामस तप असुर॥ तीव्र सांगीतलें निर्धार॥ आतां अवधारा प्रकार॥ मध्यम कांहीं॥२०॥ कृष्णाष्टमी चतुर्दशीशी॥ आमावास्या भौमभृगूशी॥ निशीथ अथवा प्रदोषीं॥ आरंभी कर्मी॥२१॥ व्यतिपातादि योगीं नाना॥ मातंग्यादि कनऊ कन्या॥ यांच्या प्रवर्तत पूजना॥ प्राशून मद्य॥२२॥ मद्य आणून विक्रयाचें॥ मीन मांस त्याच परीचें॥

साहित्य मेळवून वांचे॥ बोलल मंत्र॥२३॥ आणि त्या ज्या हीन कामिनी॥ बैसून त्यांचे योन्यासनीं॥ प्रवर्ते जारण मारणीं॥ सिद्ध्यादि जपा॥२४॥ ऐसा एकांतींनीच सिद्धि॥ साधून मग जगामधीं॥ पूजा आरंभी दंभबुद्धी॥ गुप्त प्रकट॥२५॥ छक्के आल्याच कोणी जन॥ येऊं देन करी बंधन॥ पयपुष्पें दावी करून॥ मद्य मांसाची॥२६॥ हीनवेंद्य जवळी नारी॥ वाघिणी दिसती शाकरी॥ कचित् पुरुष परोपरी॥ जंबुक वृक॥२७॥ आपलाही देह अनान॥ क्षणें भुजंग पंचानन॥ देवताचें डी गजानन॥ हरिहरार्क॥२८॥ हें अद्भुत दिसतां जाणा॥ चळकांप सुटे दुर्जना॥ पावती प्रसाद प्रार्थना॥ मिळून केल्या॥२९॥ ऐसे ठकबैं मोहताती॥ तें भोळ्यांची कोण गणती॥ आपश्याच शरण येती॥ भेणें कीं भक्ती॥३०॥ संत ह्मणती गा हे कथा॥ वीट आला ऐकून चित्ता॥ तरी पुरे किंचित् वार्ता॥ पुसूं ती बोले॥३१॥ कवळा विचार धूर्ती चा॥ सांगें कैसा मूढ जमाचा॥ आणि तो निरोपित्या वाचा॥ आटोपीं सगी॥३२॥ वक्ता ह्मणून बहुबरें॥ बोलता झाला उत्तरें॥ केवळ मूढ जी पामरें॥ आचार त्यांचा॥३३॥ ह्मणजे पाखंडी आस्तिक॥ ऐ

अमृ०

२

किलोतैसाचनास्तिक॥परिसावाकेवळमूर्ख॥पाखंडीनष्ट॥३४॥नेणेंस्नानसंध्यानाजप॥नेणेंचिकां
हींपुण्यपाप॥सकामाचेंनेणेंस्वरूप॥निष्कामतेंही॥३५॥नकळेनेणेधर्माधर्म॥कीर्तनेंदेवपूजादिकर्म॥
हव्यकव्यव्रतनियम॥तेणेंचपरी॥३६॥स्वर्गनेणेनरकनेणे॥किंवाकळूननाहींह्मणें॥कोणईश्वरक
धींकोणें॥पाहिलाअसे॥३७॥ईश्वरहाजरीअसता॥कैंचकामातेंनदिसता॥नाहींचनमनीसवि
ता॥उलूकजैसा॥३८॥साधुजेनरनारीहोती॥नग्नाजैसेनावलोकिती॥विधिवस्त्रहीनात्यारीती॥
वेदश्रुतीही॥३९॥स्वनिर्लज्यपणेंचिएक॥वेदश्रुतिमातेंविमुख॥ह्मणूनह्मणेपाहाधाक॥कैसायांमा
झा॥४०॥अहोहेसाचचिअसतें॥तरीकांमुखचुकाविते॥तस्मात्सत्यत्वनसेंयांतें॥पाखंडीह्मणे॥४१॥
परीहोतांवस्यापात्यंत॥लाजवीनायमाचेदूत॥राजेहरजैसेउन्मत॥अपराधिया॥४२॥तुजबांधू
नचहूंकडे॥उभारतीलयमापुढें॥तेव्हांतूंखरेंअडवेंढ॥घेशीलतेथें॥४३॥लाजतकोणानहोताशी॥
तोचतूंलैंअधोमुखेंशी॥मुकाट्यानेंउभाराहसी॥अत्यंतलाजें॥४४॥हेंतुजजाणवेनाआतां॥

सर्ग १९

श्रीराम २

परीकळेलपुढेंचित्ता॥न्यायाधीशशिक्षासोगतां॥यालोकींजैसा॥४५॥असोवेदहेबडबड॥व्य-
र्थचित्तद्वातीर्थीतोंड॥ऐसेंह्मणूनवेंघेद्वाड॥निषिद्धाचळा॥४६॥तोपर्वतदुष्टसुळका॥ज्यावरी
विश्रामभूमिका॥नाहींचभौवलागरका॥निरयाब्धीचा॥४७॥तेथेंमहामोहाचीसुरा॥बहुप्राशू
नहिंडेसैरा॥गुंडेदुणमंदेंस्त्रियपरा॥सेवणेंकाम॥४८॥माजीआह्मीसावधआहों॥जाणवायाफोडून
राहों॥हाकारीपाराचाविवाहो॥करायाद्विजां॥४९॥मगतेंमोहिजेतैसें॥त्याबोलाभाळोनमानसें॥
लोभेंउड्याघालितीजैसें॥पतंगदिपीं॥५०॥आल्पविधीदुर्गीचावाला॥खबिंद्यमद्वंद्यगत्वला॥केला
तेणेंगळाफाटला॥मत्सरगळें॥५१॥आस्तिकोंजयचिसाचार॥परीभूपतिअहंकार॥महानस्वव
र्णसंकर॥करायाप्रेरी॥५२॥हेंपाहूनआस्तिकझटें॥घेऊंलागलेमहानेटें॥तेणेंनास्तिकाअंगीफुटे॥
क्रोधानिवार॥५३॥मगजीहोतपराकाष्ठा॥तीकायवाखाणावीओंठा॥सेवायालागलेउच्छिष्टा॥हीनवर्णा
च्या॥५४॥वेंदानिंद्यएकचिझाले॥शुभाशुभनाहींउरलें॥शुचिअशुचिभानगेलें॥मदिरामोहें॥५५॥

द्य

अमृ०

जैसें वेडलागल्यो देहीं ॥ ग्राह्याग्राह्य तें भिन्न नाहीं ॥ परी मेरेज लाभासें ही ॥ पीतां गरळे ॥ ५६ ॥ निषि
द्धाचार तैसा हीन ॥ मारक पाखंडी निणून ॥ कीं जाणून खरेपणीण ॥ करून घेत ॥ ५७ ॥ आपली हो बोज्ञा
ली हानि ॥ परी सज्जन त्रासो मनीं ॥ जैसा निघे अपशकुनीं ॥ स्वनासा छेदे ॥ ५८ ॥ कीं माशी आपणा
गिळवी ॥ परी यरांवो ती शिणवी ॥ त्याहि तें पाखंडी त्रासवी ॥ सज्जना तैसा ५९ ॥ यानांवजी हिंसादा
रुण ॥ पीडा पावली गो ब्राह्मण ॥ दैत्यां पासून देवगण ॥ जेशि या परी ॥ ६० ॥ देव कोण पुसतां कोणी ॥ देउ
नरजीवह्मणे अन्नि ॥ भक्ति यथेच्छ खान पानीं ॥ रमावें तेचि ॥ ६१ ॥ ऋण शीण क्षुधा शांत्यर्थ ॥ यानांवें
एक पुरुषार्थ ॥ मरण मोक्ष निश्चितार्थ ॥ पाखंडी मानी ॥ ६२ ॥ पूर्वजन्म कीं पुनर्जन्म ॥ हा आस्तिकां
उगाच भ्रम ॥ कैंचा ईश्वर कैंचा यम ॥ स्वर्ग नरक ॥ ६३ ॥ येथें आस्तिकें नास्तिकाशी ॥ प्रश्न केला जें तूं
निजशी ॥ ते धवां जो का जागा होशी ॥ तो केवी सांगें ॥ ६४ ॥ पुरुष तरी नाहीं कोणी ॥ येथें चेवडे तुं तें ज्ञ
णीं ॥ सहज आलों जागरणीं ॥ तरी तें काय ॥ ६५ ॥ नास्तिक ह्मणे हा स्वभाव ॥ सहज ऐसें त्याचें नांव ॥

सर्ग १४

२

श्रीराम २

तेणें चि जागृतीचा भाव ॥ प्रत्यया येत ॥ ६६ ॥ जागृती लागीं जो का आणी ॥ गाढ निद्रिस्तला लागोनि ॥
तो जन्म वील शंका मनीं ॥ धरूंच नको ॥ ६७ ॥ येथें नास्तिक गांगरला ॥ आस्तिक ह्मणे जन्म तुला ॥ अ
ज्ञान तों वरी चुकला ॥ घेउं नाकदा ॥ ६८ ॥ असा मोह मद्याचे भुली ॥ स्वैर गती निषिद्धाचकीं ॥ चालत
अस्तां झोंक खाली ॥ एका कीं गेला ॥ ६९ ॥ तेणें त्यापें गडबडला ॥ तो नीट निरयीं पडला ॥ तिळमात्र ना-
हींच गेला ॥ वांकडा कोठें ॥ ७० ॥ नास्तिकों [illegible] कभेद दोन ॥ परी दोघां ही संसरण ॥ चुकेना कांहीं केल्या

स्ति

पूर्ण ॥ ज्ञाना वांचोनि ॥ ७१ ॥ तें पवित्र ज्ञान उत्तम ॥ सर्गी त्तरीं तदानुक्रम ॥ निरोपीन जेणें आराम ॥
अत्यंत होय ॥ ७२ ॥ केशी आसुर तपगति ॥ निवेदिली तुह्मा पुढती ॥ या परी बोलून समाप्ति ॥ सर्गाची
केली ॥ ७३ ॥ इ० अ० कृष्णकर्माख्य आसुरकर्मण्या० चतुर्दशःसर्गःसमाप्त.॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ श्रोतेह्मणतीगाआर्यकें॥ विरलों पूर्वकथानकें॥ होतों परीतुंवारूपकें॥ आनंदवीलें॥१॥ अरि
षड्वर्गाचेंलक्षण॥ तेणें सांग जाहलें पूर्ण॥ आणिकळलेंकैसेंमन॥ मूर्खाचें तेंही॥२॥ आतां शुद्धज्ञानाचीस्थि
ति॥ निरूपावीयथानिगुती॥ जेंऐकायाआमच्याचित्तीं॥ परमहर्ष॥३॥ यापरीभावश्रोतयांचा॥ पाहू
नवक्ताबोलेवाचा॥ मनोगतजैसासंतांचा॥ करितों तैसें॥४॥ अवधाराजीसावधान॥ एकादशेंद्रियेंक
रून॥ आधींकरावेंउपासन॥ श्रीसद्गुरूचें॥५॥ श्रीगुरुचियेपूर्णभक्ती॥ सांगहोयश्रवणप्राप्ति॥ मन
ननिदिध्यासहातीं॥ येतीतैसेंची॥६॥ त्यायोगेंदृग्दृश्यप्रकार॥ निरसूनियांसर्वांतर॥ जेंवसेकांहींनि
र्विकार॥ चैतन्यरूप॥७॥ त्यावांचोनकोंहींचनाहीं॥ घटपटव्यर्थसर्वहीं॥ ऐसासाक्षात्कारहोंदेहीं॥
त्यानांवज्ञान॥८॥ हेंजेंसूत्रभूतबोलिलें॥ तेंचिसविस्तरऐकिलें॥ पाहिजेजेणेंसंतोषलें॥ आपजीचि
त्त॥९॥ श्रोत्रादिपांचज्ञानेंद्रियें॥ तेंवीवागादिकर्मेंद्रियें॥ मनासहलावावेंकायें॥ श्रीगुरुभक्तीं॥१०॥
ह्मणजेकायावाचामनें॥ चित्तवित्तेंजीवेंशीप्राणें॥ सर्वकाळसेवाकरणें॥ अवंचकत्वें॥११॥ अवंचकत्वा

अमृ० १

सर्ग १५

चाहाभाव॥ मीमाझें श्रीगुरुशीसर्व॥ अर्पूनियांकीजे सदैव॥ सांगत्वें सेवा॥१२॥ त्यासेवेचीपद्धतीकैशी॥
येथेंनिवेदिलोंअसशी॥ जेणें अध्यात्मश्रवणाशी॥ अधिकारये॥१३॥ मुख्यश्रीगुरुकीर्तीचीन॥ मुमुक्षुशी
निंदाश्रवण॥ व्हावेंनाहोतांचिपिधान॥ कर्णाशीव्हावें॥१४॥ सावधाननिंदाऐकिली॥ तरीतेथोरहानी
झाली॥ श्रीगुरुभक्तीसरदविली॥ निश्चयेंत्याची॥१५॥ ऐकतांगुरुनिंदाघोष॥ जें येवढाउपजेदोष॥ तैंसु
येंप्रवर्तत्यानाश॥ कैसाजीनाहीं॥१६॥ म्हणोनियांसावधपणें॥ अर्पितैकादशकरणें॥ शुद्धरासून मुमु

सेवन

क्षूनें॥ चालतांहित॥१७॥ हे विस्तारें श्रवण स्थिती॥ कितीएकसर्गीनिरुती॥ कथिलीचालावेंत्यारिती॥
यथार्थपणें॥१८॥ मूर्खपणें किंवाकरून॥ जेत्यागितीहे शिकवण॥ तेपुण्यक्षेत्राशीयेऊन॥ पातकीहोती॥१९॥
नृदेहहेंचपुण्यक्षेत्र॥ अन्ययोनिसामान्यक्षेत्र॥ येरक्षेत्रपापासंहार॥ यापुण्यक्षेत्रीं॥२०॥ तैंहीजरीपा
पघडलें॥ तरीतेंवज्रलेपझालें॥ त्यापें मगप्राणीसुटलें॥ नजायत्वरें॥२१॥ किंवापुण्यक्षेत्रसत्संग॥ तैंश
रणरिघोनिमग॥ अन्यथाचालीनेंहोभंग॥ कायभवाचा॥२२॥ साचारश्रोत्रीब्रह्मनिष्ठ॥ संतएकश्रीगुरु

श्रीराम १

श्रेष्ठ॥ श्रुत्यनुभवेंयेथें स्पष्ट॥ केला विचार॥२३॥ हें जेंका बोलिलें बद्धाशी॥ कदांहीरुचेनामानसीं॥ जयापरीवीय
काकाशी॥ अमृतफळीं॥२४॥ अथवापूर्णिमेचाचंद्र॥ पाहूनियांविटेतस्कर॥ नातरीं अंगींनकज्वर॥ तोदुधा
जैसा॥२५॥ म्हणोनिउक्तजेंवचन॥ मुमुक्षूचमानीप्रमाण॥ सिंधुजैसाउर्चबळून॥ चंद्रोदयींये॥२६॥ श्री
गुरुभक्तजोकाऐसा॥ विचारएकात्याचाकैसा॥ होतअसेनिजमानसा॥ दीर्घदृष्टीनें॥२७॥ अहोमीझा
लों श्रीअर्पण॥ कायावाचामनेंकरून॥ वित्तेंप्राणेंजीवेंशीपूर्ण॥ स्वसत्तात्यागें॥२८॥ त्याशीमागुतेंमी
कींमाझें॥ म्हणनेंहेंमलानसाजे॥ गोदानमाघारेंघेइजे॥ परमपाप॥२९॥ सालंकारधेनुब्राह्मणा॥ दि
ल्याप्रवर्तेतीतोपालना॥ कींनपरीनाणींच मना॥ विकल्पदाता॥३०॥ तेसेंचम्यांहीआचरावें॥ श्रीगुरुका
जींचझिजावें॥ मनोगतापरीचालावें॥ श्रीगुरुचिया॥३१॥ यामाजीनाहत्याअन्यथा॥ तैंदानघेतलेंमा
घुता॥ नेणूननृगाशिरींहोता॥ कैवढात्रास॥३२॥ माजाणूनम्यांकेल्यातेसें॥ बुडेनच अन्यथानसे॥ तरी
श्रीगुरुमातेंऐसें॥ नव्हायारक्षो॥३३॥ अहो सर्वब्रह्मोऽहसत्ता॥ जो संतश्रीसद्गुरुदाता॥ स्वामीप्रवर्तलोंअ

संता ॥ याचा उदार ॥ ३४ ॥ जागृर्दैश्वर्य दानि याशी ॥ सारुंकार स्वप्न स्त्री जैशी ॥ सा समरीजे अवस्था तैशी ॥ नव्हे काय
हे ॥ ३५ ॥ मिथ्या घेऊन सत्य देणें ॥ दृष्टश्रुत नेत्रें नाकानें ॥ श्रीगुरुशी कायतें होणें ॥ घेउन लाभ ॥ ३६ ॥ तथापि तें
मशी सुटवें ॥ तेंच म्यां सप्तद पावावें ॥ घेतियेलें श्रीगुरुदेवें ॥ जाणून ऐसें ॥ ३७ ॥ लब्धो भजें मज सुटेना ॥ तैं
धिक् माझी विचारणा ॥ राज्य येतांही देववेना ॥ कवडी जैशी ॥ ३८ ॥ आधीं कपर्दिका तें हीन ॥ परी दिधली सं-
कल्पून ॥ ते माघारी घेतां वंचन ॥ याहून कोण ॥ ३९ ॥ म्हणोन ऐसा मूर्खपणा ॥ मज लागून घडावाना ॥ दि
ल्या वीन कांहीं लाभेना ॥ निश्चय चिह्ना ॥ ४० ॥ अवघा सुटे असत्संग ॥ संतप्राप्ति तैंच अभंग ॥ मग साच
अथवा सोंग ॥ ते साचि लाभ ॥ ४१ ॥ बुद्धिपूर्वक जे नार्पिती ॥ ते तैशाच सुख पावती ॥ सुखी चीप्रत्यक्ष प्रती
ति ॥ आहे च सर्वां ॥ ४२ ॥ जैसें चोरी स गेलें धन ॥ कीं सांडलें हातें नेणून ॥ तें निरूपायें ब्रह्मार्पण ॥ म्हणावें
उगें ॥ ४३ ॥ तैसें अर्पणा प्रवर्तती ॥ ते विक्षेपाशीच पावती ॥ या हेतू जाणून अर्पिती ॥ धन्य धन्य ते ॥ ४४ ॥
अर्पित्या सहित निश्चय ॥ अशेषार्पण ज्ञानें होय ॥ यांत नाहीं नाहीं संशय ॥ तिळमात्रही ॥ ४५ ॥ येथें यद्धो भा

विष्टमन ॥ सद्गुरु सेवा त्या कठीण ॥ तो प्रवर्तों करूं सेवन ॥ थिरांचें सुखें ॥ ४६ ॥ सद्गुरु साक्षात्परब्रह्म ॥ बंधमो
क्षातीत अनाम ॥ अरूप चि सरूप नाम ॥ शिष्यार्थ दिसे ॥ ४७ ॥ परी सद्गुरु निर्विकार ॥ दिसतांही जया आका-
र ॥ जळा भिन्न जळाचीगार ॥ जैशिया परी ॥ ४८ ॥ निराकारें ब्रह्म म्हणिजे ॥ साकारें सद्गुरु बोलिजे ॥ इतुकेंच प-
री जाणिजे ॥ न भेद तेथें ॥ ४९ ॥ त्या गुरु ब्रह्मा ध्यीपासून ॥ मुक्त मुमुक्षु बद्ध जन ॥ बद्ध म्हणजे परिपूर्ण ॥ महा
विषयी ॥ ५० ॥ मुक्त ते मोत्याऐसे देव ॥ मुमुक्षु लवणाचा भाव ॥ बद्ध विषयी जाणा सर्व ॥ कवड्या तैसे ॥ ५१ ॥ पा
ण्यांचे नीच मोत्यां मोल ॥ परी स्वयें होवेना जळ ॥ कीं राहतांही बहुकाळ ॥ जळाचे संगीं ॥ ५२ ॥ तया मूळरूपा
यावया ॥ इच्छा उद्भवे जेव्हां धिया ॥ हंसरूपें सद्गुरुराया ॥ तैं पडे येणें ॥ ५३ ॥ हंसमुख स्पर्शें तत्काळ ॥ मुक्ता प्रास
आपुलें मुळ ॥ रूप जेकां निर्मळ जळ ॥ मुक्तत्व सांगें ॥ ५४ ॥ कवडी मागीं पाणी न्यून ॥ म्हणोनि हीन पाणीपण ॥ ख
येंना संगें ही करून ॥ हंसादिकांच्या ॥ ५५ ॥ तिशी यावया मूळरूपा ॥ लवण ज्ञात्या वीन सोपा ॥ मार्ग नाहीं अन्यथा
खेपा ॥ चुकती च ना ॥ ५६ ॥ तो चि पहा बोधा मिठाचा ॥ जळस्पर्शें जळ गारेच्या ॥ पूर्वरूपा येत तसे साचा ॥ अप्रति

बंध ॥ ५७ ॥ ऐसा जो मुमुक्षु साचार ॥ त्याशीं इंद्रादि देव थोर ॥ कामा येतीना तें हें दूर ॥ काय विषयी ॥ ५८ ॥ मुक्ता हें
ता जावी देवांशी ॥ वाटतां भेटी श्रीहंसाची ॥ नाहीं तरी सुकृत नाशीं ॥ जन्मती भूमीं ॥ ५९ ॥ ह्मणोनि मुक्तपणें दे
वां ॥ जन्ममृत्यु लागे भोगावा ॥ बद्ध तरी सदा स्वभावा ॥ अंकित त्याचा ॥ ६० ॥ जे स्वर्गें जन्मती मरती ॥ सद्गुरु
वीन कष्टी होती ॥ ते मुमुक्षु श्रीसोडविती ॥ कैसें घडेल ॥ ६१ ॥ येर ऐसें त्यास ह्मणावें ॥ तसेंच नृपश्वें करावें ॥
सज्जल त्यागें जैसें जावें ॥ मृगांबु पाना ॥ ६२ ॥ नाहीं श्री सद्गुरुची प्राप्ति ॥ तृषा न हरे येरा भक्ती ॥ त्यानें रें उपा
साव्या मूर्ति ॥ सर्वेश्वराच्या ॥ ६३ ॥ कांचे आड स्वप्रभ मणि ॥ ठेवितां प्रभा ये आंगणीं ॥ त्या प्रभेशी मणि मानो
नि ॥ धांवे जो नर ॥ ६४ ॥ त्याची धांव भ्रमाचवरी ॥ नान्यथा हें तिळहि भरी ॥ परी हे यत्प्रभा निर्धारीं ॥ तो भ्रां
त कोण ॥ ६५ ॥ ऐसा विचार जो कां कोणी ॥ अंतरीं प्रवेश करोनि ॥ त्याशी करीं तत्काळ मणि ॥ लाभत असे ॥ ६६ ॥
तैसा जो भक्त प्रतिमेचा ॥ त्यास लाभ सर्वेश्वराचा ॥ सर्वेश नाम सद्गुरुचा ॥ जाणिजे ऐसें ॥ ६७ ॥ परब्रह्मा नाहीं
आकार ॥ ह्मणोनि तें बोधेना नर ॥ याहि लूतो सालु साकार ॥ मुमुक्षु हिता ॥ ६८ ॥ इंद्रादि प्रतिमोपासन ॥ दीप

प्रभेचें आभासन ॥ त्यावरी यत्नें जातां शीण ॥ न लभे मणि ॥ ६९ ॥ यास्तव बद्ध आणि मुक्त ॥ जे तत्तदभिमानें ग्रस्त ॥
त्यांच्या प्रतिमा होती व्यर्थ ॥ मुमुक्षू लागीं ॥ ७० ॥ तरी बंधमोक्षा भतीत ॥ आदिगुरु जो नित्यमुक्त ॥ हरिहर ज्या
चे निश्चित ॥ पूर्णावतार ॥ ७१ ॥ तत्प्रतिमा त्याच उपास्य ॥ हें सत्य जाणावें रहस्य ॥ येर प्रतिमा मुमुक्षूस ॥ येती ना
कामा ॥ ७२ ॥ अन्वेतनीं चेतनायेणें ॥ हें नव्हे सामान्य भक्तीनें ॥ चैतन्यालागीं प्रसादिणें ॥ हें ही तैसेंचि ॥ ७३ ॥ परी
करून मूर्तिसेवा ॥ पुढें श्रीगुरुच वरावा ॥ तें आधींच कोन आश्रावा ॥ मुमुक्षूनें तो ॥ ७४ ॥ केवढी प्रल्हादाची भक्ति ॥
शुष्क काष्ठीं प्रकटे मूर्ति ॥ परी संसृती हर्ता अंतीं ॥ श्रीगुरु नान्य ॥ ७५ ॥ असो मंदा उपाय नसे ॥ ह्मणोनि मूर्तिभज-
तसे ॥ परी तीव्र मुमुक्षु असे ॥ तो नेणें अन्य ॥ ७६ ॥ बहुत्य जैसा लोभ मनीं ॥ तैसा तो भजे तत्त्स्थानीं ॥ निःशेष ल
भाचीं ज्या हानि ॥ श्रीगुरु तें तो ॥ ७७ ॥ शुद्ध सत्त्वाचा नर असे ॥ सद्गुरुशीच भजतसे ॥ येर भजती काम जैसे ॥ अंत-
रीं त्यांच्या ॥ ७८ ॥ हंस पेक्षि मुक्ता सेवित ॥ मध्यम फळादि भक्षीत ॥ द्रोणकाक सुख विष्ठेंत ॥ तैसेंच हें ही ॥ ७९ ॥ अ
धिकारी अनधिकारी ॥ स्पष्ट जाहले याउत्तरीं ॥ आतां जत्यब हु वैखरी ॥ करणें न को ॥ ८० ॥ असो जो का मुमुक्षु

द्वी

अमृ० ६

पूर्ण॥ सेवीसद्गुरु रात्रंदिन॥ सत्संग दुर्लभ जाणून॥ मनुष्य तही॥ ८१॥ श्रीगुरुत्वा जो समागम॥ सत्संग ऐसें न याना म॥ सर्ग १५

निष्काम पाप पुण्य सम॥ मनुष्य तेंतें॥ ८२॥ यांत श्रीगुरुत्वें वर्णन॥ पंचविसाव्या सर्गी पूर्ण॥ आहे ऐका मनुष्यपण॥

दुर्लभ येथें॥ ८३॥ पाप पुण्य समता घडे॥ तैंच मनुष्य देह जोडे॥ पुण्याधिक्यें देवत्वीं पडे॥ पापान्यायीं येरें॥ ८४॥ मो

लें उन्वरत्नें मिळती॥ तैसीच पाषाणादि प्राप्ति॥ परी स्पर्श पावया हातीं॥ मोलें दुर्लभ॥ ८५॥ कीं धान्य द्वयाची मिश्र

ता॥ तींतून नित्य कांहीं घेतां॥ हें कीं तें अधिक समता॥ येणें दुर्लभ॥ ८६॥ धान्य द्वयीं शुद्ध मलीन॥ ऐसे ही भेद हो

ती दोन॥ माजी हीनाशी बहुपण॥ अल्पत्व शुद्धा॥ ८७॥ मलिनाचें साम्य कठीण॥ होणें तेथें दुर्लभपण॥ शुद्धा

चें आहे च ह्मणोन॥ बोलणें नको॥ ८८॥ हा चि न्याय मनुष्य देहीं॥ विचारितां दुर्लभ हें ही॥ ह्मणोनि मुमुक्षुत्व

कांहीं॥ नव्हे चि सोपें॥ ८९॥ सांतही जन्म ब्राह्मणाचा॥ येणें हा सामान्य पुण्याचा॥ ठेवा नव्हे जाणिजे सा॥ कैसा तो ऐका॥ ९०॥ ची

पुण्यायी चा संबंध गेला॥ पापतें चुरा चि सगळा॥ सम सालिया ये आगळा॥ ब्राह्मण जन्म॥ ९१॥ हा भेद म्यां जो निवेदिला॥

अन्यथात्व नाहीं च याला॥ ऐसा एकादा चि बोलिला॥ लक्ष चत्वारीं॥ ९२॥ पहपहा सकळ सृष्टीं॥ मनुष्यांची असं श्रीराम ६

ख्य दाटी॥ परी प्रपंचीं ओढ मोठी॥ बहुतेकांची॥ ९३॥ पूर्ण परमार्थीचा पक्ष॥ ऐसा आढळे क्वचि दक्ष॥ दळीं जैसा वेधि

ता लक्ष्य॥ एकदा शूर॥ ९४॥ प्रपंची आणि परमार्थी॥ दोघेही मनुष्य चि होती॥ तें कां विषमत्वाची प्राप्ति॥ व्हावी जी

ऐशी॥ ९५॥ ह्मणोनियां विषमत्वाला॥ भेद जो कावरी बोलिला॥ तो युक्त ह्मण मांडोलला॥ सज्जनवृंद॥ ९६॥ संतह्म

णती विचक्षणा॥ गुरुभक्ता ज्ञानसंपन्ना॥ मुद्रा पहातां भरशी ना॥ कोणाच्या मनीं॥ ९७॥ परंतु वक्तृत्वें पाहतां॥

तुज समान नाहीं वक्ता॥ असतां ही तुसी साम्यता॥ न ये गा कोणा॥ ९८॥ उपनिषद्या ख्यानीं थोर॥ सावध जैसा

भाष्यकार॥ तैसा तूं या परी अंतर॥ आमुचें ह्मणे॥ ९९॥ पूर्व कवींच्या काव्या बळ॥ तुझ्या वक्तृत्वें येतुं बळ॥ ऐकूं आ

लें भूमंडळ॥ वेत्तियां आत्मा॥ १००॥ असो पुढील निरूपण॥ चालवून क्षुधित मन॥ तृप्त करीं आमचें पूर्ण॥ तैंव

क्ता बोले॥ १॥ निष्काम कर्मे जो जन्मला॥ चत्वारी साधनें शोभला॥ तो पूर्ण श्रीगुरु सेवेला॥ प्रवर्ते नेम॥ २॥ ऐसा पु

रुष जो निर्द्धारीं॥ गुरुभक्त या भूमीवरी॥ एक तो श्रवणाधिकारी॥ ब्रह्मविद्येच्या॥ ३॥ ब्रह्मविद्या तो चि वेदांत॥ वेदां

त ह्मणजे निश्चित॥ वेदें निर्णयिला सिद्धांत॥ चरम जो कां॥ ४॥ निद्राहार भय मैथुन॥ पश्वादिकां हि यांचें ज्ञान॥

तेंचि मनुषीं तरी कोण॥ विशेषत्व जी॥५॥ ह्मणोन नव्हेन व्हे ऐसें॥ मनुष्यामाजि रिविशेषें॥ ब्रह्मज्ञानीं ठेविला असे॥ महा
धिकार॥६॥ तें जरी नर हा साधीना॥ तरी तो पशू हून उणा॥ ह्मणावया भय असेना॥ जानियां कदां॥७॥ भूत भविष्य
वर्त्तमान॥ कीं परमन परीक्षण॥ परी तें साचन व्हे ज्ञान॥ तारण जेणें॥८॥ यास्तव ब्रह्मज्ञान साधी॥ तोचि गण्य मनु
ष्यांमधीं॥ येर व्यर्थ जाणें उपाधि॥ भूमीशी भार॥९॥ योनि मात्र अवघे रथ॥ इंद्रियाश्वें सदा चालत॥ मन तो वाग्दो
र निश्चित॥ सारथि बुद्धि॥ १९०॥ प्राण भूमिश्च धारयाशी॥ मार्गक्रमण दिवानिशीं॥ सेवणें बहिर्विषयांशी॥ बाध
कजे का॥११॥ सारथी गाढ झोंपी गेला॥ जें तें तेचि गति अश्वांला॥ होतसे विदित सर्वांला॥ आहे चजी हें॥१२॥ हे
अवस्था स्थावरीं वसे॥ सर्वकाळ जाणा मानसें॥ आतां सोपचि परी असे॥ अवस्था भेद॥ १३॥ तिशी ह्मणिजेता हे
स्वप्न॥ जे थें ज्ञान ना पूर्णज्ञान॥ त्या अवस्थेमाजी गणन॥ पश्वादिकोंचें॥१४॥ पश्वादि जंगम निराळे॥ होतां मनु
ष्य जे राहिले॥ जागृदवस्थेचे बोलिले॥ आहेत जी ते॥१५॥ सदसद्विवेचक बुद्धि॥ वसे मनुष्य मात्रांमधीं॥ जागृ
तीची मुख्य प्रसिद्धि॥ ह्मणोनि येथें॥१६॥ या कारणें मनुष्यपण॥ श्रेष्ठ पशुस्थावरां हून॥ हें का यजी ह्मणावें सान॥

येथींचें भाग्य॥१७॥ मनुष्यदेहीं आला प्राणी॥ तेणें दुष्ट विषयां पूनि॥ परतावें तरी च जनीं॥ होय तो धन्य॥१८॥ मनुष्य
त्व हा रथवर॥ महत्पुण्यें लाभला थोर॥ सारथी वरी या चतुर॥ निश्चयी बुद्धि॥१९॥ सर्वसांग होतां या रीती॥ इंद्रिया
श्व अव्हाटा जाती॥ ते व्हां हें काय ऐसा श्रोतीं॥ आक्षेप केला॥१२०॥ वक्ता ह्मणे जी अवधान॥ दीजो ऐका या
हें कारण॥ मोहमद्या झाला प्राशून॥ सारथी भ्रांत॥१२१॥ तेणें मनोदोर तोढिला॥ पाहुनियां इंद्रियाश्वांला॥
उन्मत्तमपण करायाला॥ फावला वेळ॥२२॥ ह्मणोनियां अव्हाटा जाती॥ गर्तानरकीं उड्या घेती॥ कीं स्वर्गादि
दुर्गपावती॥ वेंघून पात॥२३॥ रजें तमें वेष्टिले प्राणी॥ त्यांची जाहली हे काहणी॥ सत्त्वाची ऐका वीकरणी॥
कवणे परी॥२४॥ जे बाधक बहिर्विषय॥ दृश्य अथवा मनोमय॥ त्यागून जो का धरी सोय॥ श्रीसर्वेश्वरीं॥२५॥
विटूनियां विषयीं येरीं॥ जैसा मण्याच्या प्रभे वरी॥ मणिबुद्धि धांवे त्यापरी॥ प्रतिमादेवीं॥२६॥ तो भक्तचि
जरी निर्द्धार॥ परी हीन कारण सार॥ सर्वेश्वरा नेणें पा मर॥ मण्याशी जैसा॥२७॥ याहून कांहीं बरा अ-
से॥ तो ईश्वरा मानी विश्वासें॥ नृ जैसा मणि भावी तसें॥ प्रभेशी मूळ॥२८॥ उत्तम जो का याही हूनि॥ प्रवेशे

अपृ० विचारें निर्गुणीं॥ करीं लाभे ज्यापरी मणि॥ कवण एक॥ ४७॥ स्वयें होऊन मणि ब्रह्म॥ सर्वी पाहें ब्रह्मा सा राम॥ उरलाच नाहीं ज्या भ्रम॥ नामरूपाचा॥ १३०॥ तो उत्तमोत्तम जाणावा॥ सिद्ध पुरुष ओळखावा॥ साधक जाणि जे स्वभावा॥ उत्तम जो तो॥ ३१॥ रत्नुकें वक्ता जों बोलत॥ तों लीन झाला स्वरूपांत॥ बोलणें राहून निर्वात॥ स्तब्ध लें ठेला॥ २२॥ पाहून श्रोते घाबरले॥ ह्मणती काय हें हें झालें॥ किती निरूपण चाललें॥ होतें उत्कृष्ट॥ २३॥ आतां जरी हा नये वृत्ती॥ वरी लरीके बीसमाधि॥ या व्याख्याना आणि पुढती॥ प्रश्नही बहू॥ ३४॥ यापरी परस्पर मात॥ करितां ही वक्ता निवृत्त॥ झाला तो न ढळे किंचित॥ स्वसुखांतूनि॥ ३५॥ मग नाम घोष गजरें॥ गर्जू लागले श्रोते सारे॥ तथापि दिसेना विचारें॥ चळ बळीचें॥ ३६॥ तेव्हां सर्व संत मंडळी॥ श्री स्वामीतें प्रार्थू लागली॥ महाराजा पाहिजे केली॥ कृपा हे आतां॥ ३७॥ कारण मुख्य तें आपण॥ येथें आह्मा आधिलें पूर्ण॥ एकों ऐकूं च निरूपण॥ पवित्र याचें॥ ३८॥ तें जरी काय येथें स्तब्धतां॥ केवी आह्मा होय तृसता॥ पाहितूं स्मरून मूळार्था॥ कीजे उचित॥ ३९॥ तेव्हां स्वामी तें वृत्ती वरी॥ येऊन बोलती ज्ञ

सर्ग ३५

श्रीराम ६

री॥ स्वस्थ व्हा एक दिनवरी॥ आज ज्या लुही॥ ४५॥ उदपीकसांग घेडेल॥ व्याख्यान होवया जाईल॥ सर्व प्रश्नोत्तरें पावाल॥ सुखानें तुह्मी॥ ४१॥ रत्नुकें बोलोनि यांमौन॥ धरितां श्रोते आनंदून॥ कंठीती रात्री शी तो दिन॥ सुखसंवादें॥ ४२॥ पुढें निद्रिस्थ सर्व झाले॥ नियमेंचि जागरा आले॥ तंव रिक्तासन देखिलें॥ वक्त्याचें तेहीं॥ ४३॥ तेणें सर्वत्र बचकून॥ पाहूं लागले श्रोते जन॥ तंव लोक करूनियां स्नान॥ देखिला येतां॥ ४४॥ सकळांशी आनंद झाला॥ मग सर्व प्रातर्विधी ला॥ सारूनियां निरूपणाला॥ ऐकाया आले॥ ४५॥ बैसल्या संत स्वस्वासनीं॥ वक्ता सकळांतें नमूनि॥ बैसली यास्व कीयासनीं॥ बोलता झाला॥ ४६॥ विश्वासें मानी ईश्वराशी॥ तो जाणा मध्यम मानसीं॥ तो चि मुमुक्षु निश्चयेंशी॥ सत्य जी सत्य॥ ४७॥ प्रतिमेशी च मानी दृढ॥ तो ही मुमुक्षु परी मूढ॥ मात्र निष्कामें न व्हे जड॥ सकाम ऐसा॥ ४८॥ याकारणें त्रिघे सात्विक॥ बोलियेले निश्चयात्मक॥ रजोगुणी तो कामनिक॥ जाणिजे बद्ध॥ ४९॥ तामस तो असंत बद्ध॥ त्यांत असती दोन भेद॥ आस्तिक नास्तिक विशद॥ जाणिजे ऐसें॥ ५०॥ कर्म करिती अभिचारा॥

तेतामस अत्यंत क्रूर॥ जयांचे मनीं लेश मात्र॥ नाहीं दया॥५१॥ अन्य तामस जे असती॥ निषिद्धाचारीं प्रवर्तती॥ परी वाक्याधार दाविती॥ स्वानुकूल जो॥५२॥ मग कल्पित कीं उचित॥ न पाहती नदादि अंत॥ प्रवर्तती कर्मी बाह्यार्थ॥ घेऊन उगा॥५३॥ नास्तिक तामस असती॥ शास्त्र मुळींच न मानिती॥ परि हें त्यागा मिथ्या नीति॥ बोलती दाऊं॥५४॥ त्यांचें मागील सर्गी चिन्ह॥ स्पष्ट दाविलें सें करून॥ आस्तिक तामस लक्षण॥ किंचित् येथें॥५५॥ असो नास्तिक मूढ असे॥ निरीश्वरमतीं प्रवेशे॥ मृगांबु सत्य भावी जैसें॥ पशु अमूक॥५६॥ ह्मण जे देहादि प्रपंच॥ सत्य मानी परी नाहींच॥ ह्मणे याशीं मूळ कोणीच॥ पशुवदुक्त॥५७॥ कोणी मुख्य नाहीं मानितां॥ भय लज्जा उडाली चिंता॥ मोहमदें ऐशी अवस्था॥ यद्बुद्धि पावे॥५८॥ ढिला बला तन्मनोदोरू॥ तेणें स्वैर इंद्रिय वारू॥ धावूं लागले अनिवारू॥ पांचा विषयीं॥५९॥ मृग गज आणि पतंग॥ भ्रमर मीन प्राणभंग॥ पावती जैसें तैसा सांग॥ प्राणिया हा ही॥६०॥ येऊनि यां नरदेहासी॥ बहिर्मुखत्वें दशा ऐशी॥ ज्यांतें अध्यात्म श्रवणाशीं॥ होती का योग्य॥६१॥ ह्मणोनि या ब्रह्म विद्येच्या॥ श्रवणा अधिकारी साचा॥ तोचि एक अंगीं जयाच्या॥ साधनें चारी॥६२॥ त्या ब्रह्म विद्येची ओळख॥ प्रथम हे

चि जीवेशैक्य॥ द्वितीय तें संबंध योग्य॥ ध्येय ध्यात्याचा॥६३॥ अनिष्टनाश इष्टप्रासि॥ प्रयोजन ज्याशीं ह्मणती॥ तृतीय चतुर्थ निश्चिती॥ अधिकारिया॥६४॥ किंवा आद्यंतो उपक्रम॥ दूज्या उपसंहार नाम॥ सयुक्तिक दाविला भ्रम॥ प्रकार तिजा॥६५॥ अभ्यासाचा प्रकार चौथा॥ पंचमार्थवादा पूर्वला॥ जी नाम प्रयोजन सत्ता॥ कीं फलश्रुति॥६६॥ स्वयें दशमें ऐशी स्थिति॥ तैशी जेथें सद्यःप्रतीति॥ प्रकार साहींशीं निश्चिती॥ वेदांत तोचि॥६७॥ या वांचून अधिकारिया॥ श्रवणोपाय तो तो वायां॥ ज्यापरी सती लागूनियां॥ वेश्याचरित्र॥६८॥ श्रवणें अर्थ आला मना॥ तेंजे उठे असंभावना॥ ते जावया लागीं मनना॥ केलें पाहिजे॥६९॥ ह्मण जे जो श्रुतार्थ पूर्ण॥ युक्तीं त्याचें अनुचिंतन॥ तया लागूनियां मनन॥ ऐसें ह्मणावें॥७०॥ विपरीत भावना नाश॥ व्हावया कीजे निदिध्यास॥ निजरूपाचा जो अभ्यास॥ निदिध्यास तो॥७१॥ विषयाकार वृत्ती वीण॥ जें का स्वरूपानुसंधान॥ निदिध्यासन किंवा ध्यान॥ नाम त्याशींच॥७२॥ चित्तशुद्धि झालिया वरी॥ एकाग्रता व्हावया पुरी॥ निदिध्यासा वीण संसारीं॥ साधन नाहीं॥७३॥ त्या निदिध्यासाचे प्रकार॥ अधिकार भेदें निर्द्धार॥ दोन भ

अमृ०
६

सतीसविस्तर॥ ऐकातेंकैसें॥७४॥कर्मेंज्ञात्याचित्तशोधन॥वेदांतश्रवणमनन॥ज्याशीप्रियमनापासून॥ सगे
सर्वहीकाळ॥७५॥तयाशीब्रह्माभ्यासेंप्राप्ति॥एकाग्रतेचीहोतऐसी॥तेथेंअरतितेपावती॥सगुणध्यानें॥७६॥ ३५
ब्रह्मचिचिंतावेंकथावें॥परस्परांशीसंवादावें॥सर्वकाळऐसेंकरावें॥तोब्रह्माभ्यास॥७७॥असतांएका
कीचिंतन॥मिळाल्यामुमुक्षुकथन॥संवादनसमसमान॥मिळतांव्हावें॥७८॥असोकर्मापुढतीजाणा॥
वेदेंकथिलीउपासना॥ननिदिध्यासनेंउपासना॥यांहितूभेद॥७९॥असंभावनाकींतेंअन्य॥नस्पर्शेचि
जयाचेंमन॥तयाशीसाक्षात्कारींपूर्ण॥श्रवणेंसिद्धि॥८०॥चारीसाहीचिन्हेंवेदांत॥जोकाबोलिला
वरीयुक्त॥तेंप्रत्येकबहुधाउक्त॥झालेंचिआहे॥८१॥म्हणोनितत्पुनःकथन॥येथेंघेतलेंआटोपून॥
करणेंचर्वितचर्वण॥जाणूनव्यर्थ॥८२॥असोश्रवणादित्रयानें॥दृग्दृश्यजालांपूर्णपणें॥दृङ्मात्र
स्वात्मत्वेंजें होणें॥प्रतीतिदिही॥८३॥तयाम्हणावेंसाक्षात्कार॥सत्यसत्यसत्यनिर्द्धार॥त्याचाकेसाअसे
प्रकार॥सावधऐका॥८४॥व्यानवाचेशींशब्ददृश्य॥दृग्दृष्टातोश्रोत्रतयास॥पाणिसमानासहस्पर्श॥ श्रीराम
६

दृश्यदृग्त्वचा॥८५॥रूपपादोदानासहित॥दृश्यद्रष्टाचक्षुत्याहोत॥रसप्राणोपस्थसंयुक्त॥दृग्जिव्हेदृश्य॥८६॥
गुदापानसंयुक्तगं ॥दृश्यविज्ञाणावाविशद॥द्रष्टाघ्राणत्याशीसुबुद्ध॥विचारेंपाहा॥८७॥श्रोत्रालागून
दृश्यपण॥द्रष्टातयाअंतःकरण॥त्वक्चक्षुदृश्यद्रष्टामन॥बुद्धित्यांक्रमें॥८८॥जिव्हाघ्राणालागींदृश्यता॥
चित्ताहंकारादृग्रूपता॥ज्ञानाधिक्यतेशीयोग्यता॥येदृग्रूपाची॥८९॥देहामाझारिजेकावृत्ति॥भेदतयेचे
दोनहोती॥निर्विकल्पएकीचीजाति॥सविकल्पान्य॥१९०॥माजीसविकल्पजेअसे॥अर्थेंद्रियांवीन
मानसें॥मनोराज्यकींकल्पीतसे॥स्वप्नाशीस्वयें॥९१॥तेव्हांभास्यअवघेंदृश्य॥दृग्रूपतासविकल्पास॥
मनादिवृत्तिजेविशेष॥सविकल्पते॥९२॥विशेषवृत्तीशीदृश्यत्व॥सामान्येंलागींदृग्रूपत्व॥विशेष
लोपेंसामान्यत्व॥उरेम्हणोनि॥९३॥मूढावस्थेंवृत्तीचीउरी॥विक्षेपहीनआहेजरी॥परंतुतेंग्रस्तवि
सारी॥ब्रह्मात्माज्ञानें॥९४॥जैसाप्रदोषींचारज्जूबाही॥तमेंलोपलापरीनाहीं॥ओळखिलारज्जुनेत्रांहीं॥
तैशीयापरी॥९५॥रज्जूपूर्णतेंओळखिला॥सर्पभासतोहीनिमाला॥अविक्षेपतेशीवृत्तीला॥ब्रह्मा

कारला ॥ ९६ ॥ तेजें का ज्ञानरूपवृत्ती ॥ दृग्दृश्य अज्ञाननिश्चिती ॥ अर्थात्मूढवृत्तीप्रती ॥ न्यूनता आली ॥
९७ ॥ आतां ज्ञानवृत्तीच राहिली ॥ ब्रह्माकारें ते मावळली ॥ पुनः जों वरी नुद्भवली ॥ तों जो का संधि ॥ ९८ ॥ ह्मण
जे वृत्युद्भवलय ॥ तदवकाश जो का होय ॥ दृश्य ह्मणावा परी काय ॥ आहे स्वरूप ॥ ९९ ॥ ह्मणोनि जें दृश्य
[illegible] ॥ ऐसा पूर्ण निश्चय जाणा ॥ जैसा तें सामानाधिकरणा ॥ अवधि शेष ॥ १ ॥ यापरी दृग्दृश्य निरासें ॥ पंचको
शांआंत रवसे ॥ तो दृङ्मात्र ब्रह्मात्मा असे ॥ सर्वत्रीं सार ॥ २ ॥ सार ह्मणजे बाह्यांतर ॥ तोचि संपूर्ण निर्वि
कार ॥ त्यावांचून अणुही मात्र ॥ नाहींच जगीं ॥ ३ ॥ मातीच सर्व नाहीं घट ॥ सारा कापूस नाहीं पट ॥ आंत बाह्य
सोनें चि गोट ॥ पाटली नाहीं ॥ ४ ॥ कैंचा सर्प अवघी दोरी ॥ रौप्य नाहींच शिंप सारी ॥ साननास्या मोठ्या लहरी
समुद्र सारा ॥ ५ ॥ तैसेंचि स्थावर जंगम ॥ नाहींच कांहीं रूप नाम ॥ परिपूर्ण एक आत्मा ब्रह्म ॥ आदिमध्यांतीं ॥ ६ ॥
व्यतिरेकान्वयें आपण ॥ आपणा लागीं ओळखून ॥ वृत्तिरहित स्वयें होणें ॥ त्या नांव ज्ञान ॥ ७ ॥ याचि न विष्ण
वादिदेव ॥ भेटतां साकार अपूर्व ॥ ज्ञान कीं साक्षात्कार नांव ॥ परी तो न व्हे ॥ ८ ॥ तो साक्षात्कार जरी होय ॥ परी

सगुणाचा निश्चय ॥ त्यासवेंचि निर्गुण प्रत्यय ॥ तो तो न व्हेचि ॥ ९ ॥ त्यासवेंचि जो प्रत्यय ज्ञाला ॥ साच ज्ञान ह्मणा
वें त्याला ॥ जेथें परोक्षापरोक्षाला ॥ अशेष हानि ॥ १० ॥ विष्णवादिकांचें दर्शन ॥ होय सुकृतेंचि करून ॥ प-
रीतें न व्हे पूर्ण ज्ञान ॥ आणि जें ऐसें ॥ ११ ॥ सिंहावलोकनें करून ॥ सज्जनीं स्मरावें श्रवण ॥ मननें शीं निदि
ध्यासन ॥ ज्ञाना शीं हेतु ॥ १२ ॥ सत्य मिथ्या जें का निवडे ॥ तें ज्ञानाचें रूप उघडें ॥ चिदचिद्ग्रंथि न खपडे ॥ तु
टला पुनः ॥ १३ ॥ कार्य जें का पूर्ण ज्ञानाचें ॥ तें आणि जें एक हें साचें ॥ वेद श्रुति बोलिली वाचे ॥ साक्षात्का
रखें ॥ १४ ॥ या नांव जी ज्ञान पवित्र ॥ सिद्धांत आणि जें निर्द्धार ॥ ऐसें बोलून निरुत्तर ॥ वक्ता तो ठेला ॥ १५ ॥
संत ह्मणती रे शाबास ॥ व्याख्यान त्वां केलें सरस ॥ झालें जैसा होता मानस ॥ आमचा तें सें ॥ १६ ॥ हें आ
ह्मी ह्मणावें केवळ ॥ ऐसें नाहीं तुझें रसाळ ॥ बोलचि येथें गा निर्मळ ॥ देता ती साक्ष ॥ १७ ॥ यापरी बोलू
न ह्मणती ॥ पुढिलिया प्रश्नाची स्थिती ॥ वर्णी बापा यथानिगुती ॥ असेल जैशी ॥ १८ ॥ बोबडया बोलें
ह्मणे वक्ता ॥ प्रिय बाळाच्या माता पिता ॥ संतोषती त्याच अवस्था ॥ आपणा मी ही ॥ १९ ॥ ह्मणोनि या जें जें बो

लेन॥ तेंतेंकरालचिकींमान्य॥ पडूंनंदेलाकांहींन्यून॥ तिळमात्रंकैं॥२२०॥ त्याअर्थीसज्जनींआपुला॥ ह्मणविलेंआहेजीमला॥ त्याअर्थीकिकेलसांभाळा॥ ज्यापरीतुह्मा॥२२१॥ रघुकें वक्तातोबोलून॥ जाह लापाहूनिमध्यान्ह॥ उठला घेऊनिसज्जन॥ भोजनालागीं॥२२२॥ इ० अ० ज्ञानस्वरूपव्या० पंचदश सर्गः समास॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ अद्वितीयजेंपरब्रह्म॥ अहंस्फूर्तिवांचूनसम॥ एकदेशातीतनिःसीम॥ अभेदानंत॥१॥ त्यासघनब्रह्माभीतरी॥ नामरूपाची भासेपरी॥ रज्जुमाजीसर्पज्यापरी॥ नसतां दिसे॥२॥ ऐसेंजेंकाअन्य थाज्ञान॥ तयाशीचनांवअज्ञान॥ अज्ञानह्मणेंअभान॥ सत्स्वरूपाचें॥३॥ हेंचिनिरूपणविशद॥ ऐकिजोहो ऊनसावध॥ लटक्याकल्पनेचाबोध॥ होतसेंजेणें॥४॥ अनादिरूपमूळाज्ञान॥ अविवेकाचेंजन्मस्थान॥ तयापासूनअभिमान॥ तेथूनराग॥५॥ रागेंकर्मकर्मेंशरीर॥ शरीरेंसुखदुःखापार॥ ऐणीवबीजाचा विस्तार॥ तोहाजीऐसा॥६॥ हाविस्तारअज्ञाननव्हे॥ जरीतरीतदुद्भूतहें॥ निद्राबीजाचेंस्वप्नआहे॥ ज्या परीकार्य॥७॥ ह्मणूनसुखदुःखामूळ॥ देहपरिग्रहकेवळ॥ देहाकर्मकर्माशबळ॥ विषयप्रीति॥८॥ रागाशी हेतुअभिमान॥ अविवेकतयाकारण॥ अविवेकालागींअज्ञान॥ बीजअनादि॥९॥ अनादिह्मणजेजेंनाहीं ॥ अजूनजन्मलेंचकाहीं॥ पुढेंजन्मेविश्वासहाही॥ धरूंचनये॥१०॥ याहेतुअज्ञानअनादि॥ ज्याचीअस तींचप्रसिद्धि॥ खद्योततेजातमामधीं॥ मानहाजैसा॥११॥ स्वप्नींसालियाराज्याची॥ कायजागृत्रजेहो

रुचि ॥ प्रतिष्ठा अनाद्यज्ञानाची ॥ अज्ञानीं तैशी ॥ १२ ॥ दर्शतमांच्या पत्रांजनें ॥ लेखिले लेख खरे वर्णी ॥ तेतें
चमिरवती मानें ॥ अज्ञानें तैसें ॥ १३ ॥ निर्विकार पूर्णैक ज्ञानीं ॥ नाज्ञानें हें दुसरें पणीं ॥ मृगोदक इंदुकिर
णीं ॥ नाहीं जी नाहीं ॥ १४ ॥ सर्प दावी झांकून दोर ॥ मूर्खा तें ज्ञान वारो थोर ॥ परंतु जाणा रूपांतर ॥ अज्ञाना
चें तें ॥ १५ ॥ शुभ्र पिसें काकलें इला ॥ तरी काळो न व्हे काळवळा ॥ तेशीच दशा अज्ञानाला ॥ ज्ञान पिसें जीं ॥ १६ ॥
असो अज्ञान साच होतें ॥ आणि साचार जें नांदतें ॥ नेणके त्यावीन राहतें ॥ काय तें कदा ॥ १७ ॥ तैसें तो कांहीं ही
न दिसे ॥ ह्मणून अज्ञान वायसें ॥ हें अज्ञान कळों ये ऐसें ॥ याच कारणें ॥ १८ ॥ अज्ञान आपणाशी ज्ञाणें ॥ युक्तिवि
रुद्ध हें बोलणें ॥ तमें तमाशी प्रकाशिणें ॥ काय घडेल ॥ १९ ॥ या कारणें कळे अज्ञान ॥ स्वप्रभा सातो ज्ञानघन ॥
तेथें क्षण तांही अज्ञान ॥ नाहीं न लगे ॥ २० ॥ उणीव नाणीच दिवसा ॥ ह्मणून ते न व्हे चि निशा ॥ अज्ञान शब्द हा
ही तैसा ॥ स्वप्रभीं व्यर्थ ॥ २१ ॥ तथापि स्वप्रभीं अज्ञान ॥ आहे च ऐसें मानी मन ॥ तें जीवन आणि मरण ॥ ऐ
क्याशी आलें ॥ २२ ॥ निद्रेन शीं नांदे जागृति ॥ दीपस्य त्वविसरा स्मृती ॥ शोभे अज्ञान बैसे पंक्ती ॥ स्वप्रभाच्या

तें ॥ २३ ॥ ऐशी या उपपत्ती नाना ॥ न ठाव स्वरूपीं अज्ञाना ॥ तमार्क जैसे मिळती ना ॥ एकत्र कदा ॥ २४ ॥ स्वप्नकीं लेणें
गारुडाचें ॥ जागृदि चारें न व्हे साचें ॥ स्वरूपीं होणें अज्ञानाचें ॥ विवेकें तैसें ॥ २५ ॥ स्वपरा सा दृश्य ना द्रष्टा ॥ संसें
तरें विरोध माया ॥ कर्म कर्तृच्या लागे वाटा ॥ एका द्वितीय ॥ २६ ॥ आत्मस्थिति तरी हे ऐसी ॥ दृग्दृश्यावीन स्व
भावेंशी ॥ होता सामोरा हो दृश्याशी ॥ होऊन द्रष्टा ॥ २७ ॥ हें चिन वलु होतां मना ॥ एकावी याची विवंचना ॥
कैशी तें विसावधपणा ॥ देऊन येथें ॥ २८ ॥ वस्तु वस्तुपणें असोनि ॥ जरी दृश्य दिसेन सोनि ॥ तरी आहे दृश्य
प्रमाणीं ॥ अज्ञान एक ॥ २९ ॥ जागृतींत निद्रा न दिसे ॥ नांते निद्रे जाणवतसे ॥ परी स्वप्न दावितां असे ॥
ह्मणावी लागे ॥ ३० ॥ तैसें अज्ञान असे एक ॥ परी आत्मा निभ्रांत चोख ॥ अंधकाराचा प्रकाशक ॥ आंधार
कांता ॥ ३१ ॥ ऐशापरी कार्यानुमेय ॥ अज्ञान जें कल्पित होय ॥ तेंच दृश्य द्रष्टा उभय ॥ भासती नसां ॥ ३२ ॥ स्व
मांतील द्रष्टा नयन ॥ स्वप्न दृश्या करी ईक्षण ॥ तें साच न व्हे तचि पूर्ण ॥ जागृतीमाजी ॥ ३३ ॥ तैसें चि दृग्दृश्य येथीं
च्यें ॥ एका हें स सभूमिकेचें ॥ द्वारें वर्णन ॥ ३४ ॥ ते धवां संत ते बोलती ॥ ये विषयीं आज्ञा शी प्रीति ॥ तरी अवश्य गासु

।। स्व स्व रूपीं ना भें र अंभे ।।

मति॥ सांगेंलेकथा॥३५॥ ऐकतांचियापरीवक्ता॥ सरसावलासांगूंकथा॥ जेणें अज्ञानाचीव्यवस्था॥ कळूंयेसांग॥३६॥

स्वयेंभू [illegible] अनाद्यनंत॥ भेदपरिच्छेदरहित॥ चिद्घनानंदस्वेंशाभ्वत॥ अपरंपार॥३७॥ सर्वकाळऐसाचिओहा॥ मायादिकतेथेंनसाहे॥ भ्रांताशीभासतांतोनव्हे॥ वेष्टिततिन्हें॥३८॥ दृष्टिपावेप्रतिबंधाला॥ मेघेंभानुनदिसत्या ला॥ ह्मणोनअवस्थासूर्याला॥ होईलकातें॥३९॥ मार्गावरीपाहतांमुळीं॥ ज्याचीदृष्टीतेथेंचकळी॥ त्यादर्शनेंमुळी भुलली॥ घंडनाऐसें॥४०॥ निशाकरद्विधाअभासे॥ तिमिरनेत्रींज्याच्यावसे॥ गृहभ्रमतांवाटतसे॥ भ्रामका शीच॥४१॥ यास्तवभ्रमज्याचात्याशी॥ नकरीबाधानिभ्रमाशी॥ तोकेवीजीअधिष्टानाशी॥ बाधूंशकेल॥४२॥ मेघसूर्याजरीग्रासिता॥ तरीमेघनचदिसता॥ दिसेयाहेतूप्रकाशता॥ सूर्याचीऐती॥४३॥ आंधारींआपणा आपण॥ नानेत्रपारेकांहींअन्य॥ तरीहोयतमस्फुरण॥ ज्यातोसिद्धचि॥४४॥ तैसाचिआत्मास्वयंज्योति॥ स्व तेजेंभ्रून्यजेंसाप्रती॥ स्फुरवीह्मणोननिश्चिती॥ तोभ्रून्यनव्हे॥४५॥ सूर्यसकळातेंप्रकाशी॥ परीमीप्रकाशकऐ शी॥ नघेस्फूर्तिआत्माहीतेशी॥ दृश्यविषयीं॥४६॥ लोहचळवेंहासंकल्प॥ लोहचुंबकींनाहींअस॥ निःसंकल्पआ

स्वरूप॥ त्यापरीअसे॥४७॥ परीएकदेशीहेसर्व॥ दृष्टांतात्मानिरवयव॥ एकाद्वितीय[illegible]कोणाशी[illegible]धिसा[illegible]जे॥४८॥ ऐसाआत्माउपाधीवीन॥ तेंब्रह्मास्मिऐसेंस्फुरण॥ उठलेंबीजजागृच्चिन्ह॥ विवर्तलेंतें॥४९॥ पुढेंस्वरूपाज्ञा नजेंका॥ अहमिदंप्रकारेंदेखा॥ तेजाणावीजागृभूमिका॥ सामान्यपणें॥५०॥ त्यामातीमीजोकोणीअसें॥ [illegible]जोनीजोकोणीअसे॥ तोमीमजशीकांनदिसे॥ दिसेनातस्मात्मीनसें॥ दशाजेऐशी॥५१॥ तेंचिआ पुलेंआवरण॥ नास्तिनभातित्वेंकरून॥ स्फुरेजागृद्भूमीचीखूण॥ विशेषत्वेंते॥५२॥ पाहेतुअज्ञाना वरण॥ अज्ञानावस्थाज्याकादोन॥ दूज्याभूमिकेंतगणन॥ होतसेत्यांचें॥५३॥ अविवेकासदावरण॥ अभानावरणाभिमान॥ याआवरणद्वयापून॥ सरागेंकर्म॥५४॥ माजीरागाविवेकोद्भूत॥ कर्ममूळाभि मानहोत॥ तेंचिसरागकर्महेत॥ विक्षेपालागीं॥५५॥ विक्षेपह्मणजेजगत्॥ जेंकाभासेंदेहासहित॥ शुक्तीरज्जूवरीरजत॥ कींसर्पतैसें॥५६॥ तैंजोदेहआधींपहिला॥ तोमीपणेंदृढधरिला॥ सहजीं हेंहेंसेंअन्याला॥ पातलेंनाम॥५७॥ ह्मणोनमीआणिहेंमाझें॥ नसेंशिरींघेऊनओझें॥ मत्स्वविषया

अमृ० ३ सर्ग १६

माजीरिझे॥ दुःखमात्रजे॥५८॥ हे भूमिकामहाजागृत॥ तीजी अज्ञानाचीनिश्चित॥ अवस्थातिसरीहे होत॥ जी
वाचीतेशी॥५९॥ असोनाहीं चजेथें अर्थ॥ यालागीं ह्मणावें अनर्थ॥ याचीप्राप्तिव्हावयाहेत॥ अज्ञानमूळ॥६०॥
केवळमहाजागृद्भूमि॥ विक्षेपाचीनएेसेंस्वामी॥ जागृत्स्वप्नस्वप्नानुक्रमीं॥ स्वप्नजागृत॥६१॥ ऐशियाचला
रीभूमिका॥ विक्षेपाच्याळुयाचीएका॥ सुषुप्तिसिद्धांतहानिका॥ प्रत्ययसिद्ध॥६२॥ असोआतां महाजागरीं॥ त्या
ज्याकल्पनानानापरी॥ मनोराज्याच्यामनकरी॥ उग्याचव्यथा॥६३॥ त्याकल्पनासकळभुक्त॥ जेथेंमुळींचनाहीं
सुख॥ परीसद्बुद्धीपावेमूर्ख॥ दुःखचिस्वयें॥६४॥ कीं मृगजळादिदर्शन॥ उभयरूपें जागृत्स्वप्न॥ अंतींदुःख
सुखाचेंभान॥ आरंभीं जेथें॥६५॥ निद्रेमाजीविषयस्फूर्ति॥ विषयाकारलें होचित्तीं॥ तेभूमिकाजाणा
निश्चिती॥ केवळस्वप्न॥६६॥ आतां स्वप्नदेहासत्यत्ता॥ दीर्घकालखपाटव्यता॥ दृढवाटेतीनावस्वतां॥ स्वप्न
जागृत॥६७॥ येभूमिकेचीऐशीस्थिती॥ प्राणीप्रत्यक्षव्यापारती॥ हांसतीबोलतीकरती॥ अनेकधंदे॥६८॥
अंथरुणें घेउनशिरीं॥ येऊनियांबैसतीद्वारीं॥ कोणीउतरंडीच्याहारी॥ लागती[illegible] कोणीखकीन

परिसतांमीं॥ सजऊनिआपुलीवामी॥ मार्गीं लागे पोंचत्याग्रामीं॥ जागृतीसेंये॥७०॥ कोणाशीलघुशंकाहोत॥
कोणाचेंस्खलनतसेंरेत॥ कित्येकपावतीअनर्थ॥ जन्ममृत्यूच्या॥७१॥ जेसागाधीनामाब्राह्मण॥ गंगेमाजीकरि
तांस्नान॥ पावलाएकाकीजनन॥ चांडाळयोनीं॥७२॥ ऐशींसंवत्सरांचेंवृत्त॥ घडूनआलेंमुहूर्तांत॥ सा
हज्याभूमिकेचेंकृत्य॥ विचित्रऐसें॥७३॥ जागृत्स्वप्नभूमिकाजैशी॥ मिश्रिस्वप्नजागृततैशी॥ ह्मणोनह्मणा
वेंनाइशी॥ केवळस्वप्न॥७४॥ साही भूमिकाजैं आटली॥ तिशीनांवजाणासुषुप्ति॥ परंतुअज्ञानांतःपा
ति॥ भूमिकाहेही॥७५॥ हे भूमिकाअज्ञानाचीचि॥ ह्मणावयाकारणहेंचि॥ लीनहोयनिजरूपाची॥ ओ
ळखनस्तां॥७६॥ सत्यरज्जूनाहीं जाणिला॥ आणिअंधारीं झोंपींगेला॥ सर्पभयेंकांपूं लागला॥ जागतां
जैसा॥७७॥ तैसेंनोळखितांस्वरूप॥ लक्षधाआलीजरीं झोंप॥ तरीभवभयानें अस्य॥ नुणेंहोरोम॥७८॥
हें असूं याझोंपेचीकथा॥ अनंतधामस्फूपावतां॥ त्यायाशीनपेउणीवता॥ वरत्याकदां॥७९॥ असोब्रह्म
सरूपानेतीं॥ देवतीर्यउमनुष्यजाति॥ स्त्रीपुरुषआणिभासती॥ वर्णाश्रमादि॥८०॥ तेंचीचजन्मेंशीमर

ण॥ हामोक्ष आणि हें बंधन॥ ऐसें जें का अन्यथाज्ञान॥ अज्ञान तें चि॥ ८२॥ ऐशिया अज्ञानाचें मूळ॥ बीज कल्प
नाच केवळ॥ त येचें केलिया निर्मूळ॥ ब्रह्म चि स्वयें॥ ८७॥ श्रीवसिष्टें जें सें कथिलें॥ पूर्वी तैसें चि निवेदिलें॥
संक्षेपतः उपसाहिलें॥ पाहिजे संतीं॥ ८३॥ यापरीं ऐकूनि सज्जन॥ बोलती माथां डोलऊन॥ त्वां बोलिलें
आम्हां लागून॥ मानलें सर्व॥ ८४॥ उत्तरा न होतां पाल्हाळ॥ हा विषय झाला प्रांजळ॥ गेला नाहीं सत्त्विबर
ळ॥ आणु मात्र कें॥ ८५॥ हेतुह्याा वृक्कत्वाची शैली॥ अपूर्व गा आह्मी पाहिली॥ वक्ता विन वीजी हे बोली॥
भवस्त्रसाद॥ ८६॥ इ॰ अ॰ अज्ञानस्वरूपव्या॰ षोडससर्गः॥ समाप्त॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ पिता माता कीं सहोदर॥ दारा पत्य गृहादि क्षेत्र॥ कामकर्तृत्वादि संसार॥ संकल्पनाना॥ १॥ किं
वा देव मनुष्यादिक॥ यज्ञव्रतादि कर्मानेक॥ योगाष्टांग ऐश्वर्यसुख॥ सिद्ध्यादिकांचें॥ २॥ मोक्षावधि संकल्पसारे॥
बंधहेतु श्रुतिनिर्द्धारें॥ बोलिली हें निसविस्तरें॥ ऐकिजे श्रोतीं॥ ३॥ मुळीं देह चि जया नाहीं॥ ऐसा जो चिदात्मा
विदेही॥ मायीक देहें तयां देही॥ नाम हें उगें॥ ४॥ देह रूप गेहीं असतां॥ आत्मा न पावे तदात्मता॥ गृहस्वामीस
गीं भिन्नता॥ गृहापें जैशी॥ ५॥ नालरी काष्टीं अग्नी असे॥ प्राकर्थ्यें काष्टाकार दिसे॥ परी तो काष्ट नव्हे तैसें॥
आत्मस्वरूप॥ ६॥ यापरी आत्मा निर्विकार॥ तेथें कल्पित अहंकार॥ कल्पित नाम क्षणभर॥ कल्पियेला जो॥ ७॥
क्षणेक कांहीं जें कल्पावें॥ तें तेव्हांच लया शी पावे॥ ह्मणोनि त्या मिथ्या ह्मणावें॥ मायीक रूप॥ ८॥ तो अहंसंक
ल्प ब्रह्माचा॥ मायीक तत्सानिध्यें साचा॥ गम्मलाऊष्णाभासाग्नीचा॥ उदकीं जैसा॥ ९॥ किंवा अयोगोलक अ
ग्नी॥ भासे तत्सानिध्यें करोनि॥ चित्सानिध्यें देह मिळणीं॥ अहंही तैसा॥ १०॥ यापरी जो का अहंकार॥
तेणें देह गेह संसार॥ आपला आरोपिला थोर॥ आत्म्याचे माथा॥ ११॥ पट चित्रांचे वस्त्राभास॥ मूर्ख आरोपि

अमृ॰ तीपयास॥ कींलोहाच्या ताडनस्पर्शी॥ अग्नीसजैसा॥१२॥ परीतो मुख्य पदा लगीं॥ नास्पर्शेचिमुख्याग्नी अंगीं॥ सर्ग

१ देहाहंकारें आत्मा जगीं॥ न लिंपे तैसा॥१३॥ अहंकारादिस च्चित्सुख॥ निजात्मा असत्जड दुःख॥ वाट्या वालेंचि अलो २६

लीक॥ रूपाविचेंनें॥१४॥ अविद्या म्हणजे अज्ञान॥ संकल्पात्यान भिन्नपण॥ बंधाना मुख्य कारण॥ तें एक हेंचि॥१५॥ श्री

स्वसंकल्पेंजीव बांधला॥ वास्तवनाहीं बद्ध झाला॥ हस्तकवेस्तंभ धरिला॥ अर्भकेंजैसा॥१६॥ याप्रकारींचा अहं

कार॥ आधीं मी मानून शरीर॥ मग धरी माझें कींपर॥ स्वप्नवदान्या॥१७॥ माझा पिता हे माझी माता॥ हे भगिनी

हा माझा भ्राता॥ हा पुत्र हे माझी वनिता॥ गृहादि माझें॥१८॥ मीं देह ऐसें ज्या म्हणत॥ तैं ही माझें माझें करीत॥

माझा जीव नेत्र हाहात॥ मनादि माझें॥१९॥ ज्याशी माझें माझें म्हणावें॥ त्याच मी मी हें ही करावें॥ या भ्रमा

हून कोठें जावें॥ शोधाया भ्रम॥२०॥ एक वेळ माझें सांगत॥ पुनः पुसता मी म्हणत॥ याहून धुंडितां असत्य॥

न तें ही अन्य॥२१॥ असत्यापेवढें पातक॥ पाहूं जातां तीन ही लोक॥ नाहींनाहीं निश्चयात्मक॥ अन्य कोणतें॥२२॥

एका विषयीं दोन वेळे॥ प्रश्नोत्तर निरनिराळें॥ पडतां पात्र चि शृंखळे॥ होइजे तेणें॥२३॥ यापरी लौकिकीं बंधन॥ श्रीराम

ये असत्य योगें करून॥ जैसें तैसें वियेथें पूर्ण॥ जीवाशी सालें॥२४॥ मद्यपानें मिथ्याबकला॥ तें मिथ्याच परी बांध-

ला॥ तोचि भूल जातां सुटला॥ भाषणें सत्य॥२५॥ तैसें चि गलिया अज्ञान॥ सत्याशी दृढ धरी मन॥ तेणें योगें तुटे

बंधन॥ आपें आपचि॥२६॥ अज्ञान जावयाशी ज्ञान॥ पाहिजे हे सत्यवचन॥ शुद्धि आल्या भूल नासून॥ जातसे

तैसी॥२७॥ असो मी आणि हें हें माझें॥ अहंकार रुटका गर्जे॥ तेणें विश्वाभिमान ताजें॥ आलें त्या नाम॥२८॥ आ

तां मातें व्हावें अमुक॥ इच्छे सर्वें मिळतां सुख॥ मिळालें तें नासतां शोक॥ हो दुःखा लाभें॥२९॥ तेवी यज्ञव्र-

तादि कर्मी॥ याचा मीच कर्ता परम॥ केलिया चा भोक्ता निःसीम॥ [illegible] सोही मी एक॥३०॥ यमनियमा

सनथोर॥ प्राणायामें सी प्रत्याहार॥ सध्यान धारणा प्रकार [illegible]॥ याहि एक मीच साधिता॥ आणि पुढें

सिद्धीचा भोक्ता॥ आद्य पंचकें लाभे हाता॥ माझ्याच त्रयी॥३२॥ यमनियमीं बाराबारा॥ भेद उक्त शास्त्रामाझा-

रा॥ मा जि मुख्य बोलिले गिरा॥ पांचपांचचि॥३३॥ चौऱ्यांशी प्रकारें आसन॥ भेद होती शास्त्रीं गणन॥ करूं आवांत

द्विवरण॥ विस्तार ग्रंथा॥३४॥ म्हणोन तेन चि बोलतां॥ येथें आद्य पिलीसे कथा॥ जाणून राजयोग्या चित्ता॥

॥ समाधिश्लोक॥ ३१ ॥

॥ देहाच्या प्रकारें आसन ॥

अनुपयोग ॥३५॥ कर्मयोगी देहाभिमानी ॥ त्यांफलारोग्यता आसनीं ॥ ह्मणोनि तो प्रवर्तों जनीं ॥ साधावया तें ॥३६॥
षोडशमात्रांचा पुरक ॥ चतुषष्टी संख्या कुंभक ॥ द्वात्रिंशन्मात्रांचा रेचक ॥ पूरक पुनः ॥३७॥ ऐसें त्रिवार जें करणें ॥
एक प्राणायाम तो होणें ॥ लघु अक्षर उच्चारणें ॥ तीनाथ मात्रा ॥३८॥ कीं निमिषान्मेष व्यापार ॥ व्हावया काळ
एकवार ॥ लागती ही मात्रा निर्द्धार ॥ बोलती योगी ॥३९॥ सगर्भ अगर्भ लेंक्रम ॥ यापरी द्विधा प्राणायाम ॥
वायुजय दिनीं दशम ॥ प्रत्यही दशें ॥ ४०॥ प्रत्याहार विषयापून ॥ इंद्रियादिकांचें दमन ॥ ध्यान ह्मणजे तें
चिंतन ॥ सर्वेश्वराचें ॥४१॥ धारणा चित्त एकाग्रता ॥ तीपुढें समाधि अवस्था ॥ तेही द्विधा संप्रज्ञातता ॥
असंप्रज्ञात्या ॥४२॥ संप्रज्ञाचे तीन प्रकार ॥ सवितर्कान्य सविचार ॥ तिसरा सानंद निर्द्धार ॥ आणि जें ऐसें ॥४३॥
सास्मित तो असंप्रज्ञाचा ॥ यापरी सिद्धांत योगाचा ॥ आतां निवाडा एकेकाचा ॥ परिसा अत्य ॥४४॥ चतुर्भु-
जादिक तें ध्येय ॥ स्थूलरूपाचा ये प्रत्यय ॥ सवितर्क समाधि होय ॥ तत्साक्षात्कारें ॥४५॥ सूक्ष्मरूपें ध्येय गोचर ॥
होणें त्या नाव सविचार ॥ समाधि जेथें साक्षात्कार ॥ हो अव्यक्ताचा ॥४६॥ साक्षात्कारें भयें करून ॥ सुख होय वृ

त्ती लागून ॥ तें सानंद समाधी चिन्ह ॥ तत्साक्षात्कारें ॥४७॥ त्रिप्रत्यया ग्रहण कर्त्ती ॥ जेका निश्चयें बुद्धि वृत्ती ॥
ते साक्षीस्वरूपीं समाप्ति ॥ जे धवांपावे ॥४८॥ तें कांहीं नाहीं च ह्मणून ॥ ध्येया लागीं भावी तशून्य ॥ सास्मित-
समाधि लक्षण ॥ तें हें जी ऐसें ॥४९॥ येवढा योगाचा प्रयत्न ॥ करून अंतीं प्राप्त शून्य ॥ शून्य अवकाशाचें
चिन्ह ॥ त्रिपुटी रूप ॥५०॥ हे त्रिपुटी जों वरी असे ॥ तोंवरी निर्भय त्व नसे ॥ ये थें श्रुति प्रमाण असे ॥ अ
नुभव ही ॥५१॥ असा योग साधी निष्काम ॥ तो हो ये थेंची आत्माराम ॥ प्रतिबंधें न झाल्या ब्रह्म ॥ लोकाशी जा
य ॥५२॥ तेथे भोग भोगून नाना ॥ ब्रह्मा जातां देहावसाना ॥ मुक्त होकरितां प्रार्थना ॥ मुमुक्षु बुद्धी ॥५३॥ सकाम
त्वें साधी योगाशी ॥ प्राप्त होवी सिद्धी तयाशी ॥ किंवा विधी चित्र लोकाशी ॥ अभोगें जाय ॥५४॥ ते थें यावत्पु-
ण्य राहून ॥ मृत्यु लोकीं जन्मे पाषाण ॥ योनींत कीं मूर्ख होऊन ॥ मानवीं जन्मे ॥५५॥ मूर्ख ह्मण जे बरळ ॥ कीं
चतुर परीट वाळ ॥ वैदीक धर्मी अमंगळ ॥ बुद्धि जयाची ॥५६॥ कदाचित् स्फूर्त्या तें त्रासून ॥ वैराग्यें झाला उदासीन ॥
तरी पुनः योगी होऊन ॥ मानवीं जन्मे ॥५७॥ कीं पवीत्र श्रीमाना घरीं ॥ ये जन्मा या अवनीवरी ॥ मग शुद्ध ज्ञानें सं

सारीं॥ मोक्षासी जाय॥५८॥ ऐसें योग्या कामना गुणें॥ भवचक्रलागे भ्रमणें॥ ह्मणोनि यांसावधपणें॥
चालावें नीट॥५९॥ असो आतां सिद्धीची कथा॥ परिसावी किंचित् श्रोतां॥ सावधान करून चित्ता॥ क्षणैक
येथें॥६०॥ आणिमादिक सिद्धि आठ॥ ईश्वरीं नांदती प्रकट॥ ह्मणोनि देवत्रयीं श्रेष्ठ॥ मात्र त्या होती॥६१॥
अणिमा महिमा लघिमा॥ देहाचिया सिद्धि परमा॥ अक्ष देवता रूपनेमा॥ ते प्राप्ति सिद्धि॥६२॥ दृष्टश्रुत
जाणावें सारें॥ प्राकाम्य सिद्धि ते निर्धारें॥ प्रेरावीं सर्वांचीं अंतरें॥ ईशिता सिद्धि॥६३॥ गुणविषयीं अ-
संगता॥ त्या सिद्धीचें नाम वशिता॥ काम्या सिद्धी इच्छावें चित्ता॥ लाभावें तें तें॥६४॥ सहजीं सिद्धि पाईश्व
रीं॥ नांदताती दिवा कीं रात्रीं॥ मध्यम सिद्धि ऐका श्रोत्रीं॥ अधमासह॥६५॥ मध्यम सिद्धि दहा होती॥ त्या
मध्यम योग्या पुढती॥ धारणेनुरूप रावती॥ कोण त्या ऐका॥६६॥ षडूर्मिबाधांचें हरण॥ हें प्रथम सिद्धीचें चि-
न्ह॥ दूरिंच्या शब्दांचें श्रवण॥ दुसरी सिद्धि॥६७॥ दर्शन दुरींच्या वस्तूचें॥ हें चिन्ह तिसऱ्या सिद्धीचें ॥६८
॥ लक्षण ऐसें॥६९॥ मरण असावें स्वाधीन॥ सातव्या सिद्धीचें लक्षण॥ अप्सरादिकांशीं क्रीडन॥ आठ

॥ श्रीमनकामवें देखावें ॥ नामनसिद्धि ॥ ६६ ॥ मनवेग ॥ मनकेंवें देहें परकायेंत प्रवेश ॥ पंचमी ॥ इच्छेनें मरणें ॥

वी सिद्धि॥७०॥ जो जो संकल्प कीजे मनीं॥ त्या त्यापरी यावें घडोनि॥ नवम सिद्धि ऐशा चिन्हीं॥ योगशीं वसे॥७१॥
अकुंठित आज्ञेची गति॥ भूमंडळीं चाले निश्चिती॥ दाहावी ये सिद्धीची स्थिति॥ यापरी असे॥७२॥ परंतु
या धारणाधीन॥ सिद्धि ह्मणोनि यां साधन॥ करावें तेवढीच पूर्ण॥ सिद्धि ये हातां॥७३॥ एकचि सर्वांची धार-
णा॥ तरी साध्य होत्या संपूर्ण॥ नतेसें पास्तव धारणा॥ तेवढी सिद्धि॥७४॥ कनिष्ठ सिद्धि पंचाधम॥ ऐका-
वा त्यांचा अनुक्रम॥ आद्य सिद्धि चिन्ह परम॥ त्रिकाळज्ञान॥७५॥ शीतोष्णादि द्वंद्व बाधेना॥ हे दूज्या सिद्धी
ची लक्षणा॥ ओळखावें प्राण्यांच्या मना॥ तिसरी सिद्धि॥७६॥ अग्नि सूर्यें न जळे पोळे॥ बुडवूं शकती नाज-
ळें॥ विषबाधेना कदां काळें॥ हे चौथी सिद्धि॥७७॥ पांचव्या सिद्धीच्या साधनें॥ पराजय होऊंच नेणें॥ अधम-
सिद्धीचीं लक्षणें॥ यापरी होती॥७८॥ त्याही सिद्धि धारणाधीन॥ पूर्वोक्त वतचि संपूर्ण॥ आतां सिद्धि योगावां
चोन॥ होती त्या ऐका॥७९॥ मणिमंत्र औषधिबळें॥ कीं भूतप्रेतादि वेताळ॥ साधून ह्मण विती खळ॥ जेन्मक
सिद्ध॥८०॥ ते ते योगी तरी नव्हती॥ नरी सकाम होती चित्तीं॥ कर्मापरी पावती गति॥ आत्मवियोगी॥८१॥

मुख्ययोगीचजेंवियोगी॥तेंकोणयाक्षुल्लकांलागीं॥ पुसेयाकारणेंवाउगी॥नकोहेवार्त्ता॥८२॥श्रोतींयावेंअनु
संधान॥कर्त्ताभोक्तामीचमानून॥पावलाअहंकार अन्य॥नामतैजस॥८३॥मज कांहींनकळेनेणें॥अ
थवामीस्वरूपाजाणें॥बहिरांतमुखलेंचिन्हें॥प्राज्ञाचींऐशीं॥८४॥येणेंरीतीविश्वतैजस॥प्राज्ञाभिमा
नेंबंधनास॥अहंकारपावलाफोस॥मीपणेंबळें॥८५॥मगदेवकिंवामानव॥अथवाकीटकगोअश्व॥
कोठेहीहोताहाचिभाव॥अवस्थात्रयीं॥८६॥याकारणेंसंकल्पापाशीं॥बंधनआलेंनिश्चयेंशी॥हेंसत्यतु-
ह्मासर्वज्ञांशी॥मीकायसांगूं॥८७॥बंधननाहींखरेंझालें॥नाकोणेंकोणासबांधिलें॥कोशकारेंजैसेंसंप
लिपिलें॥तैसेंहेंही॥८८॥होऊंआलीसर्गसमाप्ति॥पाहूनियांश्रोतेबोलती॥बंधाचेंरूपत्वांनिश्चिती॥
उत्तमकेलें॥८९॥परंतुएकपुसोंऐसें॥हठयोगीहाजैंजातसे॥भक्तियोग्यांतैंचकीं असे॥वस्तीअन्यत्र॥९०॥
आणिसगुणब्रह्मकोणा॥ह्मणावेंत्याचीविचारणा॥तेवीसांगेंकोणधारणा॥अष्टसिद्धींची॥९१॥वक्ता
विनवीजीपुशिलें॥ह्मणोनिपाहिजेबोलिलें॥तरीऐकायथार्थबोलें॥निवेदितोंहें॥९२॥भूलोकापासून

सत्यांत॥लोकसातवेदसंमत॥ब्रह्मवैकुंठतेंवसत॥कैलासलोक॥९३॥हठेंजेचित्ताशीदमिती॥शून्यब्र-
ह्मसर्वदांध्याती॥सकामाकामलेकैंजाती॥बोलिलेंवरी॥९४॥आतांसगुणब्रह्मोपास्ती॥ह्मणिजेभक्ति
योगस्थिती॥वैकुंठींकींकैलासींगति॥दमितांचित्त॥९५॥नित्यमुक्तजोकाईश्वर॥साक्षात्परब्रह्माव-
तार॥तोआदिगुरुमहाथोर॥सर्वजीवांचा॥९६॥परंतुत्याआकारनसे॥अंतर्यामित्वेंसर्वींवसे॥तोमुमु
जीवांच्याउद्देशें॥साकारझाला॥९७॥साकारतरीधरिलें॥पूर्णत्वभंगूंनाहीं दिलें॥करकारूपस्वयेंझा
लें॥ज्यापरीजळ॥९८॥तोहीआकारविद्यपरी॥श्रीशें त्वेंद्विधाईश्वरीं॥जैशाउभयएकागोत्रीं॥
गंगायमुना॥९९॥ब्रह्माहीतोचिझालाअसे॥दोघांअंतर्भूतत्वेंवसे॥त्रिवेणीतअसणेंजैसें॥सरस्व
तीचें॥१००॥परंतुतोअविद्योपाधि॥शिवविष्णुविद्यासंबंधी॥हाचिभेदउभयांमधीं॥येऱ्हवींएक॥१॥सिं-
धुआणिसिंधूचीधुनी॥उभयांमाजीएकपाणी॥तैसाब्रह्माविष्णुईशानीं॥नभेदअसे॥२॥सिंधूचखाडी
पणाआला॥पुनःनिजांगींसामावला॥तरीकातेथेंभेदझाला॥हेंतोकौतुक॥३॥विद्यासंबंधेंनित्यमुक्त॥

अविद्या योगें जीवन्मुक्त॥ परी मुक्त संदेह यांत॥ नसे नाना नाहीं॥ ४॥ दीपकें दीप उजळिला॥ परी ऐश्वर्य तानितें
जाला॥ आगें मागें भेद दिसला॥ तैसें न्व हें ही॥ ५॥ नित्यमुक्त तें तैसे घे ही॥ तेवी जीवन्मुक्त तें हाही॥ आ-
दि गुरूच निःसंदेही॥ सर्व ही जीवां॥ ६॥ येथून ज्ञान परंपरा॥ सद्गुरु सच्छिष्यांचे द्वारा॥ भूमीवरी आली
प्रसारा॥ आणि जें ऐसें॥ ७॥ असो हरिहरोपासना॥ करिती निर्मत्सर मना॥ ते पावती त्यांचिया स्थाना॥ नि
श्चयात्मक॥ ८॥ जे का बहुधा शांतचित्त॥ भक्तियोगें ते कृतकृत्य॥ ज्यापरी मृदु बोलें शांत॥ आकळे पशु॥ ९॥
तैसें न यदंतःकरण॥ स्वैर करी उनाडपण॥ तें होत पशुवत्स्वाधीन॥ ताडणें हटें॥ १०॥ यास्तव चित्ता ति
चपळ॥ आकळूं हट योगीं बळ॥ सामान्य चंचळा केवळ॥ भक्तियोगें क॥ ११॥ अधिकार भेदें करून॥ दोंयो
गांचें ऐसें कारण॥ शास्त्रीं केलें असें कथन॥ जाणावि तुह्मी॥ १२॥ तिहीं लोकीं च्या तिन्ही मुक्ति॥ नाशवंत
या हेतू च्युति॥ त्यांपें आहे विप्रतिपत्ति॥ स्वरूपता मुक्तीनें युक्त॥ जय विजयांस्या शापात॥ तैं लक्षीच मु-
क्तीची मात॥ तेकःपदार्थ॥ १४॥ देवत्रयसायुज्या जाती॥ पावती ना पुनरावृत्ति॥ ज्ञानें वीन सर्व लाहती॥

ऐश्वर्य तैंचें॥ १५॥ ऐश्वर्य ह्मणाल कोण तें॥ तरी प्राप्त व्याष्ट सिद्धींचें॥ भगवत्सायुज्यें येत्यांचे॥ अंगीं सहज॥ १६॥
भ्रमर ध्यानें कीटका शी॥ भ्रमरत्व आलिया जैशी॥ ग्रहणशक्ति पुष्परसीं॥ तैसें हें हीं॥ १७॥ आतां ज्ञान प्रा
प्ति विचार॥ त्याचा केसा ऐका प्रकार॥ ब्रह्मलोकीं ज्ञान साचार॥ ब्रह्मया मुखें॥ १८॥ गुरुमुखें विद्वावें ज्ञान॥ ब्र
ह्मलोकींची मुख्य खूण॥ जीवन्मुक्त स्वयें आपण॥ ब्रह्मा ह्मणोनि॥ १९॥ न वैकुंठ कैलासीं तैसें॥ तिथें ज्ञान स्वयें
प्रकाशे॥ नित्यमुक्तत्व दोघां असे॥ ऐशिया हेतू॥ २०॥ परी देवत्रय स्वमूर्ति॥ स्वस्वकल्पांतीं विसर्जिती॥
तेव्हां चि तेथें ज्ञान प्राप्ति॥ ये रव्हीं नाहीं॥ २१॥ आतां तें हीं च ज्ञानान्यत्र॥ बोधित्यातृ सो कोणी नर॥ परीत
त द्वोक विचार॥ या परी असे॥ २२॥ हें जाणून अत्यंत शांत॥ चित्ताचा जो मुमुक्षु सत्य॥ तो हें कालांतरें पेक्षीत॥
विचार दृष्टी॥ २३॥ ज्यापरी बुभुक्षित कोणी॥ विश्वासे ना भावी भोजनीं॥ कीं व्यापारी उधार धनीं॥ न धरी प्रीति॥ २४॥
अल्प चिरकाळाचें बंधन॥ घ्यावें करोनि ग्रात गुण॥ नेणें नेणें विचारयान॥ मुमुक्षु तेसा॥ २५॥ यापरी जो मुमुक्षु श्रेष्ठ॥
तो परोक्षीं मानून वीट॥ आश्रयी श्रोत्री ब्रह्मनिष्ट॥ सद्गुरु येथें॥ २६॥ ईश्वर बुद्धि त्याची प्रीति॥ धरूनि सेवी दिवा

अमृ०
६

रातीं॥ निजसुखाचीसत्यस्तृप्ति॥ तत्कृपेंपावे॥२७॥ हटयोगेंशीभक्तियोग॥ ध्यानयोगाचेदोनीभाग॥ येणेंउपरमा-
चेंसांग॥ स्पष्टत्वसांगेले॥२८॥ यमादिकउपरमासी॥ हेतुआणिजेनिश्चयेशी॥ निरोधहोणेंजोचित्ताशी॥ स्वरूप
त्याचें॥२९॥ व्यवहाराचापूर्णक्षय॥ उपरमाचेंमहत्कार्य॥ परीजाणापूर्णनिश्चय॥ प्राधान्यबोधा॥३०॥ वैराग्यो
परमअसूनि॥ नजरीशुद्धबोधमनीं॥ तरीकदापीहीनिर्वाणी॥ नव्हेचिगति॥३१॥ असोश्रीगुरुउपासक॥ तोउत्तम
निश्चयात्मक॥ मध्यमरूपविभजक॥ हरिहरांचे॥३२॥ इंद्राद्युपासककनिष्ट॥ भूतादिउपासकभ्रष्ट॥ तामसतेंअ
तिनिकृट॥ निरयालागीं॥३३॥ जेंजेंज्याप्रकारेंचालती॥ तेंतेंतैशीपावतीगति॥ तात्पर्यमुख्यबंधावरती॥ संकल्पी
नेमें॥३४॥ ऐकूनियांवक्त्याचीवाणी॥ सेलबोलतीसंतोषूनि॥ तोबोलिलेंजेंत्रवचनीं॥ प्रमाणात्वेंत॥३५॥ कैंकोणी-
चनाहींबोलिला॥ तोविषयत्वांस्पष्टकेला॥ नसुटतांअभिप्रायाला॥ श्रुतीच्याकोठें॥३६॥ मुख्यत्वेंश्रुतीचप्रमाण॥ ध
रुनियांचालणेंमान्य॥ धर्मस्मृतिपरीपुराण॥ गौणातिवाक्य॥३७॥ वक्ताह्मणेजीकाशास्तुति॥ हेसर्वहीआपलीस्फूर्ति॥
स्फुरवातेंसेंचिनिघती॥ मन्मुखेंबोल॥३८॥ यांतमाझियाकडेफोरहीं॥ तिळमात्रसंबंधनाहीं॥ श्रोतेवक्तेउभयतांही॥ आपणब्रह्म॥३९॥ इ० श्री० बुधस० मा० श्रीधरकृतसाक्षात्कारसमाप्तिः॥

सर्ग [illegible]
श्रीराम

श्रीहंसगुरवेनमः॥ मागीलसर्गीक्रममुक्ति॥ निष्काम पावेकोण्यारीती॥ तिचीकथनकेलीस्थिती॥ श्रोतयाला
गीं॥१॥ परंतुबोलतांबोलतां॥ विषयराहिलासांगतां॥ हटयोग्यापरीचभक्तां॥ सकामेंसिद्धि॥२॥ निष्काम
जोकाराजयोगी॥ तीव्रात्यंतमुमुक्षुजगीं॥ त्याआदकूंशकेनाअंगीं॥ सिद्धीचीबाधा॥३॥ तरीत्याईश्वर
चिपूर्ण॥ सद्गुरुरूपेंशुद्धज्ञान॥ बोधीतआपणयेऊन॥ यालोकींस्वयें॥४॥ यापरीयेथेंझालामुक्त॥ त्यासि
द्धिदिसत्यावकचित्॥ तरीतेंआणावेंसामर्थ्य॥ तपाचिंपूर्वे॥५॥ सिद्धब्रह्मस्वरूपप्राप्ति॥ यथार्थसिद्धिहे
निश्चिती॥ तीवांचूनसंसृतिदाती॥ असत्सिद्धीते॥६॥ असामोक्षविचारवैसा॥ तोनिश्चवधाराअत्यसा॥
अज्ञाननिवृत्तिहेदशा॥ मोक्षश्रियेची॥७॥ नित्यानित्यविवेकयोगें॥ अनित्यसारिलीयामार्गें॥ संकल्पना
सतीवाउगें॥ बाधकसर्व॥८॥ सर्वसंकल्पानिरसन॥ तेंचिअज्ञानाबोळवण॥ आज्ञानग्रंथीचेंभेदन॥ त्या
नावमोक्ष॥९॥ हेमोक्षाचीयथार्थस्थिती॥ सर्वमान्यश्रुत्यनुभूती॥ परंतुमोक्षनानामती॥ कैसेतेऐका॥१०॥
कित्येकह्मणतीसाकार॥ वस्तुज्ञानेंमोक्षनिर्द्धार॥ कोणीह्मणतीनिराकार॥ वस्तूच्याज्ञानें॥११॥ साकारजातसे

नासून॥ निराकारैंकेवळशून्य॥ उभयहीनवस्तुज्ञान॥ एकाचा मोक्ष॥१२॥ गुरुमंत्र पडतां कानीं॥ किंवा महावा
क्यश्रवणीं॥ येतां चि मोक्ष पूर्णपणीं॥ एकाच्यामतें॥१३॥ कोणी कर्मै क्रियेकरू भक्ति॥ कर्मत्यागें कोणी ह्मणती॥
कीं अष्टांग योगें मानिती॥ क्रियेकर्मोक्ष॥१४॥ जटाजूट भस्मधारण॥ तप्तमुद्रा गोपीचंदन॥ लेतां किंवा धरि
तां मौन॥ वाणीस मोक्ष॥१५॥ सर्दास्नान वायु आहार॥ कीं पर्णभक्षण होरात्र॥ अथवा पिणें जलमात्र॥
तो मोक्ष एका॥१६॥ एक ह्मणे विजनवास॥ गुहेंत कीजे सावकाश॥ कोणी ह्मणे रात्रंदिवस॥ ध्यानें चि मोक्ष॥१७॥
तीर्थयात्रा मोक्ष एकाचा॥ दानव्रत जप यन्याचा॥ अभ्यास केशोसाटनाचा॥ हा मोक्ष एका॥१८॥ कीजे म-
द्यमांसास्वादना॥ व्हावी तें भोगावी अंगना॥ न कीजे भेद श्रमवर्णा॥ एकाचा मोक्ष॥१९॥ एक ह्मणे हिंसा न की
जे॥ एक ह्मणें सोहं धरिजे॥ तेणें चि मोक्षासी पाविजे॥ येरव्हीं नाहीं॥२०॥ बहुता प्रकारींचीं मतें॥ सविस्तर
सांगतां येथें॥ कंटाळा आपण श्रोते॥ ह्मणोनि पुरें॥२१॥ परी मोक्ष ह्मणजे काय॥ याची नेणें चि कोणी सोय॥
पाहूं गेल्या याचा प्रत्यय॥ अवघें फिकें॥२२॥ विपरीत ज्ञानें भुलले॥ तेहीं जें का बडबडीलें॥ तें जाणत्यां मान्य

आहले॥ घडेना कदा॥२३॥ दुग्धमानिलें बकाकार॥ तरी वसणेर डेपोर॥ त्याच्या बोला डोळसनर॥ मानी ना कदां॥
॥२४॥ ह्मणोनि यां अन्यथाज्ञानी॥ बोलती तें ऐकावें कानीं॥ परी राहणें विश्वासोनि॥ तें मूर्खपण॥२५॥ बंधा
मुक्तें मोक्ष बोलिला॥ बंध तरी नाहीं च झाला॥ आतां मोक्ष शब्द साहिला॥ वें जायें केसा॥२६॥ कल्पनेनें झालें बं
धन॥ तयाशी कैंचें खरेंपण॥ मोक्ष शब्द हा याकारणें॥ तेणें विपरी॥२७॥ जैशी स्वप्नादावी आलिया॥ भेटवी
मागुती गेलिया॥ निद्रेतें शीअविद्यामाया॥ बंधमोक्षाशी॥२८॥ येरव्हीं पाहतां आपण॥ आहों तैसे चि आहों
पूर्ण॥ परी कल्पनेशी बंधन॥ झालें लें गेलें॥२९॥ ह्मणोन कल्पनेच्या घरीं॥ बंधमोक्षा दोघां डभारी॥ बागू-
ल आला मेला पोरीं॥ मानावें नान्यें॥३०॥ मिथ्या चज्या परी बंधन॥ तैसा चि मोक्ष न व्हे भिन्न॥ याकारणें अ
ज्ञान ज्ञान॥ त्याच मार्गींचें॥३१॥ ह्मणाल ज्ञान मिथ्या जरी॥ परी तें आहे साह्यकारी॥ स्वप्रकाशालागीं निर्द्धारी॥
मोक्षाच्या मिषें॥३२॥ तरी स्वरूप ज्ञानघन॥ अपेक्षी तरुटकें ज्ञान॥ ऐसें आलें तैसा तपन॥ खद्योत तेजा॥३३॥
अतएव हें संभवेना॥ सूर्यासी रात्र चि असेना॥ तीवांचून कैंठाव दीना॥ होईल सांगा॥३४॥ पुनः मिथ्या ज्ञाँवं

नें

धन॥ कैसें जायशंका आपण॥ तरी यक्षवद्धली दान॥ न्याय चिंतसा॥३५॥ संतश्रम णती त्यां बोलिलें॥ तेणेंसमा
धानजाहलें॥ आतां पाहिजे निरूपिलें॥ पूढील वृत्त॥३६॥ मराप्रसाद ऐशा उक्ती॥ ससप्रियवक्ता पुढती॥
बोलूं आरंभी तेथें मति॥ सर्वत्रीं यावीं॥३७॥ भस्मलेपनें मोक्ष होता॥ तें खराहीं होती मुक्तता॥ मुक्त उद्दर
ता असता॥ जैं मौनें मोक्ष॥३८॥ मीना लागीं अखंड स्नान॥ वायू आहार सर्पा पूर्ण॥ त्यालकास जीवनपर्णे॥
आहार मेषा॥३९॥ मुषकाशी बिळांत वस्ती॥ बका लागीं ध्यानीं चरती॥ साकारें मोक्ष तैं हो मुक्ति॥ सकळज-
गा॥४०॥ निराकारें चि मोक्षपूर्ण॥ कामक्रोधगर्जे दीन दीन॥ मद्य पीकाय होती न्यून॥ जैं तेणें मोक्ष॥४१॥
मांसास्वादनें मोक्षा गेले॥ तैं व्याघ्रादि कृतार्थ झाले॥ यथेच्छ स्त्रीसंगें सुटले॥ पशुपक्ष्यादि॥४२॥ विवं
चून पाहतां चित्तीं॥ हे तो जाहली अतिव्याप्ति॥ न दुर्लभ ईश्वरप्राप्ति॥ कोणाही लागीं॥४३॥ कार्यकर्ता (आणि) कुंभा
र॥ खरा खाया सावतस्कर॥ झाले एकगति कांतार॥ नुरलें कांहीं॥४४॥ परी हें पोरहीन मनी॥ ते कैंवी मानि-
ती सुज्ञानी॥ म्हणोन प्रवर्तेल यत्नीं॥ जो तो चि सुटे॥४५॥ व्यर्थ भलभलतें तोंडें॥ जी बकती मूढ पाषांडें॥ सध्या (श्रीराम २)

तीं पडतील पुढें॥ महाप्रलयीं॥४६॥ असो येरमतांची स्थिति॥ मुख्य मुख्यांची काय गति॥ तरी तीं हीं आंध
केहस्ती॥ पाहतें तेशीं॥४७॥ हात पडला कानावरी॥ तो गजमानी सुपापरी॥ स्तंभ वक्रसी ज्याच्या करीं॥ आ
तुडे पाय॥४८॥ दंत पुच्छ शुंडा धरिती॥ तत्तदाकार गावा चि तीं॥ तैसा तैसा हस्ती भाविती॥ परी तें न व्हे॥४९॥
येथें सिद्धांत डोळसाचा॥ एकमान्य सर्वांशीं साचा॥ निवृत्तिमार्गी श्रीगुरूचा॥ संमत तेवीं॥५०॥ पुत्रें पौत्रें
पाधीच्या मिषें॥ ये पिता पितामह जैसें॥ नाम जीवेश ब्रह्म तैसें॥ विद्या विद्येनें॥५१॥ ना तरी घट मठाका
श॥ तत्तदुपाधी महाकाश॥ भासलें तैसें ब्रह्म मनास॥ जीवेश नावें॥५२॥ घटमठांचें निरसन॥ होतां सिद्ध
महागगन॥ ऐतें तैसें चि ब्रह्म पूर्ण॥ उपाधि जातां॥५३॥ त्यागावा वाच्यांश शबल॥ लक्षावा लक्ष्यांश निख-
ळ॥ दुग्ध घेऊन हंस जळ॥ ज्यापरी सांडी॥५४॥ तो हा देवदत्त या परी॥ हे घ्यावें जाणून चतुरीं॥ अष्टमस
र्गीचे भीतरीं॥ कथिलें जैसें॥५५॥ नदीस्थ वृक्षस्था हे कारा॥ मी बुडालों नदी माझारा॥ गमलें प्रतिबिंबाकारा॥
झालिया दृष्टि॥५६॥ अधोमुख दृष्टी करितां॥ अहंकारा पती ता वस्था॥ भ्रमें म्हणे झाडा परी वृक्षस्था॥ नाधिक उणें॥५७॥

अधोदृष्टि तचिअविद्या॥ तद्विक्षेपावरणखांचा॥ ऊर्ध्वदृष्टि तीनावविद्या॥ जाणिजे ऐसें॥५८॥ येथें ह्मणा
विक्षेपशक्ति॥ तिशी विद्या ऐसें ह्मणती॥ तरी हे बहिरंगवृत्ति॥ विद्येची जाण॥५९॥ हे अविद्ये अंगी पडली॥
याहेतू तद्रूप बोलिली॥ असो पुढें सावध केली॥ पाहिजे वृत्ति॥६०॥ पडला जो भ्रमें करून॥ त्या उद्धरूं स
मर्थ ज्ञान॥ जैसा निरसावया स्वप्न॥ सशाक बोध॥६१॥ ऐसें असतां एक आला॥ तो ह्मणे गळ्या कीं अला॥ मा
जी तेणें निघशी बोला॥ त्या मानी सत्य॥६२॥ तों दुसरा येऊन ह्मणे॥ हें प्रति बिंब मिथ्यापणें॥ याशी सं
भवेना कादणें॥ तिहीं ही काळीं॥६३॥ परी येक संशय मातें॥ हें मिथ्या तरी न दिसतें॥ सत्य ह्मणूं तरी ना
सतें॥ आटतां जळ॥६४॥ ह्मणोन हें मिथ्या कीं सत्य॥ याचा लागेना मातें अंत॥ वाच्य मिथ्या ह्मणतां सत्य॥
लक्ष्य तें कोण॥६५॥ तों आला तिसरा गृहस्थ॥ तो ह्मणे हा आभासा सत्य॥ शुद्ध ज्ञान अधोदृष्टिस्थ॥ तें मात्र
सत्य॥६६॥ परंतु याशी वृक्षस्थाशी॥ ऐक्य केवीं निणवे मसी॥ यापरी बोलून वेगेंसी॥ परतला तो॥६७॥ इतक्यां
मध्ये धीर आला॥ तो ह्मणे रेसा डागळला॥ मोटेनें उपसा न दीला॥ त्यणें जे झालें॥६८॥ ऊर्ध्वदृष्टि जे अंत

र्मुख॥ ते वाच्य केवळ मायीक॥ लक्षतीं तील बोध एक॥ आधारभूत॥६९॥ परंतु तो बोध वृक्षस्थ॥ कीं कैसें ये-
थें मी शंकित॥ माघारला संशयग्रस्त॥ या बोलें हा ही॥७०॥ शेवटीं बहुभाष आला॥ तेणें भक्तीचा छेद केला॥ वि
रूपोपसर्गें जी झाला॥ आधींच त्रास॥७१॥ बहुत करोनि पांडित्य॥ सर्वी पाडून संदेहांत॥ घरीं गेला कांहीं
सिद्धांत॥ केलिया वीन॥७२॥ आतां याचा स्पष्ट विचार॥ ऐका वा सावधानें तर॥ तेव्हां श्रोते झालिलसर॥
श्रवणाशीत्या॥७३॥ मीमांसक प्रथम आला॥ कर्म प्रतिष्ठुनियां गेला॥ तार्किकें घोटाळाच केला॥ निश्चय ना-
हीं॥७४॥ सांख्यें जीवत्व विवेचिलें॥ योगें ईश्वर सिद्ध केलें॥ परी पुढें संकट झालें॥ ऐक्याचें दोघां॥७५॥
तेन त्वं प्रेरितोसी मूर्खा॥ तस्मै त्वं शरण हो निका॥ तस्मात्त्वं जातो सि तरी का॥ भ्रमशी व्यर्थ॥७६॥ तस्य
त्वं दासो सि वचन॥ बकूनियां द्वैत स्थापून॥ व्याकरणी गेला करून॥ यापरी शंख॥७७॥ उक्त मताधारें स्व
त्यर्थ॥ सकु तर्कानेक मिश्रित॥ फिरवोनि उद्भूतानेन॥ जाहलीं मतें॥७८॥ ते चिभाद्यादि वैशेषिक॥ सर्सां
ख्य वैष्णव वैदिक॥ गृहस्थ सन्यासी स्नातक॥ वानप्रस्थी ही॥७९॥ सौर नीलांबर धारक॥ तेवी बौध्य जिन

श्रावक॥शैव जंगम कालमुख॥ गाणेश शाक्त॥८०॥ पाशुपत कौलानुसारी॥ शांभव महाव्रतधारी॥ कापालिक नग्नशरीरी॥ चार्वाकादिही॥८१॥ हे मतांतर घालमेली॥ अष्टमसर्गी स्पष्ट केली॥ अनुक्त ती येथें कथिली॥ समजावया॥८२॥ पाहतां ही मतें अनेक॥ न एकही ज्ञानदायक॥ मा करावया समर्थ ऐक्य॥ हें तो दूरचि॥८३॥ भ्रमें चि जो पडिलें मानी॥ तें काहीं न व्हे यापाचेनीं॥ कायलमरव घोत अग्नी॥ रुपासी जाय॥८४॥ असो अज्ञानवनीं नाना॥ मतपशूंची होय वल्गना॥ तोंचि दांत सिंहगर्जना॥ नैं झाली थोर॥८५॥ ऐकून ते भीम आरोळी॥ मतश्वापदें तीं पळालीं॥ ऋषि लोपती जैसा हेळी॥ उगवतांचि॥८६॥ उत्तरमीमांसा बलिष्ठ॥ पंचानन श्रीगुरु श्रेष्ठ॥ तोंचि ऊन एकचि स्पष्ट॥ बोधी वचन॥८७॥ वृक्षस्थ जो काबिंबरूप॥ तें तूं असती निर्विकल्प॥ हें प्रतिबिंब तूं न माप॥ पदरीं घेई॥८८॥ जरी तूं पलीतविहीसी॥ तरी तो कैसा दिसे तुसी॥ दिसे म्हणून तूं असती॥ त्याहूनी भिन्न॥८९॥ जो आभासाला गीं पाहात॥ तो आहे म्हणूनी देखत॥ नाहीं त्या पाहाण्याची मात॥ घडे ना बापा॥९०॥ पारख आहे तोचि पाहे॥ तो विगा प्रिय हा होताहे॥ पाहे ना तो नाहीं ना न व्हे॥ प्रिय हा करी॥९१॥ ऐशी या उपदेश

परी॥ खुणें पावेली अधिकारी॥ मंद अभ्यासें साक्षात्कारी॥ पावत शनैः॥९२॥ कां कीं दृष्टांत जो दिला असे॥ वृक्षस्थाचा लो दृश्य असे॥ ब्रह्मा सरूप तैसें न से॥ या स्तव अभ्यास॥९३॥ अभ्यास म्हणजे तो पूर्ण॥ कीजे सदा निदिध्यासन॥ श्रुतार्थ चिंतें युक्ती करून॥ साधक नरें॥९४॥ हा जो तत्वमसीचा अर्थ॥ कथिला यावीन समर्थ॥ सांगा तुम्ही कोणतें मत॥ करावया ऐक्य॥९५॥ अज्ञान ग्रंथींचें भेदन॥ होतां संकल्पा निरसन॥ तोचि मोक्ष सिद्धांत पूर्ण॥ निश्चयात्मक॥९६॥ कवेमाजी स्तंभ धरणें॥ बंधन ऐसें त्या म्हणणें॥ मिठी सोडितां पूर्णपणें॥ बोलावा मोक्ष॥९७॥ स्वयें आपणा हरवला॥ शोधावया देश निघाला॥ हें बंधन मोक्ष जाहला॥ सांपडतांचि॥९८॥ म्हणोनि संकल्प तो बंध॥ निःसंकल्प चि मोक्ष शुद्ध॥ न मोक्षा आम्रा मांतरा गाध॥ स्थळीं हवस्ती॥९९॥ ऐसें हें स्वरूप मोक्षाचें॥ कथन केलें तुम्हा साचें॥ आतां या पुढली बोलाचें॥ नाहींच काज॥१००॥ या परी बोलोनियां वक्ता॥ झाला मौना अवलंबिता॥ संतां जाहली तटस्थता॥ स्वकीय बोधें॥१०१॥ इ० अ० मोक्षस्व० एकोनविंस सर्गः समाप्त॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ संतह्मणतीभाग्यवंता॥ त्वांमोक्षाचीकथिलीवार्ता॥ तेणेंसंतोषझालाचित्ता॥ आमच्याबहु॥१॥
आतांसुखलक्षणजेकाय॥ कथनकरींनतासर्य॥ ऐकूनिवक्तासविनय॥ बोलताझाला॥२॥ निजरूपसच्चिदानंद॥
सिद्ध आरंभींपरोक्षत्वेंशुद्ध॥ जाणूनियांपुढेंविशद॥ स्वयेंचिहोणें॥३॥ स्वयेंहोणेंनाहींचनवें॥ मूळिंचिआहेस्वभावें॥
भ्रमेंभुललात्याशीव्हावें॥ नव्हीनसांगे॥४॥ स्वप्नींज्यापरीजाजावला॥ तेंगेल्यासुस्वरूपठेला॥ ऐसातैसाचिहाजा-
णिला॥ पाहिजेभाव॥५॥ त्यालागूनह्मणावेंसुख॥ सिद्धांतहानिश्चयात्मक॥ निर्विदितोंतोचिसम्यक॥ सज्जना
पुढें॥६॥ स्वयेंकोणीएकदशम॥ असूनियांपावलाभ्रम॥ दशमनाहींयाशीनाम॥ अज्ञानऐसें॥७॥ दशम
हाअसताजरी॥ अवश्यदिसूंयेतानेत्रीं॥ नाहींह्मणोनियांनिर्द्धारीं॥ नदिसेचितो॥८॥ याशीह्मणावेंआवरण॥
रूपद्वयेंअसद्भान॥ पुढेंतदर्थशोकहोणें॥ विक्षेपतोचि॥९॥ सविक्षेपाज्ञानवरण॥ बंधाच्याह्या अवस्था
तीन॥ द्विपरोक्षापरोक्षज्ञान॥ मोक्षअवस्था॥१०॥ परोक्षज्ञानतेंचिअसे॥ दशमआहेआलेंऐसें॥ सांग-
तांचिलोपविश्वासें॥ आद्यावरण॥११॥ पुढेंआसेंमोजिलेंसर्वां॥ तैंजोस्पष्टदिसदहावा॥ अपरोक्षज्ञानाचा

व्हावा॥ प्रकार तो हा॥१२॥ परंतु हें परप्रकाश्य॥ अपरोक्षज्ञान विशेष॥ येणें अन्यावरणा नाश॥ होतसे भद्री
॥१३॥ असो उभय आवरण॥ जाय तेंसें लोपे अज्ञान॥ परी येणें निशेषपण॥ नव्हे विलया॥१४॥ या विकारणें
स्वप्रकाश॥ अपरोक्षज्ञान निर्दोष॥ व्हावें लागे मी दशमास॥ दशम जैसें॥१५॥ इकडे दानि मोजिल्या जैसा॥
तो हो दशम मी हीं तैसा॥ को नव्हे उद्भवला ऐसा॥ विचार मनीं॥१६॥ म्हणोनि यांहो अनिभिन्न॥ सर्वांचें ही
करी गणन॥ तों ते भरले न ऊज ण॥ दशम स्वयें॥१७॥ याशी स्वप्रकाशापरोक्ष॥ ज्ञान ऐसें म्हणती दक्ष॥
परंतु हें विचारें लक्ष॥ ल्यावितां कळे॥१८॥ पास्तव परोक्षज्ञानाशी॥ विश्वास व्हावा निश्चयेंशी॥ विचारपू-
र्णपरोक्षाशी॥ आणिजे ऐसें॥१९॥ परप्रकाशापरोक्षाचें॥ ज्ञान होणें आसाव्या वाचें॥ तें पूर्वरूप विचा-
राचें॥ उत्तरोत्तर॥२०॥ अज्ञानाची निःशेष हानि॥ करूं हें चि समर्थ जनीं॥ जेणें सर्व शोक जाऊनि॥ होतसे
तृप्ति॥२१॥ शोकनाश आणि होतृप्ति॥ त्या फलरूपावस्था संतीं॥ दोनी ही आणावा निश्चितीं॥ विचारें मनीं॥२२॥
हा चि न्यायस्वरूपीं झाला॥ स्वयें ताशी अहं चुकला॥ होवा तो ज्या त्या त्या पडला॥ विचारें ठायीं॥२३॥ जा

हली तृप्तता अखंड॥ कांहीं नुरलें चि थोतांड॥ हा चि मोक्षसुख ही वाड॥ याचें विनाव॥२४॥ संत म्हणती तां बोलि
लें॥ तें मनीं उत्तम बिंबलें॥ परी एक पुसों के तुलें॥ हें सुख मोठें॥२५॥ ऐसा संतांचा मनोगत॥ ऐकूनि यांव-
क्ता बोलत॥ सावधकरावें जी चित्त॥ निरूपणीं या॥२६॥ तरूण सुंदर विद्वान्॥ शूरारोग्य विचारवान्॥ नि
ष्कंटक भूवित्तपूर्ण॥ हातीं सबल॥२७॥ ऐ श्री अनुकूलता जया॥ सार्वभौम म्हणावें तया॥ नाहीं त्या सारि-
खा सुखिया॥ मनुषीं कोणीं॥२८॥ किती एक तरुण होती॥ परंतु सुंदर नसती॥ दोन्ही होतां ही न दिस
ती॥ विद्येवांचोनि॥२९॥ विद्येवरी विचार असे॥ शूरत्व तें ही अंगीं वसे॥ पांची असूनि भाग्य वशें॥ निरा-
गी रहा॥३०॥ कदाचित् साही साधलां॥ न सें सेनेची विपुलता॥ ऐसें न व्हे तेही सांगता॥ असावी तैशी॥३१॥
वित्तपूर्ण पृथिवी हातीं॥ संपूर्ण सप्त द्विपावती॥ शत्रु नाहीं च जया प्रती॥ पृथ्वींत कोणी॥३२॥ ऐशिया लागीं
सार्वभौम॥ वेदश्रुतीनीं केला नेम॥ यावीन चक्रवर्ती नाम॥ निरर्थक तें॥३३॥ एक देश जया आधीन॥ देशाधि
पति हे त्या खूण॥ त्या रदेश सत्तेंत पूर्ण॥ मांडलिक तो॥३४॥ सप्त न शदेश ज्या हातीं॥ तो जाणावा खंडाधि

पति॥ नऊखंडांचा जो नृपति॥ वर्षाधिपती॥३५॥ असो रुक्षमंडळींसत्ता। तो सार्वभौम हें नान्यथा॥ हे एकपा
हलां योग्यता॥ मनुसमात्र॥३६॥ मनुष्यमात्रांमाजी पूर्ण॥ सार्वभौम सुखसंपन्न॥ ज्या मानुषानंद अभिधान॥
बोलली श्रुती॥३७॥ शत मानुषानंद एक॥ कल्पाजे वढे होत सुख॥ मनुष्यगंधर्वीं निःशंक॥ तेंवढें वसे॥३८॥
मर्त्यगंधर्व जे त्याहून॥ देवगंधर्व शतगुण॥ सुखी देवगंधर्वां हून॥ पितर शतें॥३९॥ प्रस्तुत कल्पींचा मनु
ष्य॥ पुण्यें पावे गंधर्वत्वास॥ मनुष्यगंधर्व तयास॥ प्रसिद्ध नाम॥४०॥ पूर्वकल्पींच्या पुण्यार्यांनीं॥ गंधर्व-
त्व पावावें जेणें॥ या कल्पारंभीं त्या ब्राह्मणें नें॥ देवगंधर्व॥४१॥ असो हे अग्निष्वात्तादिक॥ होती जे पितर प्र-
मुख॥ त्यांच्या शत गुणें हरिख॥ आजानदेवां॥४२॥ आजानदेवां शतपट॥ कर्मदेवांचें सुख श्रेष्ठ॥ त्यां-
हून शतसें वरिष्ठ॥ सुख देवांचें॥४३॥ वसुरुद्रादित्य मिळून॥ देवजाणावे हे संपूर्ण॥ यांच्या आनंदा शतगु-
ण॥ आनंदी इंद्र॥४४॥ कल्पारंभीं देवता आले॥ आजानदेव ते बोलिले॥ प्रस्तुत कर्में देव झाले॥ कर्मदेव
ते॥४५॥ न होतां त्रिपुटी खंडन॥ पूर्वजन्मीं पावले ज्ञान॥ मृत्यु वायु सूर्य वरुण॥ इत्यादि देव॥४६॥ असो इं-

द्राहि शतगुणें॥ सुख बृहस्पतीचें होणें॥ त्याहूनि शताधिकपणें॥ प्रजापतीचें॥४७॥ दक्षकर्दमादिक रुनि॥ हे प्रजाप
ति श्रुतिवर्णी॥ आतां ब्रह्मदेवाचें कानीं॥ ऐकावें सुख॥४८॥ सुख शत प्रजापतीचें॥ तें एक त्या ब्रह्मदेवाचें॥
अकामहत श्रोत्रियाचें॥ त्याहूनि मोठें॥४९॥ यास्तव सर्वां सुखां होनि॥ श्रोत्री सुख वरिष्ठ जनीं॥ श्रोत्री जो ब्रह्म
पूर्णपणीं॥ अकामहत॥५०॥ आतां उक्त जों सकळिकें॥ ब्रह्मैकांशाचीं सर्व सुखें॥ हा सुहले कांशाचीं विखें॥
त्यापरी सर्व॥५१॥ वर्णिलीं सुखें एकादश॥ सर्वां वेगत श्रोत्रियास॥ कैशीं कळाया एकदेश॥ बोलू तो त्यांचा॥५२॥
सार्वभौमा सुख सांगता॥ तिनें झाली त्याची तृप्तता॥ ते वितृप्ति अकामहता॥ सहज गति॥५३॥ भोगें नि
रपेक्ष्यता राया॥ अकामें नैरपेक्ष्य यया॥ नैरपेक्ष्य साम्यें उभयां॥ तृप्तीचें साम्य॥५४॥ तथापि राजा भासभो
गीं॥ निरिच्छ झाला आणा जगीं॥ परी गंधर्वसुखा अंगीं॥ नेच्छी न घडे॥५५॥ गंधर्वसुखा नेच्छी श्रोत्री॥ नि
रपेक्ष्यैकें निजांतरीं॥ ह्मणोनि राया हूनि थोरी॥ ब्रह्मनिष्ठाची॥५६॥ ब्रह्म याच्या सुखापर्यंत॥ हाचि न्याय पा
हतां युक्त॥ श्रेष्ठ एक अकामहत॥ कळू ये ऐसें॥५७॥ बोलिलीं जीं सुखें अकरा॥ तो [illegible] बाह्य ऐश्वर्य पसारा॥

तपसिद्धीचा दृष्टांतरा ॥ राखावें पूर्ण ॥५८॥ ऐश्वर्यदृष्टी ज्यात्याहून ॥ ब्रह्मदेव जाणावा न्यून ॥ बोधदृष्टी तरी तो
पूर्ण ॥ निजांगें श्रोत्री ॥५९॥ यदंश सर्वव्यष्टी जीव ॥ ब्रह्मदेव ऐसें ज्या नांव ॥ तो ईश्वरखेंं महाजीव ॥ त्यासमष्टी-
चा ॥६०॥ म्हणोन तत्सुखापर्यंत ॥ आनंदाचें केलें गणित ॥ जीवसुखाचा जें निश्चित ॥ अवधि झाला ॥६१॥
आतां सर्वेश्वराचें सुख ॥ म्हणाल ज्ञात्यापें अधिक ॥ तरी न तो ही सोपाधिक ॥ म्हणवोनियां ॥६२॥ प्रवेशां
तरईक्षणापून ॥ उपाधिच जाणा संपूर्ण ॥ श्रोत्री निरुपाधिक पूर्ण ॥ सच्चिदानंद ॥६३॥ बोधदृष्टी समष्टी जीव ॥
सच्चिदानंद स्वयमेव ॥ मानित्य मुक्तेश्वरां भाव ॥ केवी हो न्यून ॥६४॥ ईशजीवां सुखसोहळा ॥ श्रोत्रि-
या ऐसा परीगळां ॥ उपाधि श्रोत्रिय निराळा ॥ न स्पर्शे तिशी ॥६५॥ उत्पत्ति स्थिति आणि लय ॥ देवत्रयां मा
गें हें कार्य ॥ विद्याविद्योपाधीनें होय ॥ होतां ही मुक्त ॥६६॥ तें कांहीं नाहीं श्रोत्रियाशी ॥ तो मुक्तोपाधि दिवानि
शीं ॥ ब्रह्मस्वरूप अविनाशी ॥ केवळरूप ॥६७॥ म्हणोनि श्रोत्रियाच्या सुखा ॥ अंत पार नाहींच देखा ॥ एक ज्ञा
लें वर्णितां लेखा ॥ दवेरायाही ॥६८॥ इतुकें वक्ता मुखद्वारा ॥ बोलेन बोले तों चिपरा ॥ झोंबली निजापरा

परा ॥ परमानंदें ॥६९॥ अंगीं रोमांच थरारले ॥ नेत्रीं आनंदाश्रु लोटले ॥ कंठ दाटला गात्र झालें ॥ कंपायमा-
न ॥७०॥ तों तो त्यागूनियां आसन ॥ मेघापरी बोले गर्जून ॥ अहो मीच सुखसंपन्न ॥ ब्रह्मांडा नेतीं ॥७१॥ मा-
झी मशीच एकसरी ॥ माझा मीच पूर्ण निर्द्धारीं ॥ दृश्यभास कैंचा भिकारी ॥ माझिया रूपीं ॥७२॥ अहो माझें
मज वंदन ॥ मजचि मसें आलिंगन ॥ माझें मशीच हो पूजन ॥ स्तवनें तें ही ॥७३॥ ब्रह्माविष्णु आणीक शिव ॥ मी
च एक पूर्ण सदैव ॥ पृथिवी अपतेज सर्व ॥ नभ वायु मी ॥७४॥ हीं नामें डगीच भासती ॥ परी मी एक स्वयंज्योति ॥
आदि मध्यें अथवा अंतीं ॥ माझा मी एक ॥७५॥ प्राणिमात्राहुनि वरिष्ट ॥ पृथ्वीती हूनि आप श्रेष्ट ॥ त्याहूनि ते-
ज दिसे स्पष्ट ॥ वायु त्याहूनि ॥७६॥ वायूहोनि आकाश थोर ॥ जें व्यापून वसे सर्वत्र ॥ परी तें मी जो परात्पर ॥ तें रा-
ई सम ॥७७॥ राई सम उगें म्हणावें ॥ अहो नभ नाहीं स्वभावें ॥ मूळमाये पूनि आघवें ॥ तृणा लश्शून्या ॥७८॥ तेथें
कास याचें होंद्देल ॥ माझा मीच पूर्ण भरील ॥ मी अनादि आणि अनंत ॥ आद्यंतहीन ॥७९॥ श्रोते हीत तद्धृतदा
कार ॥ धन्य धन्य शद्वें समग्र ॥ गर्जेल उठले अपार ॥ सुखाच्या भरें ॥८०॥ परस्परां धरोनि हातीं ॥ श्रोते वक्ते

नृत्य करिती॥ परस्परांशी आलिंगिती॥ नमिती तेवी॥ ८१॥ ऐसें महास्वामी पाहूनि॥ काय करिती ऐका कानीं॥ स्वकीयासनापें उठोनि॥ समीप येती॥ ८२॥ धरूनियां वत्स्याशी हातीं॥ आसनावरी बैसविती॥ आलिंगूनि आवघ्राणिती॥ मस्तकात्याच्या॥ ८३॥ प्रेमें मुखकुरवाळोनि॥ बोलते झाले मृदूवाणी॥ रोहें बापा हे जिरवोनि॥ स्वानंदवृत्ति॥ ८४॥ त्यासरिसा सावधवक्ता॥ होऊनियां चरणीं माथा॥ ठेऊनि वंदीत समर्था॥ स्वामीरायाशी॥ ८५॥ वक्ता जाहालिया सावध॥ सर्वां बोलती स्वामी सिद्ध॥ गिळागिळा[गि]ळा आनंद॥ संतहो तुह्मी॥ ८६॥ स्वस्थ करूनि स्वस्वमना॥ बैसा आपपल्या आसना॥ ऐकूनियां स्वामी वचना॥ बैसती सर्व॥ ८७॥ स्वस्वासनीं बैसल्या सर्वे॥ स्वामी ह्मणती गा अपूर्व॥ तुह्मियेनी आह्मी सदैव॥ सकळश्रोते॥ ८८॥ वक्ता बोले हे काय मात॥ सूर्यकांतामुळें आदित्य॥ तेजस्वी ऐसें न सतत॥ स्वयंप्रभ तो॥ ८९॥ स्वामी ह्मणती खरें परी॥ परार्थ अग्न्यापेक्षा जरी॥ तरी त्यावीण काय करी॥ सूर्य तो सांगें॥ ९०॥ तथापि हहीन दृष्टांत॥ तूं हेचि सोमनदीनाथ॥ हे तो द्विजकुमार खात॥ चि सुधापानी॥ ९१॥ आह्मी तो तुर्यस्थमस्करी॥ तुज अनादि वंद्य शिरीं॥ देही बापा बाह्य वैखरी॥ तूं आह्मी एक॥ ९२॥

असो तहे बोल लौकिक॥ त्रिप्रकारें प्रेमाचें सुख॥ तें व्यर्थ चि हें अमोलिक॥ शुद्धसत्वाचें॥ ९३॥ ब्रह्मनिष्ठां पूर्णविसांवा॥ तो हा सर्ग बापा विसावा॥ पूर्ण करीं जाहलीं जीवा॥ परमतृप्ति॥ ९४॥ आजवरी त्वां बहुवस॥ निरूपण केलें सुरस॥ परी नाहीं नाहीं दिवस॥ उदेला ऐसा॥ ९५॥ मागें एक दोन प्रसंगीं॥ त्वां लीनता आगन्या जागीं॥ सर्वां केली परी न अंगीं॥ उठलें चि हें॥ ९६॥ तैसें न व्हे नव्हे आजचें॥ सुखाद्भुतानिर्वाच्य वाचें॥ बहु बोल काय आमचें॥ उत्थान केलें॥ ९७॥ वक्ता ह्मणे वस्तुमहात्म्य॥ हें ऐसें चि आहे निःसीम॥ [illegible]॥ निर्वृत्तिक सुख परम॥ अत्यानिर्वाच्य॥ ९८॥ येथें बोलण्या आली सीमा॥ परिपूर्ण कि चि ब्रह्यासा॥ जेंउ परमरूपानामा॥ वाणीमनाशी॥ ९९॥ असो ज्या पतिव्रता नारी॥ स्वस्वपतींच्या बरोबरी॥ पातल्या होत्या ब्रह्मसत्रीं॥ श्रवणाशीह्या॥ १००॥ त्याही अत्यंत आनंदून॥ वत्स्याशी आयुष्य वायन॥ करून ओंवाळिती पूर्ण॥ महापवित्रा॥ १॥ प्रौढ होत्या ज्या वयें ज्ञानें॥ त्या आलिंगिती आलिंगनें॥ गौरविता होती ही मनें॥ नमूनि त्यांशी॥ २॥ इतर ज्ञानें वयें सान॥ त्या धरून दृढ चरण॥ वंदिती सद्भावें करोन॥ हर्षितचित्त॥ ३॥ वारंवार[मु]खा पाहती॥ वारंवार करिती स्तुती॥ मागुत्या वंदून घालिती॥ प्रदक्षिणा हि॥ ४॥

तैं वक्ता सुशब्दालंकारें ॥ सर्वां गौरऊनि आदरें ॥ ह्मणे माझां हा स्थिरांतरें ॥ बैसावें आतां ॥ ५ ॥ तेधवां त्या सकळ सत्या ॥ मागुती भेटत्या वंदित्या ॥ होऊनि स्वासनीं बैसत्या ॥ जाहल्या स्थीर ॥ ६ ॥ सर्व स्वस्वासनीं बैसले ॥ महास्वामी स्वस्थितीं ठेले ॥ अवघे निवांत जाहले ॥ पाहूनि ऐसें ॥ ७ ॥ वक्ता ह्मणे श्रोतयां सर्वां ॥ स्वामी आसें आज्ञ विसांवा ॥ तुह्मी आह्मी सकळीं घ्यावा ॥ उचित दिसे ॥ ८ ॥ ऐकूनि वक्त्यांचें वचन ॥ सर्व बोलती सुप्रसन्न ॥ तथास्तु तथास्तु हें मान्य ॥ जाहलें आह्मा ॥ ९ ॥ परी एक या परी चित्तीं ॥ त्या सत्राची राहाया स्मृति ॥ सांगूनि ठेवीं शक मिति ॥ ससंवत्सर ॥ ११० ॥ बहु बरें ह्मणूनि वक्ता ॥ संकेत जाहला बोलता ॥ तो लिहिला हो एक श्रोता ॥ चतुर सांत ॥ ११ ॥ प्रभवादि मासरमाला ॥ त्रिंशत मत्त दावूनीला ॥ निम्रेंहें चि आरंभ झाला ॥ ब्रह्मसत्राचा ॥ १२ ॥ शालीवाहन राजेश्वर ॥ शुक्ल नाम कसंवत्सर ॥ उदगयन ऋतु मिश्र ॥ वसंत ग्रीष्म ॥ १३ ॥ अद्धिमधु माधवाधिक ॥ पूर्णिमा सवरी सम्यक ॥ व्याख्यान झालें अलौकिक ॥ शेष तें पुढें ॥ १४ ॥ या परी बोलोनियां वक्ता ॥ झाला मौनावलंबिता ॥ श्रोतेहि सुखावऊन चित्ता ॥ निवांत ठेले ॥ ११५ ॥ इ० अ० सुखस्वरूपव्या० विंशतितमसर्गः समाप्त ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ संत बोलती गा ऐकावें ॥ सर्व ब्रह्मसाच स्वभावें ॥ होतां सुख भिन्न असावें ॥ का यह्मणोनि ॥ १ ॥ तरी आधीं हें समाधान ॥ सांगूनि नंतर व्याख्यान ॥ सर्गाचें करावें ऐकून ॥ बोलत वक्ता ॥ २ ॥ पाषाण हीरकादि रत्नें ॥ पृथ्वीच होतां पूर्णपणें ॥ मोल्यें होता ती भिन्न भिन्नें ॥ तैसेंच हें ही ॥ ३ ॥ कीं प्रतिमा आणि पायरी ॥ पाषाण चि दोनीही परी ॥ मूर्ति पूज्य थेर पायरी ॥ हाणिती लोक ॥ ४ ॥ स्वातीचें चि एक उदक ॥ मुक्ताफळ कें कोठें विख ॥ तैसेंचि भिन्न भिन्न सुख ॥ उपाधियोगें ॥ ५ ॥ सुवर्ण मृत्तिका कांशेण ॥ याचे घट निर्मूनि भिन्न ॥ आंगणीं ठेविले भरून ॥ एका चि जळें ॥ ६ ॥ त्यां माझारी आकाश एक ॥ वाटे प्रति भासें अनेक ॥ परंतु अभिन्न चि नरव ॥ भेद लेंकदां ॥ ७ ॥ उपाधीलागीं भेद झाला ॥ उंच नीच पणा दिसला ॥ जैसा तैसा चि हा जाणिला ॥ पाहिजे भाव ॥ ८ ॥ भाग्य वशें आटलें पाणी ॥ त्या आभासा बिंबीं मिळणी ॥ वरी घट गेला फुटोनि ॥ थोड्याच काळें ॥ ९ ॥ तैशीच नि माली वासना ॥ ज्याची तो मिळाला आपणा ॥ देह ही पडला सारणा ॥ कर्माची होतां ॥ १० ॥ वारा शमतां वृक्षीं डोल ॥ उरे ज्या परी कांहीं काळ ॥ वासना निमत्तां समूळ ॥ तैसा चि देह ॥ ११ ॥ ह्मणाल समूळ वासना ॥

निमालियादेहन्चालेना ॥ तरी ऐका बाधकपणा ॥ होता तो गेला ॥१२॥ सर्पीं विषदंत बाधक ॥ काढितां जेवी
नुरे धाक ॥ विषयवासना अशेख ॥ गेलिया तैसें ॥१३॥ ना तरी बीजा शी भाजिलें ॥ उगवणें सहजीं गेलें ॥ ज्ञा
नियाशीं तैसें जाहलें ॥ वासनाबीज ॥१४॥ ब्रह्मसुखींच सर्वां वस्ती ॥ त्यांतचि सदा विहारती ॥ परी लेश न
चि पावती ॥ त्या आनंदाचा ॥१५॥ मीन जळींच सदा राहे ॥ परंतु तृषा शांत नव्हे ॥ नुलटे तों तैसेंचि आहे ॥
नवल हें ही ॥१६॥ ह्मणोनि बहिर्मुखवृत्ति ॥ सांडून अंतर्मुख होती ॥ तेव्हांचि स्वसुखा लाहती ॥ येऱ्हवीं
नाहीं ॥१७॥ वृत्ति ओघ विषयोन्मुख ॥ होतां वांचला कल्याणिक ॥ तरी तो आणा निरर्थक ॥ मृता चि परी ॥१८॥
श्वास घेतां सोडितां मेला ॥ असंभूत न माना बोला ॥ आता काय न घे श्वासाला ॥ आणि सोडी ही ॥१९॥ हें
असो अनंत जन्मींचीं ॥ कर्मैं जीं का पापपुण्याचीं ॥ सत्य नरलां माथा बळें चि ॥ घेतलीं मूर्खें ॥२०॥ वामग-
ती शतशः शून्यें ॥ लिहितां संख्यान विहीणें ॥ कोहीं न पडे घेणें देणें ॥ कदांही काळीं ॥२१॥ परी अंतीं
च्या शून्यालागीं ॥ फांटा फुटल्या अधोभागीं ॥ धावी ध्यावी लागे निजांगीं ॥ ते संख्या जैशी ॥२२॥ तैशीं

नाना योनींचीं कर्में ॥ या नरदेहीं आलीं जन्में ॥ बहिर्मुखलें एक भ्रमें ॥ करोनियां जी ॥२३॥ विचार पाहूं जातां पूर्ण ॥
हा देह मुक्तीचें भाजन ॥ तेथें या परी का बंधन ॥ पावावें येणें ॥२४॥ असो मीन जे उलटती ॥ त्या सर्वांची एक चि
तृप्ति ॥ तैशी ब्रह्मसुखाची स्थिति ॥ एकांतर्मुखां ॥२५॥ यावीन जे का बहिर्मुख ॥ त यांचें भिन्न भिन्न सुख ॥
विषय कल्पिले अनेक ॥ ह्मणवोनियां ॥२६॥ ब्रह्मसुखा होतां एकता ॥ विषयां केशी अनेकता ॥ जैशी दोरीं
सर्प भिन्नता ॥ कवड्या डोंब्या ॥२७॥ यद्वा भुजंग कंठीं रेषा ॥ तेवढ्याच लहरी जैशा ॥ भ्याड करणें येती दशा ॥
प्राणियां तेवी ॥२८॥ एका लहरींतील त्वरें ॥ मरती विलंबें इतरें ॥ स्थावरें जंगमें अमरें ॥ तैशींच येथें ॥२९॥
यापरी ऐकूनि सज्जन ॥ ह्मणती झालें समाधान ॥ आतां विस्तारीं गा व्याख्यान ॥ दुःख तें काय ॥३०॥ अनात्म
रूप जे विषय ॥ तत्संकल्प दुःख तें होय ॥ प्रकट आहे अभिप्राय ॥ श्रुतीचा ऐसा ॥३१॥ असज्जड दुःख संपूर्ण ॥
अनात्मयाची ओळखण ॥ एकावें प्रत्येकाचें चिन्ह ॥ किंचित येथें ॥३२॥ जें नाहींच आदिमध्यांतीं ॥ असत्
ह्मणावें त्या प्रती ॥ अजागलस्त नीं नरती ॥ दुग्ध हें जैसें ॥३३॥ ना तरी कुमारी वंध्येची ॥ अथवा शिंगें तींस

शाचीं॥ त्रिकाळीं नाहींत तैसाचि॥ येथील भाव॥३४॥ ह्मणा आदि अंतीं नसतें॥ परी मध्यें भासे जयांतें॥ असत्य केवी मानितीं तें॥ प्रत्यक्ष होतां॥३५॥ तरी आदि अंतीं न सूनि॥ मृगांबु दिसतां नयनीं॥ विश्वासे त्या सत्य ह्मणोनि॥ पशु च एक॥३६॥ दृश्य भासा साच मानणें॥ अज्ञानांचें च तें देखणें॥ मयसभेस दुर्योधनें॥ भ्रमावें जैसें॥३७॥ ह्मणोनि आदि अंतीं नाही॥ तें नाहीं च नाहीं मध्यें ही॥ ऐसा न्याय नियें थें कांहीं॥ संदेह नसे॥३८॥ हें सविस्तर निरूपण॥ सप्तम सर्गीं झालें पूर्ण॥ यास्तव पुरे अवधान॥ दीजोजी पुढें॥३९॥ नाहीं लेंटकम कां पाहे॥ वाट परंतु साच नव्हे॥ आदर्शीं चें प्रतिबिंब हें॥ जैशिया परी॥४०॥ किंवा प्रकाश खद्योताचा॥ नसे कोण त्याचकामाचा॥ चिद्भास त्यापरी मिथ्याचा॥ जडस्वरूप॥४१॥ याची न्यायें नाहीं प्रियता॥ पाहूं आतां कदां असतां॥ काय दर्पणींची वनिता॥ होंशके प्रिय॥४२॥ ह्मणोनियां प्रियास्तिभाती॥ निजरूप आदि मध्यांतीं॥ असज्जड अप्रिय स्थिती॥ जग हें सारें॥४३॥ सुवर्ण आहे आणि दिसे॥ प्रियरूप तें चि होत असे॥ नाहीं न दिसे प्रिय नसे॥ नग लोक दां॥४४॥ विषयीं दुःखैक चि आहे॥ ऐसें नसे सुख ही लाहे॥ ऐसें असतां दुःख चि हें॥ ह्मणितलें कां॥४५॥

तरीं एकावें सावधान॥ दुःखी रज्जु सर्प देखून॥ झाला तद्दत सुखी कल्पून॥ रत्नादि माला॥४६॥ ह्मणोनि काल्पें सुख सत्य॥ ह्मणूं ये सांगा तुह्मी संत॥ तरी असंत पुनः होत॥ दुःख ह्मणोनि॥४७॥ या हेतु दुःख प्रतियोगि॥ जें सुख अनुभवें अंगीं॥ तें मायीक सिद्धांत जगीं॥ निश्चयात्मक॥४८॥ येथें ह्मणा प्रपंच सुखा॥ जरी ऐसाच आहे धोका॥ तरी यत्न करावा निका॥ हा बोल व्यर्थ॥४९॥ वक्ता उत्तर दे प्रयत्न॥ प्रपंचाचा सांगल कोण॥ प्रपंच प्रारब्धा अधीन॥ यत्न निवृत्ती॥५०॥ यत्न प्रपंच निवृत्तीचा॥ मूर्ख लागीं मानिना साचा॥ कारण निरासें दुःखाच्या॥ सुख ही जाय॥५१॥ ह्मणोन निवृत्तीवांचून॥ प्रपंच जो कां सांगत पूर्ण॥ माजील सुखाचा प्रयत्न॥ करावा नान्य॥५२॥ व्हावयासी प्रपंच सुख॥ यत्न मानी तो महामूर्ख॥ कां तरी आंबतिलें दुःख॥ सर्वें ह्मणोनि॥५३॥ वालुका यंत्रस्थोर्ध्वभुजा॥ उचलुं जातां सवें दुजा॥ येतें तैसें चि दुःख समजा॥ सुखाच्या सवें॥५४॥ नातरी पंकजळा प्रती॥ घेऊं जातां ये सवें माती॥ प्रपंच सुखाचे सांगाती॥ त्यापरी दुःख॥५५॥ अविनाशि सुख साधावें॥ प्रयत्न त्याशीच ह्मणावें॥ यावांचून तें तें जाणावें॥ प्रारब्ध सारें॥५६॥

अमृ० ३

सर्ग २१

येथें अज्ञजनांच्या मतीं॥ प्रारब्ध कर्में रोगप्राप्ति॥ हें यथार्थपरी नासती॥ प्रारब्धें कैसे॥५७॥ म्हणोनि य
त्नचि पाहिजे॥ तरीच औषध लाहिजे॥ त्यायोगें निरोगी होइजे॥ येर्हवीं नाहीं॥५८॥ याचें परिसा स
माधान॥ प्रारब्धकर्मी भेद तीन॥ इच्छा अनिच्छा तीजी संत॥ परेच्छा ऐशी॥५९॥ अनेच्छेनें रोगादि
येती॥ इच्छाकर्में नाश पावती॥ स्वयें परेच्छा फल दाती॥ निर्विकल्पाशी॥६०॥ इच्छाप्रारब्धें चिकित्सक॥
आणून मात्रा घेती लोक॥ हें पाहून तयाशी मूर्ख॥ म्हणती यत्न॥६१॥ परी सफळत्वचि जया॥ यत्न ऐसें
म्हणावें तया॥ व्यभिचारेच्छा प्रारब्धाया॥ येतसे दिसों॥६२॥ क्वचिदिच्छाकर्म सफळ॥ झालें तरी अस
तफळ॥ देह ही नाशवंत स्थूळ॥ पंचभूतांचा॥६३॥ तैसें नाहींच प्रयत्नाशी॥ तो सफळ वामदेवाशी॥
एकाचि जन्में त्रिजन्मेंशी॥ भरता झाला॥६४॥ म्हणोनि यत्न हा सफळ॥ मनीं जाणावा सर्वकाळ॥ येथें
शंका जो काबरक॥ तयाची ऐशी॥६५॥ निर्विषय व्हावें इच्छाचि॥ होतां यत्न बोली व्यर्थचि॥ तरी सद
सदिच्छें लिची॥ भिन्नता आहे॥६६॥ म्हणोनि यत्न तें सदिच्छा॥ इच्छाप्रारब्ध असदिच्छा॥ येथें

श्रीराम ३

पुनः मूढाची पृच्छा॥ ते असें ऐशी॥६७॥ दोनी ही इच्छाकर्मजन्य॥ तरी भेदा काय कारण॥ सकामा
काम कर्में पूर्ण॥ हा भेद झाला॥६८॥ काम नाहींच जरी मनीं॥ कां पडावें कर्मबंधनीं॥ तरी महादोषा
कारणीं॥ राजाज्ञेवत्॥६९॥ ज्ञानापूर्वी कर्म त्यागितां॥ माथां येतसे सदोषता॥ राया कर भार नार्पितां॥
अनर्थ जैसा॥७०॥ म्हणोनि यां कर्म करावें॥ ज्यागें जेणें निर्दोष व्हावें॥ वरी निवृत्ती शीपावावें॥ निष्काम
पणें॥७१॥ ऐसें निष्काम कर्मी फळ॥ सहजीं असेनी बाष्कळ॥ त्यागिती कर्म ते बहूळ॥ नरका जा-
ती॥७२॥ ज्ञानोत्तरीं कर्म करणें॥ हें अधमत्व कोणी म्हणे॥ तें का राजसंनदानमानें॥ पाळावी प्र-
जा॥७३॥ हेचि उपासनेची गती॥ ज्ञानापूर्वी ज्ञानाचे प्राप्ति॥ पुढें कीजे व्हावया निवृत्ति॥ कृतमस्ता-
ची॥७४॥ होऊनि कर्मोपासनेनें॥ सोडावें ज्ञानिया कारणें॥ श्वापदीं ज्यापरी त्यागणें॥ पेट लागिरी॥७५॥
या अवस्थेवांचून कर्म॥ त्यागोपासनेचा अधम॥ करितो लिंपेल विषम॥ पूर्वोक्त दोषीं॥७६॥ असो
मोक्ष हें फळ होतां॥ निष्कर्मी इच्छारहितता॥ कैशी घडेल तरी हें आतां॥ सावध ऐका॥७७॥ कोण कर्म-

हाराज्ञापूर्ण॥ स्वमंदिरीं सुखसंपन्न॥ मृदास्तरणीं निद्रापन्न॥ झाला असतां॥ ७८॥ तयाशी स्वप्नीं भा-
सझाला॥ एकट्या गेलों काननाला॥ मार्ग क्रमितां व्याघ्र आला॥ मागोनि एक॥ ७९॥ पाहूनि तया-
शी समीप॥ अत्यंत घाबरला भूप॥ ह्मणोनि पळे जों सकंप॥ तों तो निकट॥ ८०॥ पळूं जातां नुचले पाय॥
शस्त्रही नाहीं कीजे काय॥ निराश होऊनि निश्चय॥ मेलों सा करी॥ ८१॥ मनीं ह्मणे गृहीं असतां॥ तें
हा अनर्थ कां पावतों॥ आतां मातें पोहोंचवितों॥ कवण तेथें॥ ८२॥ तों व्याघ्रें तयाशी धरिलें॥ मेलों
मेलों जों बोभायिलें॥ गजारूढ येतां देखिलें॥ कोणी समर्था॥ ८३॥ त्यासमर्थें येतां चि क्षणीं॥ बाणें
व्याघ्र आधीं वधूनि॥ या बैसविलें सुखासनीं॥ आपणापाशीं॥ ८४॥ भय अवघें निरसलें॥ सु
ख अत्यंत अंगीं झालें॥ तंव राजियाचें जागलें॥ अंतःकरण॥ ८५॥ पाहे तों स्वस्थ आस्तरणीं॥ आ
पण आहे नान्य कोणी॥ या विचारें कळूं ये मनीं॥ इच्छारहित॥ ८६॥ जागृती पासून मोक्षांत॥ जीवसृ
ष्टि सर्व कल्पित॥ तैंचें सुखदुःख समस्त॥ दुःखरूप नि॥ ८७॥ आपणाहून हीन सुखी॥ तयाशी तिरस्का

रें लेखी ॥ सदां स्पर्धा समाना विखीं ॥ श्रेष्ठीं असूया ॥ ८८ सातिशय सुखाची जाति ॥ ब्रह्म पावरी
ये चरीती ॥ ह्मणोन दुःखाची समाप्ति ॥ विषयीं नाहीं ॥ ८९ ॥ एक निरतिशय सुख ॥ श्रोत्रियाचें जें
का अशेष ॥ पूर्वसर्गीं विर्णिलें चोख ॥ अविकारत्वें ॥ ९० ॥ यापरी एकूनि सज्जन ॥ पावले पूर्ण समा
धान ॥ आणि बोलते झालें धन्य ॥ वक्तृत्व तुझें ॥ ९१ ॥ सुवर्ण मुक्त रत्नमाला ॥ रज्जु च भिन्नत्वें कल्पिला ॥ ऐसाच सुखीं भेद झाला ॥ बिंबलें पूर्ण ॥ ९२ ॥ ऐकून वक्ता संतवाणि ॥ ह्मणे ऐसें आंहे ह्म-
णोनि ॥ अनात्म विषयांची श्रेणि ॥ दुःखस्वरूप ॥ ९३ ॥ इतुकें बोलोनियां मौन ॥ राहता झाला वक्ता
पूर्ण ॥ संत हीं केले संतोषून ॥ आनंदरूप ॥ ९४ ॥ इ० अ० दुःखस्वरूप ब्या० एकविंशति सर्गः समास ॥ ॥

श्रीहंसगुरवे नमः ॥ स्वर्ग कासयासी ह्मणावें ॥ तें चि अवधारा स्वभावें ॥ संत संगीं सदा राहावें ॥ या नांव
स्वर्ग ॥ १ ॥ ब्रह्म सद्रूप परिपूर्ण ॥ तें स्वयें चि झाले आपण ॥ संत ऐशी तयांस खूण ॥ निश्चयात्मक ॥ २ ॥
सद्रूप झाले ह्मणतां ॥ चिदानंदत्व ऐतें स्वतां ॥ समादिवमाधुर्यादि ता ॥ ये जळीं जैशी ॥ ३ ॥ यापरी जे का
सत्संगती ॥ तेथें जे सर्वदां वसती ॥ ते येथें जाणावे भोगिती ॥ स्वर्ग सुखाशी ॥ ४ ॥ स्वर्गीं असे अमृत
पान ॥ येथें ब्रह्मरससेवन ॥ सद्वासना येथें म ण ॥ स्वर्गांगनातें ॥ ५ ॥ तेथें बैसूं विमानें होती ॥ नंदन
वन क्रीडे प्रती ॥ सन्मनोरथें सदां गती ॥ आनंदी येथें ॥ ६ ॥ तें गद्यपद्य नृत्य वाद्यें ॥ कालक्रमणा हो
तमदें ॥ येथें भगवद्भक्ति छंदें ॥ अखंड सुख ॥ ७ ॥ विचार पाहतां मानसीं ॥ वैकुंठादि हीं संतांपा
शीं ॥ मा स्वर्ग असे ये गोष्टी शी ॥ संदेह काय ॥ ८ ॥ तथापि स्वर्गीं एक न्यून ॥ पुण्यक्षयीं आहे पतन ॥ तें
येथें नाहींच कारण ॥ विकल्प न से ॥ ९ ॥ सत्संगीं विकल्पाचा ठसा ॥ दिसूं येत ह्मणा मानसा ॥ तरी का
स्पर्श संगलो हें ॥ ह्मणावा केला ॥ ११ ॥ ह्मणोन सत्संगीं विकल्प ॥ कादां हीं बोलूं न ये अल्प ॥ हें ज्याचें स्वा

होतसे पाप॥ प्रतिबंधक॥१२॥ [illegible] ॥ऱ्हा वातैसा संग होऊन॥ विकल्पाहोईल उत्थान॥ तरीच सत्संगा दूषण॥ ये ऱ्हवीं नाहीं॥१३॥ असो देहबुद्धिरहित॥ स्वरूपस्थिति अखंडित॥ त्यान्चये लक्षणावें संत॥ सिद्धांत ऐसा॥१४॥ श्रोतिऱ्हणनी बोलिलाशी॥ तें सत्य सत्य निर्श्चेशी॥ परी न मिळे दुर्दैवेंशी॥ जैं ऐसा संग॥१५॥ तरी मग करावें काय॥ हेंचि विस्तारींपथान्वय॥ ज्या आचरणें लागेसोय॥ सत्संगतीची॥१६॥ वक्ता ऱ्हणे पराच्या अर्थी॥ आपण केलें ज्या प्रश्नातें॥ परिसा त्याच्या उत्तरातें॥ सावधपेथें॥१७॥ जेणें जिंकिलें इंद्रियांशी॥ वेदाध्ययन अहर्निशीं॥ स्वभाव जयाचा सत्वाशी॥ नित्यानुकूळ॥१८॥ अंतःकरणामाजी दया॥ प्राणीमात्रीं सर्वदा जया॥ शीतोष्णादि सहनीं काया॥ निर्भय ज्याची॥१९॥ धाललो नेणें चि कोणाचा॥ बंध नाहीं चज्या आशेचा॥ पसेंचि प्रवर्ततसावा॥ सोमादि पानीं॥२०॥ अध्यापन आणि याजन॥ कीं भिक्षाप्रतिग्रहें पूर्ण॥ निर्वाह करितो ब्राह्मण॥ संगती योग्य॥२१॥ किंवा स्वयें जो निशी दिनीं॥ ब्राह्मण या आचरणीं॥ राहे तो सत्संगा लागोनि॥ होतसे

पात्र॥२२॥ इंद्रियांलागीं निग्रहून॥ करी प्रीतीं वेदाध्ययन॥ सर्वकाळ यजन दान॥ चालवी नेमें॥२३॥ प्रजेचिया रक्षणासाठीं॥ युद्ध करीत उठाउठी॥ नणेंचि पाडूं जो संकटीं॥ आपली प्रजा॥२४॥ बहुत क्रूर नातिसौम्य॥ प्रकृति जयाची मध्यम॥ ऐसा क्षत्रीय तो उत्तम॥ जाणावा एक॥२५॥ इंद्रियें निग्रहूनि स्वीय॥ वेदाध्ययनीं रत होय॥ यजन दानीं ज्याचा काय॥ सर्वदां झिजे॥२६॥ कृषि वाणिज्य गोरक्षण॥ येणें निर्वाह करी पूर्ण॥ भिक्षाप्रतिग्रहाशीं मन॥ नातळे ज्याचें॥२७॥ यापरी वैश्य हा जाणावा॥ शूद्र तो ही अवधारावा॥ जितेंद्रिय करी जो सेवा॥ द्विजांची सदां॥२८॥ उपनयन झाल्या पूर्ण॥ दंड मेखळा कृष्णाजिन॥ करीत कौपीन धारण॥ स्नान त्रिकाळ॥२९॥ सायं प्रात भिक्षा करूनि॥ गुरुतें सेवी निशिदिनीं॥ सर्वकाळ वेदाध्ययनीं॥ तत्पर राहे॥३०॥ ऐसा जाणावा ब्रह्मचारी॥ गृहस्थ ऐका कोणे परी॥ गुरुदक्षिणा दिल्यावरी॥ परते गृहा॥३१॥ आलिया गृहीं यथाविधी॥ विवाहातें करी सुबुद्धी॥ यथाशास्त्र प्रपंच सिद्धी॥ नेतसे नेमें॥३२॥ ते विवाहव्यवस्था कैशी॥ येथे अवधारा अल्पशी॥ जेणें अंतर वेदाज्ञेशी॥ कदांही न ये॥३३॥ पाहूनि कुशल शील सम॥ विवाहापूर्वीं वाङ्नियम॥ कीजे कन्येचा

अमृ॰ सर्ग २३

२

सर्वोत्तम॥ वर जो त्याशी॥३४॥ कन्येचिया अष्टमवर्षीं॥ वयें ज्येष्ट द्विगुण त्याशी॥ नेमीं आणी ती हे तुम्हाशी॥
दिधली कन्या॥३५॥ नेमापून लग्नापर्यंत॥ अवधि जो मिळे नेमस्त॥ करूं ये त्यामाजी चरित॥ कैसें तें सांग्वें॥३६॥
तो तैं जैसा युक्ताध्ययना॥ रत होते शीघ्र व्हावी कन्या॥ जियेनें वेदपाठ विना॥ सर्व भ्यासावें॥३७॥ त्यासंधीं-
त तो हरवला॥ कीं अकाळीं मृत्यु पावला॥ अथवा सन्याशी जाहला॥ निघाला क्लीब॥३८॥ नातरी स्वयें भ्रष्ट
झाला॥ कीं अन्यापत्तीं त्या कन्येला॥ मागुता पाहिजे पाहिला॥ पूर्ववल्लती॥३९॥ श्रुतीलागीं अनुसरून॥
स्मृत्यर्थ ऐसा आहे पूर्ण॥ जाणता ती ज्ञानसंपन्न॥ भ्रमतीं येर॥४०॥ ह्मणाल लग्नकाळीं कन्या॥ मोठी दिसूं
येईल जना॥ असो परी शास्त्र प्रमाणा॥ सुटेल मुख्य॥४१॥ तरी ययाविषयीं श्रुती॥ आणि आहे स्मृतिसं
मति॥ ह्मणोनि विकल्प या अर्थी॥ मुळींच नाहीं॥४२॥ मुख्य लें कन्या अनग्निका॥ षोडश कीं द्वादशाद्विका॥
तोंवरी ते बाला निःशंका॥ स्मृति च ह्मणे॥४३॥ अहो जैं प्रायश्चित्तें मान्या॥ होवि चिदग्नि काहीं कन्या॥ तैं उक्त
होईल अमान्या॥ वरिली कैशी॥४४॥ हें आणून या अर्थी आलें॥ विकल्प न धरोनि चित्तें॥ संपादितीं लग्नवि-

श्रीराम २

धीतें॥ ज्यापरी शास्त्र॥४५॥ कन्येचा करणें विक्रय॥ गोविक्रया समान होय॥ यास्तव सुज्ञ त्यानी श्चय॥ नांगिका रिती॥४६
वरदक्षिणा देणें घेणें॥ हें सशास्त्र ओंहकरणें॥ बोली करून हुंडा घेणें॥ वाळिलें शास्त्रें॥४७॥ विवाहकाळीं व
धुवरें॥ शपथा घेती परस्परें॥ आपण दोघें वेदाधारें॥ वागूं या परी॥४८॥ असो या परी झाल्या लग्न॥ उभयतां
शास्त्र प्रमाण॥ प्रपंचालें करिती पूर्ण॥ निर्वाण जेणें॥४९॥ हें सशास्त्र विवाहस्थिति॥ निवेदिली तुह्मापुढती॥ प्रसं
गें याविषयीं प्राप्ति॥ झाली ह्मणोनि॥५०॥ ब्राह्म किंवा दैवी विधीनें॥ विवाह ब्राह्मणाकारणें॥ युक्त इतरां ते आण-
नें॥ क्षत्रियादिकां॥५१॥ असो गृहस्थें निरंतर॥ साग्निक असावें पवित्र॥ प्रजा निर्मावी लोकांतर॥ प्राप्त हो
जेणें॥५२॥ सांग झाल्या गृहस्थाश्रम॥ काय करी गृहस्थोत्तम॥ तयाचें अवधारा वर्म॥ सावधपणें॥५३॥ प्र-
पंच सोडून समस्त॥ सभार्या भार्य अरण्यांत॥ जाऊन राहे वानप्रस्थ॥ आणि जेतोचि॥५४॥ तेथील जैसा जै
सा विधी॥ तैसा आचरूनि सद्बुद्धि॥ तुर्याश्रमीं रिघे उपाधि॥ सोडून सारी॥५५॥ त्या संन्यास धर्माची स्थि
ति॥ ये थें परिसा अत्यरीती॥ ऐकूनि हें सावध होती॥ सकळ श्रोते॥५६॥ त्रिकाळ आचरीत स्नान॥ भिक्षे-

अमृ॰ ३

सर्ग २२

चेंचि भक्षीत अन्न ॥ मार्गक्रमितां अस्तमान ॥ होते थे राहे ॥५७॥ नेणें मठाचा परिग्रह ॥ आशारहित सदां
राहे ॥ आत्मचिंतनें कंठिताहे ॥ काळ जो स्वीय ॥५८॥ यालागीं ह्मणिजे संन्यासी ॥ त्रिदंडी होती त्या दोघांशी ॥
कुटीचक बव्होदक्षीं ॥ असती नामें ॥५९॥ सदंडादंड यती दोन ॥ हंसपरमहंस चिन्हें ॥ विविदिषेकज्ञा-
णा अन्य ॥ विद्वत्संन्यासी ॥६०॥ चारी वर्णे चत्वाराश्रम ॥ त्यांचा कथन केला क्रम ॥ साधारण एकावे धर्म ॥
सर्वांचे कैसे ॥६१॥ मुख्य आधीं श्रुतिवचनीं ॥ विश्वास ती मनापासूनि ॥ कोणती श्रुती कोणे स्थानीं ॥ जा
णती लाऊं ॥६२॥ श्रुतीलागीं अनुसरून ॥ घेती सत्याचा अभिमान ॥ करिती कर्म ओपासन ॥ निष्कामबु-
द्धी ॥६३॥ उपासनेचा हेतु काय ॥ तयाचें जाणती तात्पर्य ॥ जी माझारी मुख्यत्वें स्थैर्य ॥ अंतःकरणा ॥६४॥
कर्मापासून चित्तशुद्धि ॥ ऐसें जाणूनियां सुबुद्धि ॥ प्रबलेक होताती विधि ॥ रूपकर्मोशी ॥६५॥ संध्येचा पा
हूं जातां अर्थ ॥ मुख्य प्रार्थिला भगवंत ॥ प्रत्यहींचें जेणें दुरित ॥ लयाशी जाय ॥६६॥ तो अर्थ आणूनियां
मनीं ॥ संध्यादि नित्यकर्मी जिनीं ॥ प्रवृत्त होत्ती ब्रह्मार्पणीं ॥ स्वहित जेणें ॥६७॥ वर्णाश्रम धर्म पाळिती ॥

श्रीराम ३

रवाळीं करूं च नेणती ॥ स्वयें आचरूनि लाविती ॥ जनाशी मार्ग ॥६८॥ वर्णाश्रमा लागून मूळ ॥ बीज कल्पनात
न्निर्मूळ ॥ आधीं शुद्ध ज्ञानें केवळ ॥ झटती करूं ॥६९॥ सद्गुरुवचनीं विश्वास ॥ पूर्ण ठेविती अहर्निश ॥ श्रीगु-
रुमहिमा विशेष ॥ जाणती सर्वी ॥७०॥ श्रीसद्गुरुचिया सामोरा ॥ पूजूं च नेणती इतरां ॥ पूजणें त्यास्या गुरुव
रा ॥ आधीं मग त्या ॥७१॥ दर्शनादिकांचाही विधी ॥ ऐसाचि पाळितीसुबुद्धि ॥ रिक्तहस्तें दर्शना कधीं ॥ नेणती
जाऊं ॥७२॥ श्रोत्री ब्रह्मनिष्ट परम ॥ सद्गुरु ऐसें तया नाम ॥ जो पूर्ण साक्षात्सर ब्रह्म ॥ राखिती बुद्धी ॥७३॥
यापरी सद्गुरु समर्थ ॥ तयातें सेविती सतत ॥ विकल्प नेणती मनांत ॥ कांहीं एकही ॥७४॥ गुरुत्व बुद्धीनें प्रतिमें ॥
ऐसेंच भजती सप्रेमें ॥ कायावाचा मानस धर्मे ॥ अवंचक ल्लें ॥७५॥ नाहीं सद्गुरुचा आश्रय ॥ तंव प्रतिमेशी निश्च
य ॥ सद्भावें पूज्य परी होय ॥ मागाहून तें ॥७६॥ नूतन वस्तु जे पाहती ॥ ते श्रीगुरुदेवा अर्पिती ॥ आधीं मग
उपभोगिती ॥ स्वयें कीं पर ॥७७॥ आणती सर्व तारतम्य ॥ अंगीं राखिती सत्व धर्म ॥ सोशिती निंदादिक कर्म ॥
अप्रतीकारें ॥७८॥ दंभाना लवूं देती मन ॥ प्रजार्थ स्वस्त्री शीं गमन ॥ ऋतुकाळीं तो हि सुदिन ॥ वर्जूनियेरा ॥७९॥

ऐशा परींचि नारी नर ॥ त्यांच सुभग म्हणे शास्त्र ॥ इतर दुर्भग पामर ॥ द्विपाद पशु ॥ ८०॥ केवळ निर्वाहो देशींचि॥ चाड धरिती भोजनाची ॥ सत्या वांचूनि नेणती चि ॥ वाणी सवार्ता ॥ ८१॥ आपण ब्रह्म देह नव्हे ॥ मुख्य सत्य आणि जें तें हें ॥ याबीन बाह्य सत्य आहे ॥ व्यंग ए काक्ष ॥ ८२॥ असो मधुर निष्कपट ॥ बाह्य सत्य बोलती स्पष्ट ॥ परी होती प्राणियां कष्ट ॥ नादरिती तें ॥ ८३॥ न्यायें करिती द्रव्यार्जना ॥ श्रीसेवे नेणती वंचना ॥ मिथ्या कलह लाविती ना ॥ कधीं कोणाचा ॥ ८४॥ चौर्यकर्म दूर राहती ॥ न व्यभिचारा प्रवर्तती ॥ हें काय परी न स्पर्शती ॥ पुनर्विवाहा ॥ ८५॥ न्यून होतां वा विषय ॥ नृदेहीं हा वेदाभिप्राय ॥ मुख्य तें ते धरून सोय ॥ जाणती चालूं ॥ ८६॥ पोटीं नाहीं पुत्रसंतान ॥ स्त्री तरी पावली मरण ॥ कीं वंध्या पदरीं संस्थान ॥ राज्यादि मोठें ॥ ८७॥ तरी तैशिया पुरुषास ॥ अधिकार आहे विशेष ॥ पुनर्लग्नीं परी सदोष ॥ विधवेस वें ॥ ८८॥ जैसी स्वसामाय सक्षता ॥ नाहीं ना जोत सक्षी सत्ता ॥ त्या यज्ञूची घवि द्रा ता ॥ होते सें हें हि ॥ ८९॥ असो हे विस्थिति राशीशी ॥ होतां पुनर्विवाहीं लिशी ॥ न अधिकार निश्चयेंशी ॥ झालिया निंद्य ॥ ९०॥ राज्याधिकारिणी स्त्रियांस ॥ जें पुनर्लग्नीं ऐसा दोष ॥ तें तो आणील महत्वास ॥ काय येरांशी ॥ ९१॥ म्हणोनि यां पुनर्विवाह ॥ सकळां वर्ज्य निःसंदेह ॥ येथें धरिती ना संदेह ॥ कदापि झाले ॥ ९२॥ जैसा सत्य बोधन करी ॥ तो गुरुत्यागा वाज्या परी ॥ तैसा पवित्र नरां नारी ॥ पुनर्विवाह ॥ ९३॥ कीं स्वयें ऋत्विज असोन ॥ नेणें चि कांहीं अध्ययन ॥ तो त्याज्य तैसें पुनर्लग्न ॥ त्या गिती झाले ॥ ९४॥ अथवा न पाळी च प्रजा ॥ तो त्याज्य चि ज्यापरी राजा ॥ तैसा चि त्याज्य हा समजा ॥ पुनरुद्वाह ॥ ९५॥ अहो जी म शाला जार ॥ निरर्थक याचक चोर ॥ उत्तम राजा राज्यापार ॥ दवडोनि दे ॥ ९६॥ तैसे पवित्र स्त्रीपुरुष ॥ पुनर्विवाह हा सदोष ॥ स्वांतःकरणीं विश्रांतीस ॥ न देती राहुं ॥ ९७॥ तें उपस्त्री कीं उपपति ॥ यांचि मात चि दूर अति ॥ या बोला ते चि विश्वासती ॥ वेदीं ज्यां दृष्टी ॥ ९८॥ असो अवधारा पुढती ॥ कुलीन ते कैसे चालती ॥ आत्मचिंतनें जे राखिती ॥ अंतर शुद्ध ॥ ९९॥ मृज्जलें पवित्र बाहेर ॥ पूर्ण राहती निरंतर ॥ यां वांचून येर प्रकार ॥ त्यागिती सारे ॥ १००॥ सर्वेश्वर भजनीं काम ॥ क्रोध करूं इंद्रियदम ॥ लोभ श्रीगुरुदेवोत्तम ॥ तीर्थप्रसादीं ॥ १॥ भगवज्ज्ञ नाशीं मोह ॥

अभ्र॰ ५ | दुर्गुणीं मदनिःसंदेह॥ मत्सराचा तो परिग्रह॥ संसार विशीं॥२॥ नित्य ब्राह्म मुहूर्तीं प्रीति॥ उठोनि गुरुदे-वाध्याती॥ आधीं मग पादें स्पर्शीती॥ वसुंधरा हे॥३॥ लघुशंके शीनिवारून॥ वरर चरण प्रक्षाळून॥ अ-जपाजप निवेदन॥ करिती सांग॥४॥ पुढें बहिर्दिशाविधीस॥ करूनि क्षाळिती मुखास॥ उपरी निघती स्नानास॥ शास्त्रोक्त रीत्या॥५॥ स्नान आहालिया पवित्र॥ शुच्योज्वलवस्त्र स्वीकार॥ करूनि चर्चिती शरी-र॥ समंत्र भस्में॥६॥ पुढें साल्या शिखाबंधन॥ यथाधिकार आचमन॥ करूनि निंवें घती आसन॥ भूभू-तशुद्धि॥७॥ गायी चि याश फ प्रामाण्यें॥ शिखा पुरुषा लागीं होणें॥ त्रिवेणी गृत्तन्याथानें॥ स्त्रियांही लगीं॥८॥ सालंकृत करूनि वेणी॥ मुक्त स्थापिती नासास्थानीं॥ कुंकुम मध्यम प्रमाणीं॥ रेखिती भाळीं॥९॥ सौभाग्य सूचकालंकार॥ ज्या ज्या स्थानींचा जो जो थोर॥ तो तो लेती तेथे सादर॥ आळसावीन॥१०॥ काम्यहाव भाववर्जून॥ सत्या चालती सप्रमाण॥ करावें काय स्वयें कोण॥ स्मरती सदां॥११॥ श्रेष्टीं समर्याद भाषण॥ स्पष्ट सत्य वर्णोच्चारून॥ स्त्री पुरुष करिती पूर्ण॥ विनयें प्रीय॥१२॥ समानाशीं समान पथें॥ | सर्ग २२ श्रीराम ५

भृत्या दियेरींका यीपुर्ते॥ हास्य विनोदें सेवकांतें॥ बोलतां हानि॥१३॥ निंद्य कर्मी लज्जा धरिती॥ वंद्य कर्मी भावें चालती॥ मुख्य वेदाज्ञेंचि वर्तती॥ स्त्री कीं पुरुष॥१४॥ सभ्य स्त्री पुरुषाची रीति॥ ज्या सन्मार्गें आपण जाती॥ स्व कन्या पुत्रां वर्तवीती॥ तेणेंचि परी॥१५॥ देवीं धर्मीं के दांट वाळ॥ कीं होऊन देती वाकळ॥ दिसल्यावे शींच तत्काळ॥ लाविती शिक्षा॥१६॥ गुरुदेवीं मर्यादा कैशी॥ राखावी शिकविती त्यांशीं॥ अभ्यासीं न होती आळशी॥ रक्षिती ऐशीं॥१७॥ अन्यथा मार्गीं चालतां॥ भय वागविती सा चित्ता॥ धाक राखिती माता पिता॥ ते एक धन्य॥१८॥ मना रायेरेल त्या रीती॥ पितरें मुलां वागूं देती॥ तीं अवश्य दंड पावती॥ यमान्यालो कीं॥१९॥ शिष्या परा घेंदंड्य गुरु॥ या परी शास्त्राचा निर्धारू॥ शिष्या पत्यें माता पितरू॥ गुरु हे त्याचे॥२०॥ शिक्षेचे अनेक प्रकार॥ तेते करून मागोवर॥ मुलें आणावीं च अंतर॥ करणें चूक॥२१॥ दुष्ट निघती या उपरी॥ दवडावीं घरा बाहेरी॥ अन्यायीं न व्हावें विघरीं॥ स्वयें दे वाच्या॥२२॥ सुमुहूर्ती जाहलीं मुलें॥ दुष्ट होती नाक दाखळें॥ सज्जनाचीं परी कथिलें॥ शास्त्रोक्त धर्म॥२३॥ असो प्रातःसंध्याविधान॥ स्नात्सा-

घेतीगुरुदर्शन॥मगआरंभितीपूजन॥ गृहदेवाचें॥२४॥मुख्यत्वेंचारीहीवर्णाशीं॥पंचायतनचिपूजेशी॥ सर्ग
व्हावेंप्रीतिअसेलजेशी॥तत्तन्मुख्यत्वें॥२५॥याचचनावेदप्रमाण॥पंचायवशीषोकेंपूर्ण॥असोजाती
धंद्यालागून॥पुढेंजोजोज्या॥२६॥पुनः येतां गृहाकारणें॥स्नानकीं पादादिक्षाळणें॥आसनींबैसतीविधीनें॥
मध्यान्हसंध्ये॥२७॥ब्रह्मयज्ञतर्पणोत्तर॥पुनःदर्शनाशीसादर॥होतीश्रीगुरुच्यासाचार॥अत्यंतप्रेमें॥२८॥
चरणामृतालागीं करीं॥घेऊनिपरतत्याघरीं॥नैवेद्यवैश्वदेवोत्तरीं॥अतिथीपूजा॥२९॥तीर्थप्राशनकेल्या
पूर्ण॥अतिथीसहितभोजन॥झाल्यादेवदत्तचर्वण॥तांबूलकरा॥३०॥पुनःव्यवसायाशीजाती॥नातरी
विचारींबैसती॥श्रुत्यनुभवें अर्थघेती॥कुतर्कत्यागें॥३१॥सांडूनपदार्थसदोष॥जेमादकमद्यादिमांस॥का-
र्यापुरतेंचघेनिर्दोष॥सर्वहीकाळ॥३२॥मातापितरीं देवापरी॥भक्तिठेविती अहोरात्रीं॥तेवीचशिक्षकामाझारी॥
सद्गुणाचिया॥३३॥कार्याचाकरून विचार॥मगतेथें होतीतत्पर॥वृथाउतावीळअंतर॥नव्हतीकदां॥३४॥असो
सूर्यास्तसमयाशी॥पुनःप्रवर्ततीसंध्येशी॥तेसात्यागुरुदर्शनाशी॥सद्भावेंजाती॥३५॥तेथीलयोग्यविधीहोतां श्रीराम

गुरुगृहींकायन्यूनता॥तयेचीकरूनसांगता॥फिरतीगृहा॥३६॥सुज्ञनरनारीजेहोती॥तेहाप्रपंचयुक्तस्थिती॥
नसतांगुरुदेवाप्रती॥वाहतीसारें॥३७॥स्वयेंहोऊनसेवाधार॥सेवाकरिती अहोरात्र॥परमार्थसाधूनिसार॥
होतातीमुक्त॥३८॥असोगृहाशीआल्यापूर्ण॥नूतनसात्विकभोजन॥करूनिश्रीदेवास्मरून॥निद्रेशीजाती॥३९॥
यापरीक्रमप्रतिदिनीं॥करिती आळसटाकूनि॥धन्यधन्यत्यांचीजननी॥धन्यतेजन॥४०॥ऐसेविचाराचारवान्॥
जेजेयामृत्युलोकींजन॥तयांचियासंगेंकरून॥सन्मार्गेलागे॥४१॥किंवाश्रीगुरुनभेटली॥तोंउक्तशेषाचारस्थि-
ती॥स्वयेंचालूनसत्संगती॥होतातीपात्र॥४२॥दुस्तरसंसारींचेजन॥पावतीसत्संगालागून॥केवींऐसाआप-
लाप्रश्न॥तदुत्तरहें॥४३॥प्रसंगेंकांहींआडकथा॥बोलिलोंत्यांचीक्षमासंतां॥मगतोंशेवटील आतां॥विज्ञाप
नाहे॥४४॥यापरीतोवक्ताबोलून॥आटोपूनिसर्गव्याख्यान॥उगाचराहियेलामौन॥स्वरूपस्थिती॥४५॥
इ०अ०सत्संगस्वरूपस्वर्गव्या०द्वाविंशतितमःसर्गःसमाप्तः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवे नमः ॥ संतलक्षण ती गा सुमति ॥ त्यां बोधिलीं ते आतां नीति ॥ तदनुसारें जे चालती ॥ शास्त्रोक्त वर्णी ॥ १ ॥
ते पाऊन या लोकीं सुख ॥ स्वर्ग जाती निश्चयात्मक ॥ हें न न वरु ऐलौकीक ॥ पावती ब्रह्म ॥ २ ॥ ह्मणोनि ब्राह्मणें
क्षत्रियें ॥ वैश्यें शूद्रें येणें न्यायें ॥ चालावें कदा करूं नये ॥ आळस येथें ॥ ३ ॥ ऐसा हा जाहला सिद्धांत ॥ ये विशीं
निःसंदेह चित्त ॥ झालें आतां नरकवृत्त ॥ कैसें तें सांगें ॥ ४ ॥ वक्ता बहु बरें ह्मणूनि ॥ सरसावला निरूपणीं ॥ ऐका-
वें सावध होऊनि ॥ सर्वत्रीं आतां ॥ ५ ॥ देहादि प्रपंच असत्य ॥ त्याजो मी मी माझें करील ॥ तो असंत त्याची संग-
त ॥ नरक तो चि ॥ ६ ॥ ब्रह्मात्मा अखंड अचळ ॥ तें न संभवे देहमूळ ॥ नाहीं तो असंत केवळ ॥ बोलिजेतो हो ॥ ७ ॥
असंता लागीं ज्ञान कैचें ॥ घेणें न को नाव सुखाचें ॥ असज्जडाप्रिय देहाचें ॥ ह्मणोनि रूप ॥ ८ ॥ भ्रमें दोरीं भास
ला सर्प ॥ तो जैसा मिथ्या चि आरोप ॥ तैसें देहादि नामरूप ॥ ब्रह्मातमूळीं ॥ ९ ॥ नातरी स्त्रीवेष दिसला ॥ तो पुरुषीं
जैसा नाथिला ॥ विचारें तैशीच देहाला ॥ अवस्था ब्रह्मीं ॥ १० ॥ किंवा स्वप्नीं भासला भास ॥ तो विचारें अवघा
फोस ॥ तैशी देहादि प्रपंचास ॥ स्वरूपीं स्थिति ॥ ११ ॥ असत्याशी सत्य ह्मणतां ॥ सत्या मिथ्यत्व न बोलतां ॥

असन्नरत्वसद्भावितां॥ नाट्यस्त्री जैशी॥१२॥ सत्याशी मिथ्यात्व कल्पिलें॥ तेणें न सत्य मिथ्या झालें॥ परी मिथ्यत्व माथां आलें॥ कल्पकाच्याचि॥१३॥ आहें तो मी स्वप्नस्थ असें॥ या वीन अन्य कोही नसे॥ येणें बोलें मिथ्या होत नसे॥ स्वप्नस्थ वक्री॥१४॥ तैसा सत्याशी नाहीं ह्मणे॥ असदत्व ये त्या कारणें॥ स्वानुभवें पाहा हा मनें॥ श्रुत्यभिप्राय॥१५॥ स्वप्नस्थाशी मी सें ह्मणतां॥ नस्ते विकार येती माथां॥ तद्वद्देहा मी मी भावितां॥ अनंतें [illegible]ख॥१६॥ जैशी वामगतीचीं सरव॥ शून्यें सत्य होती अशेष॥ अंतीं वें अधोमुख एक॥ झाल्या सरसीं॥१७॥ तैशीं कर्मे नाना योनींचीं॥ या नरदेहीं झालीं साचीं॥ एक बहिर्मुख होतांची॥ मिथ्या कल्पना॥१८॥ नृदेहीं मी देह ह्मणत्या॥ अनंत कोटी आत्महत्या॥ बोलिल्या तयांची व्यवस्था॥ विचारिं ऐशा॥१९॥ हें पूर्वी आहे सांगितलें॥ परी येथें स्मरण दिलें॥ असो पुढें अवधारिलें॥ पाहिजे श्रोतीं॥२०॥ आहे तयाशी लोप [illegible]ऊना॥ मी ह्मणें नेंनस्या लागून॥ कोण तें जी पाप याहून॥ अनृतरूप॥२१॥ अंतरानृत आपणाशी॥ केवढें झालें देवापाशीं॥ हें मूर्खा नेणवे मानसीं॥ अविचारानें॥२२॥ वरपंगीं सत्यभाषण॥ मनीं ब्रह्मांडा ऐसें शून्य॥ दंभ कोणता

असे भिन्न॥ पाहून पहा॥२३॥ ऐसे खोटे आणि दांभिक॥ जे जे या जगामाजी लोक॥ त्यांच्या संगें नाहीं नरक॥ ह्मण वेळका॥२४॥ जैसें गङ्गलुका बाधत॥ तैं जो स्वयें ऐसा चालत॥ तो नरकचि मूर्तिमंत॥ उघड झालें॥२५॥ असो अनृतोत्पत्तिस्थान॥ तें मुख्य देहबुद्धि पूर्ण॥ पापा लागीं न व्हे गणन॥ जैं देहबुद्धि॥२६॥ जैं असे अहंता देहाची॥ तैं च स्थिति असंतत्वाची॥ असंतत्वींच मूढत्वाची॥ सदुःखवस्ती॥२७॥ ह्मणोन मी देहभावना॥ त्याच असज्जनाच्या खुणा॥ यत्संगें नरकयातना॥ अंधतमाच्या॥२८॥ अहो नाट्य स्त्रीवेषधरें॥ मी स्त्री धरून दृढांतरें॥ कर्में केल्या अन्यथाकारें॥ दोषिया कीं तो॥२९॥ तेवीच इतर जे जन॥ त्याशीं वागतील समान॥ तेही तद्दोषायतन॥ निश्चयें होती॥३०॥ या कारणें असत्संगती॥ ते चि येथें नरकस्थिति॥ ऐसें बोलिली जे कां श्रुति॥ नान्यथा चित्तें॥३१॥ असंत कैसे ओळखावे॥ काय चिन्ह त्यांचें स्वभावें॥ तें चि सावधान ऐकावें॥ होऊन येथें॥३२॥ मुख्य श्रुतीवचनीं ज्यास॥ मनें परम अविश्वास॥ दिव्य मात्रा रुक्कु पुत्रास॥ नावडे जैशी॥३३॥ तथापि मानलीच श्रुति॥ एकाचें एक समजती॥ हद्भूताभि

प्रायनेणती ॥ श्रुतीचामूर्खी ॥ ३४ ॥ सारकायतें ओळखून ॥ कीजे म्हणतांचि भोजन ॥ मूर्ख घेउंच लूनंद्रोण ॥ सारा
थाजैसा ॥ ३५ ॥ तैसे अज्ञजन असती ॥ ते श्रुतिला सर्पा नेणती ॥ तेणेंगुणें अनर्थ होती ॥ निश्चयेंपात्र ॥ ३६ ॥
ऐसेचि श्रुत्यर्थ आणून ॥ दुराग्रहें वर्तती जन ॥ पावती अनर्थ लागून ॥ तैसेच तेही ॥ ३७ ॥ अहो सार शब्दें
तत्वांश ॥ घेणें आणूनियां विशेष ॥ दुराग्रहें घे तत्त्या माष ॥ नानर्थ काहा ॥ ३८ ॥ कीं अर्थ दमात्रा त्यागितां ॥
दुराग्रहें मुक्ता र्थ घेतां ॥ माती च ये ज्यापरी हाता ॥ जाऊन मोतीं ॥ ३९ ॥ ऐसे अज्ञ आणि सज्ञान ॥ जेंजें हो-
ती लौकिकीजन ॥ त्यांशीं कैंचें मानें वचन ॥ श्रीसद्गुरूचें ॥ ४० ॥ ज्यापरी हीन कपर्दिका ॥ स्व साम्यें मा-
निती करका ॥ उद्भव लों सागरीं एका ॥ ऐशिया बुद्धी ॥ ४१ ॥ परी मेघजसिद्ध जळ ॥ त्या स्वयें तद्धीनके
वळ ॥ नेणवे अंतरा बरळ ॥ पणेंचि जैसें ॥ ४२ ॥ तैसे जे पामर मनुष्य ॥ आह्मां पं गुरूंत विशेष ॥ काय मा-
नूनि उपहास ॥ करिती त्याचा ॥ ४३ ॥ तेथें कैसें त्याचें वचन ॥ तयासमान वेल पूर्ण ॥ मग पूजादिक नम-
न ॥ हें तो दूरचि ॥ ४४ ॥ सद्गुरु श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठ ॥ तेथें ऐसा धरून वीट ॥ विमुख होती महानष्ट ॥ पूर्वपापें त्या ॥ ४५ ॥

मुक्त पाहूनियां सुंदर ॥ विट जैसा कां न्ना पवित्र ॥ तैसा उपेक्षी दुष्ट नर ॥ श्रीसद्गुरूतें ॥ ४६ ॥ श्रीगुरुवेदां अव्हेरि
तां ॥ चित्ताशी जाहाली स्वैरता ॥ मग पाहिजे तें करितां ॥ लज्जा ना भीति ॥ ४७ ॥ अधम जन जे असती ॥ दुर्जन
संगीं रत होती ॥ शिश्नोदर पाळनीं प्रीति ॥ अत्यंत जयां ॥ ४८ ॥ मग त्यांच्या संगें स्वधर्म ॥ नेणूनि त्यागिती स्वकर्म ॥
वरुती चारुती निःसीम ॥ निषिद्ध पथें ॥ ४९ ॥ नित्य नैमित्तिक कर्मांशी ॥ दुर्जनीं ह्मात्याद शा ऐशी ॥ खुंटला मार्ग
तैं व्हां पाशी ॥ चित्ताची शुद्धि ॥ ५० ॥ हेचि दशा उपासनेस ॥ झाल्या कैंचें स्थैर्य चित्तास ॥ शुद्धि स्थैर्य नसतां ज्ञानास ॥
रिघावा नाहीं ॥ ५१ ॥ जैसें पात्रीं भरलें जळ ॥ परंतु तें आहे समळ ॥ वरी हेलावलें चंचळ ॥ नाहींच स्थीर ॥ ५२ ॥
तेथें जरी सूर्यबिंब लो ॥ समालिन्यास्थीरत्व त्यालो ॥ रजेंत मैं ज्ञाना शी घाला ॥ हेचि त्तीं तैसा ॥ ५३ ॥ ज्ञान ह्मणजे स्व
यें कोण ॥ त्याची यथार्थ ओळखण ॥ तें नसतां सर्व अज्ञान ॥ अधीत जरी ॥ ५४ ॥ अधीतचि अज्ञान कैसा ॥ आ
श्चर्य मानाल मानसा ॥ शुकपक्षी बोलत जैसा ॥ शिकल्या बोला ॥ ५५ ॥ अहो शिकले बोल बोले ॥ तो न ज्ञाता कदां
ही काळें ॥ अर्थालागीं नाहीं जाणितलें ॥ ह्मण वोनियां ॥ ५६ ॥ व्याकरणें अर्थ कळला ॥ तरीही तो जाणा आंधळा ॥ जै

जैसा चोर नस्तां पाहिला ॥ श्वान हा भुंके ॥ ५७ ॥ कीं कांहींच वृत्त नेणून ॥ साक्ष देतीलांच घेऊन ॥ अस्वप्रतीतीच्या
करण ॥ त्यापरी अंध ॥ ५८ ॥ सर्प नसून ज्या अभासे ॥ रज्जु असूनि यां न दिसे ॥ तया तुह्मीच काय कैसें ॥ ह्मणावें
सांगा ॥ ५९ ॥ मार्ग सोडून डावा गेला ॥ तो मात्र ह्मणावा चुकला ॥ येर काय मार्गी लागला ॥ जो गेला सव्य ॥ ६० ॥ इत्या
दि हेतु निःसंशय ॥ तो अंधचि निश्चयें होय ॥ ह्मणोन हाही तद्वन्न्याय ॥ ज्या ब्रह्मीं ऐसा ॥ ६१ ॥ यारीती ज्ञानवि
परीत ॥ जयेस्थळीं सदानांदत ॥ तो चिमोडाया होउ युक्त ॥ वर्णाश्रमासी ॥ ६२ ॥ जैसा संचरली या भ्रम ॥ मूर्खनें
णें समविषम ॥ तैसाचि हा ही वर्णाश्रम ॥ धर्माशी नेणें ॥ ६३ ॥ येथें ह्मणेल कोणी मूर्ख ॥ वर्णाश्रम हे काल्पनीक ॥
तरी मोडितां त्यांचा धाक ॥ धरावा काशा ॥ ६४ ॥ याचें उत्तर सावधान ॥ सकळीं ऐकावें होऊन ॥ वृक्ष छेदिलीया
वरून ॥ निर्मूळ होका ॥ ६५ ॥ देह संतप्त झाला ज्वरें ॥ तो हरे वर उपचारें ॥ जरी तरी मानूं येखरें ॥ बोलणें हेंहीं ॥ ६६ ॥
परी तैसें नाहीं दिसत ॥ जो तो आधीं उपचारीत ॥ आंतर त्यापरी नेमस्त ॥ जाणावें हेंही ॥ ६७ ॥ वर्णाश्रमा मूळ कारण
जे कल्पनातिचें हनन ॥ आधीं व्हावें लागे त्यावीन ॥ निर्भय नव्हे ॥ ६८ ॥ निःशेष हराया कल्पना ॥ सामर्थ्य एक ब्रह्मज्ञा

ना ॥ रोगाचिया मूळ खनना ॥ सन्मात्रा जैशी ॥ ६९ ॥ उदंड औषध सेविलें ॥ आणि पथ्य चुकत गेलें ॥ तेणें रोग
मूळ सडलें ॥ घडेना कदां ॥ ७० ॥ तैसें वर्णाश्रम धर्माशी ॥ सोडून ब्रह्मज्ञानाभ्यासी ॥ त्याची कल्पना निर्मेळ शी ॥ बो-
लीच व्यर्थ ॥ ७१ ॥ हा विचार आणूनि मनीं ॥ मुमुक्षु स्वधर्माचरणीं ॥ प्रवर्तन लागती यत्नीं ॥ ब्रह्मज्ञानाच्या ॥ ७२ ॥
औषध चालतां ही पथ्य ॥ सांभाळावें लागे नेमस्त ॥ तें का सोडून होय हित ॥ औषध नस्तां ॥ ७३ ॥ कल्पना हर
ल्या अशेख ॥ वर्णाश्रम धर्माचा धाक ॥ नाहीं मूळ छेदिल्या रूख ॥ निर्बाध जैसा ॥ ७४ ॥ ऐसें ऐकूनि यं उत्त
र ॥ संतां सुख झालें अपार ॥ जों मागुता वक्ता सादर ॥ बोलता झाला ॥ ७५ ॥ इंद्रियें एकाच देहींचीं ॥ परी कार्यें
भिन्नत यांचीं ॥ हे व्यवस्था सर्वेश्वरेंचि ॥ ज्यापरी केली ॥ ७६ ॥ तैसा प्राण्या व्हावा आश्रम ॥ ह्मणोन वर्णाश्रमधर्म ॥
यांचा तेणें चिकला नेम ॥ रोगनिरानें ॥ ७७ ॥ तेथें वर्ततां विपरीत ॥ प्राप्त होय महा अनर्थ ॥ जैसे आडमार्गीचें
शीत ॥ ठसकालावी ॥ ७८ ॥ असो असज्जन भ्रमती ॥ तारतम्य न विजाणती ॥ रजतम अंगीं राखिती ॥ सर्वही
काळ ॥ ७९ ॥ निंदापीडा नच सोशिती ॥ किंवा सोशिली शीदाविती ॥ परी केल्यावीन राहती ॥ न प्रतीकार ॥ ८० ॥

राखितीरं मींसदांमन ॥ रत्यर्थेवि स्वस्त्रीगमन ॥ ऋतुकाल नातोसुदीन ॥ पाहतीकांहीं ॥ ८१ ॥ तेणें प्रजा होत
निकृष्ट ॥ अल्पायुषी रोगी खुजट ॥ कींनास्तीक मुख्य जीवीट ॥ वैदीक धर्मी ॥ ८२ ॥ क्वचि द्वैदीक धर्मीं प्रीति ॥ स्वा-
त्यादुराग्रही निघती ॥ स्वयें बुडून बुडवीती ॥ नरकींसंग्यां ॥ ८३ ॥ तेवीपुष्ट्यर्थांन्नभोजनीं ॥ चाड धरिती मनीं
हूनी ॥ सत्यपाळिती जेणं प्राणी ॥ पावतीदुःख ॥ ८४ ॥ सकपट मिथ्याकर्कश ॥ भाषणज्यांचें अहर्निश ॥ सदांप्र
वर्तती कलीस ॥ नस्याचलाडू ॥ ८५ ॥ अन्यायेंद्रव्य संपादिती ॥ चोरीचहाडीमाजीप्रीति ॥ मनापासूनियां
धरिती ॥ असज्जनते ॥ ८६ ॥ द्यूतमृगयास्त्रीसेवन ॥ मद्यपाननृत्यगायन ॥ वाद्योन्मादींप्रवर्ते मन ॥ आणि
निंदेशी ॥ ८७ ॥ दिवानिद्रेचीअतिप्रीति ॥ हींकामज व्यसनें होती ॥ दहा आतां अवधारती ॥ क्रोधजकैशीं ॥ ८८ ॥
यथार्थपक्षीं दोषदेणें ॥ मर्मासिभेदेसें बोलणें ॥ व्यर्थ मारामारी करणें ॥ आणिद्वेषेर्षा ॥ ८९ ॥ दुसर्याचें दोषपाह-
णें ॥ अविचारें सदां वागणें ॥ परगुणीं दोषारोपणें ॥ नसतांउगा ॥ ९० ॥ हीं आठ क्रोधज व्यसनें ॥ उभयतां आठरा-
होणें ॥ माजी त्यारतीन क्रमानें ॥ त्यागावींराज्ञें ॥ ९१ ॥ आठराही त्याज्यचिहोती ॥ परी सात बाधकअति ॥ यांच्या

संगें नाश पावती ॥ तत्काळराजे ॥ ९२ ॥ तेवीचअत्यंतक्रूरता ॥ किंवा अतिशय सौम्यता ॥ सेवकांशीवि
नोदघालतां ॥ त्यागावीराज्ञें ॥ ९३ ॥ आतां व्यर्थ शस्त्र धरणें ॥ शत्रुनाशनींप्रवर्तणें ॥ कृषिवाणिज्यगोरक्षणें ॥
ब्राह्मणानिंद्य ॥ ९४ ॥ द्रव्यार्थसेवायेरवर्णीं ॥ सकपटवंचनामनीं ॥ निर्वाहधान्यवृद्धिचेनी ॥ निंद्यतेसाचि ॥ ९५ ॥
परस्त्रीवरीसदांमन ॥ मैथुनार्थदासीरक्षण ॥ नाचणें स्त्रीवेष घेऊन ॥ अत्यानुचित ॥ ९६ ॥ भगवद्भीलोहे
शचित्तीं ॥ नाहीं आणि निर्वाहींमती ॥ कींसर्वदां स्त्री वद्धतेती ॥ तेनर दोषी ॥ ९७ ॥ तेवी मद्यमांसपक्वान्न ॥ ती
ळगाय आणिलवण ॥ विकणें भगवत्कीर्तन ॥ बोलीअटीनें ॥ ९८ ॥ असोउक्तकर्मेंब्राह्मणा ॥ परम आहे निंद्यप
णा ॥ पंक्तिबाह्य होत भोजना ॥ निश्चयें शीघ्र ॥ ९९ ॥ वर्णाश्रमाचें जेंका धर्म ॥ पूर्वसर्गीं कथिलेसम ॥ तेनपाळिती
जेजेनेम ॥ असज्जनते ॥ १०० ॥ शुद्रक्षत्रियआणिवैश्य ॥ तिघांनाहीं कर्मसन्यास ॥ तेवीनिंद्यकाषायवास ॥ नि
श्चयात्मक ॥ १ ॥ आतांदासीवेश्यागमन ॥ मनींहून निंद्य जाणून ॥ जेकरितीलस्वार्थयत्न ॥ विधवेसवें ॥ २ ॥ ते
हीजाणाजनअसंत ॥ कारणपशुधर्मीरत ॥ होतीमनुष्यबुद्धीमंत ॥ असत्निवडे ॥ ३ ॥ सदसद्विचाराची

अमृ० शक्ति॥ देवें दिली मनुष्याप्रती॥ तिची काय या परीमाती॥ करावी येणें॥४॥ जनकें पुत्रा दिलें शस्त्र॥ समरीं र सर्ग

१ क्षायाशरीर॥ तैं जरी आसहत्या पुत्र॥ करूनियां घे॥५॥ तरी का पित्याचा अन्याय॥ कीं पुत्र अपराधी होय॥ तैसें २३

चि येथें झालें काय॥ बोलावें बहु॥६॥ दिवें विषय वेद द्वारा॥ निषेधिला निंद्य सर्वत्रां॥ तो नेणण ...

अविचारानें॥७॥ परी मनुष्य तैसा नव्हे॥ याशी विचार शक्ति आहे॥ ऐसें असून वागता हे॥ पशु बर्यदि॥८॥

तरी ह्मणावें काय याला॥ हें विचारून अंतराला॥ पशुधर्म उद्धार केला॥ आणि जे ऐसें॥९॥ अहो जीं कूनजे आ-

णिली॥ कन्या येरें मनें वरिली॥ उच्छिष्ट जाणून त्यागिली॥ गंगासूनें ते॥१०॥ तिकडे आतां तो ही त्यागी॥ करी

नाचि अई विभागी॥ भीष्मानें जिंकिली निजांगीं॥ ह्मण वोनियां॥११॥ मनोच्छिष्ट स्त्रीचें ग्रहण॥ करिती चना

राजेसुत्र॥ तिका अंगोच्छिष्ट ब्राह्मण॥ सेविती जाते॥१२॥ असो असज्जन अधम॥ परस्त्रीचा धरिती काम॥ स

त्पुरुष जे ते थें तम॥ ज्याना वक्रोध॥१३॥ असद्देहीं लोभ धरिती॥ अपत्याशी मोह ठेविती॥ मत्सरें सर्वे दारक्षि

ती॥ सुहृज्जनीं॥१४॥ भूलमात्रीं सदां मत्सर॥ मूर्खें ठेविती निरंतर॥ आणीक हीं ऐका प्रकार॥ असज्जना- श्रीराम

चा॥१५॥ १

असज्जन जे का असती॥ सूर्योदयीं गाढ निजती॥ अथवा संचारार्थ जाती॥ स्वकर्मी पेक्षें॥१६॥ उठल्यावरी आल्या

परत॥ व्यवसायकीं पर्णामृत॥ चैनी दुग्ध शर्करायुक्त॥ घेता ती प्रीती॥१७॥ तया पुढें मुसळस्नान॥ कीं अंग

दुःस्पर्शी धुऊन॥ शिरवाझाडिली कीं भोजन॥ बसतीकरूं॥१८॥ संध्या नातें देवतार्चन॥ गायत्रीजप नातें ध्या-

न॥ उपस्थान अर्घ्यप्रदान॥ ना नमस्कार॥१९॥ तेथें वैश्वदेव काशाचा॥ नाहीं सत्कार अतिथीचा॥ आदर

श्रौतस्मार्ताग्नीचा॥ तो तरी दूर॥२०॥ असो आहली या भोजन॥ मनों ऐसें वस्त्र धारण॥ करून जाती जैसे ह्मण॥

उद्यमा तैसे॥२१॥ मनठेऊनि शोभे वरी॥ शिखा रक्षिती मूर्ख शिरीं॥ अन्यथा लें कूर्च ही धरी॥ अशास्त्र तै

से॥२२॥ प्रायः लघुशंका उभ्यांनीं॥ बैसल्यान घेती च पाणी॥ तें हस्तपाद प्रक्षालनीं॥ रति तो दूर॥२३॥

श्मश्रु झाल्या मस्तक धुणें॥ कासया व्यर्थ स्नान ह्मणें॥ अशौच नाहीं चपावणें॥ जन्म मृत्यूचें॥२४॥ म्लेंच्छभा-

षा करून मिश्र॥ स्वभाषा बोलती पामर॥ अथवा म्लेंच्छ भाषोच्चार॥ सर्वही काळ॥२५॥ स्वदेशस्थ नीच ही

नर॥ हो णतें मानूनियां थोर॥ त्वरें धाऊन प्रीती कर॥ तयाचा धरी॥२६॥ तैं प्रत्यक्ष हूण भेटला॥ तरी मा

अमृ॰ ६॰

सर्ग २३

नीदेवखेटला॥ ब्राह्मणपाहतां आंठीला॥ कपाळीं घाली॥२७॥ तेथें ज्ञानी जो महाश्रेष्ठ॥ पवित्र श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठ॥ वनवास वन्मानी कष्ट॥ भेटल्याचतो॥२८॥ भेटी घेंचि सांकडें ऐसें॥ तेथें न मन दूर असें॥ वरीहें देव भोळें पिसें॥ समाना सांगे॥२९॥ हिज्यापरी करिती [illegible]चार॥ स्त्रियाही तेशा दुर्निवार॥ दुर्भगासं रक्षिती शीर॥ त्रिवेणी वीन॥३०॥ कदाचित्त्रिवेणीशी मन॥ होभल्यागुच्छ अप्रमाण॥ बृहत्कलशाचे सन्मान॥ बांधिती नष्टा॥३१॥ रजका कीं असावेंगुस॥ याची तो नेण तोच मात॥ कोणी त्याह्मणती उन्मत्त॥ विद्याळ कैंचा॥३२॥ वेद गुरु नातो ईश्वर॥ नेणती नष्ट नारीनर॥ करिती अत्यंत आदर॥ भलत्याचाचि॥३३॥ तथापि ईश्वरादिमना॥ मानत्या विधी भजती ना॥ करिती देवाची प्रार्थना॥ ओड्यानेंसदां॥३४॥ ह्मण जे पादत्राणादिकें॥ अंगींराखून म्लेंच्छे मूर्खें॥ देवा प्रार्थिती त्याप्रती कें॥ पिसो रेंहीं ही॥३५॥ पुसाल पिसारें कोणतीं॥ ब्रह्मसमाजादिक पंथी॥ नवीन निघालीं जगतीं॥ बुडवायाजीं॥३६॥ त्यांची सांगे न जरी तऱ्हा एकेकतरी त्रासपुरा॥ होय तुह्माशी अवधारा॥ तथापि कांहीं॥३७॥ हे मतवादी महानष्ट॥ आधींमुख्य स्वक श्रीराम ६

मेंभ्रष्ट॥ विधवा लग्नीं स्वादीं धट॥ मद्यमांसाच्या॥३८॥ अहो ज्या आचारें करून॥ सद्वृत्ती मानिती दुर्जन॥ तिचें येथें सद्यः प्रमाण॥ तें पाहा कैसें॥३९॥ कर्मोपासना त्यागें आधीं॥ मुख्य मुक्ती स्थैर्य बुद्धि॥ तेणें यथार्थज्ञानीं बुद्धि॥ भ्रंशें स्वनाश॥४०॥ यापरी जो यालोकीं धाय॥ त्या स्वर्गाचें अशक्य काय॥ सापत्न पित्याचीच होय॥ ठेवल्ह्मणोनि॥४१॥ इतकें असूनि यांवरी॥ स्वतः प्रमाणा जे हीं दुरी॥ त्यागियेलें त्यादेशीं भारी॥ जावयाप्रीति॥४२॥ गेत्याच दुष्टकर्मगती॥ प्रायश्चित्तीं नायक मोडिती॥ अन्यायें दुष्ट न मागती॥ ज्यापरी क्षमा॥४३॥ असोत ऐसें मदोन्मत्त॥ क्रियेपरी मरो जगोत॥ परंतु हे जाणा नेमस्त॥ जीवन्मृतचि॥४४॥ आतां ह्मणविती जे भक्त॥ त्यांचा अवधारा वृत्तांत॥ जो ऐकायासावध संत॥ मागुते झाले॥४५॥ स्वयें द्विजवर्णी असूनी॥ आपलें स्वकर्म त्यागूनि॥ टाळकुटिती निशिदिनीं॥ मत्सरभक्तीं॥४६॥ मत्सरें कींकामें करून॥ वाचें ह्मणती रामकृष्ण॥ कीं हरिहर औपासन॥ आग्रहबुद्धी॥४७॥ गोपीचंदनादिक भाळा॥ लाऊन लेली माळा गळां॥ तेज पाहतां प्रेतकळा॥ दिसती तैसे॥४८॥ संकेताची माळ पाह

४

तां॥नमितीअंत्यजहीहोतां॥पवित्रब्राह्मणपाहतां॥कृपाळुउठे॥४९॥तेहीं हेचिपावतीगति॥का
रणस्वधर्मत्यागिती॥स्वधर्मीनिधनश्रेयोक्ति॥बहुतांठायीं॥१५०॥पुसतांसांगती विशेषीं॥अध्यायशी
सहस्त्रऋषि॥आमचेंकर्मकरायाशी॥प्रेरिलेंदेवें॥५१॥ह्मणोनआत्माहरिभक्तां॥बाधनाहींकर्मशह
तां॥हेंऐकतांचहंसेंसंतां॥अत्यंतआलें॥५२॥ संतह्मणतीगाहेउक्ति॥तुटलायच्छिदचिद्ग्रंथि॥कर्मठे
लेस्वरूपस्थिती॥ गोष्टहेत्याची॥५३॥हेगोष्टइतरीं आपली॥मानूनस्वकर्मत्यागिली॥तरीतींजाण
वींपावली॥महाअनर्था॥५४॥बोलिलेदुर्जनवरील॥तेटोणगेंहेनंदीबैल॥इतकाचभेदकेवळ॥
वस्तुतःपशु॥५५॥ इतकेंबोलूनिसज्जन॥ह्मणतीआवरींव्याख्यान॥वक्ताह्मणेऐसेदुर्जन॥जेमहा
नष्ट॥तयांचीजेयेथेंसंगती॥तेचिजीनरकाचीस्थिति॥यापरीबोलूनसमाप्ति॥सर्गाचीकेली॥१५६॥
इ०अ०असत्संगस्वरूपनरकव्या०त्रयोविंशतितमःसर्गः समाप्त॥७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ॥

श्रीराम

७

श्रीहंसगुरवेनमः॥ संतह्मणतीबुद्धिमंता॥महाभाग्याश्रीगुरुभक्ता॥ स्वर्गनरकाचीव्यवस्था॥कळलीसांग॥१॥ज
याशीनित्यसत्संगती॥त्यालागूनस्वर्गहेउक्ति॥ नरकतोचिजेवसती॥ असंतसंगीं॥२॥ सत्संगतितेथेंसद्गुण॥
येतीसकळहीओळून॥ असत्संगामाजीदुर्गुण॥अनंतलेसे॥३॥ह्मणोनीअसद्बुद्धिवसे॥ तेथेंदुर्गुणाउणेंनसे॥
कळलेंनिरूपणमीषें॥पूर्वसर्गाच्या॥४॥ दुर्गुणत्यागव्हावयाशी॥उपपत्तिज्याबोलिलाशी॥त्यांऐकूनिसुख
मानसीं॥अत्यंतझालें॥५॥तुझाजोजोऐकावाबोल॥तोतोगोडआणिसखोल॥साधकांचासंदेहमळ॥ज्याचे
निजके॥६॥ निःसंदेहहोतीसाधक॥ सिद्धांचेंवृद्धिपावेसुख॥निरूपणींगुणएकेक॥ किलिवर्णावा॥७॥
वक्ताह्मणेआपणसंतीं॥मजधरिलेंकृपेंहातीं॥ह्मणोनिहेबोलनिघती॥येरव्हींकैंचे॥८॥ आपणकेल्या
कायनव्हे॥मुकाहीबोलेअंधपाहे॥तेथेंमाझेंचिकायआहे॥संतांअगाध॥९॥संतह्मणतीहेंप्रमाण॥परी
बोलशीजेंकांज्ञान॥ तेंबापाअतिपुरातन॥महापवित्र॥१०॥याकारणेंबोलशीबोल॥ त्यांगुरुकृपेचीच
ओल॥हेंकळूंयेतसेअढळ॥भाषणेंतुझ्या॥११॥वक्ताह्मणेमीभेदनेणें॥पूर्वीबोधिलेंअसेंजेणें॥तेणेंचिके

हें यारूपानें ॥ येणें श्रवणा ॥ १२ ॥ तें हीयावचाशी कारण ॥ विदीतपरिनिवेदीन ॥ येहवीं सर्वज्ञा श्रवण ॥ कर
णें काय ॥ १३ ॥ पूर्वी शुद्धज्ञान बोधिलें ॥ आग्रतकी निद्रिस्थ झालें ॥ पाहायाशीच येणें केलें ॥ माझियाहेतें ॥ १४ ॥
ऐकाजी मज हेतु झाला ॥ श्रोता मिळावा श्रवणाला ॥ पूर्वज्ञान्या प्रवर्तायाला ॥ उपनिषदीं ॥ १५ ॥ परी कोणीच अ-
धिकारी ॥ वाट पाहतां अद्यवरी ॥ नाहीं आला तससंसारी ॥ जाहला ऐसा ॥ १६ ॥ कारण यथार्थज्ञानाची ॥ नाहीं
कोणा राहिली रुचि ॥ प्रवृत्ति पाषांडमताची ॥ बहुधा झाली ॥ १७ ॥ उरले कांहीं बाहीजन ॥ तेथें शिरलें शब्दज्ञान ॥
तेव्हां हें माझें निरूपण ॥ कोण येऐकू ॥ १८ ॥ माझीही पाहतां राहटी ॥ अत्यंत चिसाधी या सृष्टीं ॥ सिद्धि कौटाळ
नाचावटी ॥ कथापुराण ॥ १९ ॥ ह्मणावें जरी कांहीं नाहीं ॥ तरी ऐसें ही नसे कांहीं ॥ परोक्षपक्षावेसंदेहीं ॥ नश्वरबु
द्धि ॥ २० ॥ वरी आज्ञा श्रीगुरुदेवें ॥ केलीसत्यानें विचारावें ॥ त्यांत जें होईल स्वभावें ॥ तितुकें पुरे ॥ २१ ॥ ह्मणो
नि तेजीं तमयेना ॥ असत्सतीं तैसें द्रिरेना ॥ त्या योगें मी मनीं भरेना ॥ कोणाचियाही ॥ २२ ॥ तेव्हां माझियाकडे
कोण ॥ येतो आणि करितो प्रश्न ॥ तपयुग्म हें आलें पूर्ण ॥ पाहिली वाट ॥ २३ ॥ पुढें विचार केला ऐसा ॥ नाहीं देह-

चा भरंवसा ॥ करील बसणें शिष्याशा ॥ हें मूर्खपण ॥ २४ ॥ श्री आज्ञा ह्या वाकीकडेशी ॥ हाचि स्वधर्म आपणाशी ॥ को-
णीही आतां ॥ २५ ॥ मग हें निर्जन सेंस्थळ ॥ पाहूनी दत्ताचें निर्मळ ॥ आरंभ केला नाहीं वेळ ॥ लाविला कांहीं ॥ २६ ॥
हें आणून श्रीगुरुशणा ॥ माझी पूर्ण करूं कामना ॥ आला ऐशी माझी भावना ॥ इसक्यारूपें ॥ २७ ॥ सकळ एक
दांच आला ॥ ह्मणोन माझ्या भाव नेला ॥ व्यर्थत्व नाहीं अंतराला ॥ केल्या विचार ॥ २८ ॥ वक्ता ह्मणे स्वामी आ
पण ॥ आलां तेणें मी आनंदून ॥ वेडेंवाकुडें निरूपण ॥ ठेविलें पुढें ॥ २९ ॥ तें आपण ही आदरिलें ॥ नानाप्र-
कारीं वाढविलें ॥ स्वयेंचि करून घेतलें ॥ स्वसमाधान ॥ ३० ॥ कीं प्रेमें समर्पिली दशी ॥ तिनें सवस्त्र नव्हेश
शी ॥ परी घेमुलेनि प्रेमाशी ॥ त्यापरी हें ही ॥ ३१ ॥ ऐसें अवधारूनी संत ॥ अत्यंत झाले सद्गदित ॥ आणि
बोलते झाले सत्य ॥ वदलाशी तें ॥ ३२ ॥ ह्मणोनीच आह्मी सकळ ॥ आलों ऐसें जाण केवळ ॥ आल्या ऐसा
केला सुकाळ ॥ सुखाचा त्वांही ॥ ३३ ॥ ऐसें बोलून आलिंगिलो ॥ वक्ताही नमस्कारी प्रीति ॥ आसनीं बैसल्या
मागुती ॥ बोलती संत ॥ ३४ ॥ आतां परमपद काय ॥ त्याचें थोरव्यांत तासर्य ॥ वर्णी ह्मण तां निःसंशय ॥ बो

+ येवोनवेवो श्रवणश्री ॥

अमृ० २

लतवक्ता ॥ ३५ ॥ वेदीं आज्ञापिलियापरी ॥ सत्कर्में शुद्ध जो अंतरीं ॥ झाला तो होय अधिकारी ॥ यथार्थज्ञाना ॥ ३६ ॥

सर्ग २४

यथार्थज्ञान तेंचि ऐसें ॥ गुहेमाजी निहित असे ॥ जें स्वरूप तें जो होतसे ॥ आपून स्वयें ॥ ३७ ॥ ह्मणजे देहप्रा
णमन ॥ विज्ञानानंद गुहा पूर्ण ॥ माजी वसे जें परिपूर्ण ॥ पुच्छ तें ब्रह्म ॥ ३८ ॥ तो सच्चिदानंद ब्रह्मात्मा ॥ अद्वि
तीय साक्षी महात्मा ॥ सर्वगत त्या रूपनामा ॥ पूर्णाधिष्ठान ॥ ३९ ॥ तयालागीं जें कां पावणें ॥ ह्मणजे तद्रू
पचि होणें ॥ परमपद तें जाणणें ॥ निश्चयात्मक ॥ ४० ॥ त्या परमपदा पावला ॥ तो पुनः नाहीं परतला ॥ वि
स्तारें या निरूपणाला ॥ ऐकिजे संतीं ॥ ४१ ॥ हा जो प्रत्यक्ष देह स्थूळ ॥ अन्नमय कोश प्रांजळ ॥ या अंतरीं
रूपें अनिळ ॥ प्राणमय तो ॥ ४२ ॥ त्या आंत वसे मनोमय ॥ विज्ञानानंद क्रमें होय ॥ सर्वां अंतरीं पूर्णाद्वय ॥
परब्रह्मात्मा ॥ ४३ ॥ पक्षीरूपें पांचही कोश ॥ श्रुतीनें वर्णिले विशेष ॥ पांच पांच अंगें सर्वांस ॥ अवधारातीं ॥ ४४ ॥
स्थूळदेह जो अन्नमय ॥ या पक्ष्याचें हें शीर होय ॥ हे हेचि पक्ष हस्त उभय ॥ दक्षिणोत्तर ॥ ४५ ॥ हा उदर आत्मा
पुच्छ हेंचि ॥ निश्चयें पाद उभय तेंचि ॥ आतां अंतर पक्षी प्राणाची ॥ व्यवस्था ऐका ॥ ४६ ॥ प्राणमयाचें प्राण शी
र ॥

श्रीराम २

व्यान अपान पूर्वापर ॥ पक्ष आत्मा समानांबर ॥ भू पुच्छ अन्यें ॥ ४७ ॥ प्राणा अंतरीं पक्षी वसे ॥ मनोमय ज्या सं
ज्ञा असे ॥ यजुर्वेद शीर होतसे ॥ जाणिजे त्याचें ॥ ४८ ॥ ऋग्वेद तस पक्ष दक्षिण ॥ साम उत्तर पक्ष पूर्ण ॥ पुच्छ
जाणावें अथर्वण ॥ आदेश आत्मा ॥ ४९ ॥ विज्ञान पक्षी या अंतर ॥ त्याचें जाणिजे श्रद्धा शीर ॥ ऋत सत्य दक्षि
णोत्तर ॥ पक्ष जयाचे ॥ ५० ॥ योग आत्मा पुच्छ महान् ॥ आनंद कोश पक्षी चिन्ह ॥ आतां सांग ऐका होऊन ॥
सादर येथें ॥ ५१ ॥ प्रीय शीर दक्षिणोत्तर ॥ पक्ष मोद प्रमोद थोर ॥ आनंदात्मा मुख्य निर्द्धार ॥ पुच्छ तें ब्रह्म ॥
॥ ५२ ॥ परात्पर अखंडैकरस ॥ तेथें जे वृत्ति सोहं हंस ॥ रूपें उठली तोचि कोश ॥ आनंदमय ॥ ५३ ॥ परी तो
तिचेनें झांकेना ॥ सांतानंनंद भेदकारणा ॥ तथापिही तिनें कल्पना ॥ झांकिला केली ॥ ५४ ॥ तिचेनें झांकलें
जे वदें ॥ सत्य मानी उरलें पुढें ॥ तें पुच्छ करूनियां दडे ॥ या परी केलें ॥ ५५ ॥ तो आच्छादावा पक्षी हंस ॥
जया नांव आनंदकोश ॥ निर्मिती झाली विज्ञानास ॥ कल्पनावरी ॥ ५६ ॥ विज्ञान हा निश्चयात्मक ॥ तिनें
पाहून जें साशुक ॥ मनोमय संशयात्मक ॥ तेणें तो झांकी ॥ ५७ ॥ हा संकल्प विकल्पांतरीं ॥ मनोमय उभ-

अमृ॰

३

याहारी॥ निरीक्षिला तिनें तिन्हिशी ॥ पक्षी हा जैसा॥ ५८॥ तथापि कल्पना न धाय॥ ह्मणोनी कोश प्राणमय॥ बकाकृती निर्मूळ न होय॥ झांकिली त्याशी ॥ ५९॥ तरीही संतोषकल्पना ॥ न मानून अंतःकरणा ॥ कोशान्न मय आच्छादना॥ घालिती होत्या॥ ६०॥ अन्नमय कोशाच्छादक॥ यानाव जाणा पक्षी काक॥ विषय विष्टे चा भक्षक॥ अमंगळ जो॥ ६१॥ तो पाहून कल्पना धाली॥ ह्मणे आतां वस्तु झांकली॥ जीव येथें पावती भुली॥ कीं पाहूं कैसें॥ ६२॥ जरी जीव येथें गुंतेल॥ तैं सहजानी केवळ॥ अधिकारी आणूं येईल॥ परतत्त्वा- चि॥ ६३॥ पराचा कावळा जाहला॥ तो ऐसा पाहिजे जाणिला॥ हा विदित चि सर्वशाला॥ खेळ मायेचा॥ ६४॥ ऐसें हें पंचकोशरूप॥ गुहेंचें आहे जी स्वरूप॥ या माजी ठेलें पररूप॥ तो आत्मा ब्रह्म॥ ६५॥ कल्पनेशी वाटे झांकिलें॥ परंतु तें उघडें ठेलें॥ तरंगें काय जी झांकिलें॥ जळांचें सांगा॥ ६६॥ आहेपणा झांकला जाता॥ न तरंग आहेसा होता॥ दिसता ना जरी लोपता॥ दिसणेपणा॥ ६७॥ सुखाची प्रतीति हि होईना॥ ह्मणोनि आच्छादितपणा॥ वाटे परी तें आच्छादना॥ सुखाच्या भानें॥ ६८॥ तेशीच हे गुहा विशेष॥

सर्ग ३४

श्रीराम ३

आहे दिसे प्रियमनास॥ हो या हेतु सच्चित्सुखास॥ लोप हा नाहीं॥ ६९॥ असो बंधमोक्षा लागून॥ विद्या विद्येचें जें स्थान॥ मनोमय कोश कारण॥ पांचांत मुख्य॥ ७०॥ परले दोनी विद्यात्मक॥ अपरे या विद्यात्मक॥ आदेश आत्मा त्या निःशंक॥ या हेतु नाहीं॥ ७१॥ जीवाची प्रवृत्ती सहजीं॥ होतें देहविषयां माजी॥ स्वपूर्वकर्में हा मी माझीं॥ हीं भोग्य जातें॥ ७२॥ याशी लागे ना उपदेश॥ कदांही वेदाचा विशेष॥ परी अंतर्मुख व्हायास॥ आदेश लागे॥ ७३॥ तो चि आदेशाचा प्रकार॥ येथें किंचित सविस्तर॥ सांगतों सावधानांतर॥ क्षणेक कीजे॥ ७४॥ धरून निवृत्ती चा हेत॥ एकान्त विषय भोगार्थी॥ होतसे अन्य प्रात्स्यर्थ॥ ब्रह्म आत्म्याच्या॥ ७५॥ या हेतु दोहीं आदेशांशी॥ वेदाज्ञा मूळ निश्चयें शीं॥ ह्मणोनियां मनोमयाशी॥ सर्वांगीं वेद॥ ७६॥ ह्मणा विषय भोगा शुद्ध॥ करा या जीवा परी वेद॥ हें कैसें तैं ऐका विशद॥ तात्पर्य याचें॥ ७७॥ विषया नित्यत्वें जिंतुके॥ नित्य प्रास जीवा तितुके॥ तेचि तूं भोगीं ऐसें निकें॥ सांगे ना वेद॥ ७८॥ तें तो जीव भोगितो सदा॥ तें सांगणें लागे ना वेदा॥ परी परतत्त्वी मर्यादा

अ

भ

करूनि त्यांचें ॥८०॥ जैसें अज्ञापत्य आपुलें ॥ स्वैर बाह्य जाऊन खेळे ॥ त्याशी जनकें आज्ञापिलें ॥ घरींच खेळों ॥८१॥

अनिवारत्व मोडायास ॥ हे आज्ञा पित्याची पुत्रास ॥ परी न येथें ही मानस ॥ खेळावें सदां ॥ खेळाची अत्यंत नि-

वृत्ति ॥ व्हावी हें चि पित्याच्या चित्तीं ॥ परी परत वी न युक्ती ॥ आणिजे ऐश्या ॥८२॥ नित्य प्राप्त सर्व विषय ॥ अ-

सती ह्मणोनि निश्चय ॥ अपूर्वविधि हा न होय ॥ आणाचि तुल्ली ॥८३॥ पक्षप्राप्त विषय झाला ॥ त्यांत अधम

निषेधिला ॥ नियम विधि दिसूं आला ॥ या हेतू तेथें ॥८४॥ परी मनीं न सतां काम ॥ त्यागि त्याविरक्तें नियम ॥

नाव्यायी जैसा पुत्रोत्तम ॥ रताध्ययनीं ॥८५॥ ह्मणोन मुख्यत्वें तात्पर्य ॥ वेदाचें निषेधूं विषय ॥ आणि जे आतां

बोलूं काय ॥ या पुढें बहु ॥८६॥ वेद न प्रेरी च जीवाशी ॥ विषय भोग भोगा याशी ॥ उगें निर्मी मस्त्या आज्ञेशी ॥

प्रवृत्तिनाम ॥८७॥ अंतर्मुखें नेम मोडिलां ॥ वेद सांगे नाप्रायश्चित्ता ॥ जैसा बहिर्मुखा सांगता ॥ होय त्याप-

री ॥८८॥ तात्पर्य जीवें अंतर्मुख ॥ व्हावें वेदाभिप्राय मुख्य ॥ ह्मणोनि प्रवृत्तीचा दोष ॥ नाहीं च वेदीं ॥८९॥

असो उपदेश व्हायाशी ॥ मुख्यत्वें वेदचि मनाशी ॥ ऐसा निश्चय संदेहाशी ॥ धरूंच न ये ॥९०॥ आतां स-

काम कीं निष्काम ॥ जैसा जैसा हा मनोधर्म ॥ तैशी तैशी श्रद्धा नियम ॥ निश्चयात्मक ॥९१॥ जये विषयीं श्रद्धा

झाली ॥ तद्गत सत्यता मानली ॥ ऋतह्मण जे निर्द्धारिली ॥ बुद्धीनें दृढ ॥९२॥ सत्य ह्मण जे स निश्चय ॥ जें दे

हें अनुष्ठिली जाय ॥ या कारणें योगात्मा होय ॥ विज्ञाना लागीं ॥९३॥ पुढें तन्महत्व कारणें ॥ तें चि सबल

पुच्छ होणें ॥ महानु संज्ञाज्या कारणें ॥ बोलली श्रुति ॥९४॥ इष्ट विषयाचे दर्शना ॥ पासून जें हो सुख-

मना ॥ तें आनंदमयाचें जाणा ॥ प्रियत्वें शीर ॥९५॥ त्याच विषयाची जे प्राप्ति ॥ मोद ऐसें त्यालें ह्मणती ॥

भोगलो प्रमोद निश्चिती ॥ जाणावें ऐसें ॥९६॥ पुढें जे स्थिती सुखाकार ॥ आनंद आत्मा तो निर्द्धार ॥

पुच्छ साचार ब्रह्म सार ॥ कोशानंदाचें ॥९७॥ तो ब्रह्मा हं बोध अज्ञानें ॥ चुकोनियां अन्यथा ज्ञानें ॥ जी

व देह काका कारणें ॥ ह्मणतमी मी ॥९८॥ अहं ब्रह्मानुभवें हंस ॥ काक मी ह्मणतां देहास ॥ बाह्यांतर्मु

खताचि यास ॥ भेद कारण ॥९९॥ हंस ह्मण जे तो विवेकी ॥ काक ह्मण जे अविवेकी ॥ कीं हंस सिद्ध जाणा

काकीं ॥ बद्धत्व दशा ॥१००॥ ना तरी हंस सिद्धजन ॥ येर अमंगळ दुर्जन ॥ सज्जना मुक्तीं चरमण ॥ नरकीं येरां

॥१॥

अविवेकाचें कायमूळ ॥ आणि त्याचें कार्य उहूळ ॥ कोणकेसें केलें प्रांजळ ॥ षोडशसर्गी ॥ २ ॥ ह्मणोनियां तें आतां कांहीं ॥ येथें बोलाया काजनाहीं ॥ तासयज्यामी बुद्धी देहीं ॥ पतिततो चि ॥ ३ ॥ परब्रह्म एक अविनाश तें सेविती ज्ञाते पुरुष ॥ ब्रह्मबुद्धी स्तवतेहंस ॥ ह्मणावे मात्र ॥ ४ ॥ परी ते ब्रह्म चि निश्चिती ॥ ऐशी निःसंदेहानुभूति ॥ होय येच विषयीं श्रुति ॥ आहेती पाहा ॥ ५ ॥ असो मूर्खजन जे होती ॥ अंतराशी न चि पाहती ॥ बाह्य अलंकारें भुलती ॥ मोहित जैसे ॥ ६ ॥ त्यापरी जे का बद्धनर ॥ देहाशीच ह्मणती थोर ॥ भुलोनियां शाश्वतसार ॥ ब्रह्मस्वरूप ॥ ७ ॥ कवच सार श्रीफळाचें ॥ करंटें मानीत से साचें ॥ अविवेकें तत्वां तरींचें ॥ नेणें ह्मणोनि ॥ ८ ॥ कित्येक मूर्ख ऐसे होती ॥ सारासार दोन्ही त्यागिती ॥ श्रीफळ मर्कट त्यागिती ॥ जैशी यापरी ॥ ९ ॥ तैसें चि ह्मणावें बद्धास ॥ तरी न त्यागी च दोहींस ॥ असार घे ह्मणोनि त्यास ॥ नर त्व ही ॥ १० ॥ नव्हे चि नर ना वानर ॥ तयाशी काय नामांतर ॥ पुसाल तरी तो पामर ॥ खर दु पायी ॥ ११ ॥ अहो अमोल वस्तु होती ॥ त्यास दां गुसचि असती ॥ तैसें परब्रह्म निश्चिती ॥ या गुंह माजी ॥ १२ ॥

राजा बैसला अंतःपुरीं ॥ भृत्य वसे प्रकटाकारीं ॥ ह्मणोनि काय पावे थोरी ॥ रायाहूनि तो ॥ १३ ॥ कीं देउळीं जगन्नायक ॥ शिखराशीं बैसला काक ॥ येऊनियां तरी अधिक ॥ तो कांय मानों ॥ १४ ॥ ह्मणाल पूर्वी बोलिलाशी ॥ सर्वगतत्व ब्रह्मा त्याशी ॥ आतां गुप्त तरी यां केशी ॥ एकवाक्यता ॥ १५ ॥ गुप्त तरी तें एकदेशी ॥ व्यापकत्व सर्वगताशी ॥ ह्मणोनि हें निवडें ऐशी ॥ व्यवस्था सांगें ॥ १६ ॥ तरी अवधारा सावध ॥ मिश्र झालें उदक दुग्ध ॥ तें गुप्त कीं असे विशद ॥ ह्मणावें कैसें ॥ १७ ॥ गुप्त ह्मणें तरी दिसत ॥ व्यक्त तरी हाता नयेत ॥ तैसें चि ब्रह्म सर्वगत ॥ आणि गुप्त ही ॥ १८ ॥ मूर्खालागीं ब्रह्मा गुप्त ॥ ज्ञानियां प्रकट सतत ॥ जैसा निधि हा प्रकाशित ॥ अंजन केल्या ॥ १९ ॥ दुग्ध जळ एकवटलें ॥ हंसें चि त्याशी निवडिलें ॥ ब्रह्मस्वरूप ही लाभलें ॥ सज्ञाना तैसें ॥ २० ॥ ऐसें जें परब्रह्म सिद्ध ॥ तें चि साच परमपद ॥ सूर्यादि प्रकाश तेमंद ॥ दाखऊं जया ॥ २१ ॥ प्रकट नि गुप्त जें ऐसें ॥ प्राप्त सद्गुरुकृपालेशें ॥ अधिकारियाहोत असे ॥ अंत रखवें ॥ २२ ॥ मु

व्यतिरेक द्वारें करून ॥ स्वकीय देहीं सच्चिद्घन ॥ आनंदानुभवि त्या पूर्ण ॥ तैसा चि सर्वी ॥ २३ ॥ जैसा स्व

घटमृत्तिकेचा ॥ एककळ त्या सर्वत्रांचा ॥ होय अनुभव येथींचा ॥ त्यापरी भाव ॥ २४ ॥ अचिरामार्ग शुक्ल गती ॥ धूम शुक्ल कृष्णाची स्थिति ॥ कृष्ण ह्मणजे तो निश्चिती ॥ नरक मार्ग ॥ २५ ॥ क्रममुक्ति तो मार्ग चिरा ॥ धूम स्वर्गलोक पसारा ॥ नरक तो उघड गिरा ॥ बोलणें नको ॥ २६ ॥ ऐशिया गती त्रयावीन ॥ पावणें जें निर्वाणस्थान ॥ देहबुद्धिरहित पूर्ण ॥ निजधाम तें ॥ २७ ॥ कावळा कोकीळ जाहला ॥ पुनः नाहीं च परतला ॥ सुवर्णत्व आलें लोहाला ॥ न फिरे चित्तें ॥ २८ ॥ जाहली सिंधु च सरिता ॥ पावलें काष्ठ अग्निरूपता ॥ जीवत्व त्यागें आलें हाता ॥ परमपद ॥ २९ ॥ जाहली बोलण्याची सिमा ॥ पावलें से मनो परमा ॥ जें सोतें सापर ब्रह्माला ॥ आदिमध्यांतीं ॥ ३० ॥ इतुकी बोलूनियां मात ॥ वक्ता स्वकीय बोधें स्वस्थ ॥ निश्चो पारचि समाधिस्थ ॥ होऊन ठेला ॥ १३१ ॥ इ० अ० परमपद व्या० चतुर्विंशतितमः सर्गः समाप्त ॥ ७ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवे नमः ॥ स्वानंदा जिरऊन वक्ता ॥ नमिता हो सकळ संतां ॥ आणि ह्मणे काय जी आतां ॥ होतसे आज्ञा ॥ १ ॥ संत ह्मणती गात्वां पूर्ण ॥ परमपद निरूपण ॥ पंच कोश कथिलें तेणें ॥ तुष्टलों आह्मी ॥ २ ॥ आतां इच्छा आत्म्याजीवें ॥ उपास्य कोण तें ऐकावें ॥ हें ऐकून अवधारावें ॥ विनवी वक्ता ॥ ३ ॥ सकळ देहामाजी पूर्ण ॥ व्यापलें जें ब्रह्म चैतन्य ॥ तद्‍ज्ञाभाल द्रूपें कारण ॥ सद्गुरूपास्य ॥ ४ ॥ श्रीगुरु आणि परब्रह्म ॥ यामाजी तिळही वैषम्य ॥ नाहींच धरूं नये भ्रम ॥ नामा वांचोनि ॥ ५ ॥ स्वकीय रूप निर्विकार ॥ जाणूं शकती ना जे नर ॥ मुमुक्षू तद्धितासाकार ॥ सोचिहाधला ॥ ६ ॥ न सोडितां स्व मूक स्थिति ॥ तृसवीत मुमुक्षुप्रती ॥ मेघोदकें करी जैशी शांति ॥ तृषार्त्तांसिंधु ॥ ७ ॥ अहा च दृष्टी नामीं भेद ॥ वर्णे वाटतां अर्थी भेद ॥ बृहद्ब्रह्म सोचि प्रसिद्ध ॥ गुरुह्मणोनि ॥ ८ ॥ बृहत्च्छद्धार्थें तो महान ॥ गुरु ही तद्वत्परिपूर्ण ॥ ह्मणोनि त्या नामीं भेदभान ॥ नाहीं जी नाहीं ॥ ९ ॥ नाम ज्यापरी एकार्थक ॥ रूप ही तैसें च निःशंक ॥ विवेकी धरिती ओळख ॥ नेणती येर ॥ १० ॥ कर कारूप जळ ज्ञालें ॥ परी न स्वस्थिती मुकलें ॥ निर्विकार त्वें ब्रह्म भालें ॥ गुरुत्वां तैसें ॥ ११ ॥ रूपाकार संकेत नाम ॥ परी सद्गु

रुपरब्रह्म॥ करकाजैशीरूपनाम॥ भासतां जळ॥१२॥ ब्रह्मचि सद्गुरुपूर्ण॥ सद्गुरु ब्रह्म सच्चिद्घन॥ उभयीं
धरी भेदभान॥ मोक्षेच्छू नतो॥१३॥ ह्मणाल शांतितृषार्त्ताची॥ स्वयें कां न करी सिंधु चि॥ तरी घेऊं हा
त्याजळाची॥ हा तोटी नेणें॥१४॥ किंवा हा तृषार्त विपरी॥ तज्जळीं रुचि तें न धरी॥ ह्मणोनि तृसवीं कैं वारी॥
स मेघ जळें॥१५॥ कीं त्यारूपांतरा ऐशिया॥ प्रयोजनान्य धरावया॥ आहे तें निवेदितों पायां॥ अवधारावें॥१६॥
परब्रह्मीं मायास्फुरण॥ आहे लें जें मुळींन सून॥ माजी अविद्येंत चैतन्य॥ आभासलें जें॥१७॥ तें स्वरूपा जें
विसरत॥ अन्यथा ज्ञाना स्वीकारीत॥ तें तया सोडऊं धरीत॥ जें रूप ब्रह्म॥१८॥ त्याशी ह्मणावें अंतर्यामी॥ कीं
ईश्वर पर्यायनामीं॥ विद्याचयदुपाधि स्वामी॥ सर्वज्ञा ठावी॥१९॥ त्याच्या बोधें समष्टी जीव॥ तत्काळ ब्रह्मस्व
यंमेव॥ होऊनियां पावलागाव॥ स्वविश्रांतीचा॥२०॥ परंतु जीव जो व्यष्टीचा॥ तो स्वबोध अंतर्यामीचा॥
नेणें चितादात्म्यें देहाच्या॥ बुद्धिमालिन्यें॥२१॥ त्यांतीरु मुमुक्षु जीवांची॥ सोडवण व्हावया साची॥ व्यक्ति
अवलंबी ब्रह्मचि॥ गुरु त्या नाम॥२२॥ ह्मणा ब्रह्में रूप धरिलें॥ त्याश्री गुरुच कां बोलिलें॥ तरी समाधान ऐकि-

लें॥ पाहिजे पार्चे॥२३॥ लघुत्व आलें जें जीवाशी॥ देहतादात्म्या च्या संगेंशी॥ त्याशी आणाया महत्ताशी॥ स-
मर्थ गुरु॥२४॥ ह्मणोनि गुरु ऐसें नाम॥ धरितें झालें परब्रह्म॥ कीं हरूं शक्त अज्ञानतम॥ यास्तव गुरु॥२५॥
सविशेषांतर्यामी गुरु॥ तद्बोधें नुमजे यामरु॥ तो का निर्विशेषें उद्धरूं॥ शके लब्रह्में॥२६॥ यास्तव बोधार्थ
साकार॥ धरिता झाला परात्पर॥ करुणेचा पूर्ण सागर॥ ह्मणवोनियां॥२७॥ अहो सद्गुरु ब्रह्मानंद॥ केवळ
निजानंदकंद॥ सुमनीं जैसा मकरंद॥ सहजपणें॥२८॥ किंवा चंद्रीं कळा स्त्रावी॥ जळीं शीतळता स्वभा-
वीं॥ ब्रह्मीं आनंदता ही तेवी॥ सर्वदां वसे॥२९॥ आनंद हा ब्रह्मीं ह्मणतां॥ नाधिकरणा चित्ता॥ भाव
धेय
कल्याचा ब्रह्म स्वतां॥ आनंदरूप॥३०॥ हें असो ब्रह्माचा आनंद॥ ह्मणतांही न तेथें भेद॥ राहूचें शीर जैसा शब्द॥
नद्वैतहेतु॥३१॥ असो आनंद तेशी ज्ञसि॥ वसे गुरुब्रह्मा आंतौती॥ सहज स्वभावेंचि कांति॥ सुवर्णी जैशी॥३२॥
अथवा सूर्य तेथें प्रभा॥ स्मृति तेथें मी दत्तउभा॥ किंवा शिव तेथें स्वयंभा॥ शक्ति हे जैशी॥३३॥ स्वयें आनंद ऐ
सें नाहीं॥ शरणागता स्वानंद ही॥ दे जैसें अमरत्व देहीं॥ अमृतपान॥३४॥ ऐसा जो का आनंदघन॥ सद्गुरु ब्र-

ह्मसनातन॥ तैं केवी लागे द्वंद्वभान॥ सुखदुःखांचें॥ ३५॥ यापरी ज्याची विमलता॥ त्या आकाशउपमे देतां॥ साजेना चिच्छुन्यासाम्यता॥ नव्हे ह्मणोनि॥ ३६॥ जीव शिव कीं गुरुशिष्य॥ हा तरी सर्वथ द्वितास॥ परी नाहींच अंगास्पर्श॥ जाहाला ज्याच्या॥ ३७॥ या कारणें एकपणेंचि॥ सर्व काळ स्थिति ज्याची॥ तेथें जन्मादि विकृतीची॥ नाहींच वार्ता॥ ३८॥ बद्धता आणिक मुक्तता॥ हा बोल गुणाचकरितां॥ ते गुण गुरुब्रह्मीं नसतां॥ तद्धिहीन तो॥ ३९॥ ऐसा जो सद्गुरु समर्थ॥ त्याशी नाहीं नाहीं दृष्टांत॥ तेथें कैसें की जे गणित॥ न च्छेष्ट खाचें॥ ४०॥ तथापि प्रवृत्तिमाझारि॥ तयाची किती आहे थोरी॥ निवेदितों कांहीं वैखरी॥ संतांपुढती॥ ४१॥ जो आपणा वेद पढवी॥ त्या आचार्य ऐशी पदवि॥ ब्राह्मणही वेदार्थ ववि॥ जाणे तो श्रोत्री॥ ४२॥ त्या दशा त्तमाचार्याहूनी॥ एक श्रोत्री वरिष्ठ जनीं॥ शत श्रोत्रीय याही हूनि॥ श्रेष्ठोपाध्याय॥ ४३॥ शतोपाध्यायां हूनि साष्ट॥ पिता जाणावा अतिश्रेष्ट॥ शत पित्यां हूनि वरिष्ट॥ जाणिजे माता॥ ४४॥ माते हूनि श्रेष्ट अनंत॥ सद्गुरु जाणावा निश्चित॥ प्रवृत्तीची कळा या रीत॥ बोलियेलें हें॥ ४५॥ येह्रवीं पाहतां विचार॥ श्रीगुरुचीन ये चिसर॥ सोपा

धिक जो का ईश्वर॥ तयाही लागीं॥ ४६॥ आचार्य श्रोत्री कुलगुरु॥ यांशी सेविता जो का नरु॥ जो या लोकीं मनुष्य रूपें॥ केवळ पशु॥ ४७॥ पितृसेवनीं ज्या हरिख॥ त्याशी येथेच भुवर्लोक॥ मातृभक्ता शीस्वर्गसुख॥ सामोरें सदां॥ ४८॥ वैकुंठवरी लोकेंतर॥ श्रीगुरुभक्ताचे किंकर॥ श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठाचा थोर॥ महिमा ऐसा॥ ४९॥ आचार्यादिकांचें सेवन॥ या नांव ब्रह्मचर्य पूर्ण॥ गृहस्थाश्रमाचें साधन॥ पित्या जो सेवी॥ ५०॥ मातृसेवनीं जो का रत॥ तया साधला वानप्रस्थ॥ परिपूर्ण श्रीगुरुभक्त॥ सन्यास तया॥ ५१॥ कीं आचार्यादिकीं रातला॥ दक्षिणाग्नि तेणें पूजिला॥ पित्याच्या सेवनें अर्चिला॥ गार्हपत्याग्नि॥ ५२॥ पूजियेला आहवनीय॥ मातृसेवेरत यत्काय॥ सकलाग्नींचा तोष होय॥ सद्गुरुसेवें॥ ५३॥ अहो मातृसेवा जो करी॥ त्यावरी तुष्ट हो धरत्री॥ प्रजापति तोषे अंतरीं॥ पितृसेवेनें॥ ५४॥ आचार्यादिकांचें सेवन॥ ईश्वरतोषातें कारण॥ परी यांच्या सेवें करून॥ तुष्टे ना ब्रह्म॥ ५५॥ तें चि ब्रह्म तुष्टे पूर्णता॥ श्रीसद्गुरु लागीं सेवितां॥ ह्मणोनि सर्वांचिया माथां॥ श्रीगुरुभक्ती॥ ५६॥ ऐसें वक्ता संतां बोलत॥ नेत्रीं आनंदाश्रु ढळत॥ कंठ दाटला मुखें मात॥ न फुटे पुढें॥ ५७॥ परी सांवरूनि अव

ओळ ५ विष्णवादिकांहीसोडून॥ इंद्रादिकांसेविनीजन॥ भिक्षान्नत्यागेंमूढलक्षण॥ कर्त्तेनेनेसे॥६३॥

अमृ० स्था॥पुनःवक्ताझालाबोलता॥श्रीगुरूपकारोत्तीर्णता॥नकाशानेंही॥५८॥ह्मणोनिकायावाचामनें॥सदांसे सर्ग

३ वावेंत्याकारणें॥पडूंनयावें कांहीं उणें॥तिळमात्रही॥५९॥तथापिपडल्याअंतर॥चरणीं व्हावेंन्य स्तशी ३५

र॥आणिप्रार्थवेंकींमीथोर॥अन्यायीस्वामी॥६०॥ऐश्वर्यमदेंयेथेंजेका॥चुकतीतेमहापातका॥पात्रहो-

तीपावतीधोका॥अन्यथानाहीं॥६१॥सांडूनश्रीसद्गुरुमूर्त्ति॥विष्णुआदिमूर्तिपूजिती॥तेमूर्खजैसेभि-

क्षेजाति॥सिद्धान्नत्यागें॥६२॥क्षुद्रदेवींसादरहोती॥तेस्वर्मीचीचाखितीमाती॥नासिकालागींलेहीप्रा

सि॥ नाहींजीनाहीं॥६४॥असोसिद्धान्नजोंमिकेना॥तोंनसोडावेंचिभिक्षान्ना॥येथें धरीलअनुमाना॥तो

नव्हेनर॥६५॥संतह्मणतीगासुबुद्धि॥येथेंझालापरमावधी॥बोलाचापुढेंप्रतिपादीं॥जेंपुसूंआह्मी॥६६॥

सद्गुरुकैसाओळखावा॥कोणवर्णत्याचाअसावा॥ब्रह्मनिष्टत्वरेंकळावा॥खूणतेकोण॥६७॥ऐशीऐकू

निसंतवाणी॥ वक्ताप्रवर्तलाव्याख्यानीं॥येथेंसर्वींसावधपणीं॥द्यावेंजीचित॥६८॥पूर्वींदशमसर्गीअं-

त॥हंसवर्णवर्णिलाख्यात॥ज्यापासूनझालेनिश्चित॥चत्वारवर्ण॥६९॥त्यांतीलजोसत्वसंपन्न॥ श्रीराम ३

तपोधर्माचरणींपूर्ण॥षट्कर्माधिकारसंपन्न॥ब्राह्मणतोचि॥७०॥क्षत्रीवैश्यहेवर्णदोनी॥त्रिकर्मीगुण

कर्माचेनी॥सेवाधर्मीतामसगुणी॥तोजाणाशूद्र॥७१॥त्यातामसशूद्रासेवका॥सेव्यत्वघडेनाचिंद-

खा॥नगुरुत्वाधिकारनिका॥ह्मणोनित्याशी॥७२॥तथापीतोगुरुत्वकरी॥अन्यायीहोईश्वराघरीं॥

कांकींस्वधर्मत्यागेंदुरी॥ कांकींस्वधर्मत्यागेंदुरी॥ वाढिलाश्रेयें॥७३॥याहेतूगुरुत्वशूद्राशी॥नाहींजी

नाहींनिश्चयेंशी॥तैंगुरुत्वत्यांपेंहीनाशी॥नाहींहेंसिद्ध॥७४॥आतांक्षत्रीवैश्यअसती॥तेतोत्रिकर्मी

हेप्रख्याति॥त्यांहीगुरुत्वींझाल्यारति॥अन्यायतोही॥७५॥नस्वधर्मत्यागयांजरी॥परीपरधर्मा

चीचोरी॥घडलीयाहेतूईश्वरीं॥अन्यायीचहे॥७६॥स्वपरधर्मत्यागात्यागें॥शूद्रद्विगुणात्यापीअंगें॥

ब्रह्मवृत्तिच्छेदेंकेंदोषे॥अर्धान्यायीहे॥७७॥परीअन्यायीनिःसंशय॥आणावेंवैश्यकींक्षत्रिय॥परधर्मा

गीकारेंभय॥यासह्मणोनि॥७८॥तात्पर्यक्षत्रीवैश्यशूद्र॥नतियांगुरुत्वाधिकार॥श्रुतिसंमतहाविचार॥

यापरीआहे॥७९॥याहेतूसकळहीवर्णा॥माझारीगुरुत्वब्राह्मणा॥हेश्रुतिविदितसर्वशा॥आहेचि

अमृ० ६

आहे ॥ ८०॥ असो श्रुतिसंमत श्रेष्ठ ॥ सद्गुरु श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठ ॥ जो कापूर्ण शरण्य स्पष्ट ॥ सर्वही वर्णा ॥ ८१॥ श्रो-
त्रियगुरुत्वें ब्राह्मण ॥ ज्या प्रबोधाधिकार पूर्ण ॥ ब्रह्मनिष्ठत्वें सनातन ॥ निजांगें ब्रह्म ॥ ८२॥ जरी श्रोत्री शद्धें
द्विजन्मे ॥ परी बोधाधिकार नेमें ॥ ब्राह्मणाशीच सर्वोत्तमें ॥ नियम केला ॥ ८३॥ ब्रह्मनिष्ठे कचिन्हें श्रु
ति ॥ शरणजांवें सांगती ॥ तरी गुरुत्व सर्वां प्रती ॥ सहजीं येतें ॥ ८४॥ परी श्रोत्री पद घातलें ॥ तेणें इत-
रां व्यावर्तिलें ॥ ब्रह्मनिष्ठ पदें वाळिलें ॥ अलज्ञां सर्वां ॥ ८५॥ यास्तव अंगें जो ब्रह्मात्मा ॥ श्रोत्री सद्गुरु तो
चि नेमा ॥ सौभाग्यसूत्रा स कुंकुमा ॥ स्त्री मान्या जेंशी ॥ ८६॥ सौभाग्य सूत्रें युक्त फक्त ॥ परी अकुंकुम ललाट
॥ तो रजस्वलावत्निकृष्ट ॥ अश्रु चि श्रोत्री ॥ ८७॥ भाळीं कुंकुम तरी असे ॥ परी सौभाग्य सूत्र न से ॥
तो ब्रह्मनिष्ठ वाळिला से ॥ सामान्य ऐसा ॥ ८८॥ सकुंकुम सौभाग्य सूत्र ॥ युक्त नारी जेंशी पवित्र ॥ ब्रह्म
निष्ठ श्रोत्री हीथोर ॥ सद्गुरु तैसा ॥ ८९॥ नातरी ब्रह्म निष्ठ ब्रह्म ॥ श्रोत्री शद्धें ईश्वरोत्तम ॥ कीं श्रोत्री ब्रा
ह्मण अकाम ॥ हूत ब्रह्मांगें ॥ ९०॥ येथें प्रबोध शक्ति जया ॥ श्रोत्री ऐसें ह्मणा लत या ॥ तरी का पांडित्य थो

श्रीराम ४

डियां ॥ या जगीं असे ॥ ९१॥ परंतु तें कामा शी नये ॥ अनधिकारें वांया होय ॥ शिक्षा देवों समर्थ राय ॥ न येर
कदां ॥ ९२॥ न्याया न्याय पाहूं प्रवीण ॥ जरी होती कित्येक जन ॥ परी व्यर्थ अस त्यावीण ॥ निजांगीं सत्ता ॥ ९३॥
संत ह्मणती नेम ऐसा ॥ तरी कां क्षत्री हे आदेशा ॥ प्रवर्तले विचार कैसा ॥ सांगावा याचा ॥ ९४॥ श्रीरामें बो
धिला लक्ष्मण ॥ कृष्णें उभयोद्धवा र्जुन ॥ हें असो विदेहें आपण ॥ बोधिला शुक ॥ ९५॥ तरी स्वामी याचें उ
त्तर ॥ एकावें होऊन सादर ॥ रामकृष्णा न जन्म सूत्र ॥ लागलें मुळीं ॥ ९६॥ नित्यमुक्त विष्णु आपण ॥ तो चि
आहला रामकृष्ण ॥ क्षत्रियाघरीं इलुकेनें ॥ काय तो क्षत्री ॥ ९७॥ मुख्य तें अयोनि संभव ॥ वरी राजर्षि कुळीं भा-
व ॥ जनक राजर्षि अपूर्व ॥ महाविदेही ॥ ९८॥ येवढें ही ते होतां थोर ॥ न करून श्रुत्यानादर ॥ बोधिले शुद्ध
ज्ञाति नरं ॥ न चि ब्राह्मण ॥ ९९॥ शुक तरी शिवानुग्रहें ॥ पूर्व पूर्ण चि गर्वे ग्रहें ॥ अल्प धरिला तो विदेहें ॥
तन्मुक्त केला ॥ १००॥ हें ही गौण गुरुत्व त्यांशी ॥ येवीं कारण ते राजर्षि ॥ होते वरुती निश्चयेंशी ॥ ब्रह्मनिष्ठ
ही ॥ १॥ हे चि विदेही कीं अयोनि ॥ प्रवर्तते शूद्रादि योनीं ॥ तरी गुरुत्व यां लागोनी ॥ येते ना कदां ॥ २॥ ब्र

ह्मर्षिपरीच राजर्षि॥ महासमर्थ या भूमीशी॥ परी मुख्यत्वें गुरु त्यांशी॥ ब्रह्मर्षि मान्य॥३॥ हे चि मुख्यत्वें
सत्य श्रुति॥ जाणून रामकृष्णमूर्ति॥ वसिष्ठ सांदीपनी प्रती॥ शरण गेले॥४॥ याकारणें जो होय श्रो
त्री॥ आणि ब्रह्मनिष्ठ त्यावरी॥ तो चि सद्गुरु श्रुत्याधारीं॥ अनादि सर्वां॥५॥ ब्राह्मणांचा प्रभाव थोर॥
विष्णु झाला पदांक धर॥ शिव वाहे मस्तकावर॥ ब्राह्मण तीर्था॥६॥ ऐसा ब्राह्मणांचा महिमा॥ अ
वर्णन निगमागमा॥ परंतु हा ब्राह्मणोत्तमा॥ तत्त्वज्ञां मान॥७॥ सामान्य स्वधर्मी ब्राह्मण॥ कर्मादिकीं त
यांचा मान॥ ब्रह्मविद्येंत वंद्य पूर्ण॥ तत्त्वज्ञ श्रोत्री॥८॥ अर्थ हे रूनियां ते हे श्रुति॥ शूद्रादिकांचे शि
ष्य होती॥ ते वेद बाह्याचारें जाती॥ निरया दोघे॥९॥ सद्गुरु असावा ब्राह्मण॥ ब्रह्मनिष्ठ श्रुतीशी मा
न्य॥ माजी कलियेत ब्राह्मण॥ स्वसदाचारें॥१०॥ परी तो ब्रह्मनिष्ठ असे॥ त्या ओळखीचें चिन्ह कैसें॥
तेंही अवधारा मानसें॥ सावधपणें॥११॥ मुख्यादिगुरु परब्रह्म॥ निर्विशेष अरूपानाम॥ सविशे
ष ईश्वरोत्तम॥ अंतर्यामित्वें॥१२॥ शिव विष्णु दोघे साकार॥ श्रीगुरु नित्यमुक्त थोर॥ जीव हीं

तार्थ जे निर्द्धार॥ प्रकट झाले॥१३॥ तेथून ब्रह्मादिक द्वारा॥ मुख्यत्वें आली परंपरा॥ भूमीशी त्यांती-
ल जो पुरा॥ तत्त्वज्ञ श्रोत्री॥१४॥ तेथें तदंश विप्रणोनि॥ शरण होती वेदवाणी॥ पाकूं होऊन समिपाणि॥
अत्यंत भक्ती॥१५॥ झालिया भावें प्रणिपात॥ प्रार्थितमी शरणागत॥ मुमुक्षु श्रीचरणीं सत्य॥ पा-
तलों भावें॥१६॥ इत्युक्ता करूनियां प्रश्न॥ सेवे लागे स्वयें होऊन॥ वंचना सर्वही सांडून॥ प्रांतैश्वर्या
ची॥१७॥ उठोनियां ब्राह्ममुहूर्ति॥ वंदूनि मनें श्रीची मूर्ति॥ श्रीगुरु श्[त्या] स्थाना प्रति॥ मर्यादें जात॥१८॥
तेथें गेल्या हळूच शिर॥ ठेऊनियां चरणावर॥ मागील पायीं नमस्कार॥ परत येत्या॥१९॥ होऊनियां
विमुख श्रीशी॥ चालणें नाहीं सच्छिष्याशी॥ मागील पायीं ऐसें त्याशी॥२०॥ बाहेर आल्या सभास्थान॥
भूषित करीत झाडून॥ संमार्जून आणि रेखून॥ रंगवल्याही॥२१॥ तैसें चि महाद्वारांगण॥ भूषवि
तसे आनंदून॥ जें पाहतां च समाधान॥ सज्जनां होय॥२२॥ पुढें सिंहासन मांडित॥ दिव्य वस्त्रीं यु-
क्त करीत॥ दीप लाऊन सुधूपित॥ सर्वत्र करी॥२३॥ दिशा स्थान ही येच रीति॥ सिद्ध करूनि दिशे
७ जाणिजे नाम॥

प्रती॥ स्वयें अन्यत्र जाय प्रीती॥ सशास्त्र विधी॥२४॥ परतस्या हस्तपादाशी॥ क्षाळूनि मार्जीत मुखा
शी॥ स्नानोत्तरें उज्वल वस्त्रांशी॥ परिधानील॥२५॥ समंत्र भस्मांग चर्चून॥ सांग झाल्या संध्योपासन॥
श्रीपुढें राहात तिष्ठोन॥ जोडोनि हात॥२६॥ झाल्या स्वामी शिउत्थापन॥ मर्यादेंनमी श्रीचरण॥ चा-
लतां पाठिशी गमन॥ करीत चाले॥२७॥ दिशेपें श्री आल्या परत॥ उष्णोदकानें पादहस्त॥ क्षाळून पु
शी करी दंत॥ धावन तेसें॥२८॥ त्यापुढें तेथे चि बैसले॥ तरी जाणे स्नान इच्छिलें॥ म्हणोनि आणू
न सुजळें॥ घालील स्नान॥२९॥ उठल्या च पादुका पुढें॥ ठेऊन होत येकीकडे॥ छायेवरी पाय न पडे॥
चालत ऐसा॥३०॥ स्वामी वेंघल्या सिंहासन॥ पुनः करी श्रीतीन मन॥ पुढें आरंभवीत गान॥ मंगल
वाद्यें॥३१॥ महाद्वारींचीं होतां वाद्यें॥ आधीं आरंभवी सुनादें॥ स्वयें तिष्ठत से आनंदें॥ जोडूनि कर॥३२॥
गायनें तुष्ट त्या श्रीमूर्ति॥ जेधवां स्वेच्छेनें उठती॥ तेव्हां सिद्ध ला केली ऐती॥ जे मुळीं स्नाना॥३३॥ त्यारा
जोपचारें करून॥ घालीत से मंगल स्नान॥ पादुका वस्त्र परिधान॥ स्त्रीपुत्रां हातें॥३४॥ बैसल्या आ

सनीं जाऊन॥ पुनः स्वयें करीत स्नान॥ राजोपचारें श्रीपूजन॥ आदरी सांग॥३५॥ आरती मंत्रपुष्प हो-
तां॥ नैवेद्या करीत सिद्धता॥ स्वेच्छें उठल्या सादरता॥ नैवेद्य अर्पी॥३६॥ नुठलिया गृहदेवाशी॥
सांग पूजित सद्भावेंशी॥ त्याच रीती अर्ची अग्नीशी॥ सशास्त्र विधी॥३७॥ सांग झाल्या सर्व सिद्धता॥
जोडूनियां तिष्ठत हस्ता॥ उठल्या बैरें न उठतां॥ भक्तीनें प्रार्थी॥३८॥ प्रार्थनांके ल्यांही नु उठती॥ तें
तैसा चि उभा पुढती॥ तिष्ठत परी करी खंती॥ श्री करितांचि॥३९॥ उठलां पीठीं बैसऊन॥ देतसे दिव्या
न्नभोजन॥ स्वयें मक्षिका निवारण॥ करीत बैसे॥४०॥ मध्यें मध्यें प्राशनाजळ॥ सुवासित आ-
णिनिर्मळ॥ देत संधलां कर कमळा प्रक्षाळी हस्त॥४१॥ पुढें अर्पून तांबुलाशी॥ शय्यास्थानीं कीं आस
नाशी॥ नेऊन बैसवी इच्छेशी॥ पाही त्यापरी॥४२॥ पुढें नैवेद्य समर्पण॥ करी गृहदेवा लागून॥
नंतर करील भोजन॥ स्त्रीपुत्रांसह॥४३॥ श्रीपात्रीं राहिलें जें शेष॥ नेऊन वारीत गाईस॥ इतरां
च्छिष्टा समयास॥ नमानी कदां॥४४॥ तथापि तें शेष समर्थें॥ प्रसन्नतें दिल्या स्वहस्तें॥ शिष्यें घे-

तलें पाहिजेतें ॥ संशयावीन ॥ ४५ ॥ असो जाहली या भोजन ॥ तिष्टे बद्धांजली होऊन ॥ ऋतुमान मनीं आ
णून ॥ करीत सेवा ॥ ४६ ॥ श्रीइच्छे निरूपण होतां ॥ तिष्ठे न होतसे एकता ॥ आज्ञा की झालरी बैसता ॥
होतसे तेथें ॥ ४७ ॥ विचारूं वाटली या मनें ॥ हस्त जोडून नम्रतेनें ॥ पुसे अंतःकरणीं जेणें ॥ उपजे कृपा ॥ ४८ ॥
अस्तमान झाल्या मागुती ॥ सेवा करी याच पद्धती ॥ उणें पडूंच न देरती ॥ शक्त्यनुसार ॥ ४९ ॥ शय्ये जातां श्रीगु
रुराणा ॥ स्त्रीसह पादसंवाहना ॥ करीत बैसे होतां आज्ञा ॥ निद्रेशी जाय ॥ ५० ॥ करितां पादसंवाहन ॥ कीं से
वा इतर संपूर्ण ॥ तोषवी भक्ती ॥ ५२ ॥ असो मनन निदिध्यास ॥ करीत संपादी निद्रेस ॥ ऐशी सेवा रा-
त्रंदिवस ॥ गुरुभक्ताची ॥ ५३ ॥ सद्गुरूनें कृपा करून ॥ सांगणें तें मज सांगून ॥ तरें जावें किंवा आपण ॥
निघावें तरें ॥ ५४ ॥ ऐशी सच्छिष्याकुवास ना ॥ उठूंच नेणें कदां मना ॥ सदां हर्ष अंतःकरणा ॥ सेवाधिष्या
चा ॥ ५५ ॥ श्रीगुरु ही सत्वा पाहती ॥ बालोन्मत पिशाचवृत्ति ॥ तरी विकल्पाची प्रसूति ॥ न व्हेच मनीं ॥ ५६ ॥
नानापरी जरी गांजिलें ॥ कीं कठीण आज्ञे शीकिलें ॥ तरी वंदी कृष्णें वंदिलें ॥ दुर्वासा जेसें ॥ ५७ ॥ ऐशी सेवा

+ श्रीब्रह्मस्त्रीनें पादस्पर्शीना ॥ सांकंपनदें ॥ ५१ ॥ तशांति
७ गात सोशा स्पर्शी ॥ तें पूज्य करोनी विशेष ॥ असें अ-
पूर्व स्वस्था मीस ॥

पाहून दृष्टी ॥ श्रीगुरूची होतसे तुष्टी ॥ मग कृपा करा हें ओठीं ॥ म्हणनें न को ॥ ५८ ॥ श्रीगुरु कृपाव लोक
नें ॥ स्वसाक्षात्कार अंगीं बाणे ॥ गुरु ब्रह्म सहजीं तेणें ॥ होऊन ठेला ॥ ५९ ॥ साक्षात्कार झालियावरी ॥
पूर्ववत विसेवा करी ॥ उत्थान होऊंच अंतरीं ॥ विसरलें ज्या ॥ ६० ॥ या परी ज्ञानोत्तर भक्ति ॥ अखंड पाहू-
न श्रीमूर्ति ॥ बोलते झाले गृहाप्रती ॥ बा आलों जावें ॥ ६१ ॥ कीं आपण आलें असतां ॥ संचारार्थ जाऊं
इच्छितां ॥ निर्जल मीनाचे समता ॥ होतसे कष्टी ॥ ६२ ॥ मिठी घालूनि यांचरणीं ॥ म्हणे जावें ना उपेक्षूनि ॥
म शी काय करणें जनीं ॥ आहे जी आतां ॥ ६३ ॥ देहामाजी प्राण असतां ॥ सांगा कैसा वियोग चित्ता ॥ सोसवे-
ल श्रीगुरुनाथा ॥ विचारोनियां ॥ ६४ ॥ अन्य कांहीं नाहीं मागत ॥ सेवा द्यावी यिवदा हेत ॥ तेधवां श्रीगुरु
नेमस्त ॥ बोलते झाले ॥ ६५ ॥ द्यावया चें तें तुज दिलें ॥ न कांहीं च बापा वंचिलें ॥ आतां त्वां न पाहिजे केलें ॥ आ
ग्रहा व्यर्थ ॥ ६६ ॥ श्रीगुरु काय औरहात ॥ म्हणोनि हें करिशी खंत ॥ चिदानंद रसें संदेदिल ॥ अनंतापार ॥ ६७ ॥
त्याची तुजसी झाली प्राप्ति ॥ न ऐसें तूं तो स्वयंज्योति ॥ साकारालोपणें निश्चिती ॥ केव्हां ही तरी ॥ ६८ ॥ सा

अमृ० ६.

सर्ग २५

कारावा वियोग होतां ॥ न स्वरूपयोगा न्यूनता ॥ हेतु जसेवा अखंडिता ॥ ऐसीच असे ॥ ६९ ॥ तथापि बाह्य सेवेगोडी ॥ तरी की जेगोष्टयेवढी ॥ अनधिकाऱ्या हें न पाडीं ॥ गूजतूं कानीं ॥ ७० ॥ आज्ञापून मुखें यापरी ॥ पश्चहस्त ठेवि लाशिरीं ॥ त्यासवें वियोगा न्विसारी ॥ हरलीवात्ती ॥ ७१ ॥ मग आनंदून पूजन ॥ करूनियां वंदीचरण ॥ स्वामी पावले अंतर्धान ॥ स्वानंद वृत्ती ॥ ७२ ॥ आपण उपास्य तें कोण ॥ यापरी केला होता प्रश्न ॥ श्रुत्यनुसार हें तन्मान्य ॥ श्रुत्युक्त तर ॥ ७३ ॥ गुरुत्व सालें मुद्रायुक्त ॥ शुद्धपरंपरेनें प्राप्त ॥ ऐसें तो ब्रह्मनिष्ठ सत्य ॥ जाणिजे पूर्ण ॥ ७४ ॥ हे ओळखी म्या जे कथिली ॥ ननवी अनादि पहिली ॥ ब्रह्म या पासूनच आली ॥ व्यवस्था ऐशी ॥ ७५ ॥ हें ऐकून संत तुष्टले ॥ ह्मणती त्वां सत्य बोलिलें ॥ मिथ्या गुरुत्वाचें मोडलें ॥ बंड चियेणें ॥ ७६ ॥ श्रीमुद्राज्ञान सून हानीं ॥ गुरुत्वाशी जे प्रवर्तती ॥ ब्रह्मविद्येच्या तो निश्चिती ॥ अविधि सर्व ॥ ७७ ॥ ह्मणोन आधीं मुमुक्षूनें ॥ श्रीमुद्राज्ञायुक्तीं पाहणें ॥ मग तेथें शरण जाणें ॥ हेचि विहित ॥ ७८ ॥ मुद्रा ह्मणजे लेखें जाण ॥ गुरुत्वकरें झाली आज्ञा ॥ जैसें मुद्रेनें हनूमाना ॥ बलवंधत ॥ ७९ ॥ सत्य गुरुत्व ओळखून ॥ मुमुक्षें रिघावें शरण ॥ श्रीराम

६

उदक प्राशिजे गाळून ॥ जैशियापरी ॥ ८० ॥ या कृतीस ह्मणती छळ ॥ ते शिष्य असंत भोंगळ ॥ क्रोधा येतीते हीट वाळ ॥ कृत्रिमी गुरु ॥ ८१ ॥ सिद्धि बळकीं बाह्याचार ॥ पाहून जे भुलती नर ॥ त्यां निश्चयें भवसागर ॥ दुस्तर चिहा ॥ ८२ ॥ ब्रह्मविद्येवांचून सिद्धि ॥ बुडवी भवसिंधूमधीं ॥ ज्याचीं त्यातें तारण विधि ॥ इतरां कैंचा ॥ ८३ ॥ पोटीं बांधूनियां पाषाण ॥ कोण तरे सिंधुजीवन ॥ ह्मणोनि हें सर्व सोडून ॥ मुमुक्षें घ्यावें ॥ ८४ ॥ एक श्रोत्रीय ब्रह्मनिष्ट ॥ पूर्ण पाहून तेथें स्पष्ट ॥ शरण रिघोनि अवीट ॥ करावी सेवा ॥ ८५ ॥ दीपापासून जो लागला ॥ दीप तैसा गुरु त्या आला ॥ ज्ञाता तो मुमुक्षू सज्ञाला ॥ वंद्यो पास्य तो ॥ ८६ ॥ स्वयें जो ब्रह्मात्मानुभवी ॥ तो चियें रंदेले पदवि ॥ द्वितीयेच्या चें ह्रास दावी ॥ पाहला जैसा ॥ ८७ ॥ ह्मणोनि सर्व देहीं पूर्ण ॥ व्यापलें जें ब्रह्म चैतन्य ॥ तें जो स्वयें दावी आपण ॥ निजानुभवें ॥ ८८ ॥ तो सद्गुरु उपास्य सर्वी ॥ हा सिद्धांत आल्या आघवा ॥ मानला जयाचे नी जीवा ॥ ॥ इतुकें बोलूनि निवांत ॥ समाधानें सज्जन स्वस्थ ॥ तेवीच समाधानें तृप्त ॥ वक्ता ही ठेला ॥ ९० ॥ इ० अ० उपास्यस्वरूपव्या० पंचविंशतितमः सर्गः स० ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥

॥ सुसमाधान ॥ ८९ ॥

॥ श्रीहंसगुरवेनमः॥ वक्ता बोलेजी सावधान॥ कोणाशी ह्मणावें विद्वान॥ त्याचें परिसा येथें चिन्ह॥ अ-
त्यमात्रचि॥१॥ जो विचार करूनि बोले॥ आणि बोलिल्या ऐसा चाले॥ तयाशी विद्वान जाणिलें॥ पाहिजे स्वा
मी॥२॥ वचना निघालें जे मुखें॥ तें जयाचे फिरूं न शके॥ गजदंत ज्यापरी देखे॥ सकळ लोक॥३॥ वचना
ची पाहतां परी॥ सत्य प्रिय हितकारी॥ तोषवी जैसें त्रिप्रकारीं॥ उदक सर्वां॥४॥ स्वयें आपण जनां जै
सा॥ जन हि प्रिय होय तैसा॥ कळल्या चित्ता विरुद्ध सा॥ तत्क्षणी त्यागी॥५॥ भरतें निषेधिली माता॥ निं
द्य केला प्रल्हादें पिता॥ नातरी बिभीषणें भ्राता॥ त्यागिला जैसा॥६॥ दुष्ट राजा ही अमंगळ॥ विद्वान त्यागि
तील तत्काळ॥ जैसा काप्रजेनें सकळ॥ नृपतिवेन॥७॥ तेथें येरांची कोण मात॥ त्याग विशीं असें अद्भुत॥ आ
तां वंद्यत्वाचा वृत्तांत॥ तो ऐकां कैसा॥८॥ पिता वंद्य जैसा वरुण॥ जननी मदालसा पूर्ण॥ शिवपति स्त्री
सुलक्षण॥ चूडाला जैशी॥९॥ पुत्र कपिल कृष्ण सखा॥ उपाध्या वसिष्टासारखा॥ राजा ऋषभदेव नि-
का॥ बंधु तो राम॥१०॥ या परी विद्वाना लागून॥ पिता माता दिहो ती मान्य॥ मुख्य ब्रह्म विद्याजीवन॥

त्यांपें ह्मणोनि ॥११॥ विद्वान्‌ जें कांहीं करी ॥ तें तें आत्मानुभवाकारीं ॥ ह्मणोनिच त्याचें सर्वत्रीं ॥ मानिजे

ताहे ॥ १२॥ त्यांची कर्में जैशी राहटी ॥ उपासनेची जैशी गोष्टी ॥ श्रवण मनन हातोटी ॥ निदिध्यासाची ॥१३॥
त्यांचा जैशापरी आचार ॥ विचार आणि साक्षात्कार ॥ खानपानादि व्यवहार ॥ ज्यापरी त्यांचा ॥ १४॥ तें कोण
शीं कैसे बोलती ॥ कोणासवें कैसे चालती ॥ मुमुक्षूस उपदेशिती ॥ कवणेपरी ॥ १५ ॥ तें प्रतीक धरूनि
मनीं ॥ चालूं जाण [illegible] तज्ञो या जनीं ॥ स्वाधिकारें ज्ञाता सज्जनी ॥ ह्मणिजतातो ॥ १६ ॥ तद्विरुद्ध जे कां चा-
लती ॥ तेनीच दैत्यांहून अति ॥ सद्य निंदानुभवें जाति ॥ निरयापुढें ॥१७॥ [illegible] ॥१८॥ असो
आतां हे येर कथा ॥ गुरु सेवेची ऐका वार्ता ॥ कैशी विद्वानाचिया चित्ता ॥ मानत असे ॥ १८॥ सात्विक से
वास च्छिष्याची ॥ तिनें ब्रह्मीं अढळ रुचि ॥ सुजळें जैशी माधुर्याची ॥ प्रतीति फळीं ॥ १९॥ कीं गंभीर रोहीं
चा वारा ॥ तद्वत्‌ स्वैर्यें न सांडी परा ॥ शीतळतातो विश्वंभरा ॥ सत्याच्या न्याय ॥२०॥ तैसें अचळ समा
धान ॥ पावला से जो का विद्वान ॥ त्याचें परिसा येथें चिन्ह ॥ निवेदितों जी ॥ २१॥ चराचर सर्व पदार्थ ॥

दृश्य भास यच्च यावत्‌ ॥ तेथें तेथें विद्वान सतत ॥ चित्स्वरूपा पाहे ॥ २२॥ पाहे ह्मणतां वृत्तिपणें ॥ पाहे ऐसें न मा-
नामनें ॥ निजांगें स्वप्रकाशपणें ॥ याशीती पाहे ॥ २३॥ पदार्थमात्र आहे पण ॥ माझिया अस्तित्वें करून ॥ ए
शी दृष्टि राहे घालून ॥ विद्वान्‌ सदां ॥ २४॥ नग आहे ह्मणतां जैसें ॥ अंतर्बाह्य हेमचि वसे ॥ तेवी दृष्टी ज्ञाता
देखतसे ॥ निजआस्तित्वीं ॥ २५॥ दिसणेंपणा जो नगाचा ॥ तो मुख्य पाहतां हेमाचा ॥ तैसा विलास चिद्रूपाचा ॥
सनामरूपीं ॥ २६॥ नग प्रिय ऐसें जें वाटे ॥ तें अवघेंचि जाणा खोटें ॥ मुख्य प्रिय हेम यगो मटें ॥ सोनेंचि स
र्वी ॥ २७॥ तैशी जे जे प्रिय हाहोत ॥ स्वदेहीं कीं इतरा आंत ॥ ते ते निजात्म्याची सतत ॥ विद्वान जाणें ॥ २८॥ वि
द्वानाचें पाहणें ऐसें ॥ दृष्टि आकारीं न देखतसे ॥ लहरी त्यागें जळा जैसे ॥ पाहती सुज्ञ ॥ २९॥ स्तंभादिकां जनपा
हती ॥ परी न काष्ठत्वा भुलती ॥ तैसा ज्ञाता सर्व पदार्थीं ॥ भुलेना स्वात्मा ॥ ३०॥ विद्याविनयेंशीं संपन्न ॥ विद्वा
न्‌ पाहतां ब्राह्मण ॥ गाय श्वानी किंवा हत्तीण ॥ इतर आलि ॥ ३१॥ परी ज्ञानिया सर्वांमाजी ॥ सच्चिदानंदावीण
दुजी ॥ भावना निर्णेंचि सहजीं ॥ भुलोनि यांहीं ॥ ३२॥ तें विशेषें करूनि भुले ॥ ऐसें घडेना कदां काळें ॥ त्यणाल

अमृ० २ सर्ग २६

व्यवहारचालें॥ तरी कैसेनी॥३३॥ पूर्वाभ्यासें व्यवहार चाले॥ हें तुम्ही जाणाचि वहिलें॥ जैसें ब्रह्मसूत्र घातलें॥ जातसे कर्णी॥३४॥ ऐसे बोल ऐकूनि संत॥ सुखावले पुसती मात॥ विद्वान् पाहतां नेमस्त॥ ईश्वर एक॥३५॥ जीव हा अविद्येनें युक्त॥ त्या विद्यानायुक्त संकेत॥ सर्वज्ञत्व वाध भाव होत॥ तैथें म्हणोनि॥३६॥ तरी जीवा लागीं विद्वान॥ कैसे म्हणावें शास्त्रें चिन्ह॥ सांगावें विशद करून॥ तें वक्ता बोले॥३७॥ मुख्य सर्वज्ञत्व लक्षण॥ सर्व कांहीं ब्रह्म विद्धन॥ जाणणें हें विद्या लक्षण॥ त्याजीवीं वसे॥३८॥ तो ईश्वराचिये समता॥ म्हणायाना हीं बाधकता॥ याचीन जें का सर्वज्ञता॥ ते जाणा गौण॥४०॥ देहाकेंही मुंगीशें बतां॥ तत्काळ कळे जीवा स्वतां॥ या ब्रह्मांडींची सर्वज्ञता॥ ईश्वरा तैसी॥४१॥ सर्वज्ञता उपाधियुक्त॥ ईश्वर चितुच्छ करीत॥ सर्वशक्तिमत्व ही मात॥ तेणेंचि परी॥४२॥ मोठ्या तरंगें महा नौका॥ घेतली या निजमस्तकां॥ सान तरंग त्या सारिखा॥ न बकी जरी॥४३॥ तरी मीच स्वयें सागर॥ सर्व तरंगांमी आधार॥ लघु महानी हें अंतर॥ मुळींच नाहीं॥४४॥ तैसें स्वरूप दृष्टी वर्जो॥ जीव शांमाजी

श्रीराम २

श्लोक ६॥३९॥ त्या सर्वज्ञतेचें कारण॥ ब्रह्मांडाचें नदात्मपण॥ जैसा एक पिंडाभिमान॥ एका जीवाशी॥४०॥

अमृ० ३ सर्ग २६

श्रीराम ३

भेद नसे ॥ तस्मा जीवविद्वान् असे ॥ निश्चयेंऐसा ॥ ४० ॥ ऐसें ऐकूनि समाधान ॥ सज्जन डोलु
निमान ॥ म्हणती भला भलापूर्ण ॥ होशी गावका ॥ ४६ ॥ इ० अ० विद्वानस्वरूपव्या० षड्विंशति तमः
सर्गः समास ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवे नमः ॥ आतां मूढलोऐसा जाण ॥ ज्याशी स्वयें कांहीं कळेना ॥ श्रेष्ठा पुसेना नाऐकेना ॥ सां-
गीतल्या (ही) ॥ १ ॥ जो अविचारें सदां बोले ॥ दिलाही बोल ज्याचा ढळे ॥ कूर्मग्रीवा जैशी आंदोळे ॥ आंतबा
हेरी ॥ २ ॥ प्रयत्न प्रारब्धाचा भेद ॥ नेणेंचि कांहीं बुद्धि मंद ॥ विद्या प्रारब्धाचा विरोध ॥ नसाचि कसी ॥ ३ ॥
कसी नसतीं क्षुद्र दैवतें ॥ वेदविरुद्ध धर्मव्रतें ॥ साधूं देना परमार्थालें ॥ कोणानासाधी ॥ ४ ॥ करीत
अंगारे धुपारे ॥ गंडे पेट्या नाना प्रकारें ॥ ढोंगें माजवी अंगींवारें ॥ आणी आणवी ॥ ५ ॥ नानाप्रकारी
चे नवस ॥ कीं करून बहु सायास ॥ सुख भावीत कार्यत्रास ॥ साधतां येरें ॥ ६ ॥ परी होणार तें चुकेना ॥
हें कांहींच ज्याची कळेना ॥ व्यर्थायुष्य घालवी नाना ॥ करून चिंता ॥ ७ ॥ जिणें व्यर्थ कैसें दवडी ॥ त्याची
वार्त्ता ऐका उघडी ॥ जेंयेंचीस वीस रोकडी ॥ प्रतीति (आहे) ॥ नेद्वादशांगुल प्राणगति ॥ चालावी हें नेणूनचि
तीं ॥ आयुष्याची करून माती ॥ या कितीमूढ ॥ ९ ॥ आलि करीतां खान पान ॥ दिढया गतीनें वाहे प्राण ॥
गर्जून करितां भाषण ॥ द्विगुण चाले ॥ १० ॥ कीं बहु बोलतां श्रमतां ॥ ते चिगति प्राणा निश्चिता ॥ तैशी

अमृ० चनिद्रासंपादितां ॥ त्रिगुणगति ॥ ११ ॥ अतिवेगें केल्या धावन ॥ गति प्राणाची चतुर्गुण ॥ पंचगुण होतां मैथुन ॥ प्राण हा चाले ॥ १२ ॥ हें वमनेण नियां वित्तीं ॥ यथेच्छ मूढ जे वर्तती ॥ ते आयुष्य सरून मृति ॥ पावती लवरें ॥ १३ ॥ कारण श्वास जेने मिले ॥ ते उथळेपणें सरले ॥ हा लाभ कीं हानि हें भलें ॥ शास्त्रीं प्रपंच हा नेटका ॥ कीजे कैसा कथिला ऐका ॥ जेणें प्राणी पावे ना धोका ॥ कदां ही काळीं ॥ १६ ॥ आपली प्राप्ति आहे किती ॥ व्यय करावा कोणे रीती ॥ न याचे व्यवस्थेची स्थिति ॥ या परी आहे ॥ १७ ॥ प्राप्तीचे पंच भाग कीजे ॥ धर्माकडे एक अर्पिजे ॥ एक तो अर्थार्थ रक्षिजे ॥ कामार्थ तीन ॥ १८ ॥ आत्मकाम स्वजन काम ॥ तिसरा जाणाया काम ॥ एकेकाचें पृथक् वर्म ॥ तें ऐका बोलें ॥ १९ ॥ श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठीं अर्पिणें ॥ धर्म ऐसें त्याशी ह्मणणें ॥ यांत व्यवस्थातीं ऐकणें ॥ सावधानता ॥ २० ॥ श्रोत्रिय आणि ब्रह्मनिष्ठ ॥ या दोंचि न्हीं सद्गुरु श्रेष्ठ ॥ जो परमार्थ स्वस्वरूपं ॥ वरिला स्वयें ॥ २१ ॥ श्रौत स्मार्त अग्नीचें सेवन ॥ कुलगुरूचाही सन्मान ॥ श्रोत्री पदें यांचें अर्चन ॥ झालें पाहिजे ॥ २२ ॥ ब्रह्मनिष्ठ पदें आचार्य ॥ आद्य श्री शानिः संशय ॥ प्रतिमा आणि

सर्ग २७

श्रीराम १

महावर्य ॥ श्रीमच्छंकर ॥ २३ ॥ कलींत आद्याचार्यपद ॥ शंकर स्वामीतें प्रसिद्ध ॥ तमाज्ञानवारणीं बोध ॥ आदित्य विजो ॥ २४ ॥ यांचेंही घडावें सेवन ॥ न होतां तिळमात्र न्यून ॥ स सात्रीं दानाचें व्याख्यान ॥ तें हें या परी ॥ २५ ॥ व्यवस्था जाहली धर्माची ॥ आतां गोष्ट ऐका अर्थाची ॥ अर्थ ह्मणजे संग्रह चि ॥ रक्षणें गांठीं ॥ २६ ॥ कामपूर्वीचि त्रिप्रकारें ॥ उघडके लासे निर्द्धारें ॥ त्याचा व्यय होय विचारें ॥ करावा तैसा ॥ २७ ॥ अर्थें कामें प्रपंच साधे ॥ धर्मे मोक्ष हरयीं नांदे ॥ या हेतूस सद्गुरु आनंदें ॥ सेवावा आधीं ॥ २८ ॥ न सांगतां सेवा करणें ॥ सच्छिष्य त्याशी शास्त्र ह्मणें ॥ हें कांहींच नेणे जो मनें ॥ त्या नांव मूढ ॥ २९ ॥ असो मूर्खी मुगुटमणि ॥ जो मी च कर्त्ता भोक्ता मानी ॥ नेणवे चि कांहीं जीमनीं ॥ कर्त्तव्य कोणा ॥ ३० ॥ देहाहंकार अक्षगण ॥ दैव आणि पांचवा प्राण ॥ इतुके मिळालिया वीन ॥ नुपजे क्रिया ॥ ३१ ॥ ऐसें पर कर्तृत्वा सत्य ॥ आत्म यांच्या माथां स्थापित ॥ असून आत्मा जलालिप्त ॥ पद्मपत्र सा ॥ ३२ ॥ प्रत्यक्षात्मा लिसन सूनि ॥ विपरीत लेंके वी मानी ॥ हें आश्चर्य न कोचि मनीं ॥ करणें कांहीं ॥ ३३ ॥ अवनी हे स्थिर चि हो

तां॥ भ्रमें वाटे स्वयें भ्रमलां॥ अथवा विस्तीर्ण हो सातां॥ कमलाकार॥ ३४॥ किंवा असतां रजुशक्ति॥ व्याकरोप्य अज्ञाना प्रती॥ वाटे हें आणावें निश्चिति॥ अन्यथाज्ञान॥ ३५॥ मृगांबु मुकीं नाहीं झालें॥ परी मृगास त्य भासलें॥ अभ्र चालतां चालिलें कोल्हें॥ चंद्रबिंब्यणे॥ ३६॥ पहा दिन होतां सर्वत्र॥ उलूक मानी मध्यरात्र॥ अधोर्ध्व केल्या शशिमित्र॥ न सोनिजोशी॥ ३७॥ मित्र होतां वाटा वैरी॥ मूर्ख पुत्रा पिताऽपापरी॥ अन्यथा भान परोपरी॥ विचित्र ऐसें॥ ३८॥ दाटितां अंगुली नेत्रांशी॥ द्विधा चंद्र भासे आकाशीं॥ किंवा पीत लखसकळांशी॥ कामलागुणें॥ ३९॥ एक होतां अन्य भासावें॥ हे अन्यथाज्ञान स्वभावें॥ कि न्नरादि पशु आर्घवे॥ न वाटती का॥ ४०॥ प्रतिध्वनी चिया श्रवणें॥ वाटा वा शब्द केला कोणें॥ भेद रावें हें तेणें गुणें॥ अन्यथाज्ञान॥ ४१॥ ऐसे दृष्ट अर्थ चुकती॥ ते अदृष्टींका न भ्रमती॥ जे एकाच्या मुक्ती भाविली ॥हें विश्व मुक्त॥ ४२॥ ॥ एकाचिया भोजनें सर्वां॥ जैं तृप्ति येती स्वानुभवा॥ सत्य ते होतें॥ ४३॥ परंतु तें कांहीं घडेना॥ अहं मम तालें सुटेना॥ तेणें न स्या मूढ यातना॥ जन्ममृत्यूच्या॥ ४४॥ ऐशीं हीं मूढाचीं ल

॥ तर्जन्यऽज्ञ मूढ लक्षण ॥ २८

क्षणें॥ निवेदिलीं असत्य वचनें॥ मुद्या संजीबोलून मौनें॥ राहिला वक्ता॥ ४५॥ इ० अ० मूढलक्षण व्या० सप्तविंशतितमः सर्गः समाप्त॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥श्रीराम

अमृ॰
३

सर्ग
२७

श्रीराम
३

श्रीहंसगुरवेनमः॥ संतलक्षणतीविद्वानाचें। आणि चिन्हमूढजनाचें॥ वांकथिलेंतेणेंआम्हवें॥ तुष्टलेंमन॥१॥
अत्य आणि परमगोड॥ तुझ्यासद्य स्येंपुरेंकोड॥ तेंवाचेनेंनव्हेउघड॥ वृत्तिच जाणें॥२॥ आतां संन्यासाचें लक्षण॥
मुख्यें वेसें करीकथन॥ ऐकूनवक्ता सावधान॥ बोलताझाला॥३॥ स्वरूपहोऊन अभंग॥ देहा(च्या) मीपणाचा
संग॥ जेणें सोडिला तेवी सांग॥ माझेपणाही॥४॥ गेलें ज्याचें मी माझेपण॥ (भिन्न) झाला तो स्थूलाहून॥ गळ्या-
लात द्विश्वाभिमान॥ जाणावें ऐसें॥५॥ कर्तृत्वसह भोक्तृत्वता॥ निमतां सूक्ष्म भिन्न ऐता॥ तैजसाभिमाना चीवा
र्ता॥ याहेतूंगेली॥६॥ तैसाच ओंनणिवहून॥ भिन्न जाहला याकारण॥ देहनुरे आलें मरण॥ प्राज्ञाहीलागी॥७॥
ऐसें देहत्रयलंघिलें॥ तयासंन्यासी श्रुति बोले॥ स्थूलाभिमानत्यागें गेलें॥ वस्त्र जयाचें॥८॥ सूक्ष्माभिमानस
त्यागेला॥ यज्ञोपवितात्यागझाला॥ शिखात्याग त्यागें घडला॥ प्राज्ञाभिमान॥९॥ देहत्रयोपाधिसरतां॥ तुर्यस्थि
तिलाभलीहाता॥ तीवीहीऐकानिःशेषता॥ यापरीझाली॥१०॥ तिहींमुळें तूर्यहें नाम॥ जेथें त्रिपुटीचा विभ्रम॥ तत्क्षणें
झाला आत्माराम॥ अवधिशेष॥११॥ शेषावाधिरूप पिंडीचें॥ चहूंचियानिरासेंसाचें॥ स्वयेंजाहला ब्रह्मांडींचें॥ लक्ष्

नतेसें॥१२॥म्हणोनियां पिंडब्रह्मांड॥ अष्टदेहाष्टपर्वदंड॥तन्निरसें झाला अखंड॥भूमस्वरूप॥१३॥ स्वप्रकाशापरोक्ष रूप॥तें चिपूर्ण भूमस्वरूप॥यावीन अपरोक्ष जस॥निरर्थक तो॥१४॥ऐसा जो का स्वरूपझाला॥त्यासन्यासपूर्ण घडला॥उपाधीपासूनसुटला॥सवघ्याचतो॥१५॥आतां तेणें काय इच्छावें॥आणि कोणासाठीं मागावें॥भोग्य भोक्ता यांचियानांवें॥पडलें शून्य॥१६॥ऐसा अंतन्यासिकरून॥बाह्यसन्यासकेलापूर्ण॥तें विद्वत्सन्यासलक्षण॥जाणिजे श्रोतीं॥१७॥ज्ञानापूर्वी जो कासंन्यास॥ज्ञानासाठीं तो विविदिष॥यावीन जो तो बाह्यवेष॥केवळ दंभ॥१८॥पुरुष जो का अंतन्यासी॥तो करितां दिसाक मोसी॥परी तो चिसत्यसन्यासी॥अकामहत॥१९॥जें विदचिद्ग्रंथि सुटला॥अकामहत तें च झाला॥आतां नाहीं चन्या उरला॥धाकमृत्यूचा॥२०॥जन्ममृत्यु गेला समूळ॥झालें अमरत्व केवळ॥नाठवे देहबुद्धिमळ॥धुंडितां कोठें॥२१॥ऐसें हें सन्यासाचें रूप॥येथें कथन केलें अल्प॥श्रोते म्हणती बापबाप॥ऐकूनि धन्य॥२२॥कर्मसन्यासी वेषधर॥केवळ जे उदरंभर॥ते तुवां त्यागून असार॥सार कथिलें॥२३॥तेणें आम्हां संतोष झाला॥मनोरथ सर्व पुरला॥यापरी बोलून स्तब्धला॥सज्जनवृंद॥२४॥वक्ता ही संतमनोगत॥जाणोनियां उगा राहत॥आतां पुढील प्रश्नवृत्त॥सादर ऐका॥२५॥ इं०स० न्या०अ० द्वाविंशतितमः सर्गः समाप्त॥ ७॥

श्रीराम
१

श्रीहंसगुरवे नमः॥ नानापदार्थसमुदाय॥ त्यास वर्मा माजी ग्राह्य काय॥ याचा अवधारा अन्वय॥ सावधपणें॥१॥ देह असतां एकादेशीं॥ न से सर्वत्रान्य प्रदेशीं॥ परिछिन्न ही निश्चयें शी॥ तेवींच प्राण॥२॥ मन उत्तरे कडे होतां॥ दक्षिणदेशपंडरिता॥ कीं दक्षिण दिशे असतां॥ उत्तरे नाहीं॥३॥ पूर्वे कडे असलें मन॥ पश्चिमदिशे होय शून्य॥ पश्चिमे कडे स्थिरपण॥ तें नसे पूर्वे॥४॥ पातालानळीं किं वा वरी॥ असे ते थवां नाहीं येरी॥ न्यायें ऐसा विदिशे तरीं॥ जाणावा क्रमें॥५॥ मन जैसें तैसें चित्त॥ एकदेशी जाणा निश्चित॥ बुद्धि अहंकाराशी होत॥ अवस्था ते चि॥६॥ बहुक शास मुख्य वृत्ति॥ त्रिशी अंतःकरण ख्याति॥ तिची ही ये च परी स्थिति॥ एकदेशित्वें॥७॥ सप्राणदेह आतां वसे॥ प्रागभावव्याप्ति सिद्ध असे॥ प्रध्वंसाभाव स्पष्ट दिसे॥ पावल्या नाश॥८॥ मना दिहोतां सुखाकडे॥ दुःखीं औदासिन्य उघडें॥ दुःखकाळ जेव्हां तैं जोडे॥ न सुखकाळ॥९॥ सत्वकाळ भोगितां मन॥ रजतमाची बोळवण॥ रजतमकाळीं हो शून्य-स सत्वकाळ स्या॥१०॥ एका अर्थी मना दिजेव्हां॥ अन्यार्थीं नसती च तेव्हां॥ अर्थी तैं पावती अभावा॥आ-

ह्यविषयीं ॥ ११ ॥ येथें ह्मणा अष्टावधानी ॥ पुरुष दिसूं येती जनीं ॥ तरी तें दाक्षिण्य वाचोनि ॥ कल्पना व्यर्थी ॥ १२ ॥ सगी असो ब्रह्मांडांतील लोक ॥ नाहीं तरी एका माजी एक ॥ शरीरादिही अव्यापक ॥ नैशींच तैंचि ॥ १३ ॥ याकारणें संकळ देशीं ॥ सर्वकाळीं सर्ववस्तूंशी ॥ अपरिच्छि(व्य)न्न अविनाशी ॥ तें वस्तु ग्राह्य ॥ १४ ॥ येथें जीवेश्वरांचें कृत ॥ ध्यायासांगे शास्त्राबाधित ॥ तरी तें साधक निश्चित ॥ येव स्तूसाठीं ॥ १५ ॥ तें वस्तु ह्मणाल कोण तें ॥ स्वब्रह्मास्म चिरूपपणें तें ॥ सर्वाधिष्ठान सर्वांपरतें ॥ [illegible] असून सर्वी ॥ १६ ॥ ग्राह्य वस्तु तें जगीं कोण ॥ त्याचें केलें येथें कथन ॥ तरंग सांडूनि जीवन ॥ घे उजे जैसें ॥ १७ ॥ गोंडाळ त्यागें घ्यावें नीर ॥ किंवा नीर सांडून क्षीर ॥ ब्रह्मात्म वस्तु तैसें सार ॥ ग्राह्य सर्वत्री ॥ १८ ॥ यापरी वक्ता तो बोलून ॥ अवलंबिता झाला मौन ॥ सिद्धांत ऐकूनि सज्जन ॥ पावले सुख ॥ १९ ॥ इ० अ० ग्राह्य वस्तु व्याख्या० एकोत्रिंशतितमः सर्गः समाप्त ॥ श्रीराम ॥ जयराम ॥ जयजयराम ॥ राम ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवे नमः ॥ परब्रह्मास्वरूपाहून ॥ मायामय जें विलक्षण ॥ दृश्य भास्य त्याचें चिंतन ॥ जें हें साचवि ॥ १ ॥ तें चि अग्राह्य स निश्चय ॥ यापरी जाणावें तात्पर्य ॥ चिंतनाग्राह्य तें का होय ॥ पदार्थ ग्राह्य ॥ २ ॥ जैसा काळ त्याग दुर्गंधाचा ॥ ह्मणतां त्याग पलांडूचा ॥ तैसा चि त्याग चिंतनाचा ॥ विषयांसह ॥ ३ ॥ हें चि निरूपण अल्पसें ॥ कथितों आज्ञापिलें तैसें ॥ ऐकावें सावधमानसें ॥ होऊन क्षण ॥ ४ ॥ शब्द वेद्य असे श्रोत्राशी ॥ स्पर्श तो हो वे(द्य) त्वचेशी ॥ चक्षु कारणें निश्चयेंशी ॥ रूप हें वेद्य ॥ ५ ॥ रसनेलागीं (र)स वेद्य ॥ घ्राणाकारणें वेद्य गंध ॥ ऐशीं विषयांहून सिद्ध ॥ इंद्रियें भिन्न ॥ ६ ॥ जो जो ज्याकारणें जाणता ॥ तो तो होय त्यात्या परता ॥ सूर्य जैसा प्रकाशकर्ता ॥ सकळां भिन्न ॥ ७ ॥ विषय जड अचेतनें ॥ असदाप्रिय याकारणें ॥ ह्मणोनि तत्चिंतन होणें ॥ त्यासह त्याज्य ॥ ८ ॥ श्रोत्र वेद्यांतःकरणाशी ॥ त्वचा वेद्य तेंवी मनाशी ॥ चक्षु जिव्हा बुद्धि चित्ताशी ॥ घ्राणा हंकारा ॥ ९ ॥ स्वप्नादिकीं मनादि जालां ॥ त्वचादिकां सिद्ध जरता ॥ जरतीं असदाप्रियता ॥ तेही सहज ॥ १० ॥ अंतःकरणादिकांलागीं ॥ ज्ञानेंद्रियें जैं वेद्य जगीं ॥ तें कर्मेंद्रियें स प्राणांगीं ॥ उभय वेद्य ॥ ११ ॥ याकारणें [illegible]

सप्राणें द्रियें ॥ वेगळें भिन्न निःसंशयें ॥ नींत्याज्य हें नव्हे काय ॥ चिंतन सांगें ॥१२॥ भेदांतःकरणाचे सारें ॥ सुखीं तहर्पती निर्द्धारें ॥ असत्‌ जड अप्रिय खरें ॥ ह्मणोनि तेंही ॥१३॥ मनादिं असत्‌ जडाप्रिय ॥ तरी त्याज्य विनिःसंशय ॥ सच्चित सुख एक वि होय ॥ ते ध्यावां वृत्ति ॥१४॥ अहंब्रह्म ऐशी जे स्मृति ॥ हृदयाकाशीं होउठती ॥ तिचें नाव स्फूर्ति कीं वृत्ति ॥ गावें च संतां ॥१५॥ ते वृत्ति उठोनि यां मुरे ॥ न जों पुनः दूजी पसरे ॥ तों जो वृत्तीची न निर्द्धारें ॥ तद्द्वय साक्षी ॥१६॥ ह्मणोनियां तो [illegible] मात्र एक ॥ पूर्ण जाणावा सच्चित्सुख ॥ असत्‌ जड अप्रिय दुःख ॥ वृत्त्यादि येर ॥१७॥ वृत्तिपासून स्वदेहांत ॥ विषयान्य देह समस्त ॥ त्याज्य ऐसा जाणा सिद्धांत ॥ आत्मप्रतीती ॥१८॥ ह्मणा रुत्याग ह्यावा कैसा ॥ स्फुरावें नाकदां मानसा ॥ नामरूप पूर्णलें ठसा ॥ सच्चिदानंद ॥१९॥ ऐसें सत्स्वरूप आपुलें ॥ घन अखंडित दाटलें ॥ नग दिसतां हेम आलें ॥ प्रत्ययां जैसें ॥२०॥ + तकारें वेग्याध्यास जातां ॥ नित्य पावलें चैतन्यता ॥ निर्विकारपणें शांतता ॥ पावली वृत्ति ॥२१॥ [illegible] ॥ असज्जडाप्रिय निरास ॥ या परीया वाप्रत्ययास ॥ तरीच झालें या जन्मास ॥ अल्पार्थे फळ ॥२२॥ इ॰ अ॰ व्या॰ त्रिंशत्तितमः सर्गः समाप्तः ॥ ५

सर्ग ३०

श्रीराम १

+ पूर्वें आधिष्ठान ज्या फिरं वृत्ति त्या ॥ तें अधिष्ठान पाय वरता ॥ विषयविवेक नेती अत्यंत ॥ ते सोप द्रष्टा ॥ २१ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः ॥ संत ह्मणती निरूपण ॥ त्वां उत्तम केलें पावन ॥ संक्षेपें मुख्यार्थ धरून ॥ रुचलें आह्मा ॥१॥ नामरूप सत्यत्व बुद्धि ॥ हा मुख्य बंधत्यागाचा विधि ॥ करूं आरुभातां समाधि ॥ तो सांगें कैसा ॥२॥ हें ऐकून वक्ता बोलत ॥ आधिं देहादि दृश्यजात ॥ सर्वांचीं त्यागावी निश्चित ॥ अहंममता ॥३॥ पुढें श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठाशी ॥ शरण जावें सद्भावेंशी ॥ समित्पाणि दृढ मनेंशी ॥ होऊन नम्र ॥४॥ या परी गेलिया शरण ॥ तत्त्वमस्यादि विवरण ॥ सद्गुरु सांगती फोडून ॥ महावाक्याचें ॥५॥ मग त्यांतील जो लक्ष्यार्थ ॥ सदृढ धरावा निश्चित ॥ असंभावनादि निवृत्त ॥ करून सर्व ॥६॥ तेणें होत से साक्षात्कार ॥ ब्रह्माचा आत्मत्वें साचार ॥ स्वप्रकाश अपरोक्ष सार ॥ विद्वन्मान्य जो ॥७॥ या पवित्र स्वसाक्षात्कारें ॥ निर्विकल्प समाधि थारे ॥ चित्तीं जेणें समूळ हरे ॥ हा दृश्य भास ॥८॥ दृश्यभास हरे ह्मणतां ॥ न दिसे शान जाय पंथा ॥ तरी दिसतां मृषा चित्ता ॥ मृगांबु जैसें ॥९॥ या परी ऐकूनि स[illegible]ज्जन ॥ बोलते आहे ते वचन ॥ उत्तमाधिकारी जो मान्य ॥ त्याची हे स्थिति ॥१०॥ परी मंद प्रज्ञ असती ॥ त्यां निज

साक्षात्कारीं गति ॥ होके घीतला साधनरीति ॥ विस्तारीं येथें ॥ ११ ॥ महाप्रसाद ऐसा बोलें ॥ बोलें वक्त्या
नें आरंभिलें ॥ त्याश्रवणीं चित्त दिधलें ॥ पाहिजे सर्वीं ॥ १२ ॥ उत्तमापरीच स्वभावें ॥ मंदमुमुक्षें ही नव्हा
वें ॥ श्रोत्री ब्रह्मनिष्ठासी भावें ॥ समिधापाणि ॥ १३ ॥ पुढें ते साधन सांगती ॥ या परी चालावें भक्ती ॥ त्या
साधनाची जे पद्धति ॥ तेंऐका ऐशी ॥ १४ ॥ जागृतीचे पंच विषय ॥ इंद्रियें भोगूं वृत्ति जाय ॥ कैशी तिपाहावी
सान्वय ॥ अंतरां लूनि ॥ १५ ॥ पुढें वृत्ती लागीं संदेह ॥ उठे कीं जो काय हें आहे ॥ तेंचि मन प्रतीति लाहे ॥
चिंतन चित्त ॥ १६ ॥ निश्चयें हें अमुक ऐसा ॥ तोचि बुद्धिरूपा चाठसा ॥ प्रियोपेक्ष्य द्वेष्य वळसा ॥ अहंका
राचा ॥ १७ ॥ कार्यपरत्वें एक वृत्ति ॥ होच चारी नामा पावती ॥ तेले स्पष्ट याची प्रतीति ॥ उठे उठे तों ॥ १८ ॥ उ
ठे उठे तों कळूं आली ॥ गति जायतिची मंदली ॥ जैशी दक्षाचीं पांगुळलीं ॥ चोरटीं जाती ॥ १९ ॥ आतां
मनोराज्य जें होणें ॥ तें जागरीं स्वप्न म्हणणें ॥ तें ही पूर्वोक्त प्रकारानें ॥ पाहवी वृत्ति ॥ २० ॥ मन बुद्धि चित्ता
हंकार ॥ तेसाचि पहावा प्रकार ॥ किंवा अहं इदमाकार ॥ प्रकारें ऐशा ॥ २१ ॥ दृश्य विषयीं नाहीं मन ॥

ना मनोराज्य हि चिंतन ॥ स्वाज्ञान सुषुप्तीची खुण ॥ मुख्यत्वें असे ॥ २२ ॥ हे दशा जागरीं निवळ ॥ साधा
वयाचें मुख्य स्थळ ॥ ज्ञात ताज्ञातता केवळ ॥ अथवा संधि ॥ २३ ॥ दृश्य एका विषयीं मुळीं ॥ मनादि नुठ
त्या समूळीं ॥ अज्ञात वाजे ते तत्काळीं ॥ सुषुप्तीचें रूप ॥ २४ ॥ पुढें सजीव मनादिक ॥ विकल्पनिमा त्याअ
शेष ॥ उरे ज्ञातता तें रूपक ॥ सूक्ष्मावस्थेचें ॥ २५ ॥ कीं एक विषय अस्तला ॥ नाहीं अन्य उदया आला ॥ तो सं
धि त्यालाकीं सुषुप्तीला ॥ न कांहीं भेद ॥ २६ ॥ जैसे शब्दादि हरपले ॥ न स्पर्शादि उदया आले ॥ कीं मनादि ठे
ले नुठले ॥ बुद्ध्यादि जेंव ॥ २७ ॥ अथवा तमावळला ॥ रज नाहीं उदया आला ॥ किंवा रजनिमा
ला झाला ॥ नोदय सत्वा ॥ २८ ॥ ऐसे जागर स्वप्नामधीं ॥ विषयादिकांचे जे संधि ॥ कीं अज्ञानता नि
रवधि ॥ ज्ञातते सह ॥ २९ ॥ तें जागरीं रूप सुषुप्तीचें ॥ अज्ञान जों निजात्म्याचें ॥ जें ज्ञान तें तेंच तुर्येचें ॥
जाणावें रूप ॥ ३० ॥ दृश्यानुविद्ध ते जागृति ॥ शब्दानुविद्ध स्वप्नस्थिति ॥ हे अभ्यासीं जाणावी जाति ॥
सविकल्पाची ॥ ३१ ॥ विकल्पीं जीवचैतन्याशी ॥ बळ असे अतिशयेंशी ॥ तें क्षीण होय सुषुप्तीशी ॥

अमृ० संध्यारिरूपीं ॥ ३३ ॥ मावळलें जीवचैतन्य । हें ज्याप्रकाशें येकळून ॥ तोचि ब्रह्मात्मा सच्चिद्घन ॥ सुखस्व- सर्ग ३१
२ रूप ॥ ३३ ॥ असो मनोरथीं सातता ॥ इष्टलाभें हर्षाकारता ॥ किंवा अलाभें दुश्चिनता ॥ अज्ञानतोते ॥ ३४ ॥
आतां नृपो भवस्थेत्रती ॥ जागरीं साधा शाचीरीति ॥ बोलूं ऐका सावधवृत्ति ॥ करून क्षण ॥ ३५ ॥ विषयस-
र्व उपेक्षून ॥ स्वस्थलें वें घोनि आसन ॥ वृत्तीदृष्टी पाहावें पूर्ण ॥ हृदयाकाश ॥ ३६ ॥ हृदयाकाशा ऐसें थोर ॥
पाहावें जैं हें शुन्यांबर ॥ त्याचि रांतगगनाकार ॥ करावी वृत्ति ॥ ३७ ॥ वृत्ति ह्मणजे निर्विकल्प ॥ स्फुरण
जाणा स्मृतिरूप ॥ हें चिदाकाश ब्रह्मरूप ॥ ध्येय मी ध्याता ॥ ३८ ॥ स्फुरणामाजी जें का ज्ञान ॥ तें चितें मोठें चि
द्गगन ॥ कल्पना तें ऐसें स्मरून ॥ नयातें ध्यावें ॥ ३९ ॥ ऐशी वृत्ति उठून मुरे ॥ एक जें तें पें कानी खरें ॥
दूजी ते मुरे तों आदरें ॥ तिसरी नेशी ॥ ४० ॥ येणें रीती नित्य करितां ॥ आल्हाद उठूं लागे चित्ता ॥ ब्रह्म
आणि हें ये अहंता ॥ हे वृत्ति त्यासि ॥ ४१ ॥ या परी जो का वृत्त्यानंद ॥ वासना तेर हा विशद ॥ त्रिपुटीसह
व ब्रह्मानंद ॥ केवळ नव्हे ॥ ४२ ॥ वृत्ती लागी आहे उद्भूति ॥ आणि सरसीच समासि ॥ ह्मणोन आनंद श्रीराम
२

ची जाति ॥ नेहीं लेशीच ॥ ४३ ॥ परी या अभ्यासें करून ॥ लयविक्षेपाचें हनन ॥ होऊनि येपात्रता पूर्ण ॥
वृत्तिकारा ॥ ४४ ॥ जरी कार्य तें हें चिसुख ॥ वृत्त्यानंदाचें वृत्ति मुख्य ॥ मानी तरी शुन्यलधाक ॥ मरल कीं
तिच्या ॥ ४५ ॥ आणि असहो णें अंतर ॥ तें ह्मणे श्रुति भय थोर ॥ सूर्याग्निवायुमृत्युइंद्र ॥ यांजेणें जन्म ॥ ४६ ॥
निमतां सणे कांहींनाहीं ॥ अस्तां पडे भयप्रवाहीं ॥ येणें परी प्रकारें दोहीं ॥ वृत्तीशी घात ॥ ४७ ॥ ह्मणो
न भेरन येकामा ॥ परब्रह्म आत्मयारामा ॥ वृत्तिशून्य प्रत्ययें सीमा ॥ हो कर्तुत्वाची ॥ ४८ ॥ असो सखा-
त्रता वृत्तीशी ॥ हातीं लाभतां या अभ्यासीं ॥ सद्गुरुधांवती त्वरेंशी ॥ दीनदयाळ ॥ ४९ ॥ आलिया ह्मण
ती परिसें ॥ ज्या वृत्ति सुद्धवलय दिसे ॥ तें तूं हो शी पाहें मानसें ॥ विचारूनियां ॥ ५० ॥ एकतांच स्वयें सघन ॥
स्फुरण अत्यभिन्न सान ॥ असज्जड अप्रियशून्य ॥ प्रत्यय ज्ञाला ॥ ५१ ॥ सूक्ष्मवृत्ती च हो तां ऐशी ॥
दशा विषयांत गर्भाशी ॥ त्वं एक पूर्ण अविनाशी ॥ चित्सुख स्वयें ॥ ५२ ॥ आतां वृत्ति जरी दिसली ॥ तरी मि
थ्या जैशी मावली ॥ कीं निमाली तरी आपली ॥ स्थिति अखंड ॥ ५३ ॥ पदार्थ आहे आणि गेले ॥ सूर्यो

हीनत्व नाहीं आलें ॥ तो स्वप्रकाश सर्वकाळें ॥ मी ही तैसा चि ॥ ९४ ॥ असो स्वप्रत्ययें वृत्ती शी ॥ काय काय
स्फुरे मानसीं ॥ तें ऐकावें सावधानें शी ॥ येथें किंचित ॥ ९५ ॥ अहो मिथ्या संगें करून ॥ मी स्वरूपा हो
ऊनि भिन्न ॥ तेणि वेनें जन्ममरण ॥ भोगीत होतें ॥ ९६ ॥ तें नरस्तें मदाज्ञान गेलें ॥ मी मीपणा हूनस-
रलें ॥ निःसंग होऊनि यांठेल्यें ॥ ब्रह्मस्वरूप ॥ ९७ ॥ ध्याता ध्यान दोनी सांडून ॥ ध्येय चि अंगें झा-
ल्यें पूर्ण ॥ दृश्य द्रष्टा नातें दर्शन ॥ माझिया रूपीं ॥ ९८ ॥ द्वैत पातक ओसरलें ॥ पुण्याद्वैत ब्रह्म उर
लें ॥ समूळ निसंतान झालें ॥ जन्ममृत्यूचें ॥ ९९ ॥ ऐशी मज प्रतीति आली ॥ श्रीगुरुकृपे चिये किल्ली ॥
धन्य धन्य गुरु माउली ॥ कृतार्थ केलें ॥ ६० ॥ ऐशि याही वृत्ति वांचून ॥ सदोदित जें शुद्ध ज्ञान ॥ सहज ब्रह्मानं-
दपूर्ण ॥ समाधि ही तो ॥ ६१ ॥ ऐसा समाधिस्थ जो स्वतां ॥ तो च मुक्त त्याच पुज्यता ॥ सत्यसंध त्याव धूलता ॥
ब्राह्मण ताही ॥ ६२ ॥ त्याच नांव परमहंस ॥ तैंचें भस्मलें दोषादोष ॥ परिपूर्ण खंडैकरस ॥ पूर्ण तें पूर्ण ॥ ६३ ॥
पूर्णापासून जें जें झालें ॥ तें ही परिपूर्ण चि ठेलें ॥ पूर्ण पूर्णा देतां उरलें ॥ पूर्ण चि स्वयें ॥ ६४ ॥ हे पूर्णशां- श्रीराम

ति जो पावला ॥ तो नि समाधिस्थ बोलिला ॥ अखंड तें पूर्ण संचला ॥ आनंदरूप ॥ ६५ ॥ तो जनीं अथवा
विजनीं ॥ एकयाकीं असो स्वजनीं ॥ कर्माकर्मीं बोलता मौनी ॥ आनंदरूप ॥ ६६ ॥ धाला अथवा उपोषित ॥
भूमीं कीं मंचकीं निद्रित ॥ परी तो सदां समाधिस्थ ॥ आनंदरूप ॥ ६७ ॥ कोणें पूजिला कीं गांजिला ॥ कीं रोगी निरोगी दिसला ॥
न हर्ष खेदें विकारला ॥ आनंदरूप ॥ ६८ ॥ पाप पुण्य उभय चिंता ॥ निमाल्या जयाचे आतौता ॥ गेली वि-
धिनिषेध वार्ता ॥ आनंदरूप ॥ ६९ ॥ ठेलें विस्मरें शीस्मरण ॥ जागृति ना सुषुप्ति स्वप्न ॥ स्वयें निजांगें चि
आपण ॥ आनंदरूप ॥ ७० ॥ देह वर्तेना बाह्याकारीं ॥ मिथ्यात्व दृढ स्वप्नापरी ॥ सहजीं निजाकारांतरीं ॥
आनंदरूप ॥ ७१ ॥ कोणी निंदिती कीं स्तविती ॥ कोंहा वर केव्यस्ता व्यस्तीं ॥ देहवार्तीचें नेणें चि सीं ॥ आनं
दरूप ॥ ७२ ॥ कोण ती चतुरली ऊर्मी ॥ हें करूं हें न करूं स्वामी ॥ परिपूर्णा त्या ब्रह्मत्र्यीं ॥ आनंदरूप ॥ ७३ ॥
या परी बोलतां बोलतां ॥ वक्ता गेला निवृत्ति माथां ॥ संतां आहली तन्मयता ॥ स्वकीयानंदीं ॥ ७४ ॥ इ० श्री०
समाधिस्वरूपव्या० एकत्रिंशत्तितमः सर्गः समाप्त ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥

श्रीहंसगुरवेनमः॥ सकळसंतांसहवक्ता॥ निजानंदीं स्वस्थ असतां॥ मुहूर्त गेले सहजता॥ द्वादशातेथें॥१॥
पुढें ब्राह्ममुहूर्ति थोरी॥ सर्व आलिया वृत्तीवरी॥ जाले झाले स्वस्वाधिकारीं॥ नित्यविधीशी॥२॥ विधि
झालिया परतोनि॥ येऊन बैसले आसनीं॥ तों वक्ताही आलासारोनि॥ संध्यादिकर्मे॥३॥ आलियां
सर्वत्रां नमून॥ वंघला आपलें आसन॥ परी स्वकीयानंदें मग्न॥ टेंतें स्थिरठेला॥४॥ हें पाहून सकळां
प्रती॥ बोलते झाले महायती॥ पावलाकीं व्यास्व्यानें तृप्ति॥ येथींच्या तुह्मी॥५॥ धन्य काळ धन्य दिव-
स॥ सुखाचि गेले आपणास॥ सर्व ही आजशेवटास॥ पावले प्रश्न॥६॥ अद्य मधुपूर्णमाधव॥ मध्येंमा
धवाधिश्या गाव॥ पर्यंत झालें अपूर्व॥ निरूपण हें॥७॥ आपणाशी आनंद झाला॥ मनोरथ याच्या पुर-
ला॥ आतां जाऊं आपल्याचला॥ स्वकीय स्थाना॥८॥ तेव्हां सकळ आनंदून॥ बोलिले जी सत्य वचन॥
अपूर्व झालें निरूपण॥ तें अनिर्वाच्य॥९॥ धन्य धन्य हा महावक्ता॥ धन्य याचीया च योग्यता॥ कौशीकतें [illegible]
तियोधन्यता॥ ते ही याचेनी॥१०॥ धन्य गोदावरीतिरस्थ॥ हें निमेलारण्य पुनित॥ जेथे मुख्य श्रोता श्रीदत्त॥

आपणासह ॥ ११ ॥ असो आमची विज्ञापना ॥ आहे स्वामीचिया चरणा ॥ व्यवस्थाययानिरूपणा ॥ क-
रून जावें ॥ १२ ॥ सिंधु ऐसें व्याख्यान थोर ॥ माजील घेऊनियां सार ॥ ग्रंथोनम्हावा अंतर ॥
आमचेंइच्छी ॥ १३ ॥ वाट पाहतां आजवरी ॥ याचा बोध धरूं अंतरीं ॥ नाहीं मिळाला अधिकारी ॥ कोणीच
यया ॥ १४ ॥ यापरी हा पूर्वीं बोलिला ॥ हें तो विदित सर्वांला ॥ याहेतू पाहिजे पाहिला ॥ विचार याचा ॥ १५ ॥
हें प्रकटावें निरूपण ॥ आणि व्हावें जगीं स्थापन ॥ शिष्या क्षय्य रूपें करून ॥ वसु चजैसें ॥ १६ ॥ ऐसें होतां
हा होउत्तीर्ण ॥ श्रीगुरूपकारापासून ॥ मग याशी शिष्यसामान्य ॥ मिळो न मिळो ॥ १७ ॥ आपण
ऐकिलें व्याख्यान ॥ त्याचें ऐसें सफळपण ॥ केलें तरीच आगमन ॥ आपलें श्रेष्ठ ॥ १८ ॥ ऐसें ऐकतां महा
स्वामी ॥ सुखावून निजांतर्यामीं ॥ बोलते झाले भलें तुह्मी ॥ स्मरण दिलें ॥ १९ ॥ अहो हें अवश्य करणें ॥
उचित आपणा कारणें ॥ तरी व्यवस्था परिसणें ॥ कैशी ते याची ॥ २० ॥ त्या ब्रह्मसत्रीं अनुक्रमीं ॥ श्रव-
णा येथें आह्मी स्वामी ॥ अकरा ब्रह्मचर्याश्रमी ॥ तुह्मी त्यांतचि ॥ २१ ॥ हे गृहस्थ आठ पवित्र ॥ सप्[ति]

क येथें सादर ॥ यामाजी द्विपत्निक थोर ॥ हे मात्र एक ॥ २२ ॥ आतां तुह्मी कीं आह्मी कोण ॥ बोलावयाना
हीं कारण ॥ ते परस्परें आहे खूण ॥ परस्परांशी ॥ २३ ॥ तात्पर्य येथें श्रोते पूर्ण ॥ स्वयें आहों बत्तीस
जण ॥ पाहूं गेल्या मुळचे प्रश्न ॥ एकूणतीस ॥ २४ ॥ परी आपणाचि करितां ॥ येथें तिहींची अधिक-
ता ॥ याहेतू असोत ह्या ग्रंथा ॥ बत्तीस सर्ग ॥ २५ ॥ बत्तीस लक्षणें अव्यंग ॥ राजपुरुषीं होती सांग ॥ तै
से येथें बत्तीस सर्ग ॥ परमाद्भुत ॥ २६ ॥ ऐसा सुलक्षण हा ग्रंथ ॥ शिष्यरूपें होऊन गीं ख्यात ॥ सर्वमान्य
जेणें कृतार्थ ॥ मुमुक्षु होती ॥ २७ ॥ आणीक बत्तीस अक्षरी ॥ पद्य व्यवस्था येथें पुरी ॥ होऊन पूर्ण ल
क्षाक्षरी ॥ असो या रूप ॥ २८ ॥ याशी अमृतार्णव नाव ॥ दिलें चालो जगीं सदैव ॥ आणि हें कार्य ने वो सर्व ॥
श्रीदत्तसिद्धि ॥ २९ ॥ अमृतार्णव पंचाक्षरी ॥ महद्भूतां झाडणी करी ॥ वृत्ति जड थील क्ष्याक्षरीं ॥ लक्ष अक्ष
रें ॥ ३० ॥ वृत्ति जडवी हें बोलणें ॥ केवळ लौकिकी भाषेनें ॥ परंतु निवृत्तिच होणें ॥ वृत्तीचीं येथें ॥ ३१ ॥ असो
आह्मी तुह्मा आणिलें ॥ यापरी येथें सुख झालें ॥ सर्वां पाहून आनंदलें ॥ आमचें चित्त ॥ ३२ ॥ परम हं

सहें बोलूनि ॥ उगेच राहियेले मौनी ॥ ऐकतां सर्वां हर्ष मनीं ॥ अत्यंत झाला ॥ ३३ ॥ त्या आनंदें सर्व ग-
र्जेले ॥ जयकाराच्या महा बोलें ॥ त्यासरिसें उत्थान झालें ॥ वक्त्याकारणें ॥ ३४ ॥ हें पाहून सर्व बोल
ती ॥ आतां किंचित् तूं सारोक्ति ॥ बोलून त्या संवादाप्रती ॥ उपसंहारीं ॥ ३५ ॥ बहु बरें ह्मणोनि वक्ता ॥
बोलता झाला सर्व संतां ॥ एकात्मा परिपूर्ण स्वतां ॥ सच्चिदानंद ॥ ३६ ॥ जागृति स्वप्न ना सुषुप्ति ॥ स्थू-
ल ना सूक्ष्म ाज्ञान भ्रांति ॥ विश्व तैजस नांतख्याति ॥ प्राज्ञाची येथें ॥ ३७ ॥ पिंडींचा ज्यापरी विचार ॥
ब्रह्मांडहीं तैसें असार ॥ न जीवेश्वर निर्विकार ॥ एकचि ब्रह्म ॥ ३८ ॥ अनंत पाताळां खालती ॥
कीं अनंत स्वर्गांवरती ॥ अनंताष्ट दिशां भोंवती ॥ सघन ब्रह्म ॥ ३९ ॥ नसतां मध्यें भूमंडळ ॥ नाहीं
च स्वर्ग ना पाताळ ॥ अष्ट दिशा ना लोकपाळ ॥ संपूर्ण ब्रह्म ॥ ४० ॥ जाणीव रूप परब्रह्म ॥ वृत्तीवीण स-
वेद्यं सम ॥ तेथें कैंचा आणि ला भ्रम ॥ जडाकाशाचा ॥ ४१ ॥ आकाशेंवीण वायु कैंचा ॥ तेज आप नाथा
राभूमीचा ॥ भूतांवांचून भौतिकांचा ॥ विस्तार कोठें ॥ ४२ ॥ ह्मणोनि परिपूर्ण नंत ॥ ब्रह्मचि

सघन शाश्वत ॥ जेथें वृत्तिकारणें अंत ॥ सर्वही काळ ॥ ४३ ॥ तें ब्रह्म स्वयेंचि आपण ॥ अखंडित
दंडायमान ॥ हाचि सिद्धांत न यावीण ॥ नाम कीं रूप ॥ ४४ ॥ नामरूप अवघा भ्रम ॥ निषेधून वे-
द परम ॥ स्वयें पावला उपरम ॥ अवधि बोधीं ॥ ४५ ॥ तेथें आतां काय बोलावें ॥ बोलणें खुंटलें आ
घवें ॥ आपला आपण स्वभावें ॥ जैसा चा तैसा ॥ ४६ ॥ ऐकून हें संत तुष्टले ॥ ह्मणती समाधान झालें ॥
धन्य साद्धिद्विमास केलें ॥ क्षणासम बा ॥ ४७ ॥ आतां निरोप देईं आह्मा ॥ तूंही जाईं आपल्या धामा ॥ तुझ्या
अकाम कल्पद्रुमा ॥ साफल्य झालें ॥ ४८ ॥ ऐसें बोलूनियां सकळ ॥ प्रकट झाले रूपें मूळ ॥ तें सुख हें बा-
चा बरळ ॥ बोलूं न शके ॥ ४९ ॥ असो वक्ता सर्वांपचारें ॥ सर्वां पूजिता हो आदरें ॥ क्रमपूर्वयथाधि
कारें ॥ परमानंदें ॥ ५० ॥ सज्जनीं हो वक्ता पूजिला ॥ सारिलें सर्वां भोजनाला ॥ मग निघोंउ युक्त झाला ॥
सज्जनवृंद ॥ ५१ ॥ तेव्हां वक्ता सर्वां नमीत ॥ तेही आलिंगिती त्याप्रत ॥ स्त्रिया ओंवाळिती समस्त ॥ आ
लिंगूनियां ॥ ५२ ॥ गहींवरें सर्व दाटले ॥ नेत्रीं आनंदाश्रु लोटले ॥ तों ते अंतर्धान पावले ॥ सकळ सिद्ध ॥ ५३ ॥

पुढें वक्तामंदिराप्रती ॥ जाता झाला सहज गती ॥ करणें पावलें समाप्ति ॥ येथून ह्मणे ॥ ९४ ॥ पुढें यथापद्धति क्रम ॥ आचरीत असतां नेम ॥ करिता झालों मी सप्रेम ॥ कार्य तें ऐसें ॥ ९५ ॥ पूर्वीं जाहला जो संवाद ॥ करून पद्यरूपें सिद्ध ॥ रामायणीं नेऊनि शुद्ध ॥ ठेविला गुप्त ॥ ९६ ॥ तो हा ग्रंथ अमृतार्णव ॥ केवळ सिद्ध वस्तुभाव ॥ सुख पावेल येणें सर्व ॥ सवक्तृश्रोते ॥ ९७ ॥ या अमृतार्णवींची गोडी ॥ जे चाखिती भक्तीनें फुडी ॥ सांशी ब्रह्मसुखाची जोडी ॥ श्रीकृपें येथें ॥ ९८ ॥ इति श्रीमत्सकलबुधवरदहंसकूल भूषणी भूत रघुनाथ महाराजकृद्धृदयरूपनिरालंबोपनिषद्व्याख्यानांतर्गत श्रीदत्तकूलपद्यात्मक अमृतार्णवस्य ग्रंथोपसंहरणं नाम द्वात्रिंशत्तितमः सर्गः ॥ छ ॥ समाप्त ॥ छ ॥ श्री ॥ ॥ टीकाकार कृत गीति ॥ ॥ श्रीमत्सकलबुधवर ॥ दायश्रीजनकजाःप्रियःपतये ॥ रघुनाथाय नमोस्तु ॥ विद्वाल्करवंशभूषणाप मम ॥ १ ॥ श्रीहरिहर ॥ श्रीराम जयराम जयजयराम ॥ श्रीसद्गुरुसमर्थ ॥ हस्ताक्षर बाळाजी हरि सांगोलेकर ॥ माघवद्य १० दशमी शनवार शके १८०१ ॥ प्रमाथिनाम संवत्सरे ॥ राम ॥

[OrderDescription]
,CREATED=01.08.19 14:40
,TRANSFERRED=2019/08/01 at 15:44:30
,PAGES=163
,TYPE=STD
,NAME=S0001219
,Book Name=M-17-AMRITANARV SARG 1-16-18-32
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF

FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF

FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF

FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF

FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,